නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මජ්ඣිමනිකායෙ

මජ්ඣිමපණ්ණාසටීකා

1. ගහපතිවග්ගො

1. කන්දරකසුත්තවණ්ණනා

1. **ආරාමපොක්ඛරණීආදීසූති** ආරාමපොක්ඛරණීඋය්‍යානචෙතියට්ඨානාදීසු. **උස්සන්නාති** බහුලා. අසොකකණිකාරකොවිළාරකුම්භීරාජරුක්ඛෙහි සම්මිස්සතාය තං චම්පකවනං **නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමපටිමණ්ඩිතන්ති** දට්ඨබ්බං, න චම්පකරුක්ඛානංයෙව නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමතායාති වදන්ති. **භගවා කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ චම්පකවනෙ විහරතීති** ඉමිනා න මාපනකාලෙ එව තස්මිං නගරෙ චම්පකරුක්ඛා උස්සන්නා, අථ ඛො අපරභාගෙපීති දස්සෙති. ''පඤ්චසතමත්තෙහි අඩ්ඪතෙළසෙහී''ති එවං **අදස්සිතපරිච්ඡෙදෙන.** හත්ථිනො වාරෙති සික්ඛාපෙතීති හත්ථාචරියො හත්ථීනං සික්ඛාපකො, තස්ස පුත්තොති ආහ **''හත්ථාචරියස්ස පුත්තො''**ති. තදා භගවා තෙසං පසාදජනනත්ථං අත්තනො බුද්ධානුභාවං අනිගුහිත්වාව නිසින්නොති දස්සෙන්තො **''ඡබ්බණ්ණානං ඝනබුද්ධරස්මීන''**න්තිආදිමාහ. **භගවතො චෙව ගාරවෙනාති** භගවතො ගරුභාවෙන, භගවති ගාරවෙනාති වා පාඨො.

නිච්චං න හොතීති අභිණ්හං න හොති, කදාචිදෙව හොතීති අත්ථො. අභිණ්හනිච්චතා හි ඉධ අධිප්පෙතා, න කූටට්ඨනිච්චතා. ලොකෙ කිඤ්චි විම්හයාවහං දිස්වා හත්ථවිකාරම්පි කරොන්ති, අඞ්ගුලිං වා ඵොටයන්ති, තං සන්ධාය වුත්තං **''අච්ඡරං පහරිතුං යුත්ත''**න්ති. **අභූතපුබ්බං භූතන්ති** අයං නිරුත්තිනයො යෙභුය්‍යෙන උපාදාය රුළ්හීවසෙන වුත්තොති වෙදිතබ්බො. තථා හි පාළියං ''යෙපි තෙ, භො ගොතම, අහෙසුං අතීතමද්ධාන''න්තිආදි වුත්තං, කිඤ්චි අකත්තබ්බම්පි කරියමානං දුක්කරභාවෙන විම්හයාවහං හොති, තථා කිඤ්චි කත්තබ්බං, පුරිමං ගරහච්ඡරියං, පච්ඡිමං පසංසච්ඡරියං, තදුභයං සුත්තපදසො දස්සෙතුං **''තත්ථා''**තිආදි වුත්තං.

සම්මා පටිපාදිතොති සම්මාපටිපදායං ඨපිතො. එසා පටිපදා පරමාති **එතපරමං,** භාවනපුංසකනිද්දෙසොයං යථා ''විසමං චන්දිමසූරියා පරිවත්තන්තී''ති (අ. නි. 4.70). අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – භගවා භික්ඛුසඞ්ඝො පටිපදාය තුම්හෙහි පටිපාදිතො, අතීතෙපි කාලෙ බුද්ධා එතපරමංයෙව භික්ඛුසඞ්ඝං සම්මා පටිපාදෙසුං, අනාගතෙපි කාලෙ එතපරමංයෙව භික්ඛුසඞ්ඝං සම්මා පටිපාදෙස්සන්තීති පරිබ්බාජකො නයග්ගාහෙන දිට්ඨෙන අදිට්ඨං අනුමිනන්තො සබ්බෙසම්පි බුද්ධානං සාසනෙ සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිං මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණං විය සමසමං කත්වා දස්සෙති, එවං දස්සෙන්තො ච තෙසං සුධම්මතඤ්ච තථා දස්සෙති එවාති වෙදිතබ්බො, බුද්ධසුබුද්ධතා පන තෙසං සරූපෙනෙව දස්සිතාති. **න ඉතො භිය්‍යොති** ඉමිනා පාළියං එතපරමංයෙවාති අවධාරණෙන නිවත්තිතං දස්සෙති සීලපදට්ඨානත්තා සමාධිස්ස, සමාධිපදට්ඨානත්තා ච පඤ්ඤාය සීලෙපි ච අභිසමාචාරිකපුබ්බකත්තා ආදිබ්‍රහ්මචරියකස්ස වුත්තං **''ආභිසමාචාරිකවත්තං ආදිං කත්වා''**ති.

2. පුච්ඡානුසන්ධිආදීසු අනන්තොගධත්තා **''පාටිඑක්කො අනුසන්ධී''**ති වත්වා තමෙවත්ථං පාකටං කාතුං **''භගවා කිරා''**තිආදි වුත්තං. **උපසන්තකාරණන්ති** උපසන්තභාවකාරණං. තඤ්හි අරියානංයෙව විසයො, තත්ථාපි ච බුද්ධානං එව අනවසෙසතො විසයොති ඉමමත්ථං බ්‍යතිරෙකතො අන්වයතො ච දස්සෙතුං **න හි ත්වන්තිආදි** වුත්තං. තත්ථ ඤාතත්ථචරියා කාකජාතකාදිවසෙන වෙදිතබ්බා, ලොකත්ථචරියා තංතංපාරමිපූරණවසෙන, බුද්ධත්ථචරියා මහාබොධිජාතකාදිවසෙන. **අච්ඡරියං භො ගොතමාතිආදිනා** කන්දරකෙන කතං පසාදපවෙදනං දස්සෙති.

යෙපි තෙතිආදිනා තෙන වුත්තමත්ථං පච්චනුභාසන්තෙන භගවතා සම්පටිච්ඡිතන්ති චරිතත්තා ආහ – **''සන්ති හි කන්දරකාති අයම්පි පාටියෙක්කො අනුසන්ධී''**ති . යො හි කන්දරකෙන භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උපසන්තභාවො කිත්තිතො, තං විභජිත්වා දස්සෙන්තොපි තෙන අපුච්ඡිතොයෙව අත්තනො අජ්ඣාසයෙන භගවා **''සන්ති හී''**තිආදිනා දෙසනං ආරභි. තෙනාහ **''භගවතො කිර එතදහොසී''** තිආදි. **කප්පෙත්වාති** අඤ්ඤථා සන්තමෙව අත්තානං අඤ්ඤථා විධාය. **පකප්පෙත්වාති** සනිදස්සනවසෙන ගහෙත්වා. තෙනාහ **''කුහකභාවෙනා''**තිආදි. **පටිපදං පූරයමානාති** කාමං අවිසෙසෙන සෙක්ඛා වුච්චන්ති, තෙ පන අධිගතමග්ගවසෙන ''පූරයමානා''ති න වත්තබ්බා කිච්චස්ස නිට්ඨිතත්තා. මග්ගො හි එකචිත්තක්ඛණිකොති ආහ **''උපරිමග්ගස්ස විපස්සනාය උපසන්තා''**ති. **ඉතො මුත්තාති** මග්ගෙනාගතූපසමතො මුත්තා. කල්‍යාණපුථුජ්ජනෙ සන්ධාය වදති. තෙනාහ **''චතූහි සතිපට්ඨානෙහි උපසන්තා''**ති.

සතතසීලාති අවිච්ඡින්නසීලා. සාතිසයො හි එතෙසං සීලස්ස අඛණ්ඩාදිභාවො. සුපරිසුද්ධසීලතාවසෙන සන්තතා වුත්ති එතෙසන්ති **සන්තතවුත්තිනොති** ආහ **“තස්සෙව වෙවචන”**න්ති. එවං සීලවුත්තිවසෙන ‘‘සන්තතවුත්තිනො’’ති පදස්ස අත්ථං වත්වා ඉදානි ජීවිතවුත්තිවසෙන දස්සෙන්තො **“සන්තතජීවිකාවාති අත්ථො”**ති ආහ. සාසනස්ස ජීවිතවුත්ති සීලසන්නිස්සිතා එවාති ආහ **“තස්මි”**න්තිආදි.

නිපයති විසොසෙති රාගාදිසංකිලෙසං, තතො වා අත්තානං නිපාතීති **නිපකො,** පඤ්ඤවා. තෙනාහ **“පඤ්ඤවන්තො”**ති. **පඤ්ඤාය ඨත්වා ජීවිකාකප්පනං** නාම බුද්ධපටිකුට්ඨමිච්ඡාජීවං පහාය සම්මාජීවෙන ජීවනන්ති තං දස්සෙන්තො **“යථා එකච්චො”**තිආදිමාහ. තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.14) **තංසංවණ්ණනායඤ්ච** (විසුද්ධි. මහාටී. 1.14) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. රථවිනීතපටිපදාදයො තෙසු තෙසු සුත්තෙසු වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. ඉතො අඤ්ඤත්ථ මහාගොපාලකසුත්තාදීසු (ම. නි. 1.346 ආදයො) ලොකුත්තරසතිපට්ඨානා කථිතාති ආහ – **“ඉධ පන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා සතිපට්ඨානා කථිතා”**ති, සතිපට්ඨානසුත්තෙපි (දී. නි. 2.373-374; ම. නි. 1.106 ආදයො) වොමිස්සකාව කථිතාති. **එත්තකෙනාති** එත්තකාය දෙසනාය.

3. **කාරකභාවන්ති** පටිපත්තියං පටිපජ්ජනකභාවං. මයම්පි නාම ගිහී බහුකිච්චා සමානා කාලෙන කාලං සතිපට්ඨානෙසු සුප්පතිට්ඨිතචිත්තා විහරාම, කිමඞ්ගං පන විවෙකවාසිනොති අත්තනො කාරකභාවං පවෙදෙන්තො එවං **භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච උක්ඛිපති.** තෙනාහ **“අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො”**තිආදි. නානාරම්මණෙසු අපරාපරං උප්පජ්ජමානානං රාගාදිකිලෙසානං සනජටිතසඞ්ඛාතාකාරෙන පවත්ති කිලෙසගහනෙන ගහනතා, තෙනාහ ‘‘අන්තො ජටා බහි ජටා, ජටාය ජටිතා පජා’’ති (සං. නි. 1.23, 192). මනුස්සානං අජ්ඣාසයගහණෙන සාඨෙය්‍යම්පීති දස්සෙන්තො ආහ **“කසටසාඨෙය්‍යොසුපි එසෙව නයො”**ති. යථා සප්පිමධුඵාණිතාදීසු කචවරභාවො, සො කසටොති වුච්චති, එවං සන්තානෙ අපරිසුද්ධො සංකිලෙසභාවො කසටන්ති ආහ **“අපරිසුද්ධට්ඨෙන කසටතා”**ති. අත්තනි අසන්තගුණසම්භාවනං **කෙරාටියට්ඨො. ජානාතීති** ‘‘ඉදං අහිතං න සෙවිතබ්බං, ඉදං හිතං සෙවිතබ්බ’’න්ති විචාරෙති දෙසෙති. විචාරණත්ථොපි හි හොති ජානාති-සද්දො යථා ‘‘ආයස්මා ජානාතී’’ති. **සබ්බාපි...පෙ.... අධිප්පෙතා** ‘‘පසුපාලකා’’තිආදීසු විය. ඉධ අන්තර-සද්දො ‘‘විජ්ජන්තරිකාය’’තිආදීසු (ම. නි. 2.149) විය ඛණත්ථොති ආහ **“යත්තකෙන ඛණෙනා”**ති. **තෙනාති** හත්ථිනා. **තානීති** සාඨෙය්‍යාදීනි.

අත්ථතො කායචිත්තුජුකතාපටිපක්ඛභූතාව ලොභසහගතචිත්තුප්පාදස්ස පවත්තිආකාරවිසෙසාති තානි පවත්තිආකාරෙන දස්සෙතුං **“තත්ථා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යස්සාති** පාණභූතස්ස අස්සස්ස වා හත්ථිනො වා. **ඨස්සාමීති** තත්ථෙව සප්පටිභයෙ ඨානෙ ගන්ත්වා ඨස්සාමීති න හොති. ඉමස්ස සාඨෙය්‍යතාය පාකටකරණං වඤ්චනාධිප්පායභාවතො. තථා හි චතූසු ඨානෙසු **“වඤ්චෙත්වා”** ඉච්චෙව වුත්තං, නිගූහන්තො පන තත්ථෙව ගන්ත්වා තිට්ඨෙය්‍ය. එස නයො සෙසෙසුපි. **පටිමග්ගං ආරොහිතුකාමස්සාති** ආගතමග්ගමෙව නිවත්තිත්වා ගන්තුකාමස්ස. ලෙණ්ඩවිස්සජ්ජනාදීසු කාලන්තරාපෙක්ඛාභාවං **“තථා”**ති ඉමිනා උපසංහරති.

අන්තොජාතකාති අත්තනො දාසියා කුච්ඡිම්හි ජාතා. **ධනක්කීතාති** ධනං දත්වා දාසභාවෙන ගහිතා. **කරමරානීතාති** දාසභාවෙන කරමරග්ගාහගහිතා. **දාසබ්‍යන්ති** දාසභාවං. **පෙස්සාති** අදාසා එව හුත්වා වෙය්‍යාවච්චකරා. **ඉමං විස්සජ්ජෙත්වාති** ඉමං අත්තනො හත්ථගතං විස්සජ්ජෙත්වා. **ඉමං ගණ්හන්තාති** ඉමං තස්ස හත්ථගතං ගණ්හන්තා. සම්මුඛතො අඤ්ඤථා පරම්මුඛකාලෙ කායවාචාසමුදාචාරදස්සනෙනෙව චිත්තස්ස නෙසං අඤ්ඤථා ඨිතභාවො නිද්දිට්ඨොති වෙදිතබ්බො.

4. **අයම්පි පාටියෙක්කො අනුසන්ධීති** එත්ථාපි අනන්තරෙ වුත්තනයෙනෙව අනුසන්ධියොජනා වෙදිතබ්බා. තෙනෙවාහ **“අයඤ්හී”**තිආදි. චතුත්ථො හිතපටිපදං පටිපන්නොති යොජනා. පුග්ගලසීසෙන පුග්ගලපටිපත්තිං දස්සෙන්තො **“පුග්ගලෙ පහායා”**ති ආහ. පටිපත්ති හි ඉධ පහාතබ්බා, න පුග්ගලා. යථා අස්සද්ධාදිපුග්ගලපරිවජ්ජනෙන සද්ධින්ද්‍රියාදිභාවනා ඉජ්ඣන්ති, එවං මිච්ඡාපටිපන්නපුග්ගලපරිවජ්ජනෙන මිච්ඡාපටිපදා වජ්ජිතබ්බාති ආහ – **“පුරිමෙ තයො පුග්ගලෙ පහායා”**ති. **චතුත්ථපුග්ගලස්සාති** ඉමස්මිං චතුක්කෙ වුත්තචතුත්ථපුග්ගලස්ස **හිතපටිපත්තියංයෙව පටිපාදෙමි** පවත්තෙමීති **දස්සෙන්තො. සන්තාති** සමං විනාසං නිරොධං පත්තාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **“නිරුද්ධා සන්තාති වුත්තා”**ති. පුන **සන්තාති** භාවනාවසෙන කිලෙසපරිළාහවිගමතො සන්තාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **“නිබ්බුතා”**ති. සන්තාති ආනෙත්වා යොජනා. **සන්තො හවෙති** එත්ථ සමභාවකරෙන සාධුභාවස්ස විසෙසපච්චයභූතෙන පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතා අරියා ‘‘සන්තො’’ති වුත්තාති ආහ – **“සන්තො හවෙ...පෙ.... පණ්ඩිතා”**ති.

ආහිතො අහංමානො එත්ථාති අත්තා (අ. නි. ටී. 2.4.198) අත්තභාවො, ඉධ පන යො පරො න හොති, සො අත්තා, තං **අත්තානං. පරන්ති** අත්තතො අඤ්ඤං. **ඡාතං වුච්චති තණ්හා** ජිඝච්ඡාහෙතුතාය. **අන්තො තාපනකිලෙසානන්ති** අත්තනො සන්තානෙ අත්තපරිළාහජනනසන්තප්පනකිලෙසානං. **චිත්තං ආරාධෙතීති** චිත්තං පසාදෙති, සම්පහංසෙතීති අත්ථො. යස්මා පන තථාභූතො චිත්තං සම්පාදෙන්තො අජ්ඣාසයං ගණ්හන්තො නාම හොති, තස්මා වුත්තං **“චිත්තං සම්පාදෙතී”**තිආදි.

5. දුක්ඛං පටික්කූලං ජෙගුච්ඡං එතස්සාති දුක්ඛපටික්කූලො තං **දුක්ඛපටික්කූලං**. විසෙසනවිසෙසිතබ්බතා හි කාමචාරො. අට්ඨකථායං පන දුක්ඛස්ස විසෙසිතබ්බතං සන්ධාය බාහිරත්ථසමාසං අනාදියිත්වා **"දුක්ඛස්ස පටික්කූල"**න්ති අත්ථො වුත්තො. යෙන හි භාගෙන පුරිසස්ස දුක්ඛං පටික්කූලං, තෙන දුක්ඛස්ස පුරිසොපීති. තෙනාහ – **"පච්චනීකසණ්ඨිත"**න්ති.

6. **චතූහි කාරණෙහීති** ධාතුකුසලතාදීහි චතූහි කාරණෙහි. **කම්මං කරොතීති** යොගකම්මං කරොති. යස්මා සම්බුද්ධා පරෙසං මග්ගඵලාධිගමාය උස්සාහජාතා, තත්ථ නිරන්තරං යුත්තප්පයුත්තා එව හොන්ති, තෙ පටිච්ච තෙසං අන්තරායො න හොතියෙවාති ආහ **"න පන බුද්ධෙ පටිච්චා"**ති. **කිරියපරිහානියා** දෙසකස්ස තස්සෙව වා පුග්ගලස්ස තජ්ජපයොගාභාවතො. ''දෙසකස්ස වා''ති ඉදං සාවකානං වසෙන දට්ඨබ්බං. **මහතා අත්ථෙනාති** එත්ථ **අත්ථ**-සද්දො ආනිසංසපරියායොති ආහ **"ද්වීහි ආනිසංසෙහී"**ති. **පසාදං පටිලභති** ''අරහන්තො''තිආදිනා සඞ්ඝසුප්පටිපත්තියා සුතත්තා. **අභිනවො නයො උදපාදි** සන්තතසීලතාදිවසෙන අනත්තන්තපතාදිවසෙන, සොපි තං සුත්වා දාසාදීසු සවිසෙසං ලජ්ජී දයාපන්නො හිතානුකම්පී හුත්වා සෙක්ඛපටිපදං සීලං සාධෙන්තො අනුක්කමෙන සතිපට්ඨානභාවනං පරිබ්‍රූහෙති. තෙනාහ භගවා **"මහතා අත්ථෙන සංයුත්තො"**ති.

8. පරෙසං හනනඝාතනාදිනා රොදාපනතො **ලුද්දො,** තථා විඝාතකභාවෙන කායචිත්තානං විදාරණතො **දාරුණො,** විරුද්ධවාදතාය **කක්ඛළො,** බන්ධනාගාරෙ නියුත්තො **බන්ධනාගාරිකො**.

9. **ඛත්තියාභිසෙකෙනාති** ඛත්තියානං කත්තබ්බඅභිසෙකෙන. **සන්ථාගාරන්ති** සන්ථාරවසෙන කතං අගාරං යඤ්ඤාවාටං. **සප්පිතෙලෙනාති** සප්පිමයෙන තෙලෙන, යමකස්නෙහෙන හි තදා කායං අබ්භඤ්ජති. වච්ඡභාවං තරිත්වා ඨිතො වච්ඡතරො. **පරික්ඛෙපකරණත්ථායාති** වනමාලාහි සද්ධිං දබ්භෙහි වෙදියා පරික්ඛෙපනත්ථාය. **යඤ්ඤභූමියන්ති** අවසෙසයඤ්ඤට්ඨානෙ. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කන්දරකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

2. අට්ඨකනාගරසුත්තවණ්ණනා

17. **අවිදූරෙති** ඉමිනා පාළියං ''වෙසාලිය''න්ති ඉදං සමීපෙ භුම්මවචනන්ති දස්සෙති. **සාරප්පත්තකුලගණනායාති** (අ. නි. ටී. 3.11.16) මහාසාරමහප්පත්තකුලගණනාය. **දසමෙ ඨානෙති** අඤ්ඤෙ අඤ්ඤෙති දසගණනට්ඨානෙ. අට්ඨකනගරෙ ජාතො භවො **අට්ඨකනාගරො**. **කුක්කුටාරාමොති** පාටලිපුත්තෙ කුක්කුටාරාමො, න කොසම්බියං.

18. පකතත්ථනිද්දෙසො ත-සද්දොති තස්ස ''භගවතා''තිආදීහි පදෙහි සමානාධිකරණභාවෙන වුත්තස්ස යෙන අභිසම්බුද්ධභාවෙන භගවා පකතො අධිගතො සුපාකටො ච, තං අභිසම්බුද්ධභාවං සද්ධිං ආගමනීයපටිපදාය අත්ථභාවෙන දස්සෙන්තො **"යො සො…පෙ…. අභිසම්බුද්ධො"**ති ආහ. සතිපි ඤාණදස්සන-සද්දානං ඉධ පඤ්ඤාවෙවචනභාවෙ තෙන තෙන විසෙසෙන තෙසං විසයවිසෙසෙ පවත්තිදස්සනත්ථං අසාධාරණඤාණවිසෙසවසෙන විජ්ජාත්තයවසෙන විජ්ජාඅභිඤ්ඤානාවරණඤාණවසෙන සබ්බඤ්ඤුතඤාණමංසචක්ඛුවසෙන පටිවෙධදෙසනාඤාණවසෙන ච තදත්ථං යොජෙත්වා දස්සෙන්තො **"තෙසං තෙස"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ආසයානුසයං ජානතා** ආසයානුසයඤාණෙන **සබ්බං ඤෙය්‍යධම්මං පස්සතා** සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණෙහි. **පුබ්බෙනිවාසාදීහීති** පුබ්බෙනිවාසාසවක්ඛයඤාණෙහි. **පටිවෙධපඤ්ඤායාති** අරියමග්ගපඤ්ඤාය. **දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සතාති** දෙසෙතබ්බධම්මානං දෙසෙතබ්බප්පකාරං බොධනෙය්‍යපුග්ගලානඤ්ච ආසයානුසයචරිතාධිමුත්තිආදිභෙදං ධම්මදෙසනාපඤ්ඤාය යාථාවතො පස්සතා. **අරීනන්ති** කිලෙසාරීනං, පඤ්චවිධමාරානං වා, සාසනස්ස වා පච්චත්ථිකානං අඤ්ඤතිත්ථියානං තෙසං පන හනනං පාටිහාරියෙහි අභිභවනං අප්පටිභානතාකරණං අජ්ඣුපෙක්ඛනමෙව වා, **කෙසිවිනයසුත්තඤ්චෙත්ථ** නිදස්සනං.

තථා ඨානාට්ඨානාදිවිභාගං **ජානතා** යථාකම්මූපගසත්තෙ **පස්සතා,** සවාසනානං ආසවානං ඛීණත්තා **අරහතා,** අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිභෙදෙ ධම්මෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිතො අවිපරීතාවබොධතො **සම්මාසම්බුද්ධෙන**. අථ වා තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණතාය **ජානතා,** කායකම්මාදිවසෙන තිණ්ණං කම්මානං ඤාණානුපරිවත්තිතො නිසම්මකාරිතාය **පස්සතා,** දවාදීනං අභාවසාධිකාය පහානසම්පදාය **අරහතා,** ඡන්දාදීනං අහානිහෙතුභූතාය අක්ඛයපටිභානසාධිකාය සබ්බඤ්ඤුතාය **සම්මාසම්බුද්ධෙනාති** එවං දසබලඅට්ඨාරසආවෙණිකබුද්ධධම්මවසෙනපි යොජනා කාතබ්බා.

19. **අභිසඞ්ඛතන්ති** අත්තනො පච්චයෙහි අභිසම්මුඛභාවෙන සමෙච්ච සම්භූය කතං, ස්වස්ස කතභාවො උප්පාදනෙන වෙදිතබ්බො, න උප්පන්නස්ස පටිසඞ්ඛරණෙනාති ආහ **"උප්පාදිත"**න්ති. තෙ චස්ස පච්චයා චෙතනාපධානාති දස්සෙතුං පාළියං ''අභිසඞ්ඛතං අභිසඤ්චෙතයිත''න්ති වුත්තන්ති ''චෙතයිතං පකප්පිත''න්ති අත්ථමාහ. **අභිසඞ්ඛතං අභිසඤ්චෙතයිතන්ති** ච ඣානස්ස පාතුභාවදස්සනමුඛෙන විද්ධංසනභාවං උල්ලිඞ්ගෙති යඤ්හි අහුත්වා සම්භවති, තං හුත්වා පටිවෙති. තෙනාහ පාළියං 'අභිසඞ්ඛත'න්තිආදි. **සමථවිපස්සනාධම්මෙ ඨිතොති** සමථධම්මෙ ඨිතත්තා සමාහිතො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අනිච්චානුපස්සනාදීහි නිච්චසඤ්ඤාදයො පජහන්තො

අනුක්කමෙන තං අනුලොමඤාණං පාපෙතා හුත්වා විපස්සනාධම්මෙ ඨිතො. සමථවිපස්සනාසඞ්ඛාතෙසු ධම්මෙසු රඤ්ජනට්ඨෙන **රාගො,** නන්දනට්ඨෙන **නන්දී**ති. තත්ථ සුඛුමා අපෙක්ඛා වුත්තා, යා ‘‘නිකන්තී’’ති වුච්චති.

එවං සන්තෙති එවං යථාරුතවසෙන ච ඉමස්ස සුත්තපදස්ස අත්ථෙ ගහෙතබ්බෙ සති. **සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගො කත්තබ්බො**ති අනාගාමිඵලං නිබ්බත්තෙත්වා තදත්ථාය සමථවිපස්සනාපි අනිබ්බත්තෙත්වා කෙවලං තත්ථ ඡන්දරාගො කත්තබ්බො භවිස්සති. කස්මා? තෙසු සමථවිපස්සනාසඞ්ඛාතෙසු ධම්මෙසු ඡන්දරාගමත්තෙන අනාගාමිනා ලද්ධබ්බස්ස අලද්ධානාගාමිඵලෙන ලද්ධබ්බත්තා තථා සති තෙන අනාගාමිඵලම්පි ලද්ධබ්බමෙව නාම හොති. තෙනාහ – **‘‘අනාගාමිඵලං පටිවිද්ධං භවිස්සතී’’**ති. සභාවතො රසිතබ්බත්තා අවිපරීතො අත්ථො එව **අත්ථරසො. අඤ්ඤාපි කාචි සුගතියො**ති විනිපාතිකෙ සන්ධායාහ. **අඤ්ඤාපි කාචි දුග්ගතියො**ති අසුරකායමාහ.

සමථධුරමෙව ධුරං සමථයානිකස්ස වසෙන දෙසනාය ආගතත්තා. මහාමාලුක්‍යොවාදෙ ‘‘විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාර’’න්ති පාදකජ්ඣානං කත්වා ‘‘සො යදෙව තත්ථ හොති රූපගතං වෙදනාගත’’න්තිආදිනා විපස්සනං විත්ථාරෙත්වා ‘‘සො තත්ථ ඨිතො ආසවානං ඛයං පාපුණාතී’’ති (ම. නි. 2.133) ආගතත්තා **‘‘මහාමාලුක්‍යොවාදෙ විපස්සනාව ධුර’’**න්ති ආහ. **මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙ** (දී. නි. 2.373 ආදයො; ම. නි. 1.106 ආදයො) සබ්බත්ථකමෙව තික්ඛතරාය විපස්සනාය ආගතත්තා වුත්තං **‘‘විපස්සනුත්තරං කථිත’’**න්ති. **කායගතාසතිසුත්තෙ** (ම. නි. 3.153-154) ආනාපානජ්ඣානාදිවසෙන සවිසෙසං සමථවිපස්සනාය ආගතත්තා වුත්තං **‘‘සමථුත්තරං කථිත’’**න්ති.

අප්පං යාචිතෙන බහුං දෙන්තෙන උළාරපුරිසෙන විය **එකං ධම්මං පුච්ඡිතෙන ‘‘අයම්පි එකධම්මො’’ති කථිතත්තා එකාදසපි ධම්මා** පුච්ඡාවසෙන **එකධම්මො නාම ජාතො** පච්චෙකං වාක්‍යපරිසමාපනඤායෙන. **එකවීසති පබ්බානි** තෙහි බොධියමානාය පටිපදාය එකරූපත්තා **පටිපදාවසෙන එකධම්මො නාම ජාතො**ති. **ඉධ** ඉමස්මිං අට්ඨකනාගරසුත්තෙ. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනධම්මානං සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවප්පත්තතාය තත්ථ සාවකානං දුක්කරන්ති න චතුත්ථාරුප්පවසෙනෙත්ථ දෙසනා ආගතාති චතුන්නං බ්‍රහ්මවිහාරානං, හෙට්ඨිමානං තිණ්ණං ආරුප්පානඤ්ච වසෙන **එකාදස. පුච්ඡාවසෙනා**ති ‘‘අත්ථි නු ඛො, භන්තෙ ආනන්ද, තෙන…පෙ…. සම්මාසම්බුද්ධෙන එකධම්මො අක්ඛාතො’’ති (ම. නි. 2.18) එවං පවත්තපුච්ඡාවසෙන. **අමතුප්පත්තියත්ථෙනා**ති අමතභාවස්ස උප්පත්තිහෙතුතාය, සබ්බානිපි කම්මට්ඨානානි එකරසම්පි අමතාධිගමපටිපත්තියාති අත්ථො, එවමෙත්ථ අග්ගඵලභූමි අනාගාමිඵලභූමීති ද්වෙව භූමියො සරූපතො ආගතා, නානන්තරියතාය පන හෙට්ඨිමාපි ද්වෙ භූමියො අත්ථතො ආගතා එවාති දට්ඨබ්බා.

21. පඤ්ච සතානි අග්ඝො එතස්සාති **පඤ්චසතං**. සෙසං උත්තානමෙව.

අට්ඨකනාගරසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

3. සෙඛසුත්තවණ්ණනා

22. **සන්ථාගාර**න්ති අත්ථානුසාසනාගාරං. තෙනාහ – **‘‘උය්‍යොගකාලාදීසූ’’**තිආදි. **ආදි**-සද්දෙන මඞ්ගලමහාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සන්ථම්භන්තී**ති විස්සමන්ති, පරිස්සමං විනොදෙන්තීති අත්ථො. **සහා**ති සන්නිවෙසවසෙන එකජ්ඣං. **සහ අත්ථානුසාසනං අගාර**න්ති එතස්මිං අත්ථෙ ත්ථ-කාරස්ස න්ථ-කාරං කත්වා සන්ථාගාරන්ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **සන්ථරන්තී**ති සම්මන්තනවසෙන තිට්ඨන්ති.

තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව භවිස්සතීති බුද්ධවචනස්ස ආගමනසීසෙන අරියඵලධම්මානම්පි ආගමනං වුත්තමෙව, තියාමරත්තිං තත්ථ වසන්තානං ඵලසමාපත්තිවළඤ්ජනං හොතීති. තස්මිඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝෙ කල්‍යාණපුථුජ්ජනා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙන්තා හොන්තීති වෙ? අරියමග්ගධම්මානං තත්ථ ආගමනං හොතියෙව.

අල්ලගොමයෙනාති අච්ඡෙන අල්ලගොමයරසෙන. **ඔපුඤ්ජාපෙත්වා**ති විලිම්පිත්වා. **චතුජ්ජාතියගන්ධෙහී**ති තගරකුඞ්කුමයවනපුප්ඵතමාලපත්තානි පිසිත්වා කතගන්ධෙහි **නානාවණ්ණෙ**ති නීලාදිවසෙන නානාවණ්ණෙ, න භිත්තිවිසෙසවසෙන. භිත්තිවිසෙසවසෙන පන නානාසණ්ඨානරූපමෙව. **මහාපිට්ඨිකකොජවකෙ**ති හත්ථිපිට්ඨීසු අත්ථරිතබ්බතාය මහාපිට්ඨිකාති ලද්ධසමඤ්ඤෙ කොජවෙති වදන්ති. කුත්තකෙ පන සන්ධායෙතං වුත්තං **හත්ථත්ථරණා** හත්ථිරූපවිචිත්තා. **අස්සත්ථරකසීහත්ථරකාදයො**පි අස්සසීහරූපාදිවිචිත්තා එව අත්ථරකා, **චිත්තත්ථරකං** නානාරූපෙහි චෙව නානාවිධමාලාකම්මාදීහි ච විචිත්තං අත්ථරකං.

උපධානන්ති අපස්සයනං **උපදහිත්වා**ති අපස්සයයොග්ගභාවෙන ඨපෙත්වා ගන්ධෙහි කතමාලා **ගන්ධදාමං,** තමාලපත්තාදීහි කතං **පත්තදාමං**. ආදි-සද්දෙන හිඞ්ගුලතක්කොලජාතිඵලජාතිපුප්ඵාදීහි කතදාමං සඞ්ගණ්හාති. පල්ලඞ්කාකාරෙන කතපීඨං **පල්ලඞ්කපීඨං,** තීසු පස්සෙසු, එකපස්සෙ එව වා සඋපස්සයං **අපස්සයපීඨං,** අනපස්සයං **මුණ්ඩපීඨං යොජනාවට්ටෙ**ති යොජනපරික්ඛෙපෙ.

සංවිධායාති අන්තරවාසකස්ස කොණපදෙසඤ්ච ඉතරපදෙසඤ්ච සමං කත්වා විධාය. තෙනාහ – “**කත්තරියා පදුමං කන්තන්තො වියා**”ති **තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙන්තො**ති එත්ථ ච යස්මා බුද්ධානං රූපසම්පදා විය ආකප්පසම්පදාපි පරමුක්කංසගතා, තස්මා තදා භගවා එවං සොභතීති දස්සෙන්තො “**සුවණ්ණපාමඞ්ගෙනා**”තිආදිමාහ, තත්ථ **අසමෙන බුද්ධවෙසෙනා**තිආදිනා තදා භගවා බුද්ධානුභාවස්ස නිගුහණෙ කාරණාභාවතො තත්ථ සන්නිපතිතදෙවමනුස්සනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීනං පසාදජනනත්ථං අත්තනො සභාවපකතිකිරියායෙව කපිලවත්ථුං පාවිසීති දස්සෙති. බුද්ධානං කායප්පභා නාම පකතියා අසීතිහත්ථමත්තමෙව පදෙසං ඵරතීති ආහ – “**අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසී**”ති නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජිට්ඨපභස්සරානං වසෙන **ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො**.

සබ්බපාලිඵුල්ලොති මූලතො පට්ඨාය යාව අග්ගා ඵුල්ලො විකසිතො. **පටිපාටියා ඨපිතානන්**තිආදි පරිකප්පූපමා. **යථා තං...පෙ.... අලඞ්කතං** අඤ්ඤො විරොචති, එවං විරොචිත්ථ, සමතිංසාය පාරමිතාහි අභිසඞ්ඛතත්තා එවං විරොචිත්ථාති වුත්තං හොති. **පඤ්චවීසතියා නදීනන්**ති ගඞ්ගාදීනං චන්දභාගාපරියොසානානං පඤ්චවීසතියා මහානදීනං. **සම්භිජ්ජා**ති සම්භෙදං මිස්සීභාවං පත්වා **මුඛද්වාරෙ**ති සමුද්දං පවිට්ඨට්ඨානෙ.

දෙවමනුස්සනාගසුපණ්ණගන්ධබ්බයක්ඛාදීනං අක්ඛීනීති චෙතං පරිකප්පනවසෙන වුත්තං. **සහස්සෙනා**ති පදසහස්සෙන, භාණවාරප්පමාණෙන ගන්ථෙනාති අත්ථො.

කම්පයන්තො වසුන්ධරන්ති අත්තනො ගුණවිසෙසෙහි පථවීකම්පං උප්පාදෙන්තො, එවංභූතොපි **අහෙඨයන්තො පාණානි**. සබ්බදක්ඛිණත්තා බුද්ධානං **දක්ඛිණං පඨමං පාදං උද්ධරන්තො. සමං සම්ඵුසතෙ භූමිං** සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය. යදිපි භූමිං සමං ඵුසති, **රජසානුපලිප්පති** සුඛුමත්තා ඡවියා. **නින්නට්ඨානං උන්නමතී**තිආදි බුද්ධානං සුප්පතිට්ඨිතපාදසඞ්ඛාතස්ස මහාපුරිසලක්ඛණපටිලාභස්ස නිස්සන්දඵලං. **නාතිදූරෙ උද්ධරතී**ති අතිදූරෙ ඨපෙතුං න උද්ධරති. **නච්චාසන්නෙ ච නික්ඛිපන්**ති අච්චාසන්නෙ ච ඨානෙ අනික්ඛිපන්තො නියාති. **භාසයන්තො සදෙවකෙ** ලොකෙ තොසයන්තො. චතූහි පාදෙහි චරතීති **චතුචාරී**.

බුද්ධානුභාවස්ස පකාසනවසෙන ගතත්තා **වණ්ණකාලො නාම කිරෙස**. සරීරවණ්ණෙ වා ගුණවණ්ණෙ වා කථියමානෙ **දුක්කථිතන්ති න වත්තබ්බං**. කස්මා? **අපරිමාණවණ්ණා හි බුද්ධා** භගවන්තො, බුද්ධගුණසංවණ්ණනා ජානන්තස්ස යථාධම්මසංවණ්ණනංයෙව අනුපවිසතීති.

දුකූලචුම්බටකෙනාති ගන්ථිත්වා ගහිතදුකූලවත්ථෙන, **නාගවික්කන්තචරණො**ති හත්ථිනාගසදිසපදනික්ඛෙපො. **සතපුඤ්ඤලක්ඛණො**ති අනෙකසතපුඤ්ඤනිම්මිතමහාපුරිසලක්ඛණො **මණිවෙරොචනො යථා**ති අතිවිය විරොචමානො මණි විය වෙරොචනො නාම එකො මණිවිසෙසොති කෙචි **මහාසාලොවා**ති මහන්තො සාලරුක්ඛො විය, කොවිළාරාදිමහාරුක්ඛො විය වා **පදුමො කොකනදො යථා**ති කොකනදසඞ්ඛාතං මහාපදුමං විය, විකසමානපදුමං විය වා.

ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො වියාතිආදි තස්සා පකිණ්ණකකථාය අඤ්ඤෙසං දුක්කරභාවදස්සනඤ්චෙව සුණන්තානං අච්චන්තසුඛාවහභාවදස්සනඤ්ච **පථවීජං ආකඩ්ඪෙන්තො වියා**ති නාළියන්තං යොජෙත්වා මහාපථවියා හෙට්ඨිමතලෙ පප්පටකොජං උද්ධංමුඛං කත්වා ආකඩ්ඪෙන්තො විය **යොජනිකන්**ති යොජනප්පමාණං **මධුභණ්ඩන්**ති මධුපටලං.

මහන්තන්ති උළාරං. **සබ්බදානං දින්නමෙව හොතී**ති සබ්බමෙව පච්චයජාතං ආවාසදායකෙන දින්නමෙව හොති. තථාහි ද්වෙ තයො ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා ආගතස්සපි ඡායූදකසම්පන්නං ආරාමං පවිසිත්වා න්හායිත්වා පටිස්සයෙ මුහුත්තං නිපජ්ජිත්වා උට්ඨාය නිසින්නස්ස කායෙ බලං ආහරිත්වා පක්ඛිත්තං විය හොති. බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ වණ්ණධාතු වාතාතපෙහි කිලමති, පටිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය මුහුත්තං නිසින්නස්ස විසභාගසන්තති වූපසම්මති, සභාගසන්තති පතිට්ඨාති, වණ්ණධාතු ආහරිත්වා පක්ඛිත්තා විය හොති, බහි විචරන්තස්ස ච පාදෙ කණ්ටකො විජ්ඣති, ඛාණු පහරති, සරීසපාදිපරිස්සයො චෙව චොරභයඤ්ච උප්පජ්ජති, පටිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිපන්නස්ස පන සබ්බෙ පරිස්සයා න හොන්ති, අජ්ඣයන්තස්ස ධම්මපීතිසුඛං, කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තස්ස උපසමසුඛං උප්පජ්ජති බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවතො, බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛීනි ඵන්දන්ති, සෙනාසනං පවිසනක්ඛණෙ මඤ්චපීඨාදීනි න පඤ්ඤායන්ති, මුහුත්තං නිසින්නස්ස පන අක්ඛිපසාදො ආහරිත්වා පක්ඛිත්තො විය හොති, ද්වාරවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤායන්ති, එතස්මිම්පි ච ආවාසෙ වසන්තං දිස්වා මනුස්සා චතූහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති. තෙන වුත්තං – “**ආවාසදානස්මිං දින්නෙ සබ්බං දානං දින්නමෙව හොතී**”ති. **භූමට්ඨක...පෙ.... න සක්කා**ති අයමත්ථො **මහාසුදස්සනවත්ථුනා** (දී. නි. 2.241 ආදයො) දීපෙතබ්බො.

සීතන්ති (සාරත්ථ. ටී. චූළවග්ග 3.295; සං. නි. ටී. 2.4.243) අජ්ඣත්තධාතුක්ඛොභවසෙන වා බහිද්ධඋතුවිපරිණාමවසෙන වා උප්පජ්ජනකසීතං. **උණ්හන්**ති අග්ගිසන්තාපං. තස්ස පන දවදාහාදීසු සම්භවො දට්ඨබ්බො. **පටිහන්තී**ති පටිබාහති. යථා තදුභයවසෙන කායචිත්තානං බාධනානි න හොන්ති, එවං කරොති.

සීතුණ්හබ්භාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තචිත්තො භික්ඛු යොනිසො පදහිතුං න සක්කොති. **වාළමිගානීති** සීහබ්‍යග්ඝාදිවාළමිගෙ. ගුත්තසෙනාසනඤ්හි පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිසින්නස්ස තෙ පරිස්සයා න හොන්ති . **සරීසපෙති** යෙ කෙචි සරන්තා ගච්ඡන්තෙ දීඝජාතිකෙ. **මකසෙති** නිදස්සනමෙතං, ඩංසාදීනං එතෙනෙව සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සිසිරෙති** සීතකාලවසෙන සත්තාහවද්දලිකාදිවසෙන ච උප්පන්නෙ සිසිරසම්ඵස්සෙ. **වුට්ඨියොති** යදා තදා උප්පන්නා වස්සවුට්ඨියො පටිහනතීති යොජනා.

වාතාතපො ඝොරොති රුක්ඛගච්ඡාදීනං උම්මූලභඤ්ජනවසෙන පවත්තියා ඝොරො සරජඅරජාදිභෙදො වාතො චෙව ගිම්හපරිළාහසමයෙසු උප්පත්තියා ඝොරො සූරියාතපො ච. **පටිහඤ්ඤතීති** පටිබාහීයති. **ලෙණත්ථන්ති** නානාරම්මණතො චිත්තං නිවත්තෙත්වා පටිසල්ලානාරාමත්ථං. **සුඛත්ථන්ති** වුත්තපරිස්සයාභාවෙන ඵාසුවිහාරත්ථං. **ඣායිතුන්ති** අට්ඨතිංසාරම්මණෙසු යත්ථ කත්ථචි චිත්තං උපනිජ්ඣායිතුං. **විපස්සිතුන්ති** අනිච්චාදිතො සබ්බසඞ්ඛාරෙ සම්මසිතුං.

විහාරෙති පටිස්සයෙ. **කාරයෙති** කාරාපෙය්‍ය. **රම්මෙති** මනොරමෙ නිවාසසුඛෙ. **වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙති** කාරෙත්වා පන එත්ථ විහාරෙසු බහුස්සුතෙ සීලවන්තෙ කල්‍යාණධම්මෙ නිවාසෙය්‍ය. තෙ නිවාසෙන්තො පන **තෙසං** බහුස්සුතානං යථා පච්චයෙහි කිලමථො න හොති, එවං **අන්නඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානි ච දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු** අජ්ඣාසයසම්පන්නෙසු කම්මඵලානං රතනත්තයගුණානඤ්ච සද්දහනෙන **විප්පසන්නෙන චෙතසා.**

ඉදානි ගහට්ඨපබ්බජිතානං අඤ්ඤමඤ්ඤූපකාරතං දස්සෙතුං **“තෙ තස්සා”**ති ගාථමාහ. තත්ථ **තෙති** බහුස්සුතා **තස්සාති** උපාසකස්ස. **ධම්මං දෙසෙන්තීති** සකලවට්ටදුක්ඛපනූදනං ධම්මං දෙසෙන්ති. **යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤායාති** සො පුග්ගලො යං සද්ධම්මං ඉමස්මිං සාසනෙ සම්මාපටිපජ්ජනෙන ජානිත්වා අග්ගමග්ගාධිගමෙන අනාසවො හුත්වා පරිනිබ්බායති.

පූජාසක්කාරවසෙනෙව පඨමයාමො ඛෙපිතො, භගවතො දෙසනාය අප්පාවසෙසො මජ්ඣිමයාමො ගතොති පාළියං “බහුදෙව රත්ති”න්ති වුත්තන්ති ආහ **“අතිරෙකතරං දියඩ්ඪයාම”**න්ති. **සන්දස්සෙසීති** ආනිසංසං දස්සෙසි, ආවාසදානපටිසංයුත්තං ධම්මිං කථං සුත්වා තතො පරං, “මහාරාජ, ඉතිපි සීලං, ඉතිපි සමාධි, ඉතිපි පඤ්ඤා”ති සීලාදිගුණෙ තෙසං සම්මා දස්සෙසි, හත්ථෙන ගහෙත්වා විය පච්චක්ඛතො පකාසෙසි. **සමාදපෙසීති** “එවං සීලං සමාදාතබ්බං, සීලෙ පතිට්ඨිතෙන එවං සමාධි, එවං පඤ්ඤා භාවෙතබ්බා”ති යථා තෙ සීලාදිගුණෙ ආදියන්ති, තථා ගණ්හාපෙසි. **සමුත්තෙජෙසීති** යථා සමාදින්නං සීලං සුවිසුද්ධං හොති, සමථවිපස්සනා ච භාවියමානා යථා සුට්ඨු විසොධිතා උපරිවිසෙසාවහා හොන්ති, එවං චිත්තං සමුත්තෙජෙසි නිසාමනවසෙන වොදාපෙසි. **සම්පහංසෙසීති** යථානුසිට්ඨං ඨිතසීලාදිගුණෙහි සම්පති ලද්ධගුණානිසංසෙහි චෙව උපරි ලද්ධබ්බඵලවිසෙසෙහි ච උපරිචිත්තං සම්මා පහංසෙසි, ලද්ධස්සාසවසෙන සුට්ඨු තොසෙසි. එවමෙතෙසං පදානං අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සමුදායවචනොපි අසීතිමහාථෙර-සද්දො තදෙකදෙසෙපි නිරුළ්හොති ආහ **“අසීතිමහාථෙරෙසු විජ්ජමානෙසූ”**ති. ආනන්දත්ථෙරොපි හි අන්තොගධො එවාති. **සාකියමණ්ඩලෙති** සාකියරාජසමූහෙ.

පටිපදාය නියුත්තත්තා **පාටිපදො**. තෙනාහ – **“පටිපන්නකො”**ති. සික්ඛනසීලතාදිනා **සෙඛො,** ඔධිසො සමිතපාපතාය **සමණො**. සෙඛො පාටිපදො පටිපජ්ජනපුග්ගලාධිට්ඨානෙන පටිපදාදෙසනං නියමෙන්තො පටිපදාය පුග්ගලං නියමෙති නාමාති **“පටිපදාය පුග්ගලං නියමෙත්වා දස්සෙති”**ති. සෙඛප්පටිපදා සාසනෙ **මඞ්ගලපටිපදා** සම්මදෙව අසෙවිතබ්බපරිවජ්ජනෙන සෙවිතබ්බසමාදානෙන උක්කංසවත්ථූසු ච භාවතො අසෙඛධම්මපාරිපූරියා ආවහත්තා ච **වඩ්ඪමානකපටිපදා. අකිලමන්තාව සල්ලක්ඛෙස්සන්තීති** ඉදං තදා තෙසං අසෙඛභූමිඅධිගමාය අයොග්‍යතාය වුත්තං. **අකිලමන්තාවාති** ඉමිනා පටිසම්භිදාප්පත්තස්සපි අනධිගතමග්ගසඤ්ඤාපනා භාරියාති දස්සෙති. **ඔසටාති** අනුප්පවිට්ඨා. **සකලං විනයපිටකං කථිතමෙව හොති** තස්ස සීලකථාබාහුල්ලතො සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **තීහි පිටකෙහීති** කරණත්ථෙ කරණවචනං. තෙන තංතංපිටකානං තස්සා තස්සා සික්ඛාය සාධකතමභාවං දස්සෙති.

පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජති උපාදින්නකසරීරස්ස තථාරූපත්තා සඞ්ඛාරානඤ්ච අනිච්චතාය දුක්ඛානුබන්ධත්තා. **අකාරණං වා එතන්ති** යෙනාධිප්පායෙන වුත්තං, තමෙව අධිප්පායං විවරිතුං **“පහොති”**තිආදි වුත්තං. **චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුඤ්ජිතුකාමො අහොසි** සක්‍යාරාජූනං අජ්ඣාසයවසෙන. තථා හි වක්ඛති “සත්ථාපි තදෙව සන්ධාය තත්ථ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා නිපජ්ජීති”ති. යදි එවං “පිට්ඨි මෙ ආගිලායති”ති ඉදං කථන්ති ආහ **“උපාදින්නකසරීරඤ්ච නාමා”**තිආදි.

23. “ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන…පෙ.… සම්පන්නො”තිආදීසු (විභ. 511) සමන්නාගතත්ථො සම්පන්න-සද්දො, ඉධ පන පාරිපූරිඅත්ථොති දස්සෙතුං **“පරිපුණ්ණසීලොති අත්ථො”**ති වුත්තං. යො පන සම්පන්නසීලොයෙව, සො පරිපුණ්ණසීලො. පරිසුද්ධඤ්හි සීලං “පරිපුණ්ණ”න්ති වුච්චති, න සබලං කම්මාසං වා. **සුන්දරධම්මෙහීති** සොභනධම්මෙහි. යස්මිං සන්තානෙ උප්පන්නා තස්ස සොභනභාවතො. තෙහි සප්පුරිසභාවසාධනතො **සප්පුරිසානං** ධම්මෙහි.

24. **ඉමිනා එත්තකෙන ඨානෙනාති** ''ඉධ, මහානාම, අරියසාවකො''ති ආරභිත්වා යාව ''අකසිරලාභී''ති පදං ඉමිනා එත්තකෙන උද්දෙසපදෙන මාතිකං ඨපෙත්වා. **පටිපාටියාති** උද්දෙසපටිපාටියා. **එවමාහාති** ''එවං කථඤ්ච, මහානාමා''තිආදිනා ඉදානි වුච්චමානෙන දස්සිතාකාරෙන ආහ.

25. **හිරීයතීති** ලජ්ජීයති පිළීයති. යස්මා හිරී පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණා, තස්මා **''ජිගුච්ඡතීති අත්ථො''**ති වුත්තං. **ඔත්තප්පතීති** උත්තප්පති. පාපුත්‍රාසලක්ඛණඤ්හි ඔත්තප්පං. **පග්ගහිතවීරියොති** සඞ්කොචං අනාපන්නවීරියො. තෙනාහ **''අනොසක්කිතමානසො''**ති. **පහානත්ථායාති** සමුච්ඡින්දනත්ථාය. කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදා නාම අධිගමො එවාති ආහ **''පටිලාභත්ථායා''**ති. **සතිනෙපක්කෙනාති** සතියා නෙපක්කෙන තික්ඛවිසදසූරභාවෙන. **අට්ඨකථායං** පන නෙපක්කං නාම පඤ්ඤාති අධිප්පායෙන **''සතියා ච නිපකභාවෙන චා''**ති අත්ථො වුත්තො, එවං සති අඤ්ඤො නිද්දිට්ඨො නාම හොති. **සතිමාති** ච ඉමිනාව විසෙසා සති ගහිතා, පරතො ''චිරකතම්පි චිරභාසිතම්පි සරිතා අනුස්සරිතා''ති සතිකිච්චමෙව නිද්දිට්ඨං, න පඤ්ඤාකිච්චං, තස්මා **සතිනෙපක්කෙනාති** සතියා නෙපක්කභාවෙනාති සක්කා විඤ්ඤාතුං. තෙනෙව හි පච්චයවිසෙසවසෙන අඤ්ඤධම්මනිරපෙක්ඛො සතියා බලවභාවො. තථා හි ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙනපි අජ්ඣයනසම්මසනානි සම්භවන්ති.

චෙතියඞ්ගණවත්තාදීති ආදි-සද්දෙන බොධියඞ්ගණවත්තාදීනි සඞ්ගණ්හාති. **අසීතිමහාවත්තපටිපත්තිපූරණන්ති** එත්ථ අසීතිවත්තපටිපත්තිපූරණං මහාවත්තපටිපත්තිපූරණන්ති වත්තපටිපත්තිපූරණ-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. තත්ථ **මහාවත්තානි** (විභ. මූලටී. 406) නාම වත්තඛන්ධකෙ (චූළව. 356 ආදයො) වුත්තානි ආගන්තුකවත්තං ආවාසිකං ගමිකං අනුමොදනං භත්තග්ගං පිණ්ඩචාරිකං ආරඤ්ඤිකං සෙනාසනං ජන්තාඝරං වච්චකුටි උපජ්ඣායං සද්ධිවිහාරිකං ආචරියං අන්තෙවාසිකවත්තන්ති චුද්දස. තතො අඤ්ඤානි පන කදාචි තජ්ජනීයකම්මකතාදිකාලෙ පාරිවාසිකාදිකාලෙ ච චරිතබ්බානි අසීති ඛුද්දකවත්තානි සබ්බාසු අවත්ථාසු න චරිතබ්බානි, තස්මා මහාවත්තෙසු, අග්ගහිතානි. තත්ථ ''පාරිවාසිකානං භික්ඛූනං වත්තං පඤ්ඤපෙස්සාමී''ති ආරභිත්වා ''න උපසම්පාදෙතබ්බං…පෙ…. න ඡමායං චඞ්කමන්තෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමිතබ්බ''න්ති (චූළව. 81) වුත්තානි පකතත්තෙ චරිතබ්බවත්තාවසානානි ඡසට්ඨි, තතො පරං ''න, භික්ඛවෙ, පාරිවාසිකෙන භික්ඛුනා පාරිවාසිකවුඩ්ඪතරෙන භික්ඛුනා සද්ධිං මූලායපටිකස්සනාරහෙන මානත්තාරහෙන මානත්තචාරිකෙන අබ්භානාරහෙන භික්ඛුනා සද්ධිං එකච්ඡන්නෙ ආවාසෙ වත්තබ්බ''න්තිආදීනි (චූළව. 82) පකතත්තෙ චරිතබ්බෙහි අනඤ්ඤත්තා විසුං විසුං අගණෙත්වා පාරිවාසිකවුඩ්ඪතරාදීසු පුග්ගලන්තරෙසු චරිතබ්බත්තා තෙසං වසෙන සම්පිණ්ඩෙත්වා එකෙකං කත්වා ගණිතබ්බානි පඤ්චාති එකසත්තතිවත්තානි, උක්ඛෙපනියකම්මකතවත්තෙසු වත්තපඤ්ඤාපනවසෙන වුත්තං – ''න පකතත්තස්ස භික්ඛුනො අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං…පෙ…. න්හානෙ පිට්ඨිපරිකම්මං සාදිතබ්බ''න්ති (චූළව. 51) ඉදං අභිවාදනාදීනං අසාදියනං එකං, ''න පකතත්තො භික්ඛු සීලවිපත්තියා අනුද්ධංසිතබ්බො''තිආදීනි ච දසාති එවමෙතානි ද්වාසීති. එතෙස්වෙව පන කානිචි තජ්ජනීයකම්මාදිවත්තානි කානිචි පාරිවාසිකාදිවත්තානීති අග්ගහිතග්ගහණෙන ද්වාසීති, එවං අප්පකං පන ඌනමධිකං වා ගණනූපගං න හොතීති ඉධ ''අසීති''ච්චෙව වුත්තං. අඤ්ඤත්ථ පන අට්ඨකථාපදෙසෙ ''ද්වාසීති ඛන්ධකවත්තානී''ති වුච්චති.

සක්කච්චං උද්දිසනං සක්කච්චං උද්දිසාපනන්ති පච්චෙකං සක්කච්චං-සද්දො යොජෙතබ්බො. **උද්දිසනං** උද්දෙසග්ගහණං. **ධම්මොසාරණං** ධම්මස්ස උච්චාරණං. **ධම්මදෙසනා** –

> ''ආදිම්හි සීලං දෙසෙය්‍ය, මජ්ඣෙ ඣානං විපස්සනං;
> පරියොසානෙ ච නිබ්බානං, එසා කථිකසණ්ඨිතී''ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.190; සං. නි. අට්ඨ. 3.4.246) –

එවං කථිතලක්ඛණා ධම්මකථා. උපගන්ත්වා නිසින්නස්ස යස්ස කස්සචි ගහට්ඨස්ස පබ්බජිතස්ස වා තඞ්ඛණානුරූපා ධම්මී කථා **උපනිසින්නකථා**. භත්තානුමොදනකථා **අනුමොදනියා. සරිතාති** එත්ථ න කෙවලං චිරකතචිරභාසිතානං සරණමනුස්සරණමත්තං අධිප්පෙතං, අථ ඛො තථාපවත්තරූපාරූපධම්මානං පරිග්ගහමුඛෙන පවත්තවිපස්සනාචාරෙ සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපනන්ති දස්සෙතුං **''තස්මිං කායෙන චිරකතෙ''**තිආදි වුත්තං. **සකිම්පි සරණෙනාති** එකවාරං සරණෙන. **පුනප්පුනං සරණෙනාති** අනු අනු සරණෙන. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගම්පි විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොසග්ගපරිණාමිඤ්ච කත්වා සරන්තො තත්ථ තත්ථ ජවනවාරෙ සරණජවනවාරෙ පරිත්තජවනවසෙන **අනුස්සරිතාති වෙදිතබ්බා.**

ගතිඅත්ථා ධාතුසද්දා බුද්ධිඅත්ථා හොන්තීති ආහ – **''උදයඤ්ච වයඤ්ච පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථායා''**ති. මිස්සකනයෙනායං දෙසනා ආගතාති ආහ – **''වික්ඛම්භනවසෙන ච සමුච්ඡෙදවසෙන චා''**ති. තෙනාහ **''විපස්සනාපඤ්ඤාය චෙවා''**තිආදි. විපස්සනාපඤ්ඤාය නිබ්බෙධිකපරියායතො. සා ච ඛො පදෙසිකාති නිප්පදෙසිකං කත්වා දස්සෙතුං **''මග්ගපඤ්ඤාය පටිලාභසංවත්තනතො චා''**ති වුත්තං. දුක්ඛක්ඛයගාමිනිභාවෙපි එසෙව නයො. **සම්මාති** යාථාවතො. අකුප්පධම්මතාය හි මග්ගපඤ්ඤා ඛෙපිතඛෙපනාය න පුන කිච්චං අත්ථීති උපායෙන ඤායෙන යා පවත්ති සා එවාති ආහ – **''හෙතුනා නයෙනා''**ති.

26. අධිකං චෙතො අභිචෙතො, මහග්ගතචිත්තං, තස්ස පන අධිකතා කාමච්ඡන්දාදිපටිපක්ඛවිගමෙන විසිට්ඨභාවප්පත්ති, තන්නිස්සිතානි **ආභිචෙතසිකානි**. තෙනාහ **''අභිචිත්තං සෙට්ඨචිත්තං සිතාන''**න්ති.

දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ ඵාසුවිහාරභූතානං. තෙහි පන සමඞ්ගිතක්ඛණෙ යස්මා විවෙකජං පීතිසුඛං සමාධිජං පීතිසුඛං අපීතිජං සතිපාරිසුද්ධිඤාණසුඛඤ්ච පටිලභති වින්දති, තස්මා ආහ – **"අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ සුඛපටිලාභහෙතූන"**න්ති. **ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතාති** ඉමිනා තෙසු ඣානෙසු සමාපජ්ජනවසීභාවමාහ, ''නිකාමලාභී''ති පන වචනතො ආවජ්ජනාධිට්ඨානා පච්චවෙක්ඛණවසියො ච වුත්තා එවාති වෙදිතබ්බා. **නිදුක්ඛලාභීති** ඉමිනා තෙසං ඣානානං සුඛපටිපදාඛිප්පාභිඤ්ඤතං දස්සෙති, **විපුලලාභීති** ඉමිනා පගුණතං තප්පමාණදස්සිතභාවදීපනතො. තෙනාහ **"පගුණභාවෙනා"**තිආදි. **සමාපජ්ජිතුං සක්කොති** සමාපජ්ජනවසීභාවතාය සාධිතත්තා. **සමාධිපාරිපන්ථිකධම්මෙති** වසීභාවස්ස පච්චනීකධම්මෙ. ඣානාධිගමස්ස පන පච්චනීකධම්මා පගෙව වික්ඛම්භිතා, අඤ්ඤථා ඣානාධිගමො එව න සියා. **අකිලමන්තො වික්ඛම්භෙතුං න සක්කොතීති** කිච්ඡෙන වික්ඛම්භෙති විසොධෙති, කාමාදීනවපච්චවෙක්ඛණාදීහි කාමච්ඡන්දාදීනං අඤ්ඤෙසං සමාධිපාරිපන්ථිකානං දූරසමුස්සාරණං ඉධ වික්ඛම්භනං විසොධනන්ති වෙදිතබ්බං.

27. විපස්සනාහිතාය උපරූපරිවිසෙසාවහත්තා වඩ්ඪමානාය පුබ්බභාගසීලාදිපටිපදාය. සා එව පුබ්බභාගපටිපදා යථාභාවිතතාය අවස්සං භාවිනං විසෙසං පරිග්ගහිතත්තා අණ්ඩං වියාති අණ්ඩං, කිලෙසෙහි අදූසිතතාය අපූති අණ්ඩං එතස්සාති අපුච්චණ්ඩො, විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා ඨිතපුග්ගලො, තස්ස භාවො **අපුච්චණ්ඩතා. විපස්සනාදිඤාණප්පභෙදායාති** පුබ්බෙනිවාසඤාණාදිඤාණපභෙදාය. **තත්ථාති** චෙතොඛිලසුත්තෙ (ම. නි. 1.185) ''ස ඛො සො, භික්ඛවෙ, එවං උස්සොළ්හිපන්නරසඞ්ගසමන්නාගතො භික්ඛු භබ්බො අභිනිබ්බිදාය''ති ආගතත්තා **උස්සොළ්හිපන්නරසෙහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතභාවොති එවං යං ඔපම්මසංසන්දනං ආගතං,** තං ඔපම්මසංසන්දනං ඉධ ඉමස්මිං සෙඛසුත්තෙ යොජෙත්වා වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

28. මහග්ගතාදිභාවෙන හෙට්ඨිමානං ඣානානං අනුරූපම්පි අත්තනො විසෙසෙන තෙ උත්තරිත්වා අතික්කමිත්වාන ඨිතන්ති **අනුත්තරං,** තෙනාහ – **"පඨමාදිජ්ඣානෙහි අසදිසං උත්තම"**න්ති. **දුතියාදීසුපි** අභිනිබ්භිදාසු. පුබ්බෙනිවාසඤාණං උප්පජ්ජමානං යථා අත්තනො විසයපටිච්ඡාදකං කිලෙසන්ධකාරං විධමන්තමෙව උප්පජ්ජති, එවං අත්තනො විසයෙ කඤ්චි විසෙසං කරොන්තමෙව උප්පජ්ජතීති ආහ – **"පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන පඨමං ජායතී"**ති, සෙසඤාණද්වයෙපි එසෙව නයො.

29. **චරණස්මින්ති** පච්චත්තෙ භුම්මවචනන්ති ආහ **"චරණං නාම හොතීති අත්ථො"**ති. **තෙනාති** කරණත්ථෙ කරණවචනං අගතපුබ්බදිසාගමනෙ තෙසං සාධකතමභාවතො.

අට්ඨ ඤාණානීති ඉධ ආගතානි ච අනාගතානි ච **අම්බට්ඨසුත්තාදීසු** (දී. නි. 1.254 ආදයො) ආගතානි ගහෙත්වා වදති. **විනිවිජ්ඣිත්වාති** පුබ්බෙනිවාසපටිච්ඡාදකාදිකිලෙසතමං භින්දිත්වා පදාලෙත්වා.

30. **සනඞ්කුමාරෙනාති** සනන්තනකුමාරෙන. තදෙව හි තස්ස සනන්තනකුමාරතං දස්සෙතුං **"චිරකාලතො පට්ඨායා"**ති වුත්තං. **සො අත්තභාවොති** යෙන අත්තභාවෙන මනුස්සපථෙ ඣානං නිබ්බත්තෙසි, සො කුමාරත්තභාවො, තස්මා බ්‍රහ්මභූතොපි තාදිසෙන කුමාරත්තභාවෙන චරති.

ජනිතස්මිං-සද්දො එව ඉ-කාරස්ස එ-කාරං කත්වා **"ජනෙතස්මි"**න්ති වුත්තො, **ජනිතස්මින්ති** ච ජනස්මින්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ජනිතස්මින්ති** සාමඤ්ඤග්ගහණෙපි යත්ථ චතුවණ්ණසමඤ්ඤා, තත්ථෙව මනුස්සලොකෙ. **ඛත්තියො සෙට්ඨොති** ලොකසමඤ්ඤාපි මනුස්සලොකෙයෙව, න දෙවකායෙ බ්‍රහ්මකායෙ වාති දස්සෙතුං **"යෙ ගොත්තපටිසාරිනො"**ති වුත්තං. **පටිසරන්තීති** ''අහං ගොතමො, අහං කස්සපො''ති පති පති අත්තනො ගොත්තං අනුසරන්ති පටිජානන්ති වාති අත්ථො.

එත්තාවතාති ''සාධු සාධු ආනන්දා''ති එත්තකෙන සාධුකාරදානෙන. **ජිනභාසිතං නාම ජාතන්තිආදිතො** පට්ඨාය යාව පරියොසානා ථෙරභාසිතං බුද්ධභාසිතමෙව නාම ජාතං. ''කිම්පනිදං සුත්තං සත්ථුදෙසනානුවිධානතො ජිනභාසිතං, උදාහු සාධුකාරදානමත්තෙනා''ති එවරූපා චොදනා ඉධ අනොකාසා ථෙරස්ස දෙසනාය භගවතො දෙසනානුවිධානහෙතුකත්තා සාධුකාරදානස්සාති. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සෙඛසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

4. පොතලියසුත්තවණ්ණනා

31. අඞ්ගා නාම ජනපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හිවසෙන අඞ්ගාත්වෙව වුච්චතීති ආහ **"අඞ්ගායෙව සො ජනපදො"**ති. **මහියා පනස්ස උත්තරෙන යා ආපොති** මහියා නදියා යා ආපො තස්ස ජනපදස්ස උත්තරෙන හොන්ති. **තාසං අවිදූරත්තා** සො ජනපදො **උත්තරාපොති වුච්චති.** සා පන මහී කත්ථචි කත්ථචි භිජ්ජිත්වා ගතාති ආහ **"කතරමහියා උත්තරෙන යා ආපො"**ති. **තත්ථාති** තස්සා මහියා ආගමනතො පට්ඨාය **අයං ආවිභාවකථා.** යස්මා (අ. නි. ටී. 3.8.19) ලොකියා ජම්බුදීපො හිමවා තත්ථ පතිට්ඨිතසමුද්දදහපබ්බතනදියොති එතෙසු යං යං න මනුස්සගොචරං, තත්ථ සයං සම්මූළ්හා අඤ්ඤෙපි සම්මොහයන්ති, තත්ථ තත්ථ සම්මොහවිධමනත්ථං **"අයං කිර**

ජම්බුදීපො''තිආදිමාරද්ධං. **දසසහස්සයොජනපරිමාණො** ආයාමතො ච විත්ථාරතො චාති අධිප්පායො. තෙනාහ **''තත්ථා''**තිආදි. උදකෙන **අජ්ඣොත්ථටො** තදුපභොගිසත්තානං පුඤ්ඤක්ඛයෙන.

සුන්දරදස්සනං කූටන්ති **සුදස්සනකූටං,** යං ලොකෙ ''හෙමකූට''න්ති වුච්චති. **මූලගන්ධො** කාළානුසාරියාදි. **සාරගන්ධො** චන්දනාදි. **ඵෙග්ගුගන්ධො** සලලාදි. **තචගන්ධො** ලවඞ්ගාදි. **පපටිකගන්ධො** කබිත්ථාදි. **රසගන්ධො** සජ්ජාදි, **පත්තගන්ධො** තමාලහිරිවෙරාදි. **පුප්ඵගන්ධො** නාගකුඞ්කුමාදි. **ඵලගන්ධො** ජාතිඵලාදි. **ගන්ධගන්ධො** සබ්බෙසං ගන්ධානං ගන්ධො. යස්ස හි රුක්ඛස්ස සබ්බෙසම්පි මූලාදීනං ගන්ධො අත්ථි, සො ඉධ ගන්ධො නාම. තස්ස ගන්ධස්ස ගන්ධො ගන්ධගන්ධො. සබ්බානි පුථුලතො පඤ්ඤාසයොජනානි, ආයාමතො පන උබ්බෙධතො විය ද්වියොජනසතානෙවාති වදන්ති.

මනොහරසිලාතලානීති ඔතරණත්ථාය මනුඤ්ඤසොපානසිලාතලානි. **සුපටියත්තානීති** තදුපභොගිසත්තානං සාධාරණකම්මානුභාවෙන සුට්ඨු පටියත්තානි සුප්පවත්තිතානි හොන්ති. මච්ඡකච්ඡපාදයො උදකං මලිනං කරොන්ති, තදභාවතො **ඵලිකසදිසනිම්මලූදකානි**. තිරියතො දීඝං උග්ගතකූටන්ති **''තිරච්ඡානපබ්බත''**න්ති ආහ.

ආපණානි එව වොහාරස්ස මුඛභූතානීති ආහ **''ආපණමුඛසහස්සානී''**ති. **විභත්තානීති** වවත්ථිතානි අඤ්ඤමඤ්ඤාසම්භින්නානි. **වසනට්ඨානන්ති** අත්තනො යථාඵාසුකං වසිතබ්බට්ඨානං. ආසති එත්ථාති **ආසනං,** නිසීදිතබ්බට්ඨානානි.

අසාරුප්පං පටිච්ච උප්පජ්ජනකස්ස ඡාදනතො ඡන්නං **අනුච්ඡවිකං,** තදෙව අජ්ඣාසයසම්පත්තිං පතිරූපෙති පකාසෙතීති **පතිරූපං**. තෙනාහ **''නප්පතිරූප''**න්ති. **කාරණවෙවචනානීති** ඤාපකකාරණවෙවචනානි. ඤාපකඤ්හි කාරණං අධිප්පෙතං. අත්ථං ආකරොති පකාසෙතීති **ආකාරො,** තමෙව ලීනං ගුළ්හං අත්ථං ගමෙතීති **ලිඞ්ගං,** සො තෙන නිමීයතීති **නිමිත්තන්ති** වුච්චති. ඉදානි තමෙවත්ථං විවරිතුං **''දීඝදසවත්ථ...පෙ.... නිමිත්තාති වුත්තා''**ති ආහ. තෙති ආකාරාදයො. **තථා හි පන මෙතිආදිනා** පොතලියො ගහපති ''පරිබ්බාජකනියාමෙන අහං ජීවාමි, තස්මා ගහපති න හොමීති වදති. **ඔවදන්තොති** අනුසාසන්තො. **උපවදන්තොති** පරිභාසන්තො.

32. **ගෙධභූතො ලොභොති** ගිජ්ඣනසභාවො ලොභො. අගිජ්ඣනලක්ඛණො න ලොභො, **අනින්දාභූතං අසට්ටනන්ති** නින්දාය පටිපක්ඛභූතං පරෙසං අසට්ටනං. **නින්දාසට්ටනාති** නින්දාවසෙන පරෙසං සට්ටනා අක්කොසනා. **බ්‍යවහාරවොහාරොපීති** කයවික්කයලක්ඛණො සබ්‍යොහාරොපි දානග්ගහණං වොහාරො. ''දත්තො තිස්සො'' තිආදිනා වොහරණං පඤ්ඤාපනන්ති **පඤ්ඤත්ති වොහාරො**. යථාධිප්පෙතස්ස අත්ථස්ස වොහරණං කථනං බොධනන්ති **වචනං වොහාරො**. යාථාවතො අයාථාවතො ච වොහරති එතෙනාති **වොහාරො, චෙතනා. අයමිධාධිප්පෙතොති** අයං චෙතනාලක්ඛණො වොහාරො ඉධ ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතො, සො ච ඛො සාවජ්ජොව සමුච්ඡෙදස්ස ඉච්ඡිතත්තා. ඉදානි චතුබ්බිධස්සපි වොහාරස්ස ඉධ සම්භවං දස්සෙතුං **''යස්මා වා''**තිආදි වුත්තං. **ගිහීති චෙතනා නත්ථීති** අහං ගිහීති චෙතනාපවත්ති නත්ථි. **ගිහීති වචනං නත්ථීති** ගිහීති අත්තනො පරෙසඤ්ච වචනප්පවත්ති නත්ථි. **ගිහීති පණ්ණත්ති නත්ථීති** ගිහීති සමඤ්ඤා නත්ථි. **ගිහීති බ්‍යවහාරො නත්ථීති** සමුදාචාරො නත්ථි.

33. **පාණාතිපාතොව සංයොජනං**. කස්මා? බන්ධනභාවෙන පවත්තනතො නිස්සරිතුං අප්පදානතො. පාණාතිපාතස්ස අත්ථිතාය සො පුග්ගලො ''පාණාතිපාතී''ති වුච්චතීති ආහ – **''පාණාතිපාතස්ස...පෙ.... හොතී''**ති. යඤ්හි යස්ස අත්ථි, තෙන සො අපදිස්සතීති. **බහුතායාති** අවක්ඛුකාදිභෙදෙන බහුභාවතො. පාණාතිපාතස්ස පටිපක්ඛො **අපාණාතිපාතො**. සො පන අත්ථතො කායද්වාරිකො සීලසංවරොති ආහ **''කායිකසීලසංවරෙනා''**ති. **අත්තාපි මං උපවදෙය්‍යාතිආදි** පාණාතිපාතෙ ආදීනවදස්සනං. ආදීනවදස්සිනො හි තතො ඔරමණං. **දෙසනාවසෙනාති** අඤ්ඤත්ථ සුත්තෙ අභිධම්මෙ ච දසසු සංයොජනෙසු පඤ්චසු නීවරණෙසු දෙසනාවසෙන අපරියාපන්නම්පි **සංයොජනන්තිපි නීවරණන්තිපි** ඉධ **වුත්තං**. කස්මා? තදත්ථසම්භවතො. තෙනාහ – **''වට්ටබන්ධනට්ඨෙන හිතප්පටිච්ඡාදනට්ඨෙන වා''**ති, පාණාතිපාතො හි අපාණාතිපාතපච්චයං හිතං පටිච්ඡාදෙන්තොව උප්පජ්ජතීති. **එකො අවිජ්ජාසවොති** ඉදං සහජාතවසෙන වුත්තං, උපනිස්සයවසෙන පන ඉතරෙසම්පි ආසවානං යථාරහං සම්භවො වෙදිතබ්බො. පාණාතිපාතී හි පුග්ගලො ''තප්පච්චයං අත්ථං කරිස්සාමී''ති කාමෙ පත්ථෙති. දිට්ඨිං ගණ්හාති, භවවිසෙසං පච්චාසීසති. තත්ථ උප්පන්නං විහනති බාධතීති **විඝාතො,** දුක්ඛං, පරිළාහනං අනත්ථුප්පාදවසෙන උපතාපනං **පරිළාහො,** අයමෙතෙසං විසෙසො. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු වාරෙසු. **ඉමිනා උපායෙනාති** අතිදෙසෙන පන පරිග්ගහිතො අත්ථො පරතො ආගමිස්සතීති.

34-40. **ඉමස්මිං පදෙති** එතෙන සත්තසුපි වාරෙසු තථා ආගතං පදං සාමඤ්ඤතො ගහිතං. තෙනාහ **''ඉමිනා''**තිආදි. රොසනං කායිකං වාචසිකඤ්චාති තප්පටිපක්ඛො අරොසොපි තථා දුවිධොති ආහ **''කායිකවාචසිකසංවරෙනා''**ති. යථා අභිජ්ඣා ලොභො, අනභිජ්ඣා අලොභො, එවං **අකොධූපායාසො** අබ්‍යාපාදො, සංවරෙ සුඛන්ති **සංවරොති** දට්ඨබ්බො, අනතිලොභො පන සතිසංවරෙ, අනතිමානො ඤාණසංවරෙ සඞ්ගහං ගච්ඡතීති දට්ඨබ්බං. ඉමෙසු පන පදෙසු එවං සබ්බවාරෙසු යොජනා කාතබ්බාති සම්බන්ධො.

එවං ආසවුප්පත්ති වෙදිතබ්බාති එත්ථ වුත්තස්සපි එකජ්ඣං වුච්චමානත්තා **‘‘පුන අයං සඞ්ඛෙපවිනිච්ඡයො’’**ති වුත්තං. **අසම්මොහත්ථං** ආරම්මණස්ස. **පුරිමෙසු තාව චතූසු** වාරෙසු **විරමිතුං න සක්කොමීති වත්තබ්බං.** ‘‘අත්තාපි මං උපවදෙය්‍යා’’ති එතස්ස පදස්ස අත්ථවණ්ණනායං **‘‘න සක්කොමී’’**ති, ‘‘අනුවිච්ච විඤ්ඤූ ගරහෙය්‍යු’’න්ති එතස්ස පදස්ස අත්ථවණ්ණනායං **‘‘න සක්කොතී’’ති වත්තබ්බං,** ඉමිනා නයෙන පච්ඡිමෙසුපි චතූසු යථාරහං යොජනා වෙදිතබ්බා. **අතිමානෙ භවාසවඅවිජ්ජාසවා**ති වුත්තං මානෙන සහ දිට්ඨියා අනුප්පජ්ජනතො, අතිමානො පන කාමරාගෙනපි උප්පජ්ජතෙවාති ‘‘අතිමානෙ කාමාසවඅවිජ්ජාසවා’’ති වත්තබ්බං සියා, ස්වායං නයො වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යොති න දස්සිතො. **පාතිමොක්ඛසංවරසීලං කථිතං** ආදිතො චතූහි ඡට්ඨෙන චාති පඤ්චහි වාරෙහි, සෙසෙහි තීහි **පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ඨිතස්ස භික්ඛුනො පටිසඞ්ඛාපහානං,** සබ්බෙහිපි පන භික්ඛුභාවෙ ඨිතස්ස **ගිහිවොහාරසමුච්ඡෙදො කථිතො.** තත්ථ සබ්බත්ථ වත්තං ‘‘ඉදඤ්චිදඤ්ච මය්හං කාතුං නප්පතිරූප’’න්ති පටිසඞ්ඛානවසෙන අකරණං පජහනඤ්ච පටිසඞ්ඛාපහානං.

කාමාදීනවකථාවණ්ණනා

42. **උපසුම්භෙය්‍යා**ති එත්ථ උප-සද්දො සමීපත්ථො, සුම්භනං වික්ඛෙපනං. තෙනෙව **තමෙනන්ති** භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ – **‘‘තස්ස සමීපෙ ඛිපෙය්‍යා’’**ති, තස්ස කුක්කුරස්ස සමීපෙ අට්ඨිකඞ්කලං ඛිපෙය්‍යාති අත්ථො. **නිම්මංසත්තා කඞ්කලන්ති වුච්චතී**ති ඉමිනා විගතමංසාය අට්ඨිකඞ්කලිකාය උරට්ඨිම්හි වා පිට්ඨිකණ්ටකෙ වා සීසට්ඨිම්හි වා කඞ්කල-සද්දො නිරුළ්හොති දස්සෙති. **සුනික්කන්තන්**ති නිල්ලිඛිතං කත්වාව නිබ්බිසෙසං ලිඛිතං.

එකත්තුපට්ඨානස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛනවසෙන පවත්තියා **එකත්තා.** තෙනාහ **‘‘චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛා’’**ති. යස්මා පනස්ස ආරම්මණම්පි එකසභාවමෙව, තස්මා ආහ **‘‘සා හී’’**තිආදි. **ලොකාමිසසඞ්ඛාතා**ති අපරිඤ්ඤාතවත්ථුනා ලොකෙන ආමසිතබ්බතො, ලොකෙ වා ආමිසොති සඞ්ඛං ගතාය වසෙන කාමගුණානං කාමභාවො ච ආමිසභාවො ච, සො එව නිප්පරියායතො ආමිසන්ති වත්තබ්බතං අරහති. **කාමගුණාමිසා**ති කාමගුණෙ ඡන්දරාගා. **ගහණට්ඨෙන** භුසං ආදානට්ඨෙන.

43. ඩයනං ආකාසෙන ගමනන්ති ආහ **‘‘උප්පතිත්වා ගච්ඡෙය්‍යා’’**ති. ගිජ්ඣාදීනං වාසිඵරසු න හොතීති ආහ – **‘‘මුඛතුණ්ඩකෙන ඩසන්තා තච්ඡෙය්‍යු’’**න්ති. **විස්සජ්ජෙය්‍යුන්**ති එත්ථ ‘‘විස්සජ්ජන’’න්ති ආකඩ්ඪනං අධිප්පෙතං අනෙකත්ථත්තා ධාතූනං, ආකඩ්ඪනඤ්ච අනුබන්ධිත්වා පාතනන්ති ආහ **‘‘මංසපෙසිං නඛෙහි කඩ්ඪිත්වා පාතෙය්‍යු’’**න්ති.

47. පුරිසස්ස ආරොහනයොග්‍යං **පොරිසෙය්‍යං.**

48. සම්පන්නං සුන්දරං ඵලමස්සාති **සම්පන්නඵලං. ඵලූපපන්නන්**ති ඵලෙහි උපෙතන්ති ආහ **‘‘බහුඵල’’**න්ති.

50. **සුවිදූරවිදූරෙ**ති අරියස්ස විනයෙ වොහාරසමුච්ඡෙදතො සුට්ඨු විදූරභූතෙ එව විදූරෙ **අහං** ඨිතො. කස්සචි නාම අත්ථස්සපි අජානනතො න ආජානන්තීති **අනාජානීයා**ති කත්තුසාධනමස්ස දස්සෙන්තො **අජානනකෙ**ති අජානන්තභොජනසීසෙන තෙසං දාතබ්බපච්චයෙ වදති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පොතලියසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

5. ජීවකසුත්තවණ්ණනා

51. කුමාරෙන භතො පොසාපිතොති කුමාරභතො, කුමාරභතො එව **කොමාරභච්චො** යථා ‘‘භිසක්කමෙව භෙසජ්ජ’’න්ති.

ආරභන්තීති එත්ථ **ආරභ**-සද්දො කාමං කාමායූහනයඤ්ඤුට්ඨාපනආපත්තිආපජ්ජනවිඤ්ඤාපනාදීසුපි ආගතො, ඉධ පන හිංසනෙ ඉච්ඡිතබ්බොති ආහ – **‘‘ආරභන්තීති ඝාතෙන්ති’’**ති. **උද්දිසිත්වා කතන්**ති (අ. නි. ටී. 3.8.12; සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.294) අත්තානං උද්දිසිත්වා මාරණවසෙන කතං නිබ්බත්තිතං. **පටිච්චකම්මන්**ති එත්ථ **කම්ම**-සද්දො කම්මසාධනො අතීතකාලිකොති ආහ – **‘‘අත්තානං පටිච්ච කත’’**න්ති. **නිමිත්තකම්මස්සෙතං අධිවචනං** ‘‘පටිච්ච කම්මං ඵුසතී’’තිආදීසු (ජා. 1.4.75) විය. **නිමිත්තකම්මස්සා**ති නිමිත්තභාවෙන ලද්ධබ්බකම්මස්ස, න කරණකාරාපනවසෙන. **පටිච්චකම්මං එත්ථ අත්ථීති මංසං පටිච්චකම්මං** යථා ‘‘බුද්ධං එතස්ස අත්ථීති බුද්ධො’’ති. **තෙසන්**ති නිගණ්ඨානං. අඤ්ඤෙපි බ්‍රාහ්මණාදයො තංලද්ධිකා අත්ථෙව.

කාරණන්ති එත්ථ යුත්ති අධිප්පෙතා, සා එව ච ධම්මතො අනපෙතත්තා ‘‘ධම්මො’’ති වුත්තාති ආහ – **‘‘කාරණං නාම තිකොටිපරිසුද්ධමච්ඡමංසපරිභොගො’’**ති. **අනුකාරණං නාම මහාජනස්ස තථා බ්‍යාකරණං** යුත්තියා ධම්මස්ස අනුරූපභාවතො මංසං පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති අනුඤ්ඤාතං තථෙව කථනන්ති කත්වා. **තන්**ති ‘‘ජානං උද්දිස්සකතං මංසං

පරිභුඤ්ජතී''ති එවං වුත්තං පරිභුඤ්ජනං **නෙව කාරණං හොති** සබ්බෙන සබ්බං අභාවතො සති ච අයුත්තියං අධම්මොති කත්වා. **තථා බ්‍යාකරණන්ති** ''ජානං උද්දිස්සකතං මංසං පරිභුඤ්ජතී''ති කථනං යුත්තියා ධම්මස්ස අනනුරූපභාවතො **න අනුකාරණං හොති. පරෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වාති** පරෙ තිත්ථියා 'ජාන'න්තිආදිනා ධම්මං කථෙන්ති වදන්ති, තෙන කාරණභූතෙන සකාරණො හුත්වා. තෙහි තථා වත්තබ්බො එව **හුත්වා තුම්හාකං වාදො වා අනුවාදො වා** ''මංසං පරිභුඤ්ජිතබ්බ''න්ති පවත්තා තුම්හාකං කථා වා පරතො පරෙහි තථා පවත්තිතා තස්සා අනුකථා වා. **විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බකාරණන්ති** තිත්ථියා තාව තිට්ඨන්තු, තතො අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි ගරහිතබ්බකාරණං. **කොචි න ආගච්ඡතීති** ගරහිතබ්බතං න ආපජ්ජතීති අත්ථො. **අභිභවිත්වා ආචික්ඛන්තීති** අභිභූය්‍ය මද්දිත්වා කථෙන්ති, අභිභූතෙන අක්කොසන්තීති අත්ථො.

52. කාරණෙහීති පරිභොගචිත්තස්ස අවිසුද්ධතාහෙතූහි. භික්ඛූ උද්දිස්සකතං දිට්ඨං. තාදිසමංසඤ්හි පරිභොගානාරහත්තා චිත්තඅවිසුද්ධියා කාරණං චිත්තසංකිලෙසාවහතො. ඉදානි දිට්ඨසුතපරිසඞ්කිතානි සරූපතො දස්සෙතුං **''දිට්ඨාදීසු''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තදූභයවිමුත්තපරිසඞ්කිතන්ති** ''දිට්ඨං සුත''න්ති ඉමං උභයං අනිස්සාය – ''කිං නු ඛො ඉමං භික්ඛුං උද්දිස්ස වධිත්වා සම්පාදිත''න්ති කෙවලමෙව පරිසඞ්කිතං. **සබ්බසඞ්ගාහකොති** සබ්බෙසං තිණ්ණං පරිසඞ්කිතානං සඞ්ගණ්හනකො.

මඞ්ගලාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන ආහුනපාහුනාදිකං සඞ්ගණ්හාති. **නිබ්බෙමතිකා හොන්තීති** සබ්බෙන සබ්බං පරිසඞ්කිතාභාවමාහ. **ඉතරෙසන්ති** අජානන්තානං **වට්ටති,** ජානතො එවෙත්ථ ආපත්ති හොති. **තෙයෙවාති** යෙ උද්දිස්ස කතං, තෙයෙව.

උද්දිස්සකතමංසපරිභොගතො අකප්පියමංසපරිභොගස්ස විසෙසං දස්සෙතුං **''අකප්පියමංසං පනා''**තිආදි වුත්තං. පුරිමස්මිං සචිත්තකා ආපත්ති, ඉතරස්මිං අචිත්තකා. තෙනාහ – **''අකප්පියමංසං අජානිත්වා භුත්තස්සපි ආපත්තියෙවා''**ති. **පරිභොගන්ති** පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති වදාමීති අත්ථො.

53. තාදිසස්සාති තිකොටිපරිසුද්ධස්ස මච්ඡමංසස්ස පරිභොගෙ. **මෙත්තාවිහාරිනොපීති අපි**-සද්දෙන අමෙත්තාවිහාරිනොපි. මෙත්තාවිහාරිනො පරිභොගෙ සිඛාප්පත්තා අනවජ්ජතාති දස්සෙතුං **''ඉධ, ජීවක, භික්ඛූ''**තිආදි වුත්තං. **අනියමෙත්වාති** අවිසෙසෙත්වා සාමඤ්ඤතො. යස්මා භගවතා – ''යතො ඛො, වච්ඡ, භික්ඛුනො තණ්හා පහීනා හොති''තිආදිනා මහාවච්ඡගොත්තසුත්තෙ (ම. නි. 2.194) අත්තා අනියමෙත්වා වුත්තො. තථා හි වච්ඡගොත්තො – ''තිට්ඨතු භවං ගොතමො, අත්ථි පන භොතො ගොතමස්ස එකභික්ඛුපි සාවකො ආසවානං ඛයා…පෙ…. උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති ආහ, ''ඉධ, භාරද්වාජ, භික්ඛු අඤ්ඤතරං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරතී''තිආදිනා චඞ්කීසුත්තෙ (ම. නි. 2.430) අත්තා අනියමෙත්වා වුත්තො. තථා හි තත්ථ පරතො – ''යං ඛො පන අයමායස්මා ධම්මං දෙසෙති, ගම්භීරො සො ධම්මො දුද්දසො දුරනුබොධො සන්තො පණීතො අතක්කාවචරො නිපුණො පණ්ඩිතවෙදනීයො, න සො ධම්මො සුදෙසනීයො ලුද්දෙනා''තිආදිනා දෙසනා ආගතා, තස්මා වුත්තං **''භගවතා හි මහාවච්ඡගොත්තසුත්තෙ, චඞ්කීසුත්තෙ ඉමස්මිං සුත්තෙති තීසු ඨානෙසු අත්තානංයෙව සන්ධාය දෙසනා කතා''**ති. **මංසූපසෙවනොව අධිප්පෙතො** මච්ඡමංසසහිතස්ස ආහාරස්ස පරිභොගභාවතො මච්ඡමංසස්ස ච ඉධ අධිප්පෙතත්තා.

අගථිතො අප්පටිබද්ධො. **තණ්හාමුච්ඡනායාති** තණ්හායනවසෙන මුච්ඡාපත්තියා. **අනජ්ඣොපන්නො** තණ්හාය අභිභවිත්වා න අජ්ඣොත්ථටො, ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා න සණ්ඨිතොති අත්ථො. තෙනාහ – **''සබ්බං ආලුම්පිත්වා''**තිආදි. ඉධ ආදීනවො ආහාරස්ස පටිකූලභාවොති ආහ **''එකරත්තිවාසෙනා''**තිආදි. අයමත්ථො ආහාරපරිභොගොති අත්ථසංයොජනපරිච්ඡෙදිකා ''යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා''තිආදිනා (දී. නි. 3.182; ම. නි. 1.23; 2.24; 3.75; සං. නි. 4.120) පවත්තා ආහාරපටිබද්ධඡන්දරාගනිස්සරණභූතා පඤ්ඤා අස්ස අත්ථීති **නිස්සරණපඤ්ඤො. ඉදමත්ථන්ති** එතමත්ථාය. **එවං සන්තෙති** ''බ්‍රහ්මාති ච මෙත්තාවිහාරිනො සමඤ්ඤා''ති අවත්වා යෙ ධම්මා මෙත්තාවිහාරස්ස පටිපක්ඛභූතා, තත්ථ සාවසෙසං පහාසි බ්‍රහ්මා, අනවසෙසං පහාසි භගවාති සචෙ තෙ ඉදං සන්ධාය භාසිතං, එවං සන්තෙ තව ඉදං යථාවුත්තවචනං අනුජානාමි, න මෙත්තාවිහාරිතාසාමඤ්ඤමත්තතොති අත්ථො.

55. ''පාටියෙක්කො අනුසන්ධී''ති වත්වා විසුං අනුසන්ධිභාවං දස්සෙතුං **''ඉමස්මිං හී''**තිආදි වුත්තං. **ද්වාරං ථකෙතීති** මච්ඡමංසපරිභොගානුඤ්ඤාය අඤ්ඤෙසං වචනද්වාරං පිදහති, චොදනාපථං නිරුන්ධති. කථං **සත්තානුද්දයං දස්සෙති**? සත්තානුද්දයමුඛෙන බාහිරකානං මච්ඡමංසපරිභොගපටික්ඛෙපො තයිදං මිච්ඡා, තිකොටිපරිසුද්ධස්සෙව මච්ඡමංසස්ස පරිභොගො භගවතා අනුඤ්ඤාතො. තථා හි වුත්තං – 'තීහි ඛො අහං, ජීවක, ඨානෙහි මංසං පරිභොගන්ති වදාමී'තිආදි (ම. නි. 2.52). **විනයෙපි** (පාරා. 409; චූළව. 343) වුත්තං – ''තිකොටිපරිසුද්ධං, දෙවදත්ත, මච්ඡමංසං මයා අනුඤ්ඤාත''න්ති. තිකොටිපරිසුද්ධඤ්ච භුඤ්ජන්තානං සත්තෙසු අනුද්දයා නිච්චලා. **''සත්තානුද්දයං දස්සෙතී''**ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරන්තො **''සචෙ හී''**තිආදිමාහ.

පඨමෙන කාරණෙනාති දෙසනාවසෙනපි පයොගවසෙනපි පඨමෙන පරූපඝාතහෙතුනා. **කඩ්ඪිතො** සො පාණො. **ගලෙන පවෙධෙන්තෙනාති** යොත්තගලෙන කරණෙන අසය්හමානෙන. **බහුපුඤ්ඤමෙව හොති** ආසාදනාපෙක්ඛාය

අභාවතො, හිතජ්ඣාසයත්තා වාති අධිප්පායො. **එසාහං, භන්තෙ**තිආදි කස්මා වුත්තං, සරණගමනවසෙනෙව ගහිතසරණොති චොදනං සන්ධායාහ **"අය"**න්තිආදි. **ඔගාහන්තො**තිආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා සුත්තං අනුස්සරන්තො අත්ථං උපධාරෙන්තො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ජීවකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

6. උපාලිසුත්තවණ්ණනා

56. පාවාරං පාරුපතීති පාවාරිකො, ඉදං තස්ස කුලසමුදාගතං නාමං, සො පන මහද්ධනො මහාභොගො නගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානෙ ඨිතො. තෙනාහ **"දුස්සපාවාරිකසෙට්ඨිනො"**ති. **දීඝත්තා** දීඝතමත්තා. සො කිර පමාණතො උපවජ්ජිතො දියඩ්ඪරතනං අතික්කම්ම ඨිතො. **එවංලද්ධනාමො**ති ''දීඝතපස්සී''ති ලද්ධසමඤ්ඤො. **බාහිරායතනෙ**ති තිත්ථියසමයෙ **පිණ්ඩපාතොති වොහාරො නත්ථි,** තස්මා සාසනවොහාරෙන **"පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො"**ති වුත්තන්ති අධිප්පායො.

දස්සෙතීති දෙසෙති. **ඨපෙතී**ති අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්කරතො වවත්ථපෙති. **කිරියායා**ති කරණෙන. **පවත්තියා**ති පවත්තනෙන. **දණ්ඩානි පඤ්ඤපෙතී**ති එත්ථ කස්මා භගවතා ආදිතොව තථා න පුච්ඡිතන්ති? යස්මා සා තස්මිං අත්ථෙ සභාවනිරුත්ති න හොති, සාසනෙ ලොකෙ සමයන්තරෙසු ච තාදිසො සමුදාචාරො නත්ථි, කෙවලං පන තස්සෙව නිගණ්ඨස්සායං කොට්ඨාලකසදිසො සමුදාචාරොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"කම්මානි පඤ්ඤපෙති"** ඉච්චෙවාහ. **අචිත්තක**න්ති චිත්තරහිතං, චිත්තෙන අසමුට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. කථං පන තදුභයස්ස චිත්තෙන විනා සම්භවොති චොදනං සන්ධාය තත්ථ නිදස්සනමාහ **"යථා කිරා"**තිආදි. **පටිවිභත්තාන**න්ති අත්ථතො භින්නානං. **පටිවිසිට්ඨාන**න්ති විසෙසනපදවසෙන සද්දතොපි භින්නානං. **වචනං පතිට්ඨපෙතුකාමො**ති දීඝතපස්සිනො යථාවුත්තවචනං පතිට්ඨපෙතුකාමො. තස්මිඤ්හි පතිට්ඨාපිතෙ තෙනප්පසඞ්ගෙන ආගතො, උපාලි ගහපති තස්මිං පදෙසෙ ධම්මං දිස්වා සාසනෙ අභිප්පසීදිස්සති.

කථා එව උපරි වාදාරොපනස්ස වත්ථුභාවතො **කථාවත්ථු**. **කථායං පතිට්ඨපෙසී**ති කථාවත්ථුස්මිං, තදත්ථෙ වා පතිට්ඨපෙසි. යථා තං වාදාරොපනභයෙන න අවජානාති, එවං තස්සං කථායං, තස්මිං වා අත්ථෙ දීඝතපස්සිං යාවතතියං වාදෙ පතිට්ඨපෙසි. **වාද**න්ති දොසං.

57. ඉදානි චෙතනාසම්පයුත්තධම්මම්පි ගහෙත්වා කායකම්මාදිවසෙන සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තිවිධං කායදුච්චරිතං කායකම්මං නාමා**තිආදි ''කම්මස්ස කිරියායා''ති පාළියං අකුසලකම්මස්ස අධිගතත්තා වුත්තං, පුබ්බෙ පන **අට්ඨකාමාවචරකුසලචෙතනා**තිආදි සාවජ්ජං අනවජ්ජඤ්ච සාමඤ්ඤතො එකජ්ඣං කත්වා දස්සිතං. කස්මා පනෙත්ථ චෙතනා න ගහිතාති ආහ **"ඉමස්මිං සුත්තෙ කම්මං ධුර"**න්ති. කායකම්මාදිභෙදං කම්මමෙව ධුරං ජෙට්ඨකං පුබ්බඞ්ගමං, න චෙතනාමත්තමෙව. **එවමාගතෙපී**ති කම්මානීති එවං නාමෙන ආගතෙපි චෙතනා ධුරං, තත්ථ චෙතනං ජෙට්ඨකං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා වුත්තන්ති අධිප්පායො. කථං පන තත්ථ කම්මන්ති වා කම්මානීති වා ආගතෙ තෙසං චෙතනාය ධුරභාවොති ආහ **"යත්ථ කත්ථචි…පෙ…. ලභතී"**ති. තත්ථ **යත්ථ කත්ථචී**ති යස්මිං කිස්මිඤ්චි ද්වාරෙ. **සා වුත්තාවා**ති සා චෙතනා වුත්තාව, යා කායසඞ්ඛාරාදිපරියායෙන (යස්ස කස්සචි කම්මස්ස කායද්වාරාදීසු පවත්තාපනචෙතනා) සම්පයුත්තධම්මාපි තදග්ගෙන ලොකියාපි ලොකුත්තරාපි කම්මමෙව, අභිජ්ඣාදයො පන චෙතනාපක්ඛිකාති දට්ඨබ්බං.

මහන්තන්ති කටුකඵලං. **න කිලමති** සප්පාටිහාරියත්තා පටිඤ්ඤාය. ඉදානි තෙසං සප්පාටිහාරියතං දස්සෙතුං **"තථා හී"**තිආදි වුත්තං. යදි අකුසලං පත්වා කායකම්මං වචීකම්මං මහන්තන්ති වදන්තො න කිලමති, අථ කස්මා භගවා ඉධ අකුසලං මනොකම්මං මහාසාවජ්ජං කථෙසීති ආහ **"ඉමස්මිං පන ඨානෙ"**තිආදි. යාවතතියං පතිට්ඨාපනමත්තෙන **ගතමග්ගං පටිපජ්ජන්තො**. තෙනාහ **"කිඤ්චි අත්ථනිප්ඵත්තිං අපස්සන්තොපී"**ති.

58. නිවාසට්ඨානභූතො බාලකො එතිස්සා අත්ථීති **බාලකිනී**. සත්ථුපටිඤ්ඤාතතාය නිගණ්ඨානං මහාති සම්භාවිතත්තා **මහානිගණ්ඨො**.

60. ආවට්ටෙති පුරිමාකාරතො නිවත්තෙති අත්තනො වසෙ වත්තෙති එතායාති **ආවට්ටනී,** මායා. තෙනාහ **"ආවට්ටෙත්වා ගහණමාය"**න්ති. සත්ථුපටිඤ්ඤානං බුද්ධදස්සනෙ චිත්තමෙව න උප්පජ්ජති, අයමෙත්ථ ධම්මතා. සචෙ පන සො තං පටිඤ්ඤං අප්පහාය බුද්ධානං සම්මුඛීභාවං උපගච්ඡෙය්‍ය, සත්තධා මුද්ධා ඵලෙය්‍ය, තස්මා භගවා ''මා අයං බාලො විනස්සී''තිආදිතොව යථා සම්මුඛීභාවං න ලභති, තථා කරොති. ස්වායමත්ථො **පාථිකපුත්තසමාගමෙන** දීපෙතබ්බො. දස්සනසම්පත්තිනියාමමාහ **"තථාගතං හී"**තිආදි. **ආගමා නු ඛො ඉධ** තුම්හාකං සන්තිකං.

61. **චචීසච්චෙ පතිට්ඨහිත්වා**ති යථාපටිඤ්ඤාතාය පටිඤ්ඤාය ඨත්වා.

62. සීතොදකෙ අමතා පාණා පානකාලෙ පන මරන්ති, තෙපි තෙන සීතොදකපරිභොගෙන මාරිතා හොන්ති, තස්මා තපස්සිනා නාම සබ්බෙන සබ්බං සීතොදකං න පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති තෙසං ලද්ධි. පාකතිකං වා උදකං සත්තොති පුරාතනානං නිගණ්ඨානං ලද්ධි. තෙනාහ **"සත්තසඤ්ඤාය සීතොදකං පටික්ඛිපන්තී"**ති. තෙසං තං අධුනාතනනිගණ්ඨානං වාදෙන විරුජ්ඣති. තෙ හි පථවීආදිනවපදත්ථතො අඤ්ඤමෙව ජීවිතං පටිජානන්ති. චිත්තෙන සීතොදකං පාතුකාමො පරිභුඤ්ජිතුකාමො හොති රොගෙ ය්‍යත්වාපි සත්තානං චිත්තස්ස තථා න විතතතා. තෙනාහ – **"තෙනස්ස මනොදණ්ඩො තත්ථෙව භිජ්ජතී"**ති. **තෙනාති** සීතොදකං පාතුං පරිභුඤ්ජිතුඤ්ච ඉච්ඡනෙන. **අස්සාති** යථාවුත්තස්ස නිගණ්ඨස්ස. **තත්ථෙවාති** තථාචිත්තුප්පාදනෙ එව. **භිජ්ජති** සංවරස්ස විකොපිතත්තා. තථාභූතො සො නිගණ්ඨො සීතොදකං වෙ ලභෙය්‍යා, කතිපයං කාලං ජීවෙය්‍යා, අලාභෙන පන පරිසුස්සමානකණ්ඨොට්ඨතාලුජිව්හාආදිකො සබ්බසො පරිදාහාභිභූතො මරෙය්‍යා. තෙනාහ – **"සීතොදකං අලභමානො කාලං කරෙය්‍යා"**ති. කස්මා? යස්මා සීතොදකං පිවාය සන්නිස්සිතචිත්තස්ස මරණං හොති, තස්මා වුත්තං **"මනොදණ්ඩො පන භින්නොපි චුතිම්පි ආකඩ්ඪතී"**ති. යස්මා පන තථාභූතචිත්තස්ස නිගණ්ඨස්ස මනොසත්තෙසු නාම දෙවෙසු උපපත්ති හොතීති තිත්ථියානං ලද්ධි, තස්මා වුත්තං **"මනොදණ්ඩො පන භින්නොපි පටිසන්ධිම්පි ආකඩ්ඪතී"**ති. **ඉතීති** එවං ''ඉධාස්ස නිගණ්ඨො''තිආදිආකාරෙන. **නන්ති** උපාලිං ගහපතිං. **මහන්තොති වදාපෙසි** ''මනොපටිබද්ධො කාලඞ්කරොතී''ති වදන්තොති අධිප්පායො.

උපාසකස්සාති උපාලිස්ස ගහපතිස්ස. **මුච්ඡාවසෙනාති**ආදිනා අන්වයතො බ්‍යතිරෙකතො ච මනොදණ්ඩස්ස මහන්තතං විභාවෙති. **චිත්තසන්තතිප්පවත්තිමත්තෙනෙවාති** විනා කායදණ්ඩෙන වචීදණ්ඩෙන ච කෙවලං චිත්තසන්තතිප්පවත්තිමත්තෙන. **භිජ්ජිත්වාපීති** එත්ථ පි-සද්දෙන අභිජ්ජිත්වාපි. **අනිය්‍යානිකාති** අප්පාටිහීරා, අයුත්තාති අත්ථො. **සල්ලක්ඛෙසි** උපාසකොති විභත්තිං විපරිණාමෙත්වා යොජනා. **පඤ්හපටිභානානීති** ඤාතුං ඉච්ඡිතෙ අත්ථෙ උප්පජ්ජනකපටිභානානි.

''මනොපටිබද්ධො කාලං කරොතී''ති වදන්තෙන අත්ථතො මනොදණ්ඩස්ස තදුත්තරභාවො පටිඤ්ඤාතො හොතීති ආහ **"ඉදානි මනොදණ්ඩො මහන්තොති ඉදං වචන"**න්ති. තථා චෙව වුත්තං – ''මනොදණ්ඩොව බලවා මහන්තොති වදාපෙසී''ති.

63. පාණාතිපාතාදිතො යමනං යාමො, චතුබ්බිධො යාමො චතුයාමො, චතුයාමසඞ්ඛාතෙන සංවරෙන සංවුතො **චාතුයාමසංවරසංවුතො**. අට්ඨකථායං පන යාම-සද්දො කොට්ඨාසපරියායොති **"ඉමිනා චතුකොට්ඨාසෙනා"**ති වුත්තං. පියජාතිකං රූපාදිආරම්මණං රාගවසෙන බාලෙහි භාවනීයත්තා ''භාවිත''න්ති වුච්චතීති ආහ **"භාවිතන්ති පඤ්ච කාමගුණා"**ති.

යො සබ්බං පාපං ආසවඤ්ච වාරෙතීති සබ්බවාරී, තස්ස නවසු පදත්ථෙසු සත්තමො පදත්ථො, තෙන සබ්බවාරිනා පාපං වාරිත්වා ඨිතොති **සබ්බවාරිවාරිතො** . තෙනාහ **"සබ්බෙන පාපවාරණෙන වාරිතපාපො"**ති. තතො එව සබ්බස්ස වාරිතබ්බස්ස ආසවස්ස ධුනනතො **සබ්බවාරිධුතො**. වාරිතබ්බස්ස නිවාරණවසෙන සබ්බවාරිනො ඵුටො ඵුසිතොති **සබ්බවාරිඵුටො. සඞ්ඝාතන්ති** සහසා හනනං, අසඤ්චෙතනිකවධන්ති අත්ථො. **කතරස්මිං කොට්ඨාසෙති** තීසු දණ්ඩකොට්ඨාසෙසු කතරකොට්ඨාසෙ.

64. බලියති සමාදියතීති **බලං,** රාසීති ආහ – **"එකං මංසබලන්ති එකං මංසරාසී"**න්ති. විජ්ජාධරඉද්ධියා **ඉද්ධිමා.** සා පන ඉද්ධි යස්මා ආනුභාවසම්පන්නස්සෙව ඉජ්ඣති, න යස්ස කස්සචි. තස්මා ආහ **"ආනුභාවසම්පන්නො"**ති. විජ්ජානුභාවවසෙනෙව **ආනුභාවසම්පන්නො. චිත්තෙ වසීභාවප්පත්තො** ආනුභාවාය එව විජ්ජාය පගුණභාවාපාදනෙන. එතෙන වසීභාවං ලොකියසමඤ්ඤාවසෙන භගවා උපාලිං ගහපතිං පඤ්ඤපෙතුකාමො එවමාහ. ලොකිකා හි ''භාවනාමයඉද්ධියා ඉද්ධිමා චෙතොවසීභාවප්පත්තො පරූපඝාතං කරොතී''ති මඤ්ඤන්ති. තථා හි තෙ ඉසයො පරෙසං සංවණ්ණෙන්ති, ඉසීනං ආනුභාවං කිත්තෙන්ති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරතො ආගමිස්සතීති.

65. **අරඤ්ඤමෙව භූත්වාති** සබ්බසො අරඤ්ඤමෙව හුත්වා. අරඤ්ඤභාවෙන **අරඤ්ඤං ජාතං,** න නාමමත්තෙන. **ඉසීනං අත්ථායාති** ඉසීනං ආසාදනත්ථාය.

ගොධාවරීතීරතො නාතිදූරෙ. **උසූයමානොති** ''න මං එස ජනො පරිවාරෙතී''ති උසූයං කරොන්තො. **කිලිට්ඨො වතාති** පඞ්කදන්තරජසිරතාදීහි කිලිට්ඨසරීරො. **අනඤ්ජිතමණ්ඩිතොති** අනඤ්ජිතක්ඛිකො සබ්බෙන, සබ්බං අමණ්ඩිතො ච. තස්මිං කාලෙ ''කාලස්සෙව අක්ඛීනං අඤ්ජනං මඞ්ගල''න්ති මනුස්සානං ලද්ධි, තස්මා අනඤ්ජනං විසුං ගහිතං.

රාජා තස්ස වචනං ගහෙත්වාති ''වෙදෙසු ඊදිසං ආගතං භවිස්සතීති එවං, භන්තෙ''ති රාජා තස්ස පුරොහිතස්ස වචනං ගහෙත්වා. **උසුමජාතහදයොති** උත්තත්තහදයො. නාසිකානං අප්පහොන්තෙ **මුඛෙන අස්සසන්තො.**

විජිතජයෙහි ආගන්ත්වා නක්ඛත්තයුත්තං ආගමෙන්තෙහි නිසීදිතබ්බට්ඨානං **ජයඛන්ධාවාරට්ඨානං**. උදකවුට්ඨිපාතනාදි තස්මිං පාපකම්මෙ අසමඞ්ගිභූතානම්පි සමනුඤ්ඤතාය අන්තොකරණත්ථං කතං. **කතභණ්ඩවුට්ඨීති** ආභරණවස්සං. මහාජනො සමනුඤ්ඤො ජාතොති යොජනා. **මාතුපොසකරාමොති** මාතරි සම්මාපටිපන්නො රාමො නාම එකො පුරිසො. **අසමඞ්ගිභූතානන්ති** අසමනුඤ්ඤානං.

අවකිරියාති අසුස්සූසතං පටිච්ච. **ඵුලිඞ්ගානීති** අග්ගිකණානි. **පතන්ති කායෙති** කායෙ ඉතො චිතො නිපතන්ති. එතෙ කිර නිරයං විවරිත්වා මහාජනස්ස දස්සෙන්ති.

යථාඵාසුකට්ඨානන්ති මයං කඤ්චිපි දෙසං උද්දිස්ස න ගච්ඡාම, යත්ථ පන වසන්තස්ස පබ්බජිතස්ස ඵාසු හොති, තං යථාඵාසුකට්ඨානං ගච්ඡාමාති අධිප්පායො. **සඞ්ඝාති** සංහතා. **ගණාති** තංතංසෙණිභාවෙන ගණිතබ්බතාය ගණා. **ගණීභූතාති** එකජ්ඣාසයා හුත්වා රාසිභූතා. **අදින්නාදානන්තිආදීසුපි** නිරයෙ පච්චිත්වා මනුස්සලොකං ආගතස්ස විපාකාවසෙසෙනාති ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං.

පග්ගණ්හිස්සාමීති සම්භාවනං උප්පාදෙස්සාමි. **නෙසං කත්තබ්බන්ති** චින්තෙසීති යොජනා. කිං චින්තෙසි? ආඝාතං උප්පාදෙත්වා අනත්ථකරණූපායං. තෙනාහ **"සො ධම්මකථාපරියොසානෙ"**තිආදි. **නාගබලපිච්ඡිල්ලාදීනන්ති** නාගබලසාසපඅඞ්කොලතෙලකණිකාරනියාසාදීනං චික්ඛල්ලානං. **විහෙඨයිංසු** නිරයාදිකථාහි සට්ටෙන්තා. **ඡද්වාරාරම්මණෙති** චක්ඛාදීනං ඡන්නං ද්වාරානං ආරම්මණභූතෙ රූපාදිවිසයෙ.

නව වුට්ඨියොති උදකවුට්ඨි සුමනපුප්ඵවුට්ඨි මාසකවුට්ඨි කහාපණවුට්ඨි ආභරණවුට්ඨි ආවුධවුට්ඨි අඞ්ගාරවුට්ඨි පාසාණවුට්ඨි වාලිකාවුට්ඨීති ඉමා නව වුට්ඨියො. **අවඤ්චයීති** සක්කාරං කරොන්තො විය හුත්වා අසක්කාරං කරොන්තො අනත්ථචරණෙන වඤ්චයි. **අදූසකෙති** අනපරාධෙ.

''දිට්ඨමඞ්ගලිකා බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤා''ති ජාතකට්ඨකථාදීසු (ජා. අට්ඨ. 4.15.මාතඞ්ගජාතකවණ්ණනා) ආගතං, ඉධ පන ''සෙට්ඨිධීතා''ති. **වාරෙය්‍යත්ථායාති** ආවාහත්ථාය, **අස්සාති** පෙසිතපුග්ගලස්ස. තාදිසෙන නීචකුලසංවත්තනියෙන කම්මුනා ලද්ධොකාසෙන **චණ්ඩාලයොනියං නිබ්බත්තො.**

චම්මගෙහෙති චම්මෙන ඡාදිතෙ ගෙහෙ. **මාතඞ්ගොත්වෙවස්ස නාමං අහොසි** ජාතිසමුදාගතං. **තන්ති** සණ්ටං. **වාදෙන්තො** තාලනෙන සද්දං කරොන්තො. **මහාපථං පටිපජ්ජි** දිට්ඨමඞ්ගලිකාය ගෙහද්වාරසමීපෙන.

තස්සා වෙය්‍යාවච්චකරා චෙව **උපට්ඨාකමනුස්සා** පටිබද්ධා ච **සුරාසොණ්ඩාදයො** ජාණුකප්පරාදීහි සුකොට්ටිතං කොට්ටිතභාවෙන මුච්ඡං ආපන්නත්තා **මතොති සඤ්ඤාය ඡඩ්ඩෙසුං.**

අථ බොධිසත්තො ආයුඅවසෙසස්ස අත්ථිතාය මන්දමන්දෙ වාතෙ වායන්තෙ චිරෙන සඤ්ඤං පටිලභති. තෙනාහ **"මහාපුරිසො"**තිආදි. **ගෙහඞ්ගණෙති** ගෙහස්ස මහාද්වාරතො බහි විවටඞ්ගණෙ. **පතිතොති** පාතං කත්වා ඉච්ඡිතත්ථනිප්ඵත්තිං අන්තරං කත්වා අනුප්පවෙසෙන නිපන්නො. **දිට්ඨමඞ්ගලිකායාති** දිට්ඨමඞ්ගලිකාකාරණෙන.

යසන්ති විභවං කිත්තිසද්දඤ්ච. **චන්දන්ති** චන්දමණ්ඩලං, චන්දවිමානන්ති අත්ථො. **උච්ඡිට්ඨගෙහෙති** පරෙහි පරිභුත්තගෙහෙ. **මණ්ඩපෙති** නගරමජ්ඣෙ මහාමණ්ඩපෙ.

ඛීරමණිමූලන්ති ඛීරමූලං, පාදෙසු බද්ධමණිමූලඤ්ච. **යාවතා වාචුග්ගතා පරියත්තීති** යත්තකො මනුස්සවචීද්වාරතො උග්ගතො නික්ඛන්තො පවත්තො, යංකිඤ්චි වචීමයන්ති අත්ථො. **ආකාසඞ්ගණෙති** විවටඞ්ගණෙ.

දුම්මවාසීති ධූමො ධූසරො, අනඤ්ජිතාමණ්ඩිතොති අධිප්පායො. **ඔතල්ලකොති** නිහීනජ්ඣාසයො, අප්පානුභාවොති අත්ථො. **පටිමුඤ්ච කණ්ඨෙති** යාව ගලවාටකා පාරුපිත්වා. **කො රෙ තුවන්ති** අරෙ කො නාම ත්වං.

පකතන්ති පටියත්තං නානප්පකාරතො අභිසඞ්ඛතං. **උත්තිට්ඨපිණ්ඩන්ති** අන්තරඝරං උපගම්ම ඨත්වා ලද්ධබ්බපිණ්ඩං, භික්ඛාහාරන්ති අත්ථො. **ලභතන්ති** ලච්ඡතු. **සපාකොති** මහාසත්තො ජාතිවසෙන යථාභූතං අත්තානං ආවිකරොති.

අත්ථත්ථිතං සද්දහතොති සම්පරායිකස්ස අත්ථස්ස අත්ථිභාවං සද්දහන්තස්ස. **අපෙහීති** අපගච්ඡ. **එත්තොති** ඉමස්මා ඨානා. **ජම්මාති** ලාමක.

අනූපඛෙත්තෙති අජඞ්ගලෙ උදකසම්පන්නෙ ඛෙත්තෙ ඵලවිසෙසං පච්චාසීසන්තා. **එතාය සද්ධාය දදාහි දානන්ති** නින්නං ථලඤ්ච පූරෙන්තො මෙඝො විය ගුණවන්තෙ නිග්ගුණෙ ච දානං දෙහි, එවං දෙන්තො ච **අප්පෙව ආරාධයෙ දක්ඛිණෙය්‍යෙති. දක්ඛිණෙය්‍යෙති** සීලාදිගුණසමන්නාගතෙ.

තානීති තෙ බ්‍රාහ්මණා. **වෙණුපදරෙනාති** වෙළුවිලීවෙන.

ගිරිං නඛෙන බණසීති පබ්බතං අත්තනො නඛෙන ඛණන්තො විය අහොසි. **අයොති** කාලලොහං. **පදහසීති** අභිභවසි, අත්තනො සරීරෙන අභිභවන්තො විය අහොසි.

ආවෙධිතන්ති චලිතං විපරිවත්තෙත්වා ඨිතං. **පිට්ඨිතොති** පිට්ඨිපස්සෙන. **බාහුං පසාරෙති අකම්මනෙය්‍යන්ති** අකම්මක්ඛමං බාහුද්වයං උද්ධං සුක්ඛදණ්ඩකං විය කෙවලං පසාරෙති, න සමිඤ්ජෙති, **සෙතානි අක්ඛීනි** පරිවත්තනෙන කණ්හමණ්ඩලස්ස අදිස්සනතො.

ජීවිතන්ති ජීවනං.

වෙහායසන්ති ආකාසෙ. **පථද්ධුනොති** පථභූතද්ධුනො විය.

සඤ්ඤම්පි න කරොතීති ''ඉමෙ කුලප්පසුතා''ති සඤ්ඤාමත්තම්පි න කරොති. **දන්තකට්ඨකුච්ඡිට්ඨකන්ති** ඛාදිතදන්තකට්ඨත්තා වුත්තං. **එතස්සෙව උපරි පතිස්සති** අප්පදුට්ඨපදොසභාවතො, මහාසත්තස්ස තදා උක්කංසගතඛෙත්තභාවතො. **ඉද්ධිවිසයො නාම අචින්තෙය්‍යො,** තස්මා කථං සූරියස්ස උග්ගන්තුං නාදාසීති න චින්තෙතබ්බං. **අරුණුග්ගං න පඤ්ඤායතීති** තස්මිං පදෙසෙ අරුණපභා න පඤ්ඤායති, අන්ධකාරො එව හොති.

යක්ඛාවට්ටො නු ඛො අයං කාලවිපරියායො. **මහාපඤ්ඤන්ති** මහන්තානං පඤ්ඤානං අධිට්ඨානභූතං. **ජනපදස්ස මුඛං පස්සථාති** ඉමස්ස ජනපදවාසිනො ජනස්ස උපද්දවෙන මඞ්කුභූතං මුඛං පස්සථ.

එතස්ස කථා එතස්සෙව උපරි පතිස්සතීති යාහි තෙන පාරමිතාපරිභාවනසමිද්ධාහි නානාසමාපත්තිවිහාරපරිපූරිතාහි සීලදිට්ඨිසම්පදාහි සුසඞ්ඛතසන්තානෙ මහාකරුණාධිවාසෙ මහාසත්තෙ අරියූපවාදකම්මඅභිසපසඞ්ඛාතා ඵරුසවාචා පවත්තිතා, සා අභිසපි තස්ස ඛෙත්තවිසෙසභාවතො තස්ස ච අජ්ඣාසයඵරුසතාය දිට්ඨධම්මවෙදනියකම්මං හුත්වා සචෙ සො මහාසත්තං න ඛමාපෙති, සත්තමෙ දිවසෙ විපච්චනසභාවං ජාතං, ඛමාපිතෙ පන මහාසත්තෙ පයොගසම්පත්ති පටිබාහිතත්තා අවිපාකධම්මතං ආපජ්ජති අහොසිකම්මභාවතො. අයඤ්හි අරියූපවාදපාපස්ස දිට්ඨධම්මවෙදනියස්ස ධම්මතා, තෙන වුත්තං 'එතස්ස කථා එතස්සෙව උපරි පතිස්සතී'තිආදි. මහාසත්තො පන තං තස්ස උපරි පතිතුං න අදාසි, උපායෙන මොචෙසි. තෙන වුත්තං **චරියාපිටකෙ** (චරියා. 2.64) –

> ''යං සො තදා මං අභිසපි, කුපිතො දුට්ඨමානසො;
> තස්සෙව මත්ථකෙ නිපති, යොගෙන තං පමොචයි''න්ති.

යඤ්හි තත්ථ සත්තමෙ දිවසෙ බොධිසත්තෙන සූරියුග්ගමනනිවාරණං කතං, අයමෙත්ථ යොගොති අධිප්පෙතො. යොගෙන හි උබ්බල්හා සරාජිකා පරිසා නගරවාසිනො නෙගමා චෙව ජානපදා ච බොධිසත්තස්ස සන්තිකං තාපසං ආනෙත්වා ඛමාපෙසුං. සො ච බොධිසත්තස්ස ගුණෙ ජානිත්වා තස්මිං චිත්තං පසාදෙසි. යං පනස්ස මත්ථකෙ මත්තිකාපිණ්ඩස්ස ඨපනං, තස්ස ච සත්තධා ඵාලනං කතං, තං මනුස්සානං චිත්තානුරක්ඛණත්ථං. අඤ්ඤථා හි – ''ඉමෙ පබ්බජිතා සමානා චිත්තස්ස වසෙ වත්තන්ති, න පන චිත්තං අත්තනො වසෙ වත්තාපෙන්තී''ති මහාසත්තම්පි තෙන සදිසං කත්වා ගණ්හෙය්‍යුං, තදස්ස තෙසං දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛායාති. තෙනාහ **''අථස්සා''**තිආදි.

ලොහකූටවස්සන්ති අයගුළවස්සං. තදා හි රතනමත්තානි දියඩ්ඪරතනමත්තානිපි තිඛිණංසානි අයගුළමණ්ඩලානි ඉතො චිතො ච නිපතන්තා මනුස්සානං සරීරානි ඛණ්ඩඛණ්ඩිකානි අකංසු. **කලලවස්සන්ති** තනුකකද්දමපටලකද්දමං. **උපහච්චාති** ආසාටෙත්වා. **තදෙව** මජ්ඣාරඤ්ඤං.

67. **අනුවිච්චකාරන්ති** අනුවිච්චකරණං. කාරණෙහි ද්වීහි අනිය්‍යානිකසාසනෙ ඨිතානං අත්තනො සාවකත්තං උපගතෙ පග්ගහනිග්ගහානි දස්සෙතුං **''කස්මා''**තිආදි වුත්තං.

69. **අනුපුබ්බිං කථන්ති** (දී. නි. ටී. 2.75-76; අ. නි. ටී. 3.8.12) අනුපුබ්බියා අනුපුබ්බං කථෙතබ්බකථං, කා පන සා? දානාදිකථා. **දානකථා** තාව පචුරජනෙසුපි පවත්තියා සබ්බසාධාරණත්තා සුකරත්තා සීලෙ පතිට්ඨානස්ස උපායභාවතො ච ආදිතොව කථිතා . පරිච්චාගසීලො හි පුග්ගලො පරිග්ගහවත්ථූසු නිස්සඞ්ගභාවතො සුඛෙනෙව සීලානි සමාදියති, තත්ථ ච සුප්පතිට්ඨිතො හොති. සීලෙන දායකපටිග්ගහණවිසුද්ධිතො පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්තිවචනතො, කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතො, භොගයසසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච දානකථානන්තරං **සීලකථා** කථිතා. තඤ්ච සීලං වට්ටනිස්සිතං, අයං භවසම්පත්ති තස්ස ඵලන්ති දස්සනත්ථං, ඉමෙහි ච දානසීලමයෙහි පණීතතරියහෙදභින්නෙහි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූහි එතා චාතුමහාරාජිකාදීසු පණීතතරාදිභෙදභින්නා අපරිමෙය්‍යා භොගභවසම්පත්තියොති දස්සනත්ථං තදනන්තරං **සග්ගකථා.** ස්වායං සග්ගො රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨො සබ්බදා අනුපක්කිලිට්ඨො අරියමග්ගොති දස්සනත්ථං සග්ගානන්තරං **මග්ගො,** මග්ගඤ්ච

කථෙන්තෙන තදධිගමූපායසන්දස්සනත්ථං සග්ගපරියාපන්නාපි පගෙව ඉතරෙ සබ්බෙපි කාමා නාම බහ්වාදීනවා අනිච්චා අද්ධුවා විපරිණාමධම්මාති කාමානං **ආදීනවො.** හීනා ගම්මා පොථුජ්ජනිකා අනරියා අනත්ථසඤ්හිතාති තෙසං **ඔකාරො** ලාමකභාවො, සබ්බෙපි භවා කිලෙසානං වත්ථුභූතාති තත්ථ **සංකිලෙසො.** සබ්බසො කිලෙසවිප්පමුත්තං නිබ්බානන්ති **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො** ච කථෙතබ්බොති අයමත්ථො **මග්ගන්තීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දෙන දස්සිතොති වෙදිතබ්බං.

සුඛානං නිදානන්ති දිට්ඨධම්මිකානං සම්පරායිකානං නිබ්බානසඤ්හිතානඤ්චාති සබ්බෙසම්පි සුඛානං කාරණං. යඤ්හි කිඤ්චි ලොකෙ භොගසුඛං නාම, තං සබ්බං දානනිදානන්ති පාකටො අයමත්ථො. යං පන ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානපටිසංයුත්තං සුඛං, තස්සපි දානං උපනිස්සයපච්චයො හොතියෙව. **සම්පත්තීනං මූලන්ති** යා ඉමා ලොකෙ පදෙසරජ්ජසිරිස්සරියසත්තරතනසමුජ්ජලචක්කවත්තිසම්පදාති එවංපභෙදා මානුසිකා සම්පත්තියො, යා ච චාතුමහාරාජාදිගතා දිබ්බා සම්පත්තියො, යා වා පනඤ්ඤාපි සම්පත්තියො, තාසං සබ්බාසං ඉදං මූලකාරණං. **භොගානන්ති** භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙන ''භොගො''න්ති ලද්ධනාමානං මනාපියරූපාදීනං, තන්නිස්සයානං වා උපභොගසුඛානං, **පතිට්ඨා** නිච්චලාධිට්ඨානතාය. **විසමගතස්සාති** බ්‍යසනප්පත්තස්ස. **තාණන්ති** රක්ඛා තතො පරිපාලනතො. **ලෙණන්ති** බ්‍යසනෙහි පරිපාතියමානස්ස ඔලීයනපදෙසො. **ගතීති** ගන්තබ්බට්ඨානං. **පරායණන්ති** පටිසරණං. **අවස්සයොති** විනිපතිතුං අදෙන්තො නිස්සයො. **ආරම්මණන්ති** ඔලුබ්භාරම්මණං.

රතනමයසීහාසනසදිසන්ති සබ්බරතනමයසත්තඞ්ගමහාසීහාසනසදිසං, මහග්ඝං හුත්වා සබ්බසො විනිපතිතුං අප්පදානතො. **මහාපථවිසදිසං** ගතගතට්ඨානෙ පතිට්ඨාසම්භවතො. යථා දුබ්බලස්ස පුරිසස්ස ආලම්බනරජ්ජු උත්තිට්ඨතො තිට්ඨතො ච උපත්ථම්භො, එවං දානං සත්තානං සම්පත්තිභවෙ උපපත්තියා ඨිතියා ච පච්චයො හොතීති ආහ **''ආලම්බනට්ඨෙන ආලම්බනරජ්ජුසදිස''**න්ති. **දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙනාති** දුග්ගතිදුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙන. **සමස්සාසනට්ඨෙනාති** ලොභමච්ඡරියාදිපටිසත්තුපද්දවතො සම්මදෙව අස්සාසනට්ඨෙන. **භයපරිත්තාණට්ඨෙනාති** දාලිද්දියභයතො පරිපාලනට්ඨෙන. **මච්ඡෙරමලාදීහීති** මච්ඡෙරලොභදොසඉස්සාමිච්ඡාදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාදි චිත්තමලෙහි. **අනුපලිත්තට්ඨෙනාති** අනුපක්කිලිට්ඨතාය. **තෙසන්ති** මච්ඡෙරමලාදීනං. එතෙසං එව **දුරාසදට්ඨෙන. අසන්තාසනට්ඨෙනාති** අසන්තාසහෙතුභාවෙන. යො හි දායකො දානපති, සො සම්පතිපි න කුතොචි සන්තසති, පගෙව ආයතිං. **බලවන්තට්ඨෙනාති** මහාබලවතාය. දායකො හි දානපති සම්පති පක්ඛබලෙන බලවා හොති, ආයතිං පන කායබලාදීහි. **අභිමඞ්ගලසම්මතට්ඨෙනාති** ''වුඩ්ඪිකාරණ''න්ති අභිසම්මතභාවෙන. විපත්තිතො සම්පත්තියා නයනං **ඛෙමන්තභූමිසම්පාපනං.**

ඉදානි මහාබොධිචරියභාවෙනපි දානගුණං දස්සෙතුං **දානං නාමෙතන්ති**ආදි වුත්තං. තත්ථ **අත්තානං නියාාදෙන්තෙනාති** එතෙන දානඵලං සම්මදෙව පස්සන්තා මහාපුරිසා අත්තනො ජීවිතම්පි පරිච්චජන්ති, තස්මා කො නාම විඤ්ඤුජාතිකො බාහිරෙ වත්ථුම්හි සඞ්ගං කරෙය්‍යාති ඔවාදං දෙති. ඉදානි යා ලොකියා ලොකුත්තරා ච උක්කංසගතා සම්පත්තියො, තා සබ්බා දානතොයෙව පවත්තන්තීති දස්සෙන්තො **''දානඤ්හී''**තිආදිමාහ. තත්ථ සක්කමාරබ්‍රහ්මසම්පත්තියො අත්තහිතාය එව, චක්කවත්තිසම්පත්ති පන අත්තහිතාය ච පරහිතාය චාති දස්සෙතුං සා තාසං පරතො වුත්තා. එතා ලොකියා, ඉමා පන ලොකුත්තරාති දස්සෙතුං **''සාවකපාරමීඤාණ''**න්තිආදි වුත්තං. තාසුපි උක්කට්ඨුක්කට්ඨතරුක්කට්ඨතමමෙව දස්සෙතුං කමෙන ඤාණත්තයං වුත්තං. තෙසං පන දානස්ස පච්චයභාවො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව. එතෙනෙව තස්ස බ්‍රහ්මසම්පත්තියාපි පච්චයභාවො දීපිතොති වෙදිතබ්බො.

දානඤ්ච නාම හිතජ්ඣාසයෙන, පූජාවසෙන වා අත්තනො සන්තකස්ස පරෙසං පරිච්චජනං, තස්මා දායකො පුරිසපුග්ගලො පරෙසං සන්තකං හරිස්සතීති අට්ඨානමෙතන්ති ආහ – **''දානං දදන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොතී''**ති. **සීලාලඞ්කාරසදිසො අලඞ්කාරො නත්ථී** සොභාවිසෙසාවහත්තා සීලස්ස. **සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං නත්ථීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථීති** එත්ථ ''චන්දනං තගරං වාපී''තිආදිකා (ධ. ප. 55; මි. ප. 4.1.1) ගාථා – ''ගන්ධො ඉසීනං චිරදික්ඛිතානං, කායා චුතො ගච්ඡති මාලුතෙනා''තිආදිකා (ජා. 2.17.55) ජාතකගාථායො ච ආහරිත්වා වත්තබ්බා, සීලඤ්හි සත්තානං ආභරණඤ්චෙව අලඞ්කාරො ච ගන්ධවිලෙපනඤ්ච දස්සනීයභාවාවහඤ්ච. තෙනාහ **''සීලාලඞ්කාරෙන හී''**තිආදි.

අයං සග්ගො ලබ්භතීති ඉදං මජ්ඣිමෙහි ඡන්දාදීහි සමාදානසීලං සන්ධායාහ. තෙනාහ සක්කො දෙවරාජා –

> ''හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
> මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣතී''ති. (ජා. 1.8.75; 2.22.429; දී. නි. ටී. 2.75-76);

ඉට්ඨොති සුඛො. **කන්තොති** කමනීයො. **මනාපොති** මනවඩ්ඪනකො. තං පන තස්ස ඉට්ඨාදිභාවං දස්සෙතුං **''නිච්චමෙත්ථ කීළා''**තිආදි වුත්තං.

දොසොති අනිච්චතාදිනා අප්පස්සාදාදිනා ච දූසිතභාවො, යතො තෙ විඤ්ඤූනං චිත්තං නාරාධෙන්ති . අථ වා ආදීනං වාති පවත්තෙතීති **ආදීනවො,** පරමකපණතා. තථා ච කාමා යථාභූතං පච්චවෙක්ඛන්තානං පච්චුපතිට්ඨන්ති.

ලාමකභාවොති අසෙට්ඨෙහි සෙවිතබ්බො, සෙට්ඨෙහි න සෙවිතබ්බො නිහීනභාවො. **සංකිලිස්සනන්ති** විබාධකතා උපතාපතා ච.

නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසන්ති එත්ථ යත්තකා කාමෙසු ආදීනවා, තප්පටිපක්ඛතො තත්තකා නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසා. අපිච – ''නෙක්ඛම්මං නාමෙතං අසම්බාධං අසංකිලිට්ඨං නික්ඛන්තං කාමෙහි, නික්ඛන්තං කාමසඤ්ඤාය, නික්ඛන්තං කාමවිතක්කෙහි, නික්ඛන්තං කාමපරිළාහෙහි, නික්ඛන්තං බ්‍යාපාදසඤ්ඤායා''තිආදිනා (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.26; දී. නි. ටී. 2.75-76) නයෙන **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසෙ පකාසෙසි,** පබ්බජ්ජාය ඣානාදීසු ච ගුණෙ විභාවෙසි වණ්ණෙසි. **කල්ලචිත්තන්ති** හෙට්ඨා පවත්තිතදෙසනාය අස්සද්ධියාදීනං චිත්තදොසානං විගතත්තා උපරිදෙසනාය භාජනභාවූපගමනෙන කම්මක්ඛමචිත්තං. අට්ඨකථායං පන යස්මා අස්සද්ධියාදයො චිත්තස්ස රොගභූතා , තදා තෙ විගතා, තස්මා ආහ **''අරොගචිත්ත''**න්ති. දිට්ඨිමානාදිකිලෙසවිගමෙන **මුදුචිත්තං**. කාමච්ඡන්දාදිවිගමෙන **විනීවරණචිත්තං**. සම්මාපටිපත්තියං උළාරපීතිපාමොජ්ජයොගෙන **උදග්ගචිත්තං**. තත්ථ සද්ධාසම්පත්තියා **පසන්නචිත්තං**. යදා භගවා අඤ්ඤාසීති සම්බන්ධො. අථ වා **කල්ලචිත්තන්ති** කාමච්ඡන්දවිගමෙන අරොගචිත්තං. **මුදුචිත්තන්ති** බ්‍යාපාදවිගමෙන මෙත්තාවසෙන අකථිනචිත්තං. **විනීවරණචිත්තන්ති** උද්ධච්චකුක්කුච්චවිගමෙන වික්ඛෙපස්ස විගතත්තා තෙන අපිහිතචිත්තං. **උදග්ගචිත්තන්ති** ථිනමිද්ධවිගමෙන සම්පග්ගහිතවසෙන අලීනචිත්තං. **පසන්නචිත්තන්ති** විචිකිච්ඡාවිගමෙන සම්මාපටිපත්තියං අධිමුත්තචිත්තන්ති එවමෙත්ථ සෙසපදානං අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සෙය්‍යථාපීතිආදිනා උපමාවසෙන උපාලිස්ස සංකිලෙසප්පහානං අරියමග්ගුප්පාදනඤ්ච දස්සෙති. **අපගතකාළකන්ති** විගතකාළකං. **සම්මදෙවාති** සුට්ඨු එව. **රජනන්ති** නීලපීතාදිරඞ්ගජාතං. පටිග්ගණ්හෙය්‍යාති ගණ්හෙය්‍ය පභස්සරං භවෙය්‍ය. **තස්මිංයෙව ආසනෙති** තිස්සං එව නිසජ්ජායං. එතෙනස්ස ලහුවිපස්සකතා තික්ඛපඤ්ඤතා සුඛපටිපදාඛිප්පාභිඤ්ඤතා ච දස්සිතා හොති. **විරජන්ති** අපායගමනීයරාගරජාදීනං විගමෙන විරජං. අනවසෙසදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාමලාපගමෙන **වීතමලං. තිණ්ණං මග්ගානන්ති** හෙට්ඨිමානං තිණ්ණං මග්ගානං. **තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනන්ති** කස්මා වුත්තං? නනු මග්ගඤාණං අසඞ්ඛතධම්මාරම්මණන්ති චොදනං සන්ධායාහ **''තං හි''**තිආදි. තත්ථ **පටිවිජ්ඣන්තන්ති** අසම්මොහපටිවෙධවසෙන පටිවිජ්ඣන්තං. තෙනාහ **''කිච්චවසෙනා''**ති.

තත්‍රිදං උපමාසංසන්දනං – වත්ථං විය චිත්තං, වත්ථස්ස ආගන්තුකමලෙහි කිලිට්ඨභාවො විය චිත්තස්ස රාගාදිමලෙහි සංකිලිට්ඨභාවො, ධොවනසිලා විය අනුපුබ්බීකථා, උදකං විය සද්ධා, උදකෙ තෙමෙත්වා ඌසගොමයඡාරිකාඛාරෙහි කාළකපදෙසෙ සම්මද්දිත්වා වත්ථස්ස ධොවනපයොගො විය සද්ධාසිනෙහෙන තෙමෙත්වා සතිසමාධිපඤ්ඤාහි දොසෙ සිථිලෙ කත්වා සුතාදිවිධිනා චිත්තස්ස සොධනෙ වීරියාරම්භො. තෙන පයොගෙන වත්ථෙ කාළකාපගමො විය වීරියාරම්භෙන කිලෙසවික්ඛම්භනං, රඞ්ගජාතං විය අරියමග්ගො, තෙන සුද්ධස්ස වත්ථස්ස පභස්සරභාවො විය වික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස චිත්තස්ස මග්ගෙන පරියොදපනන්ති.

දිට්ඨධම්මොති වත්වා දස්සනං නාම ඤාණදස්සනතො අඤ්ඤම්පි අත්ථීති තන්නිවත්තනත්ථං **''පත්තධම්මො''**ති වුත්තං. පත්ති ච ඤාණසම්පත්තිතො අඤ්ඤාපි විජ්ජතීති තතො විසෙසනත්ථං **''විදිතධම්මො''**ති වුත්තං. සා පනෙසා විදිතධම්මතා ධම්මෙසු එකදෙසනාපි හොතීති නිප්පදෙසතො විදිතභාවං දස්සෙතුං **''පරියොගාළ්හධම්මො''**ති වුත්තං. තෙනස්ස සච්චාභිසම්බොධංයෙව දීපෙති. මග්ගඤාණඤ්හි එකාභිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙන්තං නිප්පදෙසෙන චතුසච්චධම්මං සමන්තතො ඔගාහන්තං නාම හොති. තෙනාහ – **''දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති දිට්ඨධම්මො''**ති. **තිණ්ණා විචිකිච්ඡාති** සප්පටිභයකන්තාරසදිසා සොළසවත්ථුකා අට්ඨවත්ථුකා ච තිණ්ණා විචිකිච්ඡා **තිණ්ණවිචිකිච්ඡා. විගතකථංකථොති** පවත්තිආදීසු ''එවං නු ඛො, කිං නු ඛො''ති එවං පවත්තිකා **විගතා** සමුච්ඡින්නා **කථංකථා**. සාරජ්ජකරානං පාපධම්මානං පහීනත්තා තප්පටිපක්ඛෙසු සීලාදිගුණෙසු සුප්පතිට්ඨිතත්තා **වෙසාරජ්ජං** විසාරදභාවං වෙය්‍යත්තියං **පත්තො**. අත්තනා එව පච්චක්ඛතො දිට්ඨත්තා න තස්ස පරො පච්චෙතබ්බො අත්ථීති **අපරප්පච්චයො**.

71. **පණ්ඩිතොති** පඤ්ඤවා.

72. **තෙන හි සම්මාති** දොවාරිකෙන සද්ධිං සල්ලපතියෙව, **''එත්ථෙවා''**ති තෙන වුත්තවචනං සුත්වාපි තස්ස අත්ථං අසල්ලක්ඛෙන්තො. කස්මා? පරිදෙවතාය. තෙනාහ **''බලවසොකෙන අභිභූතො''**ති.

73. **තෙනෙවාති** යෙන උත්තරාසඞ්ගෙන ආසනං සම්මජ්ජති, **තෙනෙව උදරෙ පරික්ඛිපන්තො** ''මාහං සත්ථාරං මම සරීරෙන ඵුසි''න්ති අන්තරං කරොන්තො උත්තරාසඞ්ගෙන තං උදරෙ පරික්ඛිපන්තො පරිග්ගහෙත්වා. ''දත්තපඤ්ඤත්ත''න්තිආදීසු (දී. නි. 1.171) විය දත්ත-සද්දො එත්ථ බාලපරියායොති ආහ **''ජළොසි ජාතො''**ති. **උපට්ඨාකස්ස අඤ්ඤථාභාවෙනාති** පුබ්බෙ අත්තනො උපට්ඨාකස්ස ඉදානි අනුපට්ඨාකභාවෙන.

75. **අවිඤ්ඤාණකං** දාරුසාබාදිමයං. **බහලබහලං පීතාවලෙපනං රඞ්ගජාතන්ති** අතිවිය බහලං පීතවණ්ණමඤ්ජිට්ඨආදිඅවලෙපනරජනං. **සට්ටෙත්වා උප්පාදිතච්ඡවිං,** යා රඞ්ගං පිවති. **නිල්ලොමතන්ති** පුනප්පුනං

අනුලිම්පනෙන. **ඛණ්ඩඛණ්ඩිතන්ති** ඛණ්ඩඛණ්ඩිතභාවං. **රඞ්ගක්ඛමො** රජනියො. තෙනාහ **"රාගමත්තං ජනෙතී"**ති. **අනුයොගන්ති** චොදනං. **වීමංසන්ති** විචාරණං. **ථුසෙ කොට්ටෙත්වා තණ්ඩුලපරියෙසනං විය කදලියං සාරපරියෙසනං විය ච** නිගණ්ඨවාදෙ සාරවීමංසනං. තතො එව ච තං වීමංසන්තො **රිත්තකො තුච්ඡකොව හොතීති**. සබ්බම්පි බුද්ධවචනං චතුසච්චවිනිමුත්තං නත්ථි, තඤ්ච වීමංසියමානං විඤ්ඤූනං පීතිසොමනස්සමෙව ජනෙති, අතප්පකඤ්ච අසෙචනාභාවෙනාති ආහ **"චතුසච්චකථා හී"**තිආදි. **යථා යථාති** යදි ඛන්ධමුඛෙන යදි ධාතායතනාදීසු අඤ්ඤතරමුඛෙන බුද්ධවචනං ඔගාහිස්සති, තථා තථා ගම්භීරඤාණානංයෙව ගොචරභාවතො ගම්භීරමෙව හොති. යො චෙත්ථ පණ්ඩිතො නිපුණො කතපරප්පවාදො පණිධාය සබ්බථාමෙන චොදනං ආරම්භති තස්ස චොදනා කෙසග්ගමත්තම්පි චාලෙතුං න සක්කොති. පුන සුචිරම්පි කාලං විචාරෙන්තෙසුපි විමද්දක්ඛමතො, එවං තථාගතවාදො ස්වාඛ්‍යාතභාවතොති ආහ **"අනුයොගක්ඛමො විමජ්ජනක්ඛමො චා"**ති.

76. විසයපරිඤ්ඤාණෙන දහති පටිපක්ඛෙ සොධෙතීති **ධීරො,** ස්වායමස්ස ධීරභාවො සබ්බසො සම්මොහවිද්ධංසනතායාති ආහ – **"යා පඤ්ඤා…පෙ…. තෙන සමන්නාගතස්සා"**ති. **පභින්නඛීලස්සාති** සමුච්ඡින්නසබ්බචෙතොඛීලස්ස, කිලෙසමච්චුමාරවිජයෙනෙව අභිසඞ්ඛාරඛන්ධමාරා ජිතාව හොන්තීති තෙසං ද්වින්නං ඉධ අග්ගහණං. ඊඝ-සද්දො දුක්ඛපරියායොති ආහ **"නිද්දුක්ඛස්සා"**ති. තත්ථ සඋපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තියා කිලෙසෙන නිද්දුක්ඛතා, අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තියා විපාකදුක්ඛෙන නිද්දුක්ඛතා. රජ්ජනදුස්සනමුය්හනාදිවසෙන විවිධං ඊසනතො වීසං, වීසමෙව වෙසං, රාගාදීති ආහ – **"වෙසන්තරස්සාති රාගාදිවීසං තරිත්වා විතරිත්වා ඨිතස්සා"**ති.

තුසිතස්සාති කරුණායනවසෙන තුසියා ඉතස්ස සංවත්තස්ස. එවං සති **"මුදිතස්සා"**ති ඉදං පුනරුත්තමෙව හොති. **මනුජස්සාති** පඨමාය ජාතියා භගවා මනුස්සජාතියො හුත්වා වුත්තානං වක්ඛමානානඤ්ච වසෙන සදෙවකං අභිභවිත්වා ඨිතො අච්ඡරියො භගවාති දස්සෙති. සදෙවකං ලොකං සංසාරතො නිබ්බානසුඛං නරති නෙති පාපෙතීති නරො, නායකොති අත්ථො, තස්ස **නරස්ස,** තෙනාහ **"පුනරුත්ත"**න්ති. ''මනුජස්සා''ති වත්වා ''නරස්සා''ති පුනරුත්තං පදං. අත්ථවසෙන **අඤ්ඤථා වුච්චමානෙ එකෙකගාථාය දසගුණා නප්පහොන්ති,** න පූරෙන්තීති අත්ථො.

විනෙතීති විනයො, විනයො එව වෙනෙයිකොති ආහ **"සත්තානං විනායකස්සා"**ති. විඤ්ඤූනං රුචිං රාති, ඊරෙතීති වා **රුචිරො,** ස්වායමස්ස රුචිරභාවො කුසලතායාති ආහ **"සුචිධම්මස්සා"**ති. පභාසකස්සාති ඤාණාලොකෙන පභස්සරභාවකරස්ස. **නිස්සඞ්ගස්සාති** අට්ඨසුපි පරිසාසු, සදෙවෙ වා සබ්බස්මිං ලොකෙ අග්ගණ්හාපනපරිච්චාගෙන නිස්සටස්ස. **ගම්භීරගුණස්සාති** පරෙසං ඤාණෙන අප්පතිට්ඨභාවා ගම්භීරගුණස්ස. තෙනාහ භගවා – ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤෙව ධම්මා ගම්භීරා''තිආදි (දී. නි. 1.28). අරියාය වා තුණ්හීභාවෙන **මොනප්පත්තස්ස. ධම්මෙ ඨිතස්සාති** ධම්මකායෙ සුප්පතිට්ඨිතස්ස. **සංවුතත්තස්සාති** අරක්ඛියකායසමාචාරාදිතාය සංවුතසභාවස්ස.

ආගුං න කරොතීතිආදීහි **චතූහි කාරණෙහි, පන්තසෙනාසනස්සාති** විවිත්තසෙනාසනස්ස. **පටිමන්තනපඤ්ඤායාති** සබ්බපරප්පවාදානං විපරාවත්තමන්තනපඤ්ඤාය. **මොනං වුච්චති ඤාණං** සබ්බතො කිලෙසානං නිධුනනතො.

ඉසිසත්තමස්සාති සබ්බඉසීසු ජෙට්ඨස්ස සාධුතමස්ස. **සෙට්ඨප්පත්තස්සාති** සෙට්ඨං උත්තමං සම්මාසම්බොධිං පත්තස්ස. **අක්ඛරාදීනීති** අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාර-නිරුත්තිනිද්දෙස-සංකාසනපකාසන-විවරණ-විභජනුත්තානීකරණානීති බ්‍යඤ්ජනත්ථපදානි. **සමොධානෙත්වා** විනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං පකාසනතො කථනතො පදකස්ස. පුරි-සද්දො ''පුබ්බෙ''ති ඉමිනා සමානත්ථොති ආහ – **"පුරින්දදස්සාති සබ්බපඨමං ධම්මදානදායකස්සා"**ති. භගවා අසය්හං සහිතුං සමත්ථොති ආහ **"සමත්ථස්සා"**ති. තෙනාහ – ''තථාගතං බුද්ධමසය්හසාහින''න්ති (ඉතිවු. 38). **තෙ පත්තස්සාති** තෙ ගුණෙ අනවසෙසතො පත්තස්ස. විත්ථාරෙත්වා සංකිලෙසවොදානධම්මං බ්‍යාකරොතීති බ්‍යාකරණො, බ්‍යාකරණො එව **වෙය්‍යාකරණො. තන්තිපදන්ති** තන්තිං ආරොපෙත්වා ඨපිතං පදං.

තණ්හාබන්ධනෙන සබ්බෙන වා කිලෙසබන්ධනෙන **අබද්ධස්ස. මහාපඤ්ඤායාති** මහානුභාවාය පඤ්ඤාය, මහාවිසයාය වා පඤ්ඤාය. සබ්බා හි භගවතො පඤ්ඤා මහානුභාවා, යථාසකං විසයෙ මහාවිසයා ච එකාදිවසෙන අනවසෙසතො මහාවිසයා නාම සබ්බඤ්ඤුතාව. **ආනුභාවදස්සනට්ඨෙනාති** අච්ඡරියාචින්තෙය්‍යාපරිමෙය්‍යස්ස අත්තනො ආනුභාවස්ස ලොකස්ස දස්සනට්ඨෙන . **යක්ඛස්සාති** වා ලොකෙන පූජනීයස්ස . අයං උපාසකො ඛුජ්ජුත්තරා විය උපාසිකා සෙඛපටිසම්භිදාප්පත්තොති ආහ **"සොතාපත්තිමග්ගෙනෙව පටිසම්භිදා ආගතා"**ති. **කිලෙසප්පහානවණ්ණං කථෙන්තොති** කිලෙසප්පහානං විසයං නිමිත්තං කත්වා වණ්ණං කථෙන්තො.

77. **සම්පිණ්ඩිතාති** සන්නිචිතා, ගන්ථිතාති අත්ථො. **ඉමෙ සත්තාති** යං යදෙව පරිබ්භමන්තා සත්තා. **අත්තනොව චින්තයන්තීති** අචීතතණ්හතාය සකංයෙව පයොජනං චින්තෙන්ති. තථා හි මතෙ ඤාතකෙ අනුසොචන්තාපි තෙහි සාධෙතබ්බස්ස අත්තනො පයොජනස්සෙව වසෙන අනුසොචන්ති. **උණ්හං අහොසීති** බලවතා චිත්තස්ස සන්තාපෙන සන්තත්තං අබ්භන්තරං හදයට්ඨානං ඛදිරඞ්ගාරසන්තාපිතං විය උණ්හං අහොසි. තෙනාහ **"ලොහිතං විලීයිත්ථා"**ති. **පත්තමත්තන්ති** එකපත්තපූරමත්තං. අභිසමයසාධිකාය චතුසච්චදෙසනාය සඞ්ඛෙපෙනෙව දෙසිතත්තා ආහ – **'උග්ඝටිතඤ්ඤුපුග්ගලස්ස වසෙන ධම්මදෙසනා පරිනිට්ඨිතා"**ති.

උපාලිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

7. කුක්කුරවතිකසුත්තවණ්ණනා

78. **කොලියෙසූ**ති බහුවචනවසෙනායං පාළි ආගතා. **එවංනාමකෙ ජනපදෙ**ති අත්ථවචනං කස්මා වුත්තන්ති ආහ **"සො හී"**තිආදි. න නියමිතොති ''අසුකම්හි නාම විහාරෙ''ති න නියමෙත්වා වුත්තො. **සෙනාසනෙයෙවා**ති ආවාසෙයෙව, න රුක්ඛමූලාදිකෙ. වෙසකිරියා සාසග්ගහණාදිනා සමාදාතබ්බට්ඨෙන ගොවතං, තස්මිං නියුත්තො **ගොවතිකො**. තෙනාහ **"සමාදින්නගොවතො"**ති. යං සන්ධායාහු වෙදවෙදිනො – ''ගච්ඡං භක්ඛෙති, තිට්ඨං මුත්තෙති, උපාහා උදකං ධූපෙති, තිණානි ඡින්දතී''තිආදි. **අයං අචෙලො**ති අචෙලකපබ්බජ්ජාවසෙන **අචෙලො,** පුරිමො පන ගොවතිකො **කුක්කුරවතිකො**ති එත්ථ වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වත්තබ්බො. **පලිකුණ්ඨිත්වා**ති උභො හත්ථෙ උභො පාදෙ ච සමිඤ්ජිත්වා. ''උක්කුටිකො හුත්වා''තිපි වදන්ති. ගමනං නිප්ඵජ්ජනං ගතීති ආහ – **"කා ගතීති කා නිප්ඵත්තී"**ති. නිප්ඵත්තිපරියොසානා හි විපාකධම්මප්පවත්ති. කතුපචිතකම්මවසෙන අභිසම්පරෙති එත්ථාති **අභිසම්පරායො,** පරලොකො. තත්ථස්ස ච නිප්ඵත්තිං පුච්ඡතීති ආහ – **"අභිසම්පරායම්හි කත්ථ නිබ්බත්තී"**ති. **කුක්කුරවතසමාදාන**න්ති කුක්කුරභාවසමාදානං, ''අජ්ජ පට්ඨාය අහං කුක්කුරො''ති කුක්කුරභාවාධිට්ඨානං.

79. **පරිපුණ්ණ**න්ති යත්තකා කුක්කුරවිකාරා, තෙහි පරිපුණ්ණං. තෙනාහ **"අනූන"**න්ති. **අබ්බොකිණ්ණ**න්ති තෙහි අවොමිස්සං. **කුක්කුරාචාර**න්ති කුක්කුරානං ගමනාකාරොතිආදිආචාරෙන කුක්කුරභාවාධිට්ඨානචිත්තමාහ. තථා තථා ආකප්පෙතබ්බතො **ආකප්පො,** පවත්තිආකාරො. සො පනෙත්ථ ගමනාදිකොති ආහ **"කුක්කුරානං ගමනාකාරො"**තිආදි. **ආචාරෙනා**ති කුක්කුරසීලාචාරෙන. **වතසමාදානෙනා**ති කුක්කුරවතාධිට්ඨානෙන. කුක්කුරචරියාදියෙව **දුක්කරතපචරණං**. තෙන ගතිවිපරියෙසාකාරෙන පවත්තා ලද්ධි. **අස්ස** කුක්කුරවතිකස්ස **අඤ්ඤා ගති නත්ථී**ති ඉතරගතිං පටික්ඛිපති, ඉතරාසං පන සම්භවො එව නත්ථීති. **නිපජ්ජමාන**න්ති වතසීලාදීනං සංගොපනවසෙන සිජ්ඣමානං. යථා සකම්මකධාතුසද්දා අත්ථවිසෙසවසෙන අකම්මකා හොන්ති ''විබුද්ධො පුරිසො විබුද්ධො කමලසණ්ඩො''ති, එවං අත්ථවිසෙසවසෙන අකම්මකාපි සකම්මකා හොන්තීති දස්සෙන්තො **"න පරිදෙවාමි න අනුත්ථුනාමී"**තිආදිමාහ. **අනුත්ථුනසද්දො** ච සකම්මකවසෙන පයුජ්ජති ''පුරාණානි අනුත්ථුන''න්තිආදීසු. **අයඤ්චෙත්ථ පයොගො**ති ඉමිනා ගාථායඤ්ච අනුත්ථුනනරොදනං අධිප්පෙතන්ති දස්සෙති.

80. **වුත්තනයෙනෙවා**ති ඉමිනා **ගොවත**න්ති ගොවතසමාදානං. **ගොසීල**න්ති ගවාචාරං. **ගොචිත්ත**න්ති ''අජ්ජ පට්ඨාය ගොහි කාතබ්බං කරිස්සාමී''ති උප්පන්නචිත්තන්ති ඉමමත්ථං අතිදිසති. ග්වාකප්පෙ පන වත්තබ්බං අවසිට්ඨං **"කුක්කුරාකප්පෙ වුත්තසදිසමෙවා"**ති ඉමිනාව අතිදිට්ඨං, විසිට්ඨඤ්ච **යථා පන තත්ථා**තිආදිනා වුත්තමෙව. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං කුක්කුරවතාදීසු වුත්තනයමෙව.

81. **එකච්චකම්මකිරියාවසෙනා**ති එකච්චස්ස අකුසලකම්මස්ස කුසලකම්මස්ස කරණප්පසඞ්ගෙන. **ඉමෙස**න්ති ගොවතිකකුක්කුරවතිකානං. **කිරියා**ති ගොවතභාවනාදිවසෙන පවත්තා කිරියා. **පාකටා භවිස්සතී**ති ''ඉමස්මිං කම්මචතුක්කෙ ඉදං නාම කම්මං භජතී''ති පාකටා භවිස්සති.

කාළකන්ති (අ. නි. ටී. 2.4.232) මලිනං, චිත්තස්ස අපභස්සරභාවකරණන්ති අත්ථො. තං පනෙත්ථ කම්මපථසම්පත්තමෙව අධිප්පෙතන්ති ආහ **"දසඅකුසලකම්මපථ"**න්ති. **කණ්හ**න්ති කණ්හාභිජාතිහෙතුතො වා කණ්හං. තෙනාහ **"කණ්හවිපාක"**න්ති. අපායූපපත්ති මනුස්සෙසු ච දොභග්ගියං කණ්හවිපාකො, යථා තමභාවො වුත්තො, එකත්තනිද්දෙසෙන පන **"අපායෙ නිබ්බත්තනතො"**ති වුත්තං, නිබ්බත්තාපනතොති අත්ථො. **සුක්ක**න්ති ඔදාතං, චිත්තස්ස පභස්සරභාවකරණන්ති අත්ථො, සුක්කාභිජාතිහෙතුතො වා සුක්කං. තෙනාහ **"සුක්කවිපාක"**න්ති. සග්ගූපපත්ති මනුස්සලොකෙ සොභග්ගියඤ්ච සුක්කවිපාකො, යථා ච ජොතිභාවො වුත්තො, එකත්තනිද්දෙසෙන පන **"සග්ගෙ නිබ්බත්තනතො"**ති වුත්තං, නිබ්බත්තාපනතොති අත්ථො, **වොමිස්සකකම්ම**න්ති කාලෙන කණ්හං, කාලෙන සුක්කන්ති එවං මිස්සකවසෙන කතකම්මං. **"සුඛදුක්ඛවිපාක"**න්ති වත්වා සුඛදුක්ඛානං පවත්තිආකාරං දස්සෙතුං **"මිස්සකකම්මඤ්හී"**තිආදි වුත්තං. කම්මස්ස කණ්හසුක්කසමඤ්ඤා කණ්හසුක්කාභිජාතිහෙතුතායාති, අපචයගාමිතාය තදුභයවිනිමුත්තස්ස කම්මක්ඛයකරකම්මස්ස ඉධ සුක්කපරියායොපි න ඉච්ඡිතොති ආහ – **"උභය… පෙ…. අසුක්කන්ති වුත්ත"**න්ති. තත්ථ **උභයවිපාකස්සා**ති යථාධිගතස්ස විපාකස්ස. සම්පත්තිභවපරියාපන්නො හි විපාකො ඉධ ''සුක්කවිපාකො''ති අධිප්පෙතො, න අච්චන්තපරිසුද්ධො.

සදුක්ඛන්ති අත්තනා උප්පාදෙතබ්බෙන දුක්ඛෙන සදුක්ඛං, දුක්ඛසංවත්තනිකන්ති අත්ථො. ''ඉමස්මිං සුත්තෙ චෙතනා ධුරං, උපාලිසුත්තෙ (ම. නි. 2.56) කම්ම''න්ති හෙට්ඨා වුත්තම්පි අත්ථං ඉධ සාධයති විජානනත්ථං. **අභිසඞ්ඛරිත්වා**ති ආයූහිත්වා. තං පන පච්චයසමවායසිද්ධිතො සංකඩ්ඪනං පිණ්ඩනං විය හොතීති ආහ – **"සඞ්කඩ්ඪිත්වා, පිණ්ඩං කත්වාති අත්ථො"**ති, **සදුක්ඛං ලොක**න්ති අපායලොකමාහ. **විපාකඵස්සා**ති ඵස්සසීසෙන තත්ථ විපාකපවත්තමාහ. **භූතකම්මතො**ති නිබ්බත්තකකම්මතො අත්තනා කතුපචිතකම්මතො. **යථාභූත**න්ති යාදිසං. **කම්මසභාගවසෙනා**ති කම්මසරික්ඛකවසෙන. **උපපත්ති හොතී**ති අපදාදිභෙදා උපපත්ති. **කම්මෙන විය වුත්තා**ති යං කරොති, තෙන උපපජ්ජතීති එකකම්මෙනෙව ජායමානා විය වුත්තා අපදාදිභෙදා. **උපපත්ති ච නාම විපාකෙන හොති**

විපාකෙ සම්භවන්තෙ එකංසෙන තෙ උපපත්තිවිසෙසා සම්භවන්ති. යදි එවං කස්මා ‘‘තෙන උපපජ්ජතී’’ති උපපත්තිකම්මහෙතුකා වුත්තාති ආහ **‘‘යස්මා පනා’’**තිආදි. **යෙන කම්මවිපාකෙන නිබ්බත්තොති** යෙන කම්මවිපාකෙන විපච්චමානෙන අයං සත්තො නිබ්බත්තොති වුච්චති. **තංකම්මවිපාකඵස්සාති** තස්ස තස්ස කම්මස්ස විපාකභූතා ඵස්සා. කම්මෙන දාතබ්බං දායං තබ්බිපාකං ආදියන්තීති **කම්මදායාදා,** ඵස්සා. කම්මස්ස දායජ්ජතා කම්මඵලස්ස දායජ්ජං, තස්මා වුත්තං **‘‘කම්මදායජ්ජා’’**ති. තෙනාහ **‘‘කම්මමෙව නෙසං දායජ්ජං සන්තක’’**න්ති.

තිස්සො ච හෙට්ඨිමජ්ඣානචෙතනාති ඉදං අබ්‍යාබජ්ඣවෙදනං වෙදියනඑකන්තසුඛුප්පත්තියා හෙතුභාවසාධනං. යදි එවං යථාවුත්තා **ඣානචෙතනා තාව හොතු** එකන්තසුඛුප්පත්තිහෙතුභාවතො. **කාමාවචරා කින්තීති** කාමාවචරා පන කුසලචෙතනා තංසභාවාභාවතො කින්ති කෙන පකාරෙන **අබ්‍යාබජ්ඣමනොසඞ්ඛාරො නාම ජාතොති** චොදෙති, ඉතරො පන න සබ්බා කාමාවචරකුසලචෙතනා තථා ගහිතා, අථ ඛො එකච්චා ඣානචෙතනානුකූලාති දස්සෙන්තො **‘‘කසිණසජ්ජනකාලෙ කසිණාසෙවනකාලෙ ලබ්භන්තී’’**ති ආහ. තත්ථ කසිණාසෙවනචෙතනා ගහෙතබ්බා, සා උපචාරජ්ඣානස්ස සාධිකා. තෙන **කාමාවචරචෙතනා පඨමජ්ඣානචෙතනාය සට්ඨිතාති** කසිණසජ්ජනචෙතනාපි කදාචි තාදිසා හොතීති ගහිතා. පරිකම්මාදිවසෙන හි පවත්තා භාවනාමයා කාමාවචරකුසලචෙතනා පඨමජ්ඣානස්ස ආසන්නතාය වුත්තා. **චතුත්ථජ්ඣානචෙතනා තතියජ්ඣානචෙතනාය සට්ඨිතාති** ඉදං එකත්තකායඑකත්තසඤ්ඤීසත්තාවාසවතාය තංසරික්ඛකා උපෙක්ඛාපි ඊදිසෙසු ඣානෙසු සුඛසරික්ඛතා, එවං සන්තසභාවතා ඤාණසහිතතා ච. කෙචි පන චතුත්ථජ්ඣානචෙතනානුගුණාති නිදස්සෙන්තා කසිණසජ්ජනකාලෙ කසිණජ්ඣානකාලෙ කසිණාසෙවනකාලෙ ලබ්භතීති තතියජ්ඣානචෙතනාය ආසන්නසට්ඨිතතා වුත්තාති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං, වුත්තනයෙනෙව තාසං සට්ඨිතතා වෙදිතබ්බා. **උභයමිස්සකවසෙනාති** උභයෙසං කුසලාකුසලසඞ්ඛාරානං සුඛදුක්ඛානඤ්ච මිස්සකභාවවසෙන. **වෙමානිකපෙතානන්ති** ඉදං බාහුල්ලතො වුත්තං, ඉතරෙසම්පි විනිපාතිකානං කාලෙන දුක්ඛං හොතියෙව.

තස්ස පහානායාති තස්ස යථාවුත්තස්ස කම්මස්ස අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනාය. **යා චෙතනාති** යා අපචයගාමිනිචෙතනා. **කම්මං පත්වාති** සුඛකම්මන්ති වුච්චමානෙ **මග්ගචෙතනාය අඤ්ඤො පණ්ඩරතරො ධම්මො නාම නත්ථී** අච්චන්තපාරිසුද්ධිභාවතො. **අකණ්හා අසුක්කාති ආගතාති** එත්ථ සුක්කභාවපටික්ඛෙපකාරණං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. තෙනාහ **‘‘ඉදං පන කම්මචතුක්කං පත්වා’’**තිආදි.

82. **අනිය්‍යානිකපක්ඛෙති** අචෙළකපබ්බජ්ජාය කුක්කුරවතෙ ච. **යොගෙති** ඤායධම්මපටිපත්තියන්ති අත්ථො. **යොනෙනාති** යො තිත්ථියපරිවාසො තෙන භගවතා **පඤ්ඤත්තො**. යං තිත්ථියපරිවාසං සමාදියිත්වාති අයමෙත්ථ යොජනා. **සංසිත්වා** සුවණ්ණං විය නිසංසොප්පලෙ. **කොට්ටෙත්වා** හත්ථෙන විය කුලාලභාජනං.

වූපකට්ඨොති විවිත්තො එකීභූතො. **පෙසිතත්තොති** නිබ්බානං පති පෙසිතත්තො. කාමං **තදනුත්තරං බ්‍රහ්මචරියපරියොසානං...පෙ.... විහාසීති** ඉමිනාව අරහත්තනිකූටෙන දෙසනා නිට්ඨාපිතා හොති, ආයස්මතො පන සෙනියස්ස පටිපත්තිකිත්තනපරමෙතං උජුකං ආපන්නඅරහත්තභාවදීපනං, යදිදං ‘‘අඤ්ඤතරො ඛො පනා’’තිආදිවචනන්ති ආහ **‘‘අරහත්තනිකූටෙනෙවා’’**ති. අරහත්තාධිගමොයෙව තස්ස තෙසං **අබ්භන්තරතා.** සෙසං සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කුක්කුරවතිකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

8. අභයරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා

83. ජාතියා අසමානො නිහීනාචරියො පරදත්තූපජීවිකාය මාතුයා කුච්ඡියං ජාතො පාදසිකපුත්තො. නින්දාවසෙන වදති එතෙනාති වාදො අගුණොති ආහ – **‘‘වාදං ආරොපෙහීති දොසං ආරොපෙහී’’**ති. නිබ්බත්තවසෙන නිරයං අරහති, නිරයසංවත්තනියෙන වා කම්මෙන නිරයෙ නියුත්තො **නෙරයිකො. ආපායිකොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. අවීචිම්හි උප්පජ්ජිත්වා තත්ථ ආයුකප්පසඤ්ඤිතං අන්තරකප්පං තිට්ඨතීති **කප්පට්ඨො.** නිරයූපපත්තිපරිහරණවසෙන තිකිච්ඡිතුං සක්කුණෙය්‍යොති තෙකිච්ඡො, න තෙකිච්ඡො **අතෙකිච්ඡො. ද්වෙ අන්තෙ මොචෙත්වාති** ඵරුසං වා අප්පියං වා කප්පෙය්‍යාති ද්වෙ කොට්ඨාසෙ මුඤ්චිත්වා තෙ අනාමසිත්වා පුච්ඡිතං අත්ථං තතො බහි කරොන්තො උග්ගිලති නාම. තං පන එවං කාතුං න සක්කොතීති ආහ – **‘‘උග්ගිලිතුං බහි නීහරිතුං න සක්ඛිතී’’**ති. එවමෙවායං පුච්ඡා න ගහෙතබ්බා, අයමෙත්ථ දොසොති තං අපුච්ඡං කරොන්තො අපනයන්තො ඔගිලති නාම, තථා පන අසක්කොන්තො පතිට්ඨාපෙන්තො න ඔගිලති නාම, භගවා පන තමත්ථං ඔකාසම්පි අකරොන්තො උභයථාපි අසක්ඛීති වෙදිතබ්බො. කථං? භගවා හි **‘‘න ඛ්වෙත්ථ රාජකුමාර එකංසෙනා’’**ති වදන්තො නිගණ්ඨස්ස අධිප්පායං විපරිවත්තෙති, උභො අන්තෙ මොචෙත්වා පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි, එවං තාව උග්ගිලිතුං අසක්ඛි. ‘‘න තත්‍ර රාජකුමාර එකංසෙනා’’ති වදන්තො එව ච ‘‘නායං පුච්ඡා එවං අවිභාගෙන පුච්ඡිතබ්බා, විභජිත්වා පන පුච්ඡිතබ්බා’’ති පුච්ඡාය දොසං දීපෙන්තො තං හාරෙන්තො ඔගිලිතුම්පි සක්ඛතීති.

උට්ඨාතුං න සක්ඛිස්සති චිත්තස්ස අඤ්ඤථා පවත්තියා. අභයො ද්වෙ මග්ගෙ කතපරිචයො ඡෙකො නිපුණො වාදසීලො ච හුත්වා විචරති. තෙනාහ – **“සො වාදජ්ඣාසයතාය තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡන්තො ‘එවං, භන්තෙ’ති ආහා”**ති.

85. **එවරූපන්ති** යා පරෙසං අප්පියා අමනාපා දුරුත්තවාචා, එවරූපා වාචා, න පන ඵරුසවාචා. ඵරුසවාචාය හි සෙතුඝාතො තථාගතානං. චෙතනාඵරුසතාය හි ඵරුසවාචා ඉච්ඡිතා, න පරෙසං අප්පියතාමත්තෙන. **නට්ඨා නිගණ්ඨා** ඔගිලිකාදිසම්මතස්ස පඤ්හස්ස එකවචනෙන විද්ධංසිතත්තා.

86. දාරකස්ස අඞ්කෙ නිසීදනස්ස කාරණං දස්සෙතුං **“ලෙසවාදිනො”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ලෙසවාදිනොති** ඡලවාදිනො, වාදමග්ගෙ වා අපරිපුණ්ණතාය ලෙසමත්තෙනෙව වාදසීලා. **ඔසටසඞ්ගාමොති** අනෙකවාරං පරවාදමද්දනවසෙන ඔතිණ්ණවාදසඞ්ගාමො. **විජ්ඣිත්වාති** නඛෙන විජ්ඣිත්වා. **ඉමමෙවාති** ය්වායං දාරකො අත්තනො වාදභඞ්ගපරිහරණත්ථං ඉමිනා අඞ්කෙ නිසීදාපිතො, ඉමමෙව **අස්ස දාරකං** උපමං නිස්සයං කත්වා **වාදං භින්දිස්සාමි**. ‘‘අස්ස වාදං අප්පටිභතාය උපමාය භඤ්ජිස්සාමී’’ති **චින්තෙත්වා**.

අපනෙය්‍යාහං අස්ස අහන්ති අස්ස දාරකස්ස මුඛතො අහං තං අපනෙය්‍යාහං. අභූතත්ථොව අභූතං උත්තරපදලොපෙනාති ආහ **“අභූතන්ති අභූතත්ථ”**න්ති. අතච්ඡන්ති තස්සෙව වෙවචනන්ති ආහ **“අතච්ඡන්ති න තච්ඡ”**න්ති. **අභූතන්ති** වා අසන්තං අවිජ්ජමානං. **අතච්ඡන්ති** අතථාකාරං. **අනත්ථසංහිතන්ති** දිට්ඨධම්මිකෙන, සම්පරායිකෙන වා අනත්ථෙන සංහිතං, අනත්ථෙ වා සංහිතං, න අත්ථොති වා අනත්ථො, අත්ථස්ස පටිපක්ඛො සභාවො, තෙන සංහිතන්ති **අනත්ථසංහිතං,** පිසුණවාචං සම්ඵප්පලාපඤ්චාති අත්ථො. එවමෙත්ථ චතුබ්බිධස්සපි වචීදුච්චරිතස්ස ගහිතතා දට්ඨබ්බා.

දුප්පයුත්තොති දුප්පටිපන්නො. **න තං තථාගතො භාසති** අභූතතාදිදොසදුට්ඨත්තා. **තම්පි තථාගතො න භාසති** භූතත්ථෙපි අනත්ථසංහිතතාදිදොසදුට්ඨත්තා.

ඨානං කාරණං එතිස්සා අත්ථීති ඨානියා ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා, න ඨානියාති අට්ඨානියා, නික්කාරණා අයුත්තියුත්තා, සා එව කථාති **අට්ඨානියකථා. අත්තපච්චක්ඛකථං කථෙමාති** අත්තනා එව පච්චක්ඛං කත්වා පවත්තියමානං ඡලකථං කථෙම.

ගාමිකමහල්ලකො ‘‘ඉමෙ මං වඤ්චෙතුකාමා, අහමෙව දානි ඉමෙ වඤ්චෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා **“එවං භවිස්සතී”**තිආදිමාහ. **“න මයං දාසා”තිපි වත්තුං නාසක්ඛිංසු** පුබ්බෙ තථාකතිකාය කතත්තා.

තතියං තතියමෙවාති ද්වීසුපි පක්ඛෙසු තතියං තතියමෙව වාචං. **භාසිතබ්බකාලං අනතික්කමිත්වාති** යස්ස යදා යථා භාසිතබ්බං, තස්ස තදා තථෙව ච භාසනතො භාසිතබ්බං කාරණං භාසිතබ්බකාලඤ්ච අනතික්කමිත්වාව භාසති.

87. **ඨානුප්පත්තිකඤාණෙනාති** ඨානෙ එව උප්පජ්ජනකඤාණෙන. තස්මිං තස්මිං කාරණෙ තස්ස තං තං අවත්ථාය උප්පජ්ජනකඤාණෙන, ධම්මානං යථාසභාවතො අවබුජ්ඣනසභාවොති **ධම්මසභාවො**. ධම්මෙ සභාවධම්මෙ අනවසෙසෙ වා යාථාවතො උපධාරෙතීති **ධම්මධාතු,** සබ්බඤ්ඤුතා. තෙනාහ **“සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙතං අධිවචන”**න්ති. **සුප්පටිවිද්ධන්ති** සබ්බං ඤෙය්‍යධම්මං සුට්ඨු පටිවිජ්ඣනවසෙන, සුට්ඨු පටිවිද්ධන්ති අත්ථො. තෙනාහ **“හත්ථගතං භගවතො”**ති. **නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන පරිනිට්ඨිතාති** කථාපරිච්ඡෙදාගෙන අයමෙව දෙසනා චත්තාරි අරියසච්චානි දස්සෙන්තො අරහත්තං පච්චක්ඛාසීති.

අභයරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

9. බහුවෙදනියසුත්තවණ්ණනා

88. **පඤ්චකඞ්ගොති** වඩ්ඪකීකිච්චසාධනෙ වාසිආදිපඤ්චකං අඞ්ගං සංධනං එතස්මින්ති පඤ්චකඞ්ගො. ථම්භාදිවත්ථූනං ථපනට්ඨෙන **ථපති. පණ්ඩිතඋදායිත්ථෙරො,** න කාළුදායී ථෙරො.

89. පරියායති අත්තනො ඵලං වත්තෙතීති **පරියායො,** කාරණං. වෙදනාසන්නිස්සිතො ච කායිකචෙතසිකභාවො **කාරණං**. තෙනාහ – **“කායිකචෙතසිකවසෙන ද්වෙ වෙදිතබ්බා”**ති. තත්ථ පසාදකායසන්නිස්සිතා කායිකා, චෙතොසන්නිස්සිතා චෙතසිකා. **සුඛාදිවසෙන තිස්සොති** එත්ථ සුඛනදුක්ඛනුපෙක්ඛනානි සුඛාදිවෙදනාය කාරණං. තානි හි පවත්තිනිමිත්තානි කත්වා තත්ථ සුඛාදිසද්දප්පවත්ති, ඉමිනා නයෙන සෙසෙසුපි යථාරහං කාරණං නිද්ධාරෙත්වා වත්තබ්බං. **උපවිචාරවසෙනාති** ආරම්මණං උපෙච්ච සවිසෙසපවත්තිවසෙන. යස්මිඤ්හි ආරම්මණෙ සොමනස්සවෙදනා පවත්තති, ආරම්මණතාය තං උපගන්ත්වා ඉතරවෙදනාහි විසිට්ඨතාය සවිසෙසං තත්ථ පවත්ති. තෙනාහ **“සොමනස්සට්ඨානියං රූපං උපවිචරතී”**ති. එස නයො සෙසවෙදනාසු **ගෙහස්සිතානීති** ගෙහනිස්සිතානි.

90. **පරියායෙනාති** ''ඉදමෙත්ථ දුක්ඛස්මින්ති වදාමී''ති වුත්තට්ඨානං සන්ධාය වදති. **තං දස්සෙන්තොති** කාමඤ්චෙත්ථ සුත්තෙ – ''ද්වෙපානන්ද, වෙදනා වුත්තා''ති ද්වෙ ආදිං කත්වා වෙදනා දස්සිතා, එකාපි පන දස්සිතා එවාති දස්සෙන්තො. **උපත්ථම්භහෙතුන්ති** එකාපි වෙදනා වුත්තා මයා පරියායෙන, එවං සති ද්වෙපි වත්තබ්බාති එවං තස්ස වාදං උපත්ථම්භහෙතුං. කථං පන එකා වෙදනා වුත්තාති? යං කිඤ්චි වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, ඉදමෙත්ථ දුක්ඛස්මින්ති වදාමීති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **ඉතිවුත්තකවණ්ණනායං** (ඉතිවු. අට්ඨ. 52 ආදයො) පරමත්ථදීපනියං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

කථං පනෙත්ථ රූපාවචරචතුත්ථෙ අරූපෙසු සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධෙ සුඛං උද්ධතන්ති ආහ **''එත්ථ වා''**තිආදි. **සන්තට්ඨෙනාති** පටිපක්ඛධම්මානං වූපසන්තභාවෙන. **පණීතට්ඨෙනාති** භාවනාවිසෙසවිසිට්ඨෙන අතප්පකභාවෙනෙව සෙට්ඨභාවෙන ච, පච්චයවිසෙසෙන පධානභාවං නීතන්තිපි පණීතං. **වෙදයිතසුඛං** නාම වෙදනාභූතං සුඛන්ති කත්වා. **අවෙදයිතසුඛං නාම යාවතා නිද්දුක්ඛතා, තාවතා සුඛන්ති වුච්චතීති.**අථ වා **නිරොධො** සුට්ඨු බාධති ඛනති කායිකචෙතසිකාබාධන්ති වත්තබ්බතං අරහති සත්තාහම්පි තත්ථ දුක්ඛස්ස නිරුජ්ඣනතො. තෙනාහ **''නිද්දුක්ඛභාවසඞ්ඛාතෙන සුඛට්ඨෙනා''**ති.

91. **යස්මිං යස්මිං** භවෙ, චිත්තුප්පාදෙ, අවත්ථාය වා නිද්දුක්ඛභාවො, දුක්ඛස්ස පටිපක්ඛතා අනුපලබ්භනෙන දුක්ඛවිවිත්තං, තං සුඛස්මිංයෙව පඤ්ඤපෙති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

බහුවෙදනීයසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

10. අපණ්ණකසුත්තවණ්ණනා

93. **නානාවිධාති** නානාවිධදිට්ඨිකා **සමණබ්‍රාහ්මණාති** පබ්බජ්ජාමත්තෙන සමණා, ජාතිමත්තෙන බ්‍රාහ්මණා ච. **දස්සනන්ති** දිට්ඨි. **ගහිතන්ති** අභිනිවිස්ස ගහිතං. ඉති තෙ අත්තනො දස්සනං ගහෙතුකාමා පුච්ඡන්ති. **විනා දස්සනෙන ලොකො න නිය්‍යාතීති** විමොක්ඛභාවනාය එකෙන දස්සනෙන විනා ලොකො සංසාරදුක්ඛතො න නිගච්ඡති. **එකදිට්ඨියම්පි පතිට්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු** සද්ධාකාරාභාවතො. තථා හි තෙ ඉමාය දෙසනාය සරණෙසු පතිට්ඨහිංසු. යස්මා අවිපරීතෙ සද්ධෙය්‍යවත්ථුස්මිං උප්පන්නසද්ධා ''ආකාරවතී''ති අධිප්පෙතා, තස්මා යො ලොකෙ අවිපරීතධම්මදෙසනා, අයමෙවෙසාති පවත්තා මග්ගසාධනගතාය සද්ධාය කාරණභාවතො තන්නිස්සයා සද්ධා, සා **ආකාරවතීති** වුත්තා. අවත්ථුස්මිඤ්හි සද්ධා අයුත්තකාරණතාය න ආකාරවතී. **ආකාරවතීති** එත්ථ **වතී**-සද්දො න කෙවලං අත්ථිතාමත්තදීපකො, අථ ඛො අතිසයත්ථදීපකො පාසංසත්ථදීපකො වා දට්ඨබ්බො. තෙන **ආකාරවතීති** සද්ධෙය්‍යවත්ථුවසෙන අතිසයකාරණවතීති වා පාසංසකාරණවතීති වා අයමෙත්ථ අත්ථො. **අපණ්ණකොති** එත්ථ යථා කඤ්චි අත්ථං සාධෙතුං ආරද්ධස්ස පයොගො විරද්ධො, තත්ථ අකාරකො විය හොති පුනපි ආරභිතබ්බතාය. **අවිරද්ධො** පන අත්ථස්ස සාධනතො අපණ්ණකො, එවං අයම්පි ධම්මො අභිභවිත්වා පවත්තනතො එකංසතො ''අපණ්ණකො''ති වුත්තො. තෙනාහ **''අවිරද්ධො අද්වෙජ්ඣගාමී එකංසගාහිකො''**ති.

94. **තබ්බිපච්චනීකභූතාති** තස්සා මිච්ඡාදිට්ඨියා පච්චනීකභූතා.

95. **නෙසන්ති** කුසලානං ධම්මානං. **අකුසලතො නික්ඛන්තභාවෙති** අසංකිලිට්ඨභාවෙ. **ආනිසංසොති** සුද්ධවිපාකතා. **විසුද්ධිපක්ඛොති** විසුද්ධිභාවො පරියොදාතතා. අභූතධම්මස්ස දිට්ඨිභාවස්ස සඤ්ඤාපනා ආචික්ඛනා **අභූතධම්මසඤ්ඤාපනා**. සාවජ්ජෙසු පරමවජ්ජෙ මිච්ඡාදස්සනෙ පග්ගහණන්ති කුතො සුසීලාය්‍යස්ස පග්ගහොති ආහ – **''මිච්ඡාදස්සනං ගණ්හන්තස්සෙව සුසීල්‍යං පහීනං හොතී''**ති. **මිච්ඡාදිට්ඨිආදයොති** එත්ථ මිච්ඡාසඞ්කප්පො පරලොකාභාවචින්තා, මිච්ඡාවාචා පරලොකාභාවවාදභූතො මුසාවාදො, අරියානං පච්චනීකතාදයො. **අපරාපරං උප්පජ්ජනවසෙනාති** පුනප්පුනං චිත්තෙ උප්පජ්ජනවසෙන. **පාපකා අකුසලා ධම්මාති** පච්චවෙක්ඛණසඤ්ඤාපනාදිකාලෙ උප්පජ්ජනකා තථාපවත්තා අකුසලඛන්ධා.

කලිග්ගහොති අනත්ථපරිග්ගහො. සො පන යස්මා දිට්ඨෙව ධම්මෙ අභිසම්පරායඤ්ච පරාජයො හොතීති ආහ **''පරාජයග්ගාහො''**ති. **දුස්සමත්තොති** එත්ථ **දු**-සද්දො ''සමාදින්නො''ති එත්ථාපි ආනෙත්වා යොජෙතබ්බොති ආහ **''දුප්පරාමට්ඨො''**ති. යථා දුප්පරාමට්ඨො හොති, එවං සමාදින්නො දුස්සමත්තො දුසමාදින්නො වුත්තො. **සකවාදමෙව ඵරිත්වාති** අත්තනො නත්ථිකවාදමෙව ''ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ''න්ති (ම. නි. 2.187; 3.27-28) අවධාරෙන්තො අඤ්ඤස්ස ඔකාසඅදානවසෙන ඵරිත්වා. තෙනාහ **''අධිමුච්චිත්වා''**ති. ''සම්බුද්ධො''තිආදි අධිමුච්චනාකාරදස්සනං. **රිඤ්චතීති** විවෙචෙති අපනෙති. තෙනාහ **''වජ්ජෙතී''**ති.

96. **කටග්ගහොති** කතං සබ්බසො සිද්ධිමෙව කත්වා ගහණං. සො පන ජයලාභො හොතීති වුත්තං **''ජයග්ගාහො''**ති. **සුග්ගහිතොති** සුට්ඨුකරණවසෙන ගහිතො. **සුපරාමට්ඨොති** සුට්ඨු පරාපරං ආසෙවනවසෙන ආමට්ඨො . උභයෙනපි තස්ස කම්මස්ස කතුපචිතභාවං දස්සෙති, **සොත්ථිභාවාවහත්තඤ්ච** සග්ගුපපත්තිසංවත්තනතො පාපසභාවපහානතො ච.

97. **සහත්ථා කරොන්තස්සාති** (දී. නි. ටී. 1.166; සං. නි. ටී. 2.3.211) සහත්ථෙනෙව කරොන්තස්ස. නිස්සග්ගියථාවරාදයොපි ඉධ සහත්ථකරණෙනෙව සඞ්ගහිතා. **පචනං** දහනං විබාධනන්ති ආහ **"දණ්ඩෙන පීළෙන්තස්සා"**ති. **සොකං සයං කරොන්තස්සාති** පරස්ස සොකකාරණං සයං කරොන්තස්ස, සොකං වා උප්පාදෙන්තස්ස. **පරෙහි** අත්තනො වචනකරෙහි. **සයම්පි ඵන්දතොති** පරස්ස විබාධනපයොගෙන සයම්පි ඵන්දතො. **අතිපාතයතොති** පදං සුද්ධකත්තුඅත්ථෙ හෙතුකත්තුඅත්ථෙ ච වත්තතීති ආහ **"හනන්තස්සපි හනාපෙන්තස්සාපී"**ති.

සරස්ස භිත්ති අන්තො බහි ච සන්ධිතා හුත්වා ඨිතා **සරසන්ධි**. **කිඤ්චිපි** අසෙසෙත්වා නිරවසෙසමෙව ලොපොති **නිල්ලොපො**. එකාගාරෙ නියුත්තො විලොපො **එකාගාරිකො**. පරිතො සබ්බසො පන්ථෙ හනනං **පරිපන්ථො**. **පාපං න කරීයති** පුබ්බෙ අසතො උප්පාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා, තස්මා **නත්ථි පාපං**. යදි එවං කථං සත්තා පාපං පටිපජ්ජන්තීති ආහ – **"සත්තා පන කරොමාති එවංසඤ්ඤිනො හොන්තී"**ති. එවං කිරස්ස හොති ''ඉමෙසඤ්හි සත්තානං හිංසාදිකිරියා න අත්තානං ඵුසති තස්ස නිච්චතාය නිබ්බිකාරත්තා, සරීරං පන අචෙතනං කට්ඨකලිඞ්ගරූපමං, තස්මිං විකොපිතෙපි න කිඤ්චි පාප''න්ති. **ඛුරනෙමිනාති** නිසිතඛුරමයනෙමිනා. ගඞ්ගාය දක්ඛිණදිසා අප්පතිරූපදෙසො, උත්තරදිසා පතිරූපදෙසොති අධිප්පායෙන ''දක්ඛිණඤ්චෙ''තිආදි වුත්තන්ති **"දක්ඛිණතීරෙ මනුස්සා කක්ඛළා"**තිආදිමාහ.

මහායාගන්ති මහාවිජිතයඤ්ඤසදිසං මහායාගං. **සීලසංයමෙනාති** කායිකවාචසිකසංවරෙන. **සච්චවචනෙනාති** සච්චවාචාය. තස්ස විසුං වචනං ලොකෙ ගරුතරපුඤ්ඤසම්මතභාවතො. යථා හි පාපධම්මෙසු මුසාවාදො ගරු, එවං පුඤ්ඤධම්මෙසු සච්චවාචා. තෙනාහ භගවා – ''එකං ධම්මමතීතස්සා''තිආදි (ධ. ප. 176). **වුත්තනයෙනෙවාති** කණ්හපක්ඛෙ වුත්තනයෙන. තත්ථ හි – ''නත්ථි පාපං, නත්ථි පාපස්ස ආගමො''ති ආගතං, ඉධ ''අත්ථි පුඤ්ඤං, අත්ථි පුඤ්ඤස්ස ආගමො''ති ආගතං, අයමෙව විසෙසො. **සෙසං වුත්තසදිසමෙවාති** ''තෙසමෙතං පාටිකඞ්ඛ''න්ති එවමාදිං සන්ධාය වදති, තං හෙට්ඨා පුරිමවාරසදිසං.

100. **උභයෙනාති** හෙතුපච්චයපටිසෙධවචනෙන. **සංකිලෙසපච්චයන්ති** සංසාරෙ පරිබ්භමනෙන කිලිට්ඨස්ස මලිනභාවස්ස කාරණං. වුත්තවිපරියායෙන **විසුද්ධිපච්චයන්ති** සද්දත්ථො වෙදිතබ්බො. **බලන්තිආදීසු** සත්තානං සංකිලෙසාවහං වොදානාවහඤ්ච උස්සාහසඞ්ඛාතං **බලං වා,** සූරවීරභාවසඞ්ඛාතං **වීරියං වා,** පුරිසෙන කත්තබ්බො **පුරිසථාමො වා,** සො එව පරං පරං ඨානං අක්කමනප්පත්තියා **පුරිසපරක්කමො වා නත්ථි** න උපලබ්භති.

සත්වයොගතො, රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය ච **සත්තා**. පාණනතො අස්සාසපස්සාසවසෙන පවත්තියා **පාණා**. තෙ පන සො එකින්ද්‍රියාදිවසෙන විභජිත්වා වදතීති ආහ **"එකින්ද්‍රියො"**තිආදි. අණ්ඩකොසාදීසු භවනතො **භූතාති** වුච්චන්තීති ආහ **"අණ්ඩකොස...පෙ.... වදන්තී"**ති. ජීවනතො පාණං ධාරෙන්තො විය වඩ්ඪනතො **ජීවාති** එවං සත්තපාණභූතජීවෙසු සද්දත්ථො වෙදිතබ්බො. නත්ථි එතෙසං සංකිලෙසවිසුද්ධීසු වසොති **අවසා**. නත්ථි නෙසං බලං වීරියඤ්චාති **අබලා අවීරියා. නියතතාති** අච්ඡෙජ්ජසුත්තාවුතාභෙජ්ජමණි විය නියතපවත්තනතාය ගතිජාතිබන්ධපජහවසෙන නියාමො. **තත්ථ තත්ථ ගමනන්ති** ඡන්නං අභිජාතීනං තාසු තාසු ගතීසු උපගමනං සමවායෙන සමාගමො. **සභාවොයෙවාති** යථා කණ්ටකස්ස තික්ඛතා, කපිට්ඨඵලානං පරිමණ්ඩලතා, මිගපක්ඛීනං විචිත්තාකාරතා, එවං සබ්බස්සපි ලොකස්ස හෙතුපච්චයෙන විනා තථා තථා පරිණාමො, අයං සභාවොයෙව අකිත්තිමොයෙව. තෙනාහ **"යෙන හී"**තිආදි.

සකුණෙ හනතීති **සාකුණිකො,** තථා **සූකරිකො. ලුද්දොති** අඤ්ඤොපි යො කොචි මාගවිකො නෙසාදො. පාපකම්මපසුතතාය **කණ්හාභිජාති නාම. භික්ඛූති** සාකියා භික්ඛූ, මච්ඡමංසඛාදනතො **නීලාභිජාතීති වදන්ති**. ඤායලද්ධෙපි පච්චයෙ භුඤ්ජමානා ආජීවකසමයස්ස විලොමගාහිතාය **"පච්චයෙසු කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා ඛාදන්තී"**ති වදන්ති. **එකෙ පබ්බජිතා ,** යෙ සවිසෙසං අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා. තථා හි තෙ කණ්ටකෙ වත්තෙන්තා විය හොන්තීති **කණ්ටකවුත්තිකාති** වුත්තා. ඨත්වා භුඤ්ජනදානපටික්ඛෙපාදිවතසමායොගෙන **පණ්ඩරතරා. අචෙලකසාවකාති** ආජීවකසාවකෙ වදති. **තෙ කිර** ආජීවකලද්ධියා විසුද්ධචිත්තතාය නිගණ්ඨෙහිපි **පණ්ඩරතරා.** නන්දාදයො හි තථාරූපාය පටිපත්තියා පත්තබ්බා, තස්මා නන්දාදයො නිගණ්ඨෙහි ආජීවකසාවකෙහි ච පණ්ඩරතරාති වුත්තා **"සුක්කාභිජාතී"**ති.

අයමෙතෙසං ලද්ධීති සාකුණිකාදිභාවූපගමනෙන කණ්හාභිජාතිආදීසු දුක්ඛං සුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තා අනුක්කමෙන මහාකප්පානං චුල්ලාසීතිසහස්සානි ඛෙපෙත්වා ආජීවකභාවූපගමනෙන පරමසුක්කාභිජාතියං ඨත්වා සංසාරතො සුජ්ඣන්තීති අයං තෙසං නියති ආජීවකානං ලද්ධි.

''නත්ථි දින්න''න්ති වදන්තො නත්ථිකො දානස්ස ඵලං පටික්ඛිපතීති ආහ – **"නත්ථිකදිට්ඨි විපාකං පටිබාහතී"**ති. තථා චෙව හෙට්ඨා සංවණ්ණිතං ''නත්ථිකදිට්ඨි හි නත්ථිතමාහා''ති. **අහෙතුකදිට්ඨි උභයන්ති** කම්මං විපාකඤ්ච උභයං. සො හි ''අහෙතූ අපච්චයා සත්තා සංකිලිස්සන්ති විසුජ්ඣන්තී''ති වදන්තො කම්මස්ස විය විපාකස්සපි සංකිලෙසවිසුද්ධීනං පච්චයත්තාභාවවචනතො තදුභයං පටිබාහති නාම. **විපාකො පටිබාහිතො හොති** අසති කම්මෙ විපාකාභාවතො. **කම්මං පටිබාහිතං හොති** අසති විපාකෙ කම්මස්ස නිරත්ථකභාවාපත්තිතො. **අත්ථතොති** සරූපෙන.

උභයපටිබාහකාති විසුං විසුං තංතංදිට්ඨිකා වුත්තාපි සබ්බෙ තෙ නත්ථිකාදයො නත්ථිකදිට්ඨිආදිවසෙන පච්චෙකං තිවිධදිට්ඨිකා එව උභයපටිබාහකත්තා. ‘‘උභයපටිබාහකා’’ති හි හෙතුවචනං. **අහෙතුකවාදා චාති**ආදි පටිඤ්ඤාවචනං. යො හි විපාකපටිබාහනෙන නත්ථිකදිට්ඨිකො, සො අත්ථතො කම්මපටිබාහනෙන අකිරියදිට්ඨිකො, උභයපටිබාහනෙන අහෙතුකදිට්ඨිකො ච හොති. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

සජ්ඣායන්තීති තං දිට්ඨිදීපකං ගන්ථං උග්ගහෙත්වා පඨන්ති. **වීමංසන්තීති** තස්ස අත්ථං විචාරෙන්ති. **තෙසන්ති**ආදි වීමංසනාකාරදස්සනං. **තස්මිං ආරම්මණෙති** යථාපරිකප්පිතකම්මඵලාභාවදීපකෙ ‘‘නත්ථි දින්න’’න්තිආදිනයප්පවත්තාය ලද්ධියා ආරම්මණෙ. **මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨතීති** ‘‘නත්ථි දින්න’’න්තිආදිවසෙන අනුස්සවූපලද්ධෙ අත්ථෙ තදාකාරපරිවිතක්කනෙහි සවිග්ගහෙ විය සරූපතො චිත්තස්ස පච්චුපට්ඨිතෙ චිරකාලපරිචයෙන ‘‘එවමෙත’’න්ති නිජ්ඣානක්ඛමභාවූපගමනෙන නිජ්ඣානක්ඛන්තියා තථා ගහිතෙ පුනප්පුනං තථෙව ආසෙවන්තස්ස බහුලීකරොන්තස්ස මිච්ඡාවිතක්කෙන සමාදියමානා මිච්ඡාවායාමුපත්ථම්භිතා අතංසභාවං ‘‘තංසභාව’’න්ති ගණ්හන්තී මිච්ඡාසතීති ලද්ධනාමා තංලද්ධිසහගතා තණ්හා සන්තිට්ඨති . **චිත්තං එකග්ගං හොතීති** යථාවුත්තවිතක්කාදිපච්චයලාභෙන තස්මිං ආරම්මණෙ අවට්ඨිතතාය අනෙකග්ගං පහාය එකග්ගං අප්පිතං විය හොති. මිච්ඡාසමාධිපි හි පච්චයවිසෙසෙහි ලද්ධභාවනාබලෙහි කදාචි සමාධානපතිරූපකිච්චකරො හොතියෙව වාලවිජ්ඣනාදීසු වියාති දට්ඨබ්බං. **ජවනානි ජවන්තීති** අනෙකක්ඛත්තුං තෙනාකාරෙන පුබ්බභාගියෙසු ජවනවාරෙසු පවත්තෙසු සබ්බපච්ඡිමෙ ජවනවාරෙ සත්ත ජවනානි ජවන්ති. **පඨමජවනෙ පන සතෙකිච්ඡා හොන්ති, තථා දුතියාදීසූති** ධම්මසභාවදස්සනමෙතං, න පන තස්මිං ඛණෙ තෙසං සතෙකිච්ඡභාවාපාදනං කෙනචි සක්කා කාතුං.

තත්ථාති තෙසු තීසු මිච්ඡාදස්සනෙසු. **කොචි එකං දස්සනං ඔක්කමතීති** යස්ස එකස්මිංයෙව අභිනිවෙසො ආසෙවනා ච පවත්තා, සො එකංයෙව දස්සනං ඔක්කමති. යස්ස පන ද්වීසු, තීසුපි වා අභිනිවෙසනා පවත්තා, සො **ද්වෙ තීණි ඔක්කමති**. එතෙන යා පුබ්බෙ උභයපටිබාහනතාමුඛෙන වුත්තා අත්ථසිද්ධා සබ්බදිට්ඨිකතා, සා පුබ්බභාගියා. යා පන මිච්ඡත්තනියාමොක්කන්ති භූතා, සා යථාසකං පච්චයසමුදාගමසිද්ධිතො භින්නාරම්මණානං විය විසෙසාධිගමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං එකජ්ඣං අනුප්පත්තියා අසංකිණ්ණා එවාති දස්සෙති. **එකස්මිං ඔක්කන්තෙපීති**ආදිනා තිස්සන්නම්පි දිට්ඨීනං සමානබලතං සමානඵලතඤ්ච දස්සෙති, තස්මා තිස්සොපි චෙතා එකස්ස උප්පන්නා අඤ්ඤමඤ්ඤං අබ්බොකිණ්ණා එව, එකාය විපාකෙ දින්නෙ ඉතරා අනුබලප්පදායිකා හොන්ති. **වට්ටඛාණු නාමාති** ඉදං වචනං නෙය්‍යත්ථං, න නීතත්ථන්ති තං විවරිත්වා දස්සෙතුං **කිං පනෙසාති**ආදි වුත්තං, අකුසලං නාමෙතං අබලං දුබ්බලං, න කුසලං විය මහාබලන්ති ආහ – **‘‘එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නියතො’’**ති. අඤ්ඤථා සම්මත්තනියාමො විය මිච්ඡත්තනියාමොපි අච්චන්තිකො සියා. යදි එවං වට්ටඛාණුකජොතනා කථන්ති ආහ **‘‘ආසෙවනවසෙන පනා’’**තිආදි, තස්මා යථා ‘‘සකිං නිමුග්ගො නිමුග්ගොව හොතී’’ති (අ. නි. 7.15) වුත්තං, එවං වට්ටඛාණුකජොතනා. යාදිසෙ හි පච්චයෙ පටිච්ච අයං තංතංදස්සනං ඔක්කන්තො පුන කදාචි තප්පටිපක්ඛෙ පච්චයෙ පටිච්ච තතො සීසුක්ඛිපනමස්ස න හොතීති න වත්තබ්බං. තෙන වුත්තං **‘‘යෙභුය්‍යෙනා’’**ති.

තස්මාති යස්මා එවං සංසාරඛාණුභාවස්සපි පච්චයො අකල්‍යාණජනො, තස්මා. **භූතිකාමොති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථානං වසෙන අත්තනො ගුණෙහි වඩ්ඪිකාමො. යං පනෙත්ථ කෙචි වදන්ති ‘‘යථා චිරකාලභාවනාය පරිපාකූපගමලද්ධබලත්තා උපනිස්සයකුසලා අකුසලෙ සබ්බසො සමුච්ඡින්දන්ති, එවං අකුසලධම්මා තතොපි චිරකාලභාවනාසම්භවතො ලද්ධබලා හුත්වා කදාචි කුසලධම්මෙපි සමුච්ඡින්දන්ති. එවඤ්ච කත්වා දළ්හමිච්ඡාභිනිවෙසස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස වට්ටඛාණුකභාවජොතනාපි සමත්ථිතා හොතී’’ති යථා තං ‘‘වස්සභඤ්ඤානං දිට්ඨී’’ති, තං න, මිච්ඡත්තනියතධම්මානං චිරකාලභාවනාමත්තෙන න පටිපක්ඛස්ස පජහනසමත්ථතා, අථ ඛො ධම්මතාසිද්ධෙන පච්චයවිසෙසාහිතසාමත්ථියෙන අත්තනො පහායකසභාවෙන පහායකභාවො භාවනාකුසලානංයෙව වුත්තො, අකුසලානංයෙව ච පහාතබ්බභාවො ‘‘දස්සනෙන පහාතබ්බා’’තිආදිනා නයෙන, අකුසලානංයෙව දුබ්බලභාවො ‘‘අබලානං බලීයන්තී’’තිආදිනා (සු. නි. 776; මහානි. 5) (යුත්තිනාපි නාමතො වා අධිගමනියො ආලොකො ආලොකභාවතො බාහිරාරණෙකා විය න චෙත්ථ පටිඤ්ඤත්තෙ භාවෙසතා සොතුනො ආසංකිතබ්බා විසෙසවස්ස සාධෙතබ්බතො සාමඤ්ඤස්ස ච සොතුභාවෙන අධිප්පෙතත්තා වෙද-සද්දස්ස ලොපො දීපෙ සභාවෙ සාධනෙ යථා තං සද්දයභාවස්ස නාපි විසුද්ධකඅනුමානාදිවිරොධසම්භාවතො. න හි සක්කා අන්තරාලොකස්ස බාහිරාලොකස්ස විය රූපකායං උපාදාය රූපතා චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තාදිකෙ පතිට්ඨාපෙතුං සක්කාති වුත්තං, නනුපි අන්තරාලොකො අවිග්ගහත්තා වෙදනා වියාති සද්ධෙව ඤාණාලොකස්ස අවිජ්ජන්ධකාරා විය විධමනියභාවෙ සබ්බෙසම්පි කුසලධම්මානං කෙනචිපි අකුසලධම්මෙන සමුච්ඡින්දනියතා සිද්ධාව හොති). වට්ටඛාණුකචොදනාය යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙවාති තිට්ඨතෙසා බාලජනවිකත්ථනා.

103. **ඣානචිත්තමයාති** රූපාවචරජ්ඣානචිත්තෙන නිබ්බත්තා. තථා හි තෙසං විසෙසෙන ඣානමනසා නිබ්බත්තත්තා ‘‘මනොමයා’’ති වුත්තා, අවිසෙසෙන පන අභිසඞ්ඛාරමනසා සබ්බෙපි සත්තා මනොමයා එව. **සඤ්ඤාමයාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. තෙනාහ **‘‘අරූපජ්ඣානසඤ්ඤායා’’**ති. අයන්ති රූපිතාභාවපටිපජ්ජනකපුග්ගලො. **අප්පටිලද්ධජ්ඣානොති** අනධිගතරූපජ්ඣානො. **තස්සපීති** තක්කිනොපි. **රූපජ්ඣානෙ කඞ්ඛා නත්ථි** අනුස්සවවසෙන ලද්ධවිනිච්ඡයත්තා.

104. **සාරාගායාති** සරාගභාවාය. **සන්තිකෙති** සමීපෙ, න ඨාමගතා දිට්ඨිනාතිදූරත්තා සරාගා, න සම්පයුත්තත්තා. සා හි න ඨාමගතා වට්ටපරියාපන්නෙසු ධම්මෙසු රජ්ජතීති විඤ්ඤායතීති ආහ – **"රාගවසෙන වට්ටෙ රජ්ජනස්සා"**ති. සබ්බෙපි සංයොජනා තණ්හාවසෙනෙව සම්භවන්තීති ආහ – **"තණ්හාවසෙන සංයොජනත්ථායා"**ති. **ආරුප්පෙ පනස්ස කඩ්ඩා නත්ථීති** අනුස්සවවසෙන ලද්ධනිච්ඡයං සන්ධාය වුත්තං. කාමං දුග්ගතිදුක්ඛානං එකන්තසංවත්තනෙන නත්ථිකදිට්ඨිආදීනං අපණ්ණකතා පාකටා එව, නිප්පරියායෙන පන අනවජ්ජස්ස අත්ථස්ස එකන්තසාධකං අපණ්ණකන්ති කත්වා චොදනා, සාවජ්ජස්සපි අත්ථස්ස සාධනෙ එකංසිකභාවං ගහෙත්වා පරිහාරො. තෙනාහ **"ගහණවසෙනා"**තිආදි. තෙන රුළ්හීවසෙන ''නත්ථි දින්න''න්තිආදීනි අපණ්ණකඩ්ගානි ජාතානීති දස්සෙති.

105. **හෙට්ඨා තයො පුග්ගලාව හොන්තීති** අත්තන්තපො පරන්තපොති ඉමස්මිං චතුක්කෙ හෙට්ඨා තයො පුග්ගලා හොන්ති. යථාවුත්තා පඤ්චපි පුග්ගලා දුප්පටිපන්නාව, තතො **අත්ථිකවාදාදයො පඤ්ච**පුග්ගලා සම්මාපටිපන්නතාය ඉමස්මිං චතුක්කෙ **එකො චතුත්ථපුග්ගලොව හොති. එතමත්ථං දස්සෙතුන්ති** ඉධ හෙට්ඨා වුත්තපුග්ගලපඤ්චකද්වයං ඉමස්මිං චතුක්කෙ එව සඞ්ගහං ගච්ඡතීති විභාගෙන දුප්පටිපත්තිසුප්පටිපත්තියො දස්සෙතුං **භගවා ඉමං දෙසනං ආරභීති**. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අපණ්ණකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ච ගහපතිවග්ගවණ්ණනා.

2. භික්ඛුවග්ගො

1. අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා

107. **අම්බලට්ඨිකායන්**ති එත්ථ අම්බලට්ඨිකා වුච්චති සුජාතො තරුණම්බරුක්ඛො, තස්ස පන අවිදූරෙ කතො පාසාදො ඉධ ‘‘අම්බලට්ඨිකා’’ති අධිප්පෙතො. තෙනාහ **‘‘වෙළුවනවිහාරස්සා’’**තිආදි. **පධානඝරසඞ්ඛෙපෙ**ති භාවනාගෙහප්පකාරෙ යොගීනං ගෙහෙති අත්ථො. **තිබ්බිණොව හොති,** න තස්ස තිබ්බිණභාවො කෙනචි කාතබ්බො සභාවසිද්ධත්තා. **එවමෙව** අත්තනො විමුත්තිපරිපාචනකම්මුනා තික්ඛවිසදභාවප්පත්තියා **අයම්පි ආයස්මා…පෙ…. තත්ථ විහාසි. පකතිපඤ්ඤත්තමෙවා**ති පකතියා පඤ්ඤත්තං බුද්ධානං උපගමනතො පුරෙතරමෙව වාරිත්තවසෙන පඤ්ඤත්තං.

108. උදකං අනෙන ධීයති, ඨපීයති වා එත්ථාති **උදකාධානං. උදකට්ඨානන්**ති ච බුද්දකභාජනං. **‘‘ඔවාදදානත්ථං ආමන්තෙසී’’**ති වත්වා තං පනස්ස ඔවාදදානං න ඉධෙව, අථ ඛො බහූසු ඨානෙසු බහුක්ඛත්තුං පවත්තිතන්ති තානි තානි සඞ්ඛෙපතො දස්සෙත්වා ඉධ සංවණ්ණනත්ථං **‘‘භගවතා හී’’**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **සබ්බබුද්ධෙහි අවිජහිතන්**ති ඉමිනා සබ්බෙසං බුද්ධානං සාසනෙ කුමාරපඤ්හා නාම හොතීති දස්සෙති. එකෙකතො පට්ඨාය යාව දසකා පවත්තා දස පුච්ඡා එතස්සාති **දසපුච්ඡං,** එකෙකතො පට්ඨාය යාව දසකා එකුත්තරවසෙන පවත්තං විස්සජ්ජනත්ථාය **පඤ්චපණ්ණසවිස්සජ්ජනං** සාමණෙරපඤ්හන්ති සම්බන්ධො. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරමත්ථජොතිකායං **ඛුද්දකට්ඨකථායං** (ඛු. පා. අට්ඨ. 4.කුමාරපඤ්හවණ්ණනා) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අනාදීනවදස්සිතාය අභිණ්හං මුසා සමුදාචරණතො **‘‘පියමුසාවාදා’’**ති වුත්තං, උදකාවසෙසඡඩ්ඩනඋදකාධානනිකුජ්ජනඋක්කුජ්ජනදස්සනසඤ්ඤිතා **චතස්සො උදකාධානූපමායො** සබ්බස්ස යුද්ධකම්මස්ස අකරණකරණවසෙන දස්සිතා **ද්වෙ හත්ථිඋපමායො.**

තත්ථ රාහුලසුත්තන්ති සුත්තනිපාතෙ ආගතං රාහුලසුත්තං (සු. නි. 337 ආදයො). **අභිණ්හොවාදවසෙන වුත්තන්**ති ඉමිනා අන්තරන්තරා තං සුත්තං කථෙත්වා භගවා ථෙරං ඔවදතීති දස්සෙති. **ඉදඤ්ච පනා**ති ඉදං යථාවුත්තං භගවතො තංතංකාලානුරූපං අත්තනො ඔවාදදානං සන්ධාය. **බීජන්**ති අණ්ඩං. **පස්සසි නූ**ති නු-සද්දො අනුජානනෙ, නනු පස්සසීති අත්ථො. සච්චධම්මං ලඞ්ඝිත්වා ඨිතස්ස කිඤ්චිපි අකත්තබ්බං නාම පාපං නත්ථීති ආහ – **‘‘සම්පජානමුසාවාදෙ සංවරරහිතස්ස ඔපම්මදස්සනත්ථං වුත්තා’’**ති. තථා හි –

> ‘‘එකං ධම්මමතීතස්ස, මුසාවාදිස්ස ජන්තුනො;
> විතිණ්ණපරලොකස්ස, නත්ථි පාපමකාරිය’’න්ති. (ධ. ප. 176);

උරුළ්හවාති උරුළ්හො හුත්වා උස්සිතො. සො පන දමවසෙන අභිරුය්හ වඩ්ඪිතො ආරොහනයොග්‍යො ච හොතීති ආහ **‘‘අභිවඩ්ඪිතො ආරොහසම්පන්නො’’**ති. **ආගතාගතෙ**ති අත්තනො යොග්‍යපදෙසං ආගතාගතෙ. **පටිසෙනාය ඵලකකොට්ඨකමුණ්ඩපාකාරාදයො**ති පටිසෙනාය අත්තනො ආරක්ඛත්ථාය ඨපිතෙ ඵලකකොට්ඨකෙ චෙව උද්ධච්ඡදපාකාරාදිකෙ ච. **එතං පදෙසන්**ති එතං පරසෙනාපදෙසං. **එත්තකෙනා**ති ඔලොකනමත්තෙන. තස්ස ඔලොකනාකාරදස්සනෙනෙව. **සතම්පි සහස්සම්පි සෙනානීකං ද්වෙධා භිජ්ජති,** තිරපාතිකං මද්දිතං හුත්වා පදාතා හුත්වා ද්වෙධා හුත්වා පලායන්ති. **කණ්ණෙහි පහරිත්වා**ති පගෙව සරානං ආගමනසද්දං උපධාරෙත්වා යථා වෙගො න හොති, එවං සමුට්ඨාපෙත්වා තෙහි පහරිත්වා **පාතනං. පටිහත්ථිපටිඅස්සා**තිආදිනා පච්චෙකං පති-සද්දො යොජෙතබ්බොති. **දීඝාසිලට්ඨියා**ති දීඝලතාය අසිලට්ඨියා.

කරණෙති කම්මකරණෙ. **මඤ්ඤති** හත්ථාරොහො. අයමුග්ගරන්ති තාදිසෙ කාලෙ ගහිතමුග්ගරං. **ඔලොකෙත්වා**ති ඤාණචක්ඛුනා දිස්වා, අභිණ්හං සම්පජඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වාති අත්ථො.

109. **සසක්කන්**ති පස්සිතුං යුත්තං කත්වා උස්සාහං ජනෙත්වා **න කරණීයං,** තාදිසං නියමතො අකත්තබ්බං හොතීති ආහ **‘‘එකංසෙනෙව න කාතබ්බ’’**න්ති. **පටිසංහරෙය්‍යාසී**ති කරණතො සඞ්කොචං ආපජ්ජෙය්‍යාසි. යථාභූතො අසන්තො නිවත්තො අකරොන්තො නාම හොතීති ආහ **‘‘නිවත්තෙය්‍යාසි මා කරෙය්‍යාසී’’**ති. **අනුපදෙය්‍යාසී**ති අනුබලප්පදායී භවෙය්‍යාසි. තෙනාහ **‘‘උපත්ථම්භෙය්‍යාසී’’**ති. තං පන අනුබලප්පදානං උපත්ථම්භනං පුනප්පුනං කරණමෙවාති ආහ **‘‘පුනප්පුනං කරෙය්‍යාසී’’**ති . **සික්ඛමානො**ති තංයෙව අධිසීලසික්ඛං තන්නිස්සයඤ්ච සික්ඛාද්වයං සික්ඛන්තො සම්පාදෙන්තො.

111. **කිත්තකෙ පන ඨානෙ**ති කිත්තකෙ ඨානෙ පවත්තානි. අවිදූරෙ එව පවත්තානීති දස්සෙන්තො **‘‘එකස්මිං පුරෙභත්තෙයෙව සොධෙතබ්බානී’’**ති ආහ. එවඤ්හි තානි සුසොධිතානි හොන්ති සුපරිසුද්ධානි. **පරෙසං අප්පියං** ගරුං

ගාරය්හං, යථාවුත්තට්ඨානතො පන අඤ්ඤං වා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙනෙව කායකම්මාදීනි පරිසොධිතානි හොන්තීති න ගහිතං. **පටිසං** වාති එත්ථ වා-සද්දෙන අසමපෙක්ඛණෙ මොහස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

112. වුත්තනයෙන කායකම්මාදිපරිසොධනං නාම ඉධෙව, න ඉතො බහිද්ධාති ආහ **"බුද්ධා…පෙ…. සාවකා වා"**ති. තෙ හි අත්ථතො සමණබ්‍රාහ්මණා වාති. **තස්මා**ති යස්මා සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙහි ආරුළ්හමග්ගො, රාහුල, මයා තුය්හං ආචික්ඛිතො, තස්මා. තෙන අනුසික්ඛන්තෙන තයා එවං සික්ඛිතබ්බන්ති ඔවාදං අදාසි. සෙසං වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා

සමත්තා.

2. මහාරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා

113. **ඉරියාපථානුබන්ධනෙනා**ති ඉරියාපථගමනානුබන්ධනෙන, න පටිපත්තිගමනානුබන්ධනෙන. අඤ්ඤමෙව හි බුද්ධානං පටිපත්තිගමනං අඤ්ඤං සාවකානං. **විලාසිතගමනෙනා**ති – ''දූරෙ පාදං න උද්ධරති, න අච්චාසන්නෙ පාදං නික්ඛිපති, නාතිසීඝං ගච්ඡති නාතිසණික''න්තිආදිනා (සං. නි. අට්ඨ. 3.4.243; උදා. අට්ඨ. 76; සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.285) වුත්තෙන සභාවසීලෙන බුද්ධානං චාතුරියගමනෙන. තදෙව හි සන්ධාය **"පදෙ පදං නික්ඛිපන්තො"**ති වුත්තං. **පදානුපදිකො**ති රාහුලත්ථෙරස්සපි ලක්ඛණපාරිපූරියා තාදිසමෙව ගමනන්ති යත්තකං පදෙසං අන්තරං අදත්වා භගවතො පිට්ඨිතො ගන්තුං ආරද්ධො, සබ්බත්ථ තමෙව ගමනපදානුපදං ගච්ඡතීති පදානුපදිකො.

වණ්ණනාභූමි චායං තත්ථ භගවන්තං ථෙරඤ්ච අනෙකරූපාහි උපමාහි වණ්ණෙන්තො **"තත්ථ භගවා"**තිආදිමාහ. **නික්ඛන්තගජපොතකො විය** විරොචිත්ථාති පදං ආනෙත්වා යොජනා. එවං තං **කෙසරසීහො වියා**තිආදීසුපි ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. **තාරකරාජා** නාම චන්දො. **ද්වින්නං චන්දමණ්ඩලානන්**තිආදි පරිකප්පවචනං, බුද්ධාවෙණිකසන්තකං විය බුද්ධානං ආකප්පසොභා අහොසි, අහො සිරීසම්පත්තීති යොජනා.

ආදියමානාති ගණ්හන්ති. ''පච්ඡා ජානිස්සාමා''ති **න අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො. ඉදං න කත්තබ්බන්ති වුත්තෙ**ති ඉදං පාණඅතිපාතනං න කත්තබ්බන්ති වුත්තෙ ඉදං දණ්ඩෙන වා ලෙඩ්ඩුනා වා විහෙඨනං න කත්තබ්බං, ඉදං පාණිනා දණ්ඩකදානඤ්ච අන්තමසො කුජ්ඣිත්වා ඔලොකනමත්තම්පි න කත්තබ්බමෙවාති නයසතෙනපි නයසහස්සෙනපි පටිවිජ්ඣති, තථා ඉධ තාව සම්මජ්ජනං කත්තබ්බන්ති වුත්තෙපි තත්ථ පරිභණ්ඩකරණං විහාරඞ්ගණසම්මජ්ජනං කචවරඡඩ්ඩනං වාලිකාසමකිරණන්ති එවමාදිනා නයසතෙන නයසහස්සෙන පටිවිජ්ඣති. තෙනාහ – **"ඉදං කත්තබ්බන්ති වුත්තෙපි එසෙව නයො"**ති. **පරිභාසන්**ති තජ්ජනං. **ලභාමී**ති පච්චාසීසති.

සබ්බමෙතන්ති සබ්බං එතං මයි ලබ්භමානං සික්ඛාකාමතං. **අභිඤ්ඤායා**ති ජානිත්වා. **සහායො**ති රට්ඨපාලත්ථෙරං සන්ධායාහ. සො හි භගවතා සද්ධාපබ්බජිතභාවෙ එතදග්ගෙ ඨපිතො. **ධම්මාරක්ඛො**ති සත්ථු සද්ධම්මරතනානුපාලකො ධම්මභණ්ඩාගාරිකො. **පෙත්තියො**ති චූළපිතා. **සබ්බං මෙ ජිනසාසනන්**ති සබ්බම්පි බුද්ධසාසනං මය්හමෙව.

ඡන්දරාගං ඤත්වාති ඡන්දරාගං මම චිත්තෙ උප්පන්නං ඤත්වා. **අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ**ති විහාරපරියන්තෙ අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලට්ඨානෙ අනුච්ඡවිකෙ.

තදාති අග්ගසාවකෙහි පසාදාපනකාලෙ. අඤ්ඤකම්මට්ඨානානි චඞ්කමනඉරියාපථෙපි පිට්ඨිපසාරණකාලෙපි සම්පජ්ජන්ති, න එවමිදන්ති ආහ – **"ඉදමස්ස එතිස්සා නිසජ්ජාය කම්මට්ඨානං අනුච්ඡවික"**න්ති. **ආනාපානස්සතින්**ති ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං.

සමසීසී හොතීති සචෙ සමසීසී හුත්වා න පරිනිබ්බායති. **පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකරොති** නො චෙ පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකරොති. **ඛිප්පාභිඤ්ඤො**ති ඛිප්පං ලහුංයෙව පත්තබ්බඵලභිඤ්ඤො.

පරිපුණ්ණාති සොළසසු ආකාරෙසු කස්සචිපි අභාපනෙන සබ්බසො පුණ්ණා. **සුභාවිතා**ති සමථභාවනාය විපස්සනාභාවනාය ච අනුපුබ්බසම්පාදනෙන සුභාවිතා. ගණනාවිධානානුපුබ්බියා ආසෙවිතත්තා **අනුපුබ්බං පරිචිතා**.

ඔමානං වාති අවජානනං උඤ්ඤාතන්ති එවංවිධං මානං වා. **අතිමානං වා**ති ''කිං ඉමෙහි, මමෙව ආනුභාවෙන ජීවිස්සාමී''ති එවං අතිමානං වා කුතො ජනෙස්සතීති.

114. **විසඞ්ඛරිත්වාති** විසංයුත්තෙ කත්වා, යථා සඞ්ගාකාරෙන ගහණං න ගච්ඡති, එවං විනිභුඤ්ජිත්වාති අත්ථො. මහාභූතානි තාව විත්ථාරෙතු, සම්මසනූපගත්තා, අසම්මසනූපගං ආකාසධාතුං අථ කස්මා විත්ථාරෙසීති ආහ **''උපාදාරූපදස්සනත්ථ''**න්ති. ආපොධාතු සුඛුමරූපං. ඉතරාසු ඔළාරිකසුඛුමතාපි ලබ්භතීති ආහ **''උපාදාරූපදස්සනත්ථ''**න්ති. **හෙට්ඨා චත්තාරි මහාභූතානෙව කථිතානි, න උපාදාරූප**න්ති තස්ස පනෙත්ථ ලක්ඛණහාරනයෙන ආකාසදස්සනෙන දස්සිතතා වෙදිතබ්බා. තෙනාහ **''ඉමිනා මුඛෙන තං දස්සෙතු''**න්ති. න කෙවලං උපාදාරූපග්ගහණදස්සනත්ථමෙව ආකාසධාතු විත්ථාරිතා, අථ ඛො පරිග්ගහසුඛතායපීති දස්සෙන්තො **''අපිචා''**තිආදිමාහ. තත්ථ පරිච්ඡින්දිතබ්බස්ස රූපස්ස නිරවසෙසපරියාදානත්ථං **''අජ්ඣත්තිකෙනා''**ති විසෙසනමාහ. **ආකාසෙනාති** ආකාසධාතුයා ගහිතාය. **පරිච්ඡින්නරූප**න්ති තාය පරිච්ඡින්දිතකලාපගතම්පි පාකටං හොති විභූතං හුත්වා උපට්ඨාති.

ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං සුඛග්ගහණත්ථං ගාථාය දස්සෙති. **තස්සාති** උපාදායරූපස්ස. **එවං ආවිභාවත්ථ**න්ති එවං පරිච්ඡින්නතාය ආකාසස්ස වසෙන විභූතභාවත්ථං. **තන්ති** ආකාසධාතුං.

118. **ආකාසභාවං ගත**න්ති චතූහි මහාභූතෙහි අසම්ඵුට්ඨානං තෙසං පරිච්ඡෙදකභාවෙන ආකාසන්ති ගහෙතබ්බතං ගතං, ආකාසමෙව වා ආකාසගතං යථා ''දිට්ඨිගතං (ධ. ස. 381; මහානි. 12), අත්ථඞ්ගත''න්ති (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.130) ච. **ආදින්නන්ති** ඉමන්ති තණ්හාදිට්ඨීහි ආදින්නං. තෙනාහ **''ගහිතං පරාමට්ඨ''**න්ති. අඤ්ඤත්ථ කම්මජං ''උපාදින්න''න්ති වුච්චති, න තථා ඉධාති ආහ **''සරීරට්ඨකන්ති අත්ථො''**ති. **පථවීධාතුආදීසු වුත්තනයෙනෙවාති** මහාහත්ථිපදොපමෙ (ම. නි. 1.300 ආදයො) වුත්තනයදස්සනං සන්ධාය වදති.

119. **තාදිභාවො** නාම නිට්ඨිතකිච්චස්ස හොති, අයඤ්ච විපස්සනං අනුයුඤ්ජති, අථ කිමත්ථං තාදිභාවතා වුත්තාති? පථවීසමතාදිලක්ඛණාවික්ඛණාහි විපස්සනාය සුඛප්පවත්තිඅත්ථං. තෙනාහ **''ඉට්ඨානිට්ඨෙසු''**තිආදි. **ගහෙත්වාති** කුසලප්පවත්තියා ඔකාසදානවසෙන පරිග්ගහෙත්වා. **න පතිට්ඨිතොති** න නිස්සිතො න ලග්ගො.

120. බ්‍රහ්මවිහාරභාවනා අසුභභාවනා ආනාපානස්සතිභාවනා ච උපචාරං වා අප්පනං වා පාපෙන්තො විපස්සනාය පාදකභාවාය අනිච්චාදිසඤ්ඤාය විපස්සනාභාවෙන උස්සක්කිත්වා මග්ගපටිපාටියා අරහත්තාධිගමාය හොතීති **''මෙත්තාදිභාවනාය පන හොතී''**ති වුත්තං. **යත්ථ කත්ථචි සත්තෙසු සඞ්ඛාරෙසු ච පටිහඤ්ඤනකිලෙසොති** ආඝාතභාවමෙව වදති ඤායභාවතො අඤ්ඤෙසම්පි. **අස්මිමානොති** රූපාදිකෙ පච්චෙකං එකජ්ඣං ගහෙත්වා ''අයමහමස්මී''ති එවං පවත්තමානො.

121. **ඉදං කම්මට්ඨානන්ති** එත්ථ ගණනාදිවසෙන ආසෙවියමානා අස්සාසපස්සාසා යොගකම්මස්ස පතිට්ඨානතාය කම්මට්ඨානං. තත්ථ පන තථාපවත්තො මනසිකාරො භාවනා. එත්ථ ච තස්සෙව ථෙරස්ස භගවතා බහූනං කම්මට්ඨානානං දෙසිතත්තා චරිතං අනාදියිත්වා කම්මට්ඨානානි සබ්බෙසං පුග්ගලානං සප්පායානීති අයමත්ථො සිද්ධො, අතිසප්පායවසෙන පන කම්මට්ඨානෙසු විභාගකථා කථිතාති වෙදිතබ්බා.

මහාරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

3. චූළමාලුක්‍යසුත්තවණ්ණනා

122. **එවං ඨපිතානීති** ''සස්සතො ලොකො''තිආදිනයප්පවත්තානි දිට්ඨිගතානි අනියානිකතාය න බ්‍යාකාතබ්බානි න කථෙතබ්බානි, එවං ඨපනීයපක්ඛෙ **ඨපිතානි චෙව** නියානිකසාසනෙ ඡඩ්ඩනීයතාය **පටික්ඛිත්තානි ච,** අපිචෙත්ථ අත්ථතො පටික්ඛෙපො එව බ්‍යාකාතබ්බතො. යථා එකො කම්මකිලෙසවසෙන ඉත්ථත්තං ආගතො, තථා අපරොපි අපරොපීති සත්තො තථාගතො වුච්චතීති ආහ – **''තථාගතොති සත්තො''**ති. **තං අබ්‍යාකරණං මය්හං න රුච්චතීති** යදි සස්සතො ලොකො, සස්සතො ලොකොති, අසස්සතො ලොකො, අසස්සතො ලොකොති ජානාමාති බ්‍යාකාතබ්බමෙව, යං පන උභයථා අබ්‍යාකරණං, තං මෙ චිත්තං න ආරාධෙති අජානනහෙතුකත්තා අබ්‍යාකරණස්ස. තෙනාහ – ''අජානතො ඛො පන අපස්සතො එතදෙව උජුකං, යදිදං න ජානාමි න පස්සාමී''ති. **සස්සතොතිආදීසු සස්සතොති** සබ්බකාලිකො, නිච්චො ධුවො අවිපරිණාමධම්මොති අත්ථො. සො හි දිට්ඨිගතිකෙහි ලොකීයන්ති එත්ථ පුඤ්ඤපාපතබ්බිපාකා, සයං වා තබ්බිපාකාකරාදිභාවෙන අවියුත්තෙහි ලොකීයතීති **ලොකොති** අධිප්පෙතො. එතෙන චත්තාරොපි සස්සතවාදා දස්සිතා හොන්ති. **අසස්සතොති** න සස්සතො, අනිච්චො අද්ධුවො භෙදනධම්මොති අත්ථො, අසස්සතොති ච සස්සතභාවපටික්ඛෙපෙන උච්ඡෙදො දීපිතොති සත්තපි උච්ඡෙදවාදා දස්සිතා හොන්ති. **අන්තවාති** පරිවටුමො පරිච්ඡින්නපරිමාණො, අසබ්බගතොති අත්ථො. තෙන ''සරීරපරිමාණො, අඞ්ගුට්ඨපරිමාණො, යවපරිමාණො පරමාණුපරිමාණො අත්තා''ති (උදා. අට්ඨ. 54; දී. නි. ටී. 1.76-77) එවමාදිවාදා දස්සිතා හොන්ති.

තථාගතො පරං මරණාති තථාගතො ජීවො අත්තා මරණතො ඉමස්ස කායස්ස භෙදතො පරං උද්ධං හොති අත්ථි සංවිජ්ජතීති අත්ථො. එතෙන සස්සතභාවමුඛෙන සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ ච නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා දස්සිතා හොන්ති. **න හොතීති** නත්ථි න උපලබ්භති. එතෙන උච්ඡෙදවාදො දස්සිතො

හොති. අපිච **හොති ච න ච හොතීති** අත්ථි නත්ථි චාති. එතෙන එකච්චසස්සතවාදො දස්සිතො. **නෙව හොති න න හොතීති** පන ඉමිනා අමරාවික්ඛෙපවාදො දස්සිතොති වෙදිතබ්බං. භගවතා පන අනියානිකත්තා අනත්ථසංහිතානි ඉමානි දස්සනානීති තානි න බ්‍යාකතානි, තං අබ්‍යාකරණං සන්ධායාහ අයං ථෙරො ''තං මෙ න රුච්චතී''ති. **සික්ඛං පච්චක්ඛිත්වා** යථාසමාදින්නසික්ඛං පහාය.

125. **ත්වං නෙව යාචකොති** අහං භන්තෙ භගවති බ්‍රහ්මචරියං චරිස්සාමීතිආදිනා. **න යාචිතකොති** ත්වං මාලුක්‍යපුත්ත මයි බ්‍රහ්මචරියං චරාතිආදිනා.

126. **පරසෙනාය යීතෙන** පුරිසෙන. **බහලලෙපනෙනාති** බහලවිලෙපනෙන. මහාසුපියාදි සබ්බො මුදුහිදකො වෙණුවිසෙසො **සණ්හො. මරුචාති** මකචි. **ඛීරපණ්ණිනොති** ඛීරපණ්ණියා, යස්සා ඡින්දනමත්තෙ පණ්ණෙ ඛීරං පග්ඝරති. **ගච්ඡන්ති** ගච්ඡතො ජාතං සයංජාතගුම්බතො ගහිතන්ති අධිප්පායො. **සිථිලහනු** නාම දත්තා කණ්ණො පතඞ්ගො. **එතාය දිට්ඨියා සති න හොතීති** ''සස්සතො ලොකො''ති එතාය දිට්ඨියා සති මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසො න හොති, තං පහාය එව පත්තබ්බතො.

127. **අත්ථෙව ජාතීති**ආදිනා එතා දිට්ඨියො පච්චෙකම්පි සංසාරපරිබ්‍රූහනා කටසිවඩ්ඪනා නිබ්බානවිබන්ධනාති දස්සෙති.

128. **තස්මාතිහාති** ඉදං අට්ඨානෙ උද්ධටං, ඨානෙයෙව පන ''වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බ''න්ති ඉමස්ස පරතො කත්වා සංවණ්ණෙතබ්බං. අත්තනො එලෙන අරණීයතො අනුගන්තබ්බතො කාරණම්පි **''අත්ථො''**ති වුච්චතීති ආහ **''කාරණනිස්සිත''**න්ති. තෙනාහ **''බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිමත්තම්පී''**ති. **පුබ්බපදට්ඨානන්ති** පඨමාරම්භො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

චූළමාලුක්‍යසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

4. මහාමාලුක්‍යසුත්තවණ්ණනා

129. ඔරං වුච්චති කාමධාතු, තත්ථ පවත්තියා සංවත්තනතො ඔරං භජන්තීති **ඔරම්භාගියානි,** හෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣතාය ඔරම්භාගෙ හෙට්ඨාකොට්ඨාසෙ භජන්තීති **ඔරම්භාගියානි** ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා. තෙනාහ **''හෙට්ඨාකොට්ඨාසිකානී''**තිආදි. කම්මුනා හි වට්ටෙන ච දුක්ඛං සංයොජෙන්තීති **සංයොජනානි,** ඔරම්භාගියසඤ්ඤිතානි සංයොජනානි යස්ස අප්පහීනානි, තස්සෙව වට්ටදුක්ඛං. යස්ස පන තානි පහීනානි, තස්ස තං නත්ථීති. **අප්පහීනතාය අනුසෙතීති** අරියමග්ගෙන අසමුච්ඡින්නතාය කාරණලාභෙ සති උප්පජ්ජති, අප්පහීනභාවෙන අනුසෙති. **අනුසයමානො සංයොජනං නාම හොතීති** අනුසයත්තං එරිත්වා පවත්තමානො පාපධම්මො යථාවුත්තෙනත්ථෙන සංයොජනං නාම හොති. එතෙන යදි පන අනුසයතො සංයොජනං පවත්තං, තථාපි යෙ තෙ කාමරාගාදයො ''අනුසයා''ති වුච්චන්ති, තෙයෙව බන්ධනට්ඨෙන සංයොජනානීති දස්සෙති.

එවං සන්තෙපීති යදෙව ඔරම්භාගියසංයොජනං භගවතා පුච්ඡිතං, තදෙව ථෙරෙනපි විස්සජ්ජිතං, තථාපි අයං ලද්ධි සන්නිස්සයා. තත්ථ දොසාරොපනාති දස්සෙතුං **''තස්ස වාදෙ''**තිආදි වුත්තං. **සමුදාචාරක්ඛණෙයෙවාති** පවත්තික්ඛණෙ එව. න හි සබ්බෙ වත්තමානා කිලෙසා සංයොජනත්ථං එරන්තීති අධිප්පායො. **තෙනාති** තෙන කාරණෙන, තථාලද්ධිකත්තාති අත්ථො. චින්තෙසි ''ධම්මං දෙසෙස්සාමී''ති යොජනා. **අත්තනො ධම්මතායෙවාති** අජ්ඣත්තාසයෙනෙව. **විසංවාදිතාති** සත්ථු චිත්තස්ස අනාරාධනෙන විවෙචිතා. **එවමකාසි** එවං ධම්මං දෙසාපෙසි.

130. **සක්කායදිට්ඨිපරියුට්ඨිතෙනාති** පරියුට්ඨානසමත්ථසක්කායදිට්ඨිකෙන. තථාභූතඤ්ච චිත්තං තාය දිට්ඨියා විගය්හිතං අජ්ඣොත්ථටඤ්ච නාම හොතීති ආහ **''ගහිතෙන අභිභූතෙනා''**ති. **දිට්ඨිනිස්සරණං නාම** දස්සනමග්ගො තෙන සමුච්ඡින්දිතබ්බතො, සො පන නිබ්බානං ආගම්ම තං සමුච්ඡින්දති, තස්මා වුත්තං **''දිට්ඨිනිස්සරණං නිබ්බාන''**න්ති. **අවිනොදිතා අනීහටාති** පදද්වයෙනපි සමුච්ඡෙදවසෙන අප්පහීනත්තංයෙව වදති. **අඤ්ඤං සංයොජනං අඤ්ඤො අනුසයොති වදන්ති,** සහභාවො නාම අඤ්ඤෙන හොති. න හි තදෙව තෙන සහාති වුච්චතීති තෙසං අධිප්පායො. **අඤ්ඤෙනාති** අත්ථතො අඤ්ඤෙන. අවත්ථාමත්තතො යදිපි අවයවවිනිමුත්තො සමුදායො නත්ථි, අවයවො පන සමුදායො න හොතීති සො සමුදායතො අඤ්ඤො එවාති සක්කා වත්තුන්ති යථාවුත්තස්ස පරිහාරස්ස අප්පාටිහීරකතං ආසඞ්කිත්වා පක්ඛන්තරං ආසල්ලිතං **''අථාපි සියා''**තිආදිනා. පක්ඛන්තරෙහි පරිහාරා හොන්තීති යථාවුත්තඤායෙනපි අඤ්ඤො පුරිසො අථාපි සියා, අයං පනෙත්ථ අඤ්ඤො දොසොති ආහ **''යදි තදෙවා''**තිආදි. අථාපි සියා තුය්හං යදි පරිවිතක්කො ඊදිසො යදි තදෙව සංයොජනන්තිආදි. **ඉමමත්ථං සන්ධායාති** පරමත්ථතො සො එව කිලෙසො සංයොජනමනුසයො ච, බන්ධනත්ථඅප්පහීනත්ථානං පන අත්ථෙව භෙදොති ඉමමත්ථං සන්ධාය.

132. **තචච්ඡෙදො විය සමාපත්ති** කිලෙසානං සමාපත්තිවික්ඛම්භනස්ස සාරච්ඡෙදස්ස අනුසයස්ස දූරභාවතො. **ඵෙග්ගුච්ඡෙදො විය විපස්සනා** තස්ස ආසන්නභාවතො. **එවරූපා පුග්ගලාති** අභාවිතසද්ධාදිබලතාය දුබ්බලනාමකායා

පුග්ගලා, යෙසං සක්කායනිරොධාය…පෙ…. නාධිමුච්චති. **එවං දට්ඨබ්බාති** යථා සො දුබ්බලකො පුරිසො, එවං දට්ඨබ්බො සො පුරිසො ගඞ්ගාපාරං විය සක්කායපාරං ගන්තුං අසමත්ථත්තා. වුත්තවිපරියායෙන සුක්කපක්ඛස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො.

133. **උපධිවිවෙකෙනාති** ඉමිනා **උපධිවිවෙකාති** කරණෙ නිස්සක්කනන්ති දස්සෙති, **උපධිවිවෙකාති** වා හෙතුම්හි නිස්සක්කවචනස්ස **උපධිවිවෙකෙනාති** හෙතුම්හි කරණවචනෙන පඤ්චකාමගුණවිවෙකො කථිතො. කාමගුණාපි හි උපධීයති එත්ථ දුක්ඛන්ති උපධීති වුච්චන්තීති. ථිනමිද්ධපච්චයා කායවිජම්භිතාදිභෙදං **කායාලසියං. තත්ථාති** අන්තොසමාපත්තියං සමාපත්තිඅබ්භන්තරෙ ජාතං. තං පන සමාපත්තිපරියාපන්නම්පි අපරියාපන්නම්පීති තදුභයං දස්සෙතුං **"අන්තොසමාපත්තික්ඛණෙයෙවා"**තිආදි වුත්තං. **රූපාදයො ධම්මෙති** රූපවෙදනාදිකෙ පඤ්චක්ඛන්ධධම්මෙ. **න නිච්චතොති** ඉමිනා නිච්චපටික්ඛෙපතො තෙසං අනිච්චතමාහ. තතො එව උදයවයන්තතො විපරිණාමතො තාවකාලිකතො ච තෙ අනිච්චාති ජොතිතං හොති. යඤ්හි නිච්චං න හොති, තං උදයබ්බයපරිච්ඡින්නං ජරාය මරණෙන චාති ද්වෙධා විපරිණතං ඉත්තරඛණමෙව ච හොති. **න සුඛතොති** ඉමිනා සුඛපටික්ඛෙපතො තෙසං දුක්ඛතමාහ, අතො එව අභිණ්හං පටිපීළනතො දුක්ඛවත්ථුතො ච තෙ දුක්ඛාති ජොතිතං හොති. උදයබ්බයවන්තතාය හි තෙ අභිණ්හං පටිපීළනතො නිරන්තරදුක්ඛතාය දුක්ඛස්සෙව ච අධිට්ඨානභූතාති. පච්චයයාපනීයතාය රොගමූලතාය ච **රොගතො.** දුක්ඛතාසූලයොගිතාය කිලෙසාසුචිපග්ඝරණතො උප්පාදජරාභඞ්ගෙහි උද්ධුමාතපක්කභිජ්ජනතො ච **ගණ්ඩතො.** පීළාජනනතො අන්තොතුදනතො දුන්නීහරණතො ච අවද්ධිආවහතො අසවත්ථුතො ච අසෙරිභාවතො ආබාධපදට්ඨානතාය ච **ආබාධතො.** අවසවත්තනතො අවිධෙය්‍යතාය **පරතො** . බ්‍යාධිජරාමරණෙහි පලුජ්ජනීයතාය **පලොකතො.** සාමිනිවාසිකාරකවෙදකඅධිට්ඨායකවිරහතො **සුඤ්ඤතො.** අත්තපටික්ඛෙපට්ඨෙන **අනත්තතො,** රූපාදිධම්මාපි න එත්ථ අත්තා හොන්තීති අනත්තා, එවං අයම්පි න අත්තා හොතීති අනත්තා. තෙන අබ්‍යාපාරතො නිරීහතො තුච්ඡතො අනත්තාති දීපිතං හොති. ලක්ඛණත්තයමෙව අවබොධත්ථං එකාදසහි පදෙහි විභජිත්වා ගහිතන්ති දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං.

අන්තොසමාපත්තියන්ති සමාපත්තීනං සහජාතතාය සමාපත්තීනං අබ්භන්තරෙ. **චිත්තං පටිසංහරතීති** තප්පටිබද්ධඡන්දරාගාදිඋපක්කිලෙසවික්ඛම්භනෙන විපස්සනාචිත්තං පටිසංහරති. තෙනාහ **"මොචෙතී"**ති. **සවනවසෙනාති** ''සබ්බසඞ්ඛාරසමථො''තිආදිනා සවනවසෙන. **ථුතිවසෙනාති** තථෙව ථොමනාවසෙන ගුණතො සංකිත්තනවසෙන. **පරියත්තිවසෙනාති** තස්ස ධම්මස්ස පරියාපුණනවසෙන. **පඤ්ඤත්තිවසෙනාති** තදත්ථස්ස පඤ්ඤාපනවසෙන. **ආරම්මණකරණවසෙනෙව** උපසංහරති මග්ගචිත්තං. **එතං සන්තන්ති**ආදි පන අවධාරණනිවත්තිතත්ථදස්සනං. යථා විපස්සනා ''එතං සන්තං එතං පණීත''න්තිආදිනා අසඞ්ඛතාය ධාතුයා චිත්තං උපසංහරති, එවං මග්ගො නිබ්බානං සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන අභිසමෙන්තො තත්ථ ලබ්භමානෙ සබ්බෙ විසෙසෙ අසම්මොහතො **පටිවිජානන්තො තත්ථ චිත්තං උපසංහරති.** තෙනාහ **"ඉමිනා පන ආකාරෙනා"**තිආදි. **සො තත්ථ ඨිතොති** සො අදන්ධවිපස්සනො යොගී තත්ථ තාය අනිච්චාදිලක්ඛණත්තයාරම්මණාය විපස්සනාය ඨිතො. **සබ්බසොති** තස්ස මග්ගස්ස අධිගමාය නිබ්බත්තිතසමථවිපස්සනාසු. **අසක්කොන්තො අනාගාමී හොතීති** හෙට්ඨිමමග්ගවහාසු එව සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගං පහාය අග්ගමග්ගවහාසු තාසු නිකන්තිං පරියාදාතුං අසක්කොන්තො අනාගාමිතායමෙව සණ්ඨාති.

සමතික්කන්තත්තාති සමථවසෙන විපස්සනාවසෙන චාති සබ්බථාපි රූපස්ස අතික්කන්තත්තා. තෙනාහ **"අයඤ්හී"**තිආදි. **අනෙනාති** යොගිනා. **තං අතික්කම්මාති** ඉදං යො වා පඨමං පඤ්චවොකාරභවපරියාපන්නෙ ධම්මෙ සම්මදෙව සම්මසිත්වා තෙ විවජ්ජෙත්වා තතො අරූපසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා අරූපධම්මෙ සම්මසති, තං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ **"ඉදානි අරූපං සම්මසතී"**ති.

සමථවසෙන ගච්ඡතොති සමථප්පධානං පුබ්බභාගපටිපදං අනුයුඤ්ජන්තස්ස. **චිත්තෙකග්ගතා ධුරං හොතීති** තස්ස විපස්සනාභාවනාය තථා පුබ්බෙ පවත්තත්තා වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා සමාධිප්පධානා හොති, මග්ගෙපි චිත්තෙකග්ගතා ධුරං හොති, සමාධින්ද්‍රියං පුබ්බඞ්ගමං බලවං හොති. **සො චෙතොවිමුත්තො නාමාති** සො අරියො චෙතොවිමුත්තො නාම හොති. **විපස්සනාවසෙන ගච්ඡතොති** ''සමථවසෙන ගච්ඡතො''ති එත්ථ වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයඤ්ච පුග්ගලවිභාගො සුත්තන්තනයෙන ඉධාභිහිතො පරියායො නාම, අභිධම්මනයෙන පරතො කීටාගිරිසුත්තවණ්ණනායං දස්සයිස්සාම. **අයං සභාවධම්මොයෙවාති** පුබ්බභාගපටිපදා සමථප්පධානා චෙ සමාධි ධුරං, විපස්සනාපධානා චෙ පඤ්ඤා ධුරන්ති අයං ධම්මසභාවොයෙව, එත්ථ කිඤ්චි න ආසඞ්කිතබ්බං.

ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං **ඉන්ද්‍රියවෙමත්තතා.** තෙනාහ **"ඉන්ද්‍රියනානත්තං වදාමී"**ති. **ඉන්ද්‍රියනානත්තතා කාරණන්ති** ඉදං දස්සෙති – අනිච්චාදිවසෙන විපස්සනාභිනිවෙසො විය සමථවසෙන විපස්සනාවසෙන ච යං පුබ්බභාගගමනං, තං අප්පමාණං තං වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනං, යස්ස සමාධි ධුරං පුබ්බඞ්ගමං බලවං හොති, **සො අරියො චෙතොවිමුත්ති නාම හොති.** යස්ස පඤ්ඤා ධුරං පුබ්බඞ්ගමං බලවං හොති **සො අරියො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම හොති.** ඉදානි තමත්ථං බුද්ධිවිසිට්ඨෙන නිදස්සනෙන දස්සෙන්තො **"ද්වෙ අග්ගසාවකා"**තිආදිමාහ, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

මහාමාලුක්‍යසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

5. භද්දාලිසුත්තවණ්ණනා

134. අසියතීති අසනං, භුඤ්ජනං භොජනං, අසනස්ස භොජනං අසනභොජනං, ආහාරපරිභොගො, එකස්මිං කාලෙ අසනභොජනං **එකාසනභොජනං**. සො පන කාලො සබ්බබුද්ධානං සබ්බපච්චෙකබුද්ධානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණවසෙන පුබ්බණ්හො එව ඉධාධිප්පෙතොති ආහ **''එකස්මිං පුරෙභත්තෙ අසනභොජන''**න්ති. **විප්පටිසාරකුක්කුච්චන්ති** ''අයුත්තං වත මයා කතං, යො අත්තනො සරීරපකතිං අජානන්තො එකාසනභොජනං භුඤ්ජිං, යෙන මෙ ඉදං සරීරං කිසං ජාතං බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහො නාහොසී''ති එවං විප්පටිසාරකුක්කුච්චං භවෙය්‍ය. **එතං සන්ධාය සත්ථා ආහ,** න භද්දාලිමෙව තාදිසං කිරියං අනුජානන්තො. **ඉතරථාති** යදි එකංයෙව භත්තං ද්විධා කත්වා තතො එකස්ස භාගස්ස භුඤ්ජනං එකදෙසභුඤ්ජනං අධිප්පෙතං. **කො සක්කොතීති** කො එවං යාපෙතුං සක්කොති. අතීතජාතිපරිචයොපි නාම ඉමෙසං සත්තානංයෙව අනුබන්ධතීති ආහ **''අතීතෙ''**තිආදි. **විරචන්තස්සෙවාති** අනාදරෙ සාමිවචනං. **තං මද්දිත්වාති** ''අයං සික්ඛා සබ්බෙසම්පි බුද්ධානං සාසනෙ ආචිණ්ණං, අයඤ්ච භික්ඛු ඉමං සික්ඛතෙවා''ති වත්වා තං භද්දාලිං තස්ස වා අනුස්සාහපවෙදනං අභිභවිත්වා. භික්ඛාචාරගමනත්ථං **න විතක්කමාළකං** අගමාසි, විහාරචාරිකං චරන්තො **තස්ස වසනට්ඨානං භගවා ගච්ඡති**.

135. දූසයන්ති ගරහන්ති එතෙනාති දොසො, අපරාධො, සො එව කුච්ඡිතභාවෙන **දොසකො**. ගරහාය පවත්තිට්ඨානතො **ඔකාසො**. තෙනාහ – **''එතං ඔකාසං එතං අපරාධ''**න්ති. **දුක්කරතරන්ති** පතිකාරවසෙන අතිසයෙන දුක්කරං. අපරාධො හි න ඛමාපෙන්තං යථාපච්චයං විත්ථාරිතො හුත්වා දුප්පතිකාරො හොති. තෙනාහ **''වස්සඤ්හී''**තිආදි.

අලග්ගිත්වාති ඉමම්පි නාම අපනීතං අකාසීති එවං අවිනෙත්වා, තං තං තස්ස හිතපටිපත්තිං නිවාරණං කත්වාති අත්ථො. ඤායපටිපත්තිං අතිච්ච එති පවත්තතීති **අච්චයො,** අපරාධො, පුරිසෙන මද්දිත්වා පවත්තිතො අපරාධො අත්ථතො පුරිසං අතිච්ච අභිභවිත්වා පවත්තො නාම හොති. තෙනාහ **''අච්චයො මං, භන්තෙ, අච්චගමා''**ති. අවසෙසපච්චයානං සමාගමෙ එති ඵලං එතස්මා උප්පජ්ජති පවත්තති චාති **සමයො,** හෙතු යථා ''සමුදායො''ති ආහ **''එකං කාරණ''**න්ති. යං පනෙත්ථ භද්දාලිත්ථෙරස්ස අපරිපූරකාරිතාය භික්ඛුආදීනං ජානනං, තම්පි කාරණං කත්වා ''අහං ඛො, භන්තෙ, න උස්සහාමී''තිආදිනා වත්තබ්බන්ති දස්සෙති.

136. **එකචිත්තක්ඛණිකාති** පඨමමග්ගචිත්තක්ඛණෙන එකචිත්තක්ඛණිකා. **එවං ආණාපෙතුං න යුත්තන්ති** සඞ්කමත්ථාය ආණාපෙතුං න යුත්තං පයොජනාභාවතො. අනාචිණ්ණඤ්චෙතං බුද්ධානං, යදිදං පදසා අක්කමනං. තථා හි –

> ''අක්කමිත්වාන මං බුද්ධො, සහ සිස්සෙහි ගච්ඡතු;
> මා නං කලලං අක්කමිත්ථ, හිතාය මෙ භවිස්සතී''ති. (බු. වං. 2.53);

සුමෙධපණ්ඩිතෙන පච්චාසීසිතං න කතං. යථාහ –

> ''දීපඞ්කරො ලොකවිදූ, ආහුතීනං පටිග්ගහො;
> උස්සීසකෙ මං ඨත්වාන, ඉදං වචනමබ්‍රවී''ති. (බු. වං. 2.60);

භගවතා ආණත්තෙ සති තෙසම්පි එවං කාතුං න යුත්තන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **එතෙසං පටිබාහිතුං යුත්තන්ති** ඉදං අට්ඨානපරිකප්පනවසෙනෙව වුත්තං. න හි බුද්ධානං කාතුං ආරද්ධං නාම කිච්චං කෙහිචි පටිබාහිතුං යුත්තං නාම අත්ථි පටිබාහිතුංයෙව අකරණතො. සම්මත්තනියාමස්ස අනොක්කන්තත්තා වුත්තං **''බාහිරකො''**ති.

137. **න කම්මට්ඨානං අල්ලියතීති** චිත්තං කම්මට්ඨානං න ඔතරති.

140. **පුනප්පුනං කාරෙන්තීති** දණ්ඩකම්මපණාමනාදිකාරණං පුනප්පුනං කාරෙන්ති. **සම්මාවත්තම්හි න වත්තතීති** තස්සා තස්සා ආපත්තියා වුට්ඨානත්ථං භගවතා පඤ්ඤත්තසම්මාවත්තම්හි න වත්තති. **අනුලොමවත්තෙ න වත්තතීති** යෙන යෙන වත්තෙන සඞ්ඝො අනුලොමිකො හොති, තස්මිං තස්මිං අනුලොමවත්තෙ න වත්තති විලොමමෙව ගණ්හාති, පටිලොමෙන හොති. **නිත්ථාරණකවත්තම්හීති** යෙන වත්තෙන සඞ්ඝො අනුලොමිකො හොති, සාපත්තිකභාවතො නිත්ථිණ්ණො හොති, තම්හි නිත්ථාරණවත්තස්මිං න වත්තති. තෙනාහ **''ආපත්තී''**තිආදි. **දුබ්බචකරණෙති** දුබ්බචස්ස භික්ඛුනො කරණෙ.

144. **යාපෙතීති** වත්තති, සාසනෙ තිට්ඨතීති අත්ථො. **අභිඤ්ඤාපත්තාති** ''අසුකො අසුකො ච ථෙරො සීලවා කල්‍යාණධම්මො බහුස්සුතො''තිආදිනා අභිඤ්ඤාතභාවං පත්තා අධිගතඅභිඤ්ඤාතා.

145. **සත්තෙසු හායමානෙසූති** කිලෙසබහුලතාය පටිපජ්ජනකසත්තෙසු පරිහායන්තෙසු පටිපරෙසු ජායමානෙසු. **අන්තරධායති** නාම තදාධාරතාය. **දිට්ඨධම්මිකා** පරූපවාදාදයො. **සම්පරායිකා** අපායදුක්ඛවිසෙසා. ආසවන්ති තෙන තෙන පච්චයෙන පවත්තන්තීති **ආසවා. තෙසන්ති** පරූපවාදාදිආසවානං. **තෙති** වීතික්කමධම්මා.

අකාලං දස්සෙත්වාති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අකාලං දස්සෙත්වා. **උප්පත්තින්ති** ආසවට්ඨානියානං ධම්මානමුප්පත්තිං. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා **කාලං, තාව සෙනාසනානි පහොන්ති,** තෙන ආවාසමච්ඡරියාදිහෙතුනා සාසනෙ එකච්චෙ ආසවට්ඨානියා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති. **ඉමිනා නයෙනාති** ඉමිනා පන හෙතුනා පදසොධම්මසික්ඛාපදානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

යසන්ති කිත්තිසද්දං පරිවාරඤ්ච. සාගතත්ථෙරස්ස නාගදමනකිත්තියසාදිවසෙන සුරාපානසඞ්ඛාතො ආසවට්ඨානියො ධම්මො උප්පජ්ජි.

රසෙන රසං සංසන්දෙත්වාති උපාදින්නකඵස්සරසෙන අනුපාදින්නකඵස්සරසං සංසන්දෙත්වා.

146. න ඛො, භද්දාලි, එසෙව හෙතු, අථ ඛො අඤ්ඤම්පි අත්ථීති දස්සෙන්තො භගවා **"අපිචා"**තිආදිමාහ. තෙන ධම්මස්ස සක්කච්චසවනෙ ථෙරං නියොජෙති.

147. **විසෙවනාචාරන්ති** අදන්තකිරියං. **පරිනිබ්බායතීති** වූපසම්මති. තත්ථ අදන්තකිරියං පහාය දන්තො හොති. **යුගස්සාති** රථධුරස්ස.

අනුක්කමෙති අනුරූපපරිගමෙ. තදවත්ථානුරූපං පාදානං **උක්ඛිපනෙ නික්ඛිපනෙ** ච. තෙනාහ **"චත්තාරො පාදෙ"**තිආදි. **රජ්ජුබන්ධනවිධානෙනාති** පාදතො භූමියා මොචනවිධානෙන. **එවං කරණත්ථන්ති** යථා අස්සෙ නිසින්නස්සෙව භූමිං ගහෙතුං සක්කා, එවං චත්තාරො පාදෙ තථා කත්වා අත්තනො නිච්චලභාවකරණත්ථං. **මණ්ඩලෙති** මණ්ඩලධාවිකායං. **පථවීකමනෙති** පථවිං වුට්ඨමත්තෙන ගමනෙ. තෙනාහ **"අග්ගග්ගඛුරෙහී"**ති. **ඔක්කන්තකරණස්මින්ති** ඔක්කන්තෙත්වා පරසෙනාසම්මද්දන ඔක්කන්තකරණෙ. **එකස්මිං ඨානෙති** චතූසු පාදෙසු යත්ථ කත්ථචි එකස්මිං ඨානෙ ගමනං චොදෙන්තීති අත්ථො, සො පනෙත්ථ සීඝතරො අධිප්පෙතො. **දවත්තෙති** මරියාදාකොපනෙහි නානප්පයොජනෙ, පරසෙනාය පවත්තමහානාදපහරණෙහි අත්ථො. තෙනාහ **"යුද්ධකාලස්මි"**න්තිආදි.

රඤ්ඤා ජානිතබ්බගුණෙති යථා රාජා අස්සස්ස ගුණෙ ජානාති, එවං තෙන ජානිතබ්බගුණකාරණං කාරෙති. **අස්සරාජවංසෙති** දුස්සහං දුක්ඛං පත්වාපි යථා අයං රාජවංසානුරූපකිරියං න ජහිස්සති, එවං සික්ඛාපනෙ. සික්ඛාපනමෙව හි සන්ධාය සබ්බත්ථ **"කාරණං කාරෙතී"**ති වුත්තං තස්ස කරණකාරාපනපරියායත්තා.

යථා උත්තමජවො හොතීති ජවදස්සනට්ඨානෙ යථා හයො උත්තමජවං න හාපෙසි, එවං සික්ඛාපෙති. **උත්තමහයභාවෙ, යථා උත්තමහයො හොතීති** කම්මකරණකාලෙ අත්තනො උත්තමසභාවං අනිගූහිත්වා අවජ්ජෙත්වා යථා අත්ථසිද්ධි හොති, එවං පරමජවෙන සික්ඛාපෙති. යථා කිරියා විනා දබ්බම්පි විනා කිරියං න භවති, එවං දට්ඨබ්බන්ති දස්සෙතුං **"තත්ථ පකතියා"**තිආදි වුත්තං.

තත්‍රාති තස්මිං පකතියා උත්තමහයස්සෙව උත්තමහයකාරණාරහත්තා උත්තමජවපටිපජ්ජනෙ. **මාසඛාදකසොටකානන්ති** මාසං ඛාදිත්වා යථා තථා විගුණබලුඞ්ගකානං. **වලඤ්ජකදණ්ඩන්ති** රඤ්ඤා ගහෙතබ්බසුවණ්ණදණ්ඩං. **ධාතුපත්ථද්ධොති** අත්තනාව සමුප්පාදිතධාතුයා උපත්ථම්භිතො හුත්වා.

උත්තමෙ සාඛල්‍යෙති පරමසඛිලභාවෙ සඛිලවාචාය එව දමෙතබ්බතාය. තෙනාහ **"මුදුවාචාය හී"**තිආදි.

අරහත්තඵලසම්මාදිට්ඨියාති ඵලසමාපත්තිකාලෙ පවත්තසම්මාඤාණං. **සම්මාඤාණං පුබ්බෙ වුත්තසම්මාදිට්ඨියෙවාති** පන ඉදං ඵලසම්මාදිට්ඨිභාවසාමඤ්ඤෙන වුත්තං. කෙචි පන ''පච්චවෙක්ඛණඤාණ''න්ති වදන්ති, තං න යුජ්ජති ''අසෙක්ඛෙනා''ති විසෙසිතත්තා. තම්පි අසෙක්ඛඤාණන්ති චෙ? එවම්පි නිප්පරියාය සෙක්ඛග්ගහණෙ පරියායසෙක්ඛග්ගහණං න යුත්තමෙව, කිච්චභෙදෙන වා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එකා එව හි සා පඤ්ඤා නිබ්බානස්ස පච්චක්ඛකිරියාය සම්මාදස්සනකිච්චං උපාදාය ''සම්මාදිට්ඨී''ති වුත්තා, සම්මාජානනකිච්චං උපාදාය ''සම්මාඤාණ''න්ති. අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියවසෙන වා **සම්මාදිට්ඨි, පඤ්ඤින්ද්‍රියවසෙන සම්මාඤාණන්ති** එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. මග්ගඵලාවභාය දෙසනාය සඞ්ඛෙපතොව ආගතත්තා වුත්තං **"උග්ඝටිතඤ්ඤුපුග්ගලස්ස වසෙනා"**ති.

භද්දාලිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

6. ලටුකිකොපමසුත්තවණ්ණනා

148. **මහාඋදායිත්ථෙරොති** කාළුදායිලාළුදායිත්ථෙරෙහි අඤ්ඤො මහාදෙහතාය මහාඋදායීති සාසනෙ පඤ්ඤාතො ථෙරො. අපහරි අපහරති අපහරිස්සතීති **අපහත්තා.** තෙකාලිකො හි අයං සද්දො. **උපහත්තාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **අපහාරකොති** අපනෙතා. **උපහාරකොති** උපනෙතා.

149. **යන්ති** භුම්මත්ථෙ පච්චත්තවචනං, තෙන ච අනන්තරනිද්දිට්ඨසමයො පච්චාමට්ඨොති ආහ **''යස්මිං සමයෙ''**ති. **න භගවන්තං පටිච්චාති** න භගවන්තං ආරම්මණං කත්වා.

කම්මනිප්ඵන්නත්ථන්ති අත්තනා ආයාචියමානකම්මසිද්ධිඅත්ථං. භවතීති භූ, න භූති **අභූ,** භයවසෙන පන සා ඉත්ථී ''අභූ''න්ති ආහ. **ආතු මාතූති** එත්ථ යථා –

> ''අඞ්ගා අඞ්ගා සම්භවසි, හදයා අධිජායසෙ;
> අත්තා එව පුත්ත නාමාසි, ස ජීව සරදොසත''න්ති. –

ආදීසු පුත්තො ''අත්තා''ති වුච්චති කුලවසෙන සන්තානෙ පවත්තනතො. එවං පිතාපි ''පුත්තස්ස අත්තා''ති වුච්චති. යස්මා ''භික්ඛුස්ස අත්තා මාතා''ති වත්තුකාමා භයවසෙන **''ආතු මාතූ''**ති ආහ. තෙනාහ **''ආතූති පිතා''**තිආදි.

150. **එවමෙවන්ති** ඉදං ගරහත්ථජොතනනිපාතපදන්ති වුත්තං **''ගරහන්තො ආහා''**ති. තථා හි නං වාචකසද්දෙනෙව දස්සෙන්තො **''ඉධෙකච්චෙ මොඝපුරිසා''**ති ආහ. **ආහංසූති** තෙසං තථා වචනස්ස අවිච්ඡෙදෙන පවත්තිදීපනන්ති ආහ **''වදන්ති''**ති. **කිං පනිමස්ස අප්පමත්තකස්සාති** පහාතබ්බවත්ථුං අවමඤ්ඤමානෙහි වුත්තං. තෙනාහ **''කිං පනා''**ති. හෙතුම්හි ජොතෙතබ්බෙ චෙතං සාමිවචනං යථා ''අනුස්සවස්ස හෙතු, අජ්ඣෙනස්ස හෙතූ''ති. තෙනාහ **''අප්පමත්තකස්ස හෙතූ''**ති. නනු අපස්සන්තෙන විය අසුණන්තෙන විය භවිතබ්බන්ති? සත්ථාරා නාම අප්පමත්තකෙසු දොසෙසු අපස්සන්තෙන විය ච අසුණන්තෙන විය ච භවිතබ්බන්ති තෙසං අධිප්පායෙන විවරණං. **තෙසු චාති** සික්ඛාකාමෙසු ච. අප්පච්චයං උපට්ඨාපෙන්තීති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බන්ති දස්සෙති. **තෙසන්ති** යෙ ''මොඝපුරිසා''ති වුත්තා පුග්ගලා, තෙසං. **ගලෙ බද්ධං මහාකට්ඨන්ති** ගලෙ ඔලම්බෙත්වා බද්ධං රුක්ඛදණ්ඩමාහ. **පූතිලතායාති** ගලොචියා. **පාරාජිකවත්ථු විය දුප්පජහං හොතීති** ඡන්දකප්පහානවසෙන තං පජහිතුං න සක්කොති.

151. **අනුස්සුක්කාති** තස්ස පහාතබ්බස්ස පහානෙ උස්සුක්කරහිතා. **අපච්චාසීසනපක්ඛෙති** තාය පරදත්තවුත්තිතාය කස්සචි පච්චයස්ස කුතොචි අපච්චාසීසකපක්ඛෙ ඨිතා හුත්වා සුප්පජහං හොති, න තස්ස පහානෙ භාරියං අත්ථි.

152. දලිද්දො දුග්ගතො. **අස්සකොති** අසාපතෙය්‍යො. **ගෙහයට්ඨියොති** ගෙහඡදනස්ස ආධාරා, තා උජුකං තිරියං ඨපෙතබ්බදණ්ඩා. සමන්තතො භිත්තිපාදෙසු ඨපෙතබ්බදණ්ඩා **මණ්ඩලා. කාකාතිදායින්ති** ඉතො චිතො කාකෙහි අතිපාතවසෙන උඩ්ඩෙතබ්බං. තෙනාහ **''යත්ථ කිඤ්චිදෙවා''**තිආදි. **සූරකාකාති** කාකානං උඩ්ඩෙපනාකාරමාහ. **නපරමරූපන්ති** හීනරූපං. **විලීවමඤ්චකොති** තාලවෙත්තකාදීහි වීතමඤ්චකො. සා පනස්ස සන්තානානං ඡින්නභින්නතාය ඔලුග්ගවිලුග්ගතා, තථා සති සා විසමරූපා හොතීති ආහ **''ඔණතා''**තිආදි. සො පුග්ගලො ලූඛභොජී හොතීති ආහ **''ධඤ්ඤං නාම කුදූසකො''**ති. සමකාලං වපිතබ්බතාය **සමවාපකං,** යථාඋතු වපිතබ්බබීජං. **ජායිකාති** කුච්ඡිතා භරියා, සබ්බත්ථ ගරහායං ක-සද්දො. **සො වතාහං පබ්බජෙය්‍යන්ති** සොහං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජෙය්‍යං, යොහං පුරිසො නාම අස්සං වතාති පබ්බජ්ජාවසෙන අත්තනො පුරිසං බොධෙය්‍යා. තංසභාවෙ ඨිතස්ස බොධා න තු දුක්කරා, සා **ඛටොපිකා. සා** කුම්භී. මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො **අඩ්ඪතෙළසානි කොට්ඨාගාරසතානි විය.**

153. **සුවණ්ණනික්ඛසතානන්ති** අනෙකෙසං සුවණ්ණනික්ඛසතානං. **චයොති** සන්තානෙහි නිචයො අවිච්ඡිනිච්චප්පබන්ධනිචයො. තෙනාහ **''සන්තානතො කතසන්නිචයො''**ති.

154. හෙට්ඨා කිඤ්චාපි අප්පජහනකා පඨමං දස්සිතා, පජහනකා පධානා, තෙසඤ්ච වසෙනෙත්ථ පුග්ගලචතුක්කං දස්සිතං. **තෙ තඤ්චෙව පජහන්තීති** පජහනකා පඨමං ගහිතා. **රාසිවසෙනාති** ''ඉධුදායි එකච්චො පුග්ගලො''තිආදිනා චතුක්කෙ ආගතවිභාගං අනාමසිත්වා ''තෙ තෙ''ති පචුරවසෙන වුත්තං. තෙනාහ **''න පාටියෙක්කං විභත්තා''**ති. අවිභාගෙන ගහිතවත්ථූසු විභාගතො ගහණං ලොකසිද්ධමෙතන්ති දස්සෙතුං **''යථා නාමා''**තිආදි වුත්තං. **පජහනකපුග්ගලාති** ''තෙ තඤ්චෙව පජහන්තී''ති එවං පජහනකපුග්ගලා එව.

උපධිඅනුධාවනකාති උපධීසු අනුඅනුධාවනකා උපධියො ආරබ්භ පවත්තනකා. **විතක්කායෙවාති** කාමසඞ්කප්පාදිවිතක්කායෙව. **ඉන්ද්‍රියනානත්තතාති** විමුත්තිපරිපාචකානං ඉන්ද්‍රියානං පරොපරියත්තං. තස්ස හි වසෙනෙව තෙ චත්තාරො පුග්ගලා ජාතා. අග්ගමග්ගත්ථාය විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා යාව න තං මග්ගෙන සමුග්ඝාතෙන්ති, තාව නප්පජහන්ති නාම. ඉති හෙට්ඨිමා තයොපි අරියා අප්පහීනස්ස කිලෙසස්ස වසෙන

‘‘නප්පජහන්තී’’ති වුත්තා, පගෙව පුථුජ්ජනා. වුත්තනයෙන පන විපස්සනං මග්ගෙන ඝටෙන්තා තෙ චත්තාරො ජනා අග්ගමග්ගක්ඛණෙ පජහන්ති නාම. තෙ එව තත්ථ සීඝකාරිනො ඛිප්පං පජහන්ති නාම, තෙනාහ **‘‘තත්ථා’’**තිආදි.

සංවෙගං කත්වා අග්ගිං අක්කන්තපුරිසො විය. **මග්ගෙනාති** අනුක්කමාගතෙන අග්ගමග්ගෙන. **මහාහත්ථිපදොපමෙති** මහාහත්ථිපදොපමසුත්තෙ (ම. නි. 1.300 ආදයො). තත්ථ හි ‘‘තස්ස ධාතාරම්මණමෙව චිත්තං පක්ඛන්දති පසීදති සන්තිට්ඨති අධිමුච්චතී’’ති (ම. නි. 1.302) එත්ථ අතිතික්ඛනාතිතික්ඛ-නාතිමන්දඅතිමන්ද-පුග්ගලවසෙන අට්ඨකථායං (ම. නි. අට්ඨ. 2.302) තයො වාරා උද්ධටා, තත්ථ මජ්ඣිමවසෙනෙව පඤ්හො කථිතො. **ඉන්ද්‍රියභාවනෙති** ඉන්ද්‍රියභාවනාසුත්තෙ, තත්ථාපි මජ්ඣිමනයෙනෙව පඤ්හො කථිතො. තෙනාහ **‘‘ඉමෙසු’’**තිආදි.

තන්ති ‘‘උපධී’’ති වුත්තං ඛන්ධපඤ්චකං. **දුක්ඛස්ස මූලන්ති** සබ්බස්සපි වට්ටදුක්ඛස්ස කාරණං. **නිග්ගහණොති** නිරුපාදානො. තෙනාහ **‘‘නිත්තණ්හො’’**ති.

155. **යෙ පජහන්තීති** ‘‘තෙ තඤ්චෙව පජහන්තී’’ති එවං වුත්තපුග්ගලා. **තෙ ඉමෙ නාම එත්තකෙ කිලෙසෙ පජහන්තීති** යෙ තෙ පුථුජ්ජනා ලාභිනො ච පඤ්ච කාමගුණෙ එත්තකෙ තංතංඣානාදිවත්ථුකෙ ච තංතංමග්ගවජ්ඣතාය පරිච්ඡින්නත්තා එත්තකෙ කිලෙසෙ පජහන්ති. **යෙ නප්පජහන්තීති** එත්ථ වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අසුචිසුඛං** කායාසුචිසන්නිස්සිතත්තා. **අනරියෙහීති** අපරිසුද්ධෙහි. **පටිලාභතො භායිතබ්බං** කිලෙසදුක්ඛගතිකත්තා. **විපාකතො භායිතබ්බං** අපායදුක්ඛගතිකත්තා. **ගණතොපි කිලෙසතොපි විවිත්තසුඛන්ති** ගණසඞ්ගණිකතො ච කිලෙසසඞ්ගණිකතො ච විවිත්තසුඛං. **රාගාදිවූපසමත්ථායාති** රාගාදිවූපසමාවහං සුඛං. **න භායිතබ්බං** සම්පති ආයතිඤ්ච එකන්තහිතභාවතො.

156. **ඉඤ්ජිතස්මින්ති** පච්චත්තෙ භුම්මවචනන්ති ආහ **‘‘ඉඤ්ජන’’**න්තිආදි. ඉඤ්ජති තෙනාති **ඉඤ්ජිතං,** තස්ස තස්ස ඣානස්ස බොභකරං ඔළාරිකං ඣානඞ්ගං. **චතුත්ථජ්ඣානං අනිඤ්ජනං** සන්නිසින්නාභාවතො. තථා හි වුත්තං ‘‘ඨිතෙ ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ’’ති (දී. නි. 1.244-245; ම. නි. 1.384-386; පාරා. 12-13).

අලං-සද්දො යුත්තත්ථොපි හොති – ‘‘අලමෙව නිබ්බින්දිතුං, අලං විමුච්චිතු’’න්තිආදීසු (දී. නි. 2.272; සං. නි. 2.124, 128, 134, 143), තස්මා **අනලං** අනුසඞ්ගං කාතුං අයුත්තන්ති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘අකත්තබ්බආලයන්ති වදාමී’’**ති. **සන්නිට්ඨානන්ති** සම්මාපටිපත්තියං අලං එත්තාවතාති උස්සාහපටිප්පස්සම්භනවසෙන සන්නිට්ඨානං න කාතබ්බන්ති යොජනා. උද්ධම්භාගියසඤ්ඤිතං **අණුං වා** ඔරම්භාගියසඤ්ඤිතං **ථූලං වා,** රූපරාගොති එවරූපං **අණුං වා** කාමාසවො පටිඝොති එවරූපං **ථූලං වා,** මුදුනා පවත්තිආකාරවිසෙසෙන **අප්පසාවජ්ජං,** කම්මබන්ධනට්ඨෙන වා **අප්පසාවජ්ජං,** තබ්බිපරියායතො **මහාසාවජ්ජං** වෙදිතබ්බං. නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස වසෙන දෙසනාය පවත්තත්තා **‘‘නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙනා’’**ති වුත්තං. සබ්බසො හි පරියාදින්නනිකන්තිකස්ස අරියපුග්ගලස්ස වසෙන සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධස්ස ආගතත්තා **‘‘අරහත්තනිකූටෙනෙව නිට්ඨාපිතා’’**ති වුත්තං. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ලටුකිකොපමසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

7. චාතුමසුත්තවණ්ණනා

157. **යථාඋපනිස්සයෙනාති** යො යො උපනිස්සයො යථාඋපනිස්සයො, තෙන යථාඋපනිස්සයෙන සම්මාපයොගෙන. **පතිට්ඨහිස්සන්ති** සාසනෙ පතිට්ඨං පටිලභිස්සන්ති. **වසනට්ඨානානීති** වස්සග්ගාදිවසෙන වසනට්ඨානානි. **සණ්ඨාපයමානාති** සුවිභත්තභාවෙන ඨපෙන්තා.

අවිනිබ්භොගසද්දන්ති විනිභුඤ්ජිත්වා ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යසද්දං. වචීඝොසොපි හි බහූහි එකච්චං පවත්තිතො ඨානතො ච දූරතරො කෙවලං මහානිග්ඝොසො එව හුත්වා සොතපථමාගච්ඡති. **මච්ඡවිලොපෙති** මච්ඡෙ විලුම්පිත්වා විය ගහණෙ, මච්ඡානං වා නයනෙ.

158. **චචස්සග්ගත්ථෙති** නිච්ඡයත්ථෙ, ඉදං තාව අම්හෙහි වුච්චමානවචනං එකන්තසොතබ්බං, පච්ඡා තුම්හෙහි කාතබ්බං කරොථාති අධිප්පායො. **වචනපරිහාරොති** තෙහි සක්‍යරාජූහි වුත්තවචනස්ස පරිහාරො. **ලෙසකප්පන්ති** කප්පියලෙසං. **ධුරවහාති** ධුරවාහිනො, ධොරය්හාති අත්ථො. **පාදමූලන්ති** උපචාරං වදති. **විගච්ඡිස්සතීති** හායිස්සති. **පටිප්ඵරිතොති** න භගවතො සම්මුඛාව, සක්‍යරාජූනං පුරතොපි විප්ඵරිතොව හොති.

159. **අභිනන්දතූති** අභිමුඛො හුත්වා පමොදතු. **අභිවදතූති** අභිරූපවසෙන වදතු. **පසාදඤ්ඤථත්තන්ති** අප්පසාදස්ස විපරිණාමො හීනායාවත්තනසඞ්ඛාතං පරිවත්තනං, තෙනාහ **‘‘විබ්භමන්තානං. විපරිණාමඤ්ඤථත්ත’’**න්ති. කාරණූපචාරෙන සස්සෙසු බීජපරියායොති ආහ **‘‘බීජානං තරුණානන්ති තරුණසස්සාන’’**න්ති. තරුණභාවෙනෙව තස්ස භාවිනො ඵලස්ස අභාවෙන **විපරිණාමො.**

160. කත්තබ්බස්ස සරසෙනෙව කරණං චිත්තරුචියං, න තථා පරස්ස උස්සාදනෙනාති ආහ – **"පක්කොසියමානානං ගමනං නාම න ඵාසුක"**න්ති. මයම්පි භගවා විය **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරෙනෙව විහරිස්සාමාති දීපෙති** පකතියා විවෙකජ්ඣාසයභාවතො විරද්ධො ආගතස්ස භාරස්ස අවහනතොයෙව. තෙනාහ **"අත්තනො භාරභාවං න අඤ්ඤාසී"**ති.

161. **කස්මා ආරභීති?** සප්පායතො. පඤ්චසතා හි භික්ඛූ අභිනවා, තස්මා තෙසං ඔවාදදානත්ථං භගවා ඉමං දෙසනං ආරභීති.

162. **කොධුපායාසස්සාති** එත්ථ කුජ්ඣනට්ඨෙන කොධො, ස්වෙව චිත්තස්ස කායස්ස ච අතිප්පමද්දනමථනුප්පාදනෙහි දළ්හං ආයාසනට්ඨෙන උපායාසො. අනෙකවාරං පවත්තිත්වා අත්තනා සමවෙතං සත්තං අජ්ඣොත්ථරිත්වා සීසං උක්ඛිපිතුං අදත්වා අනයබ්‍යසනපාපනෙන කොධුපායාසස්ස ඌමිසදිසතා දට්ඨබ්බා. තෙනාහ **"කොධුපායාසෙ"**තිආදි.

163. **ඔදරිකත්තෙන බාදිතොති** ඔදරිකභාවෙන ආමිසගෙධෙන මිච්ඡාජීවෙන ජීවිකාකප්පනෙන නාසිතසීලාදිගුණතාය බාදිතධම්මසරීරො.

164. **පඤ්චකාමගුණාවට්ටෙ නිමුජ්ජිත්වාති** එත්ථ කාමරාගාභිභූතෙ සත්තෙ ඉතො ච එත්තො, එත්තො ච ඉතොති එවං මනාපියරූපාදිවිසයසඞ්ඛාතෙ ආවට්ටෙ අත්තානං සංසාරෙත්වා යථා තතො බහිභූතෙ නෙක්ඛම්මෙ චිත්තම්පි න උප්පාදෙති, එවං ආවට්ටෙත්වා බ්‍යසනාපාදනෙන කාමගුණානං ආවට්ටසදිසතා දට්ඨබ්බා. තෙනාහ **"යථා හී"**තිආදි.

165. **රාගානුද්ධංසිතෙනාති** රාගෙන අනුද්ධංසිතෙන. **චණ්ඩමච්ඡං ආගම්මාති** සුසුකාදිචණ්ඩමච්ඡං ආගම්ම. **මාතුගාමං ආගම්මාති** මාතුගාමො හි යොනිසොමනසිකාරරහිතං අධීරපුරිසං ඉත්ථීකුත්තභූතෙහි අත්තනො භාවභාවවිලාසෙහි අභිභුය්‍ය ගහෙත්වා ධීරජාතියම්පි අත්තනො රූපාදීහි පලොභනවසෙන අනවසෙසං අත්තනො උපකාරධම්මෙ සීලාදිකෙ සම්පාදෙතුං අසමත්ථං කරොන්තො අනයබ්‍යසනං පාපෙති. තෙනාහ – **"මාතුගාමං ආගම්ම උප්පන්නකාමරාගො විබ්භමතී"**ති.

භයං නාම යත්ථ භායිතබ්බවත්ථු, තත්ථ ඔතරන්තස්සෙව හොති, න අනොතරන්තස්ස, තං ඔතරිත්වා භයං විනොදෙත්වා තත්ථ කිච්චං සාධෙතබ්බං, ඉතරථා වත්ථසිද්ධි න හොතීති ඉමමත්ථං උපමොපමිතබ්බසරූපවසෙන දස්සෙතුං **"යථා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උදකං නිස්සාය ආනිසංසො** පිපාසවිනයනං සරීරසුද්ධි පරිළාහූපසමො කායඋතුග්ගාහාපනන්ති එවමාදි. **සාසනං නිස්සාය ආනිසංසො** පන සඞ්ඛෙපතො වට්ටදුක්ඛූපසමො, විත්ථාරතො පන සීලානිසංසාදිවසෙන අනෙකවිධො, සො **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.9) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. **වුත්තප්පකාරො ආනිසංසො හොති** තානි භයානි අභිභුය්‍ය පවත්තස්සාති අධිප්පායො. **ඉමානි අභායිත්වාති** ඉමානි කොධුපායාසාදිභයානි අභිභුය්‍ය පවත්තිත්වා අභායිත්වා. කොධුපායාසාදයො හි භායති එතස්මාති භයන්ති වුත්තා. **ථෙරොති** මහාධම්මරක්ඛිතත්ථෙරො. කාමං පහානාභිසමයකාලො එව සච්ඡිකිරියාභිසමයො, සම්මාදිට්ඨියා පන සංකිලෙසවොදානධම්මෙසු කිච්චං අසංකිණ්ණං කත්වා දස්සෙතුං සමානකාලිකම්පි අසමානකාලිකං විය වුත්තං **"තණ්හාසොතං ඡින්දිත්වා නිබ්බානපාරං දට්ඨුං න සක්කොතී"**ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

චාතුමසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

8. නළකපානසුත්තවණ්ණනා

166. යත්ථ බොධිසත්තපමුඛො වානරො නළකෙන පානීයං පිවි, සා පොක්ඛරණී, තස්සාමන්තො භූමිප්පදෙසො, තත්ථ නිවිට්ඨගාමො ච ''නළකපාන''න්තෙව පඤ්ඤායිත්ථ, ඉධ පන ගාමො අධිප්පෙතොති ආහ **"නළකපානෙති එවංනාමකෙ ගාමෙ"**ති. ඉදානි තමත්ථං ආගමනතො පට්ඨාය දස්සෙතුං **"පුබ්බෙ කිරා"**ති ආරද්ධං. **පඤ්ඤවාති** ඉතිකත්තබ්බතාය පඤ්ඤාය පඤ්ඤවා.

ථූලදීඝබහුලභාවෙන මහතීහි දාඨිකාහි සමන්නාගතත්තා **මහාදාඨිකො.** ''උදකරක්ඛසො අහ''න්ති වත්වා වානරානං කඤ්චි අමුඤ්චිත්වා ''සබ්බෙ තුම්හෙ මම හත්ථගතා''ති දස්සෙන්තො **"තුම්හෙ පන සබ්බෙ ඛාදිස්සාමී"**ති ආහ. **ධම්…පෙ…. පිවිංසූති** බොධිසත්තෙන ගහිතනළො අනවසෙසො අබ්භන්තරෙ සබ්බසන්ධීනං නිබ්බාධෙන එකච්ඡිද්දො අහොසි. **නෙව මං ත්වං වධිස්සසීති** උදකරක්ඛස ත්වං වධිතුකාමොපි මම පුරිසථාමෙන න වධිස්සසි.

එවං පන වත්වා මහාසත්තො ''අයං පාපො එත්ථ පානීයං පිවන්තෙ අඤ්ඤෙපි සත්තෙ මා බාධයිත්ථා''ති කරුණායමානො ''එත්ථ ජායන්තා නළා සබ්බෙ අපබ්බබන්ධා එකච්ඡිද්දාව හොන්තූ''ති අධිට්ඨාය ගතො. තෙනාහ **"තතො පට්ඨායා"**තිආදි.

167. අනුරුද්ධප්පමුඛා භික්ඛූ භගවතා ''කච්චි තුම්හෙ අනුරුද්ධා''ති පුච්ඡිතාති ථෙරො **''තග්ඝ මයං, භන්තෙ''**ති ආහ.

සචෙ පබ්බජති, ජීවිතං ලභිස්සති, නො අඤ්ඤථාති රඤ්ඤා පබ්බජ්ජාය අභිනීතාති **රාජාභිනීතා. චොරාභිනීතා**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **චොරානං මූලං ඡින්දන්තො** ''කණ්ටකසොධනං කරිස්සාමී''ති. **ආජීවිකායා**ති ආජීවෙන ජීවිතවුත්තියා. **ඉමෙසු පන** අනුරුද්ධත්ථෙරාදීසු.

විවෙකන්ති පුබ්බකාලිකකිරියප්පධානං ''අබ්‍යාපජ්ජං උපෙත''න්තිආදීසු වියාති ආහ – **''විවිච්චා''**ති, විවිච්චිත්වා විවිත්තො හුත්වා විනා හුත්වාති අත්ථො. **පබ්බජිතකිච්චන්ති** පබ්බජිතස්ස සාරුප්පකිච්චං. **සමණකිච්චන්ති** සමණභාවකරණකිච්චං. යදග්ගෙන හි පබ්බජිතකිච්චං කාතුං න සක්කොති තදග්ගෙන සමණභාවකරම්පි කිච්චං කාතුං න සක්කොති. තෙනාහ **''සො අඤ්ඤං වා''**තිආදි.

168. **අප්පටිසන්ධිකෙ** තාව බ්‍යාකරොන්තො පවත්තීසු ඨානං අතීතොති කත්වා උපපත්තීසු බ්‍යාකරොති නාම තත්ථ පටිසන්ධියා අභාවකිත්තනතො. **මහන්තතුට්ඨිනො**ති විපුලපමොදා.

169. **ඉමස්සා**ති ''අස්සා''ති පදස්ස අත්ථවචනං. ඉමස්ස ඨිතස්ස ආයස්මතො සාමං දිට්ඨො වා හොති අනුස්සවසුතො වාති යොජනා. **සමාධිපක්ඛිකා ධම්මා ධම්මාති අධිප්පෙතා,** සමාධි පන **එවංවිහාරී**ති එත්ථ විහාරසද්දෙන ගහිතො. **එවංවිමුත්තා**ති එත්ථ පන විමුත්තිසද්දෙන ඵලවිමුත්ති ගහිතා. **වරතොපී**ති සමථවිපස්සනාචාරෙන වරතොපි විහරන්තස්සපි. උපාසකඋපාසිකාඨානෙසු ලබ්භමානම්පි අරහත්තං අප්පකභාවතො පාළියං අනුද්ධටන්ති දට්ඨබ්බං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

නළකපානසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

9. ගොලියානිසුත්තවණ්ණනා

173. **පදසමාචාරො**ති තංතංපච්චයභෙදදස්සනාය විගතත්තා පකාරෙහි දලිද්දසමාචාරො සිථිලසමාචාරොති අත්ථො. යස්මා පන තාදිසො සමාචාරො ථිරො දළ්හො නාම න හොති, තස්මා වුත්තං **''දුබ්බලසමාචාරො''**ති. ''සාඛසමාචාරො''ති වා පාඨො, තත්ථ තත්ථ ලග්ගනට්ඨෙන සාඛාසදිසසීලොති අත්ථො. තෙනාහ **''ඔළාරිකාචාරො''**ති. **පච්චයෙසු සාපෙක්ඛො**ති පච්චයෙසු සාපෙක්ඛතාය එව හිස්ස ඔළාරිකාචාරතා වෙදිතබ්බා. ගරුනා කිස්මිඤ්චි වුත්තෙ ගාරවවසෙන පතිස්සවනං පතිස්සො, පතිස්සවනභූතං තංසභාගඤ්ච යං කිඤ්චි ගාරවන්ති අත්ථො. සහ පතිස්සෙනාති **සප්පතිස්සෙන,** සප්පතිස්සවෙන ඔවාදසම්පටිච්ඡනෙන. පතිස්සීයතීති වා පතිස්සො, ගරුකාතබ්බො, තෙන සහ පතිස්සෙනාති සබ්බං පුබ්බෙ විය. තෙනාහ **''සජෙට්ඨකෙනා''**ති. **සෙරිවිහාරො** නාම අත්තප්පධානවාසො. තෙනාහ **''නිරඞ්කුසවිහාරෙනා''**ති.

අනුපඛජ්ජාති අනුපකඩ්ඪිත්වා. ගරුට්ඨානියානං අන්තරං අනාපුච්ඡා අනුපවිසිත්වාති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **''තත්ථ යො''**තිආදි වුත්තං.

ආභිසමාචාරිකන්ති අභිසමාචාරෙ භවං. කිං පන තන්ති ආහ **''වත්තපටිපත්තිමත්තම්පී''**ති. නාතිකාලස්සෙව සඞ්ඝස්ස පුරතො පවිසිතබ්බං, න පච්ඡා පටික්කමිතබ්බන්ති අධිප්පායෙන අතිකාලෙ ච ගාමප්පවෙසො අතිදිවා පටික්කමනඤ්ච නිවාරිතං, තං දස්සෙතුං **''න අතිපාතො''**තිආදි වුත්තං. **උද්ධච්චපකතිකො**ති විබ්භන්තචිත්තො. **අචපලලොලනා**ති දළ්හචාතාපහතපල්ලවසදිසෙන ලොලභාවෙන.

පඤ්ඤවතාති ඉමිනා භික්ඛුසාරුප්පෙසු ඉතිකත්තබ්බෙසු උපායපඤ්ඤා අධිප්පෙතා, න සුතමයපඤ්ඤා. **අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ යොගො**ති ඉමිනා භාවනාපඤ්ඤාඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ යොගො පකාසිතො. **යොගො**ති ච පරිචයො උග්ගණ්හවසෙන.

ආරුප්පාති ඉමිනා චතස්සොපි අරූපසමාපත්තියො ගහිතා, තා පන චතූහි රූපසමාපත්තීහි විනා න සම්පජ්ජන්තීති ආහ – **''ආරුප්පාති එත්තාවතා අට්ඨපි සමාපත්තියො වුත්තා හොන්තී''**ති. **කසිණෙ**ති දසවිධෙ කසිණෙ. **එකං පරිකම්මකම්මට්ඨානන්ති** යං කිඤ්චි එකභාවනා පරිකම්මදීපනං බන්ධකම්මට්ඨානං. තෙනාහ **''පගුණං කත්වා''**ති. කසිණපරිකම්මං පන තග්ගහණෙනෙව ගහිතං හොති, ලොකියා උත්තරිමනුස්සධම්මා හෙට්ඨා ගහිතාති ආහ **''උත්තරිමනුස්සධම්මෙති ඉමිනා සබ්බෙපි ලොකුත්තරධම්මෙ දස්සෙතී''**ති. **නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙනා**ති ජානිත්වා විත්ථාරෙත්වා ඤාතබ්බපුග්ගලස්ස වසෙනාති.

ගොලියානිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

10. කීටාගිරිසුත්තවණ්ණනා

174. **පඤ්ච ආනිසංසෙති** අප්පාබාධතාදිකෙ පඤ්ච ගුණෙ. තත්ථ අක්ඛිරොගකුච්ඡිරොගාදීනං අභාවො **අප්පාබාධතා**. සරීරෙ තෙසං කුප්පනදුක්ඛස්ස අභාවො **අප්පාතඞ්කං**. සරීරස්ස උට්ඨානසුඛතා **ලහුට්ඨානං. බලං** නාම කායබලං. **ඵාසුවිහාරො** ඉරියාපථසුඛතා. **අනුපක්ඛන්දානීති** දුච්චජනවසෙන සත්තානං අනුපවිට්ඨානි. **සඤ්ජානිස්සථාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, තස්මා ඉති එවං ආනිසංසන්ති අත්ථො.

175. ආවාසෙ නියුත්තාති **ආවාසිකා** තස්ස අනතිවත්තනතො. තෙනාහ **"නිබද්ධවාසිනො"**ති, නියතවාසිනොති අත්ථො. **තන්නිබන්ධාති** නිබන්ධං වුච්චති බ්‍යාපාරො, තත්ථ බන්ධා පසුතා උස්සුකාති තන්නිබන්ධා. කථං තෙ තත්ථ නිබන්ධාති ආහ **"අකතං සෙනාසන"**න්තිආදි. උප්පජ්ජනකෙන කාලෙන පත්තබ්බං **කාලිකං** සො පන කාලො අනාගතො එව හොතීති ආහ **"අනාගතෙ කාලෙ පත්තබ්බ"**න්ති.

178. **එත්තකා වෙදනා සෙවිතබ්බාති** අට්ඨාරසපි නෙක්ඛම්මනිස්සිතා වෙදනා සෙවිතබ්බා, ගෙහස්සිතා න **සෙවිත්බ්බා**.

181. **තං කතං** සොළසවිධස්සපි කිච්චස්ස නිට්ඨිතත්තා. **අනුලොමිකානීති** උතුසුඛභාවෙන අනුරූපානි. තෙනාහ **"කම්මට්ඨානසප්පායානී"**ති. **සමානං කුරුමානාති** ඔමත්තතං අධිමත්තතඤ්ච පහාය සමකිච්චතං සම්පාදෙන්තා.

182. **තෙ ද්වෙ හොන්තීති** තෙ ආදිතො වුත්තා ද්වෙ.

උභතො (අ. නි. ටී. 3.7.14) උභයථා උභොහි භාගෙහි විමුත්තොති **උභතොභාගවිමුත්තො** එකදෙසසරූපෙකසෙසනයෙන. තථා හි වුත්තං **අභිධම්මට්ඨකථායං** (පු. ප. අට්ඨ. 24) "ද්වීහි භාගෙහි ද්වෙ වාරෙ විමුත්තොති උභතොභාගවිමුත්තො"ති. තත්ථ කෙචි තාව ථෙරා – "සමාපත්තියා වික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන, මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙන විමුත්තොති උභතොභාගවිමුත්තො"ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ ථෙරා – "අයං උභතොභාගවිමුත්තො රූපතො මුච්චිත්වා නාමං නිස්සාය ඨිතො පුන තතො මුච්චනතො නාමනිස්සිතකො"ති වත්වා තස්ස ච සාධකං –

> "අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා, (උපසිවාති භගවා,)
> අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං;
> එවං මුනි නාමකායා විමුත්තො,
> අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛ"න්ති. (සු. නි. 1080; චූළනි. උපසීවමාණවපුච්ඡා 11;
> උපසීවමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 43) –

ඉමං සුත්තපදං වත්වා "නාමකායතො ච රූපකායතො ච සුවිමුත්තත්තා උභතොභාගවිමුත්තො"ති වදන්ති. සුත්තෙ හි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභිනො උපසිවබ්‍රාහ්මණස්ස භගවතා නාමකායා විමුත්තොති උභතොභාගවිමුත්තොති අක්ඛාතොති. අපරෙ පන "සමාපත්තියා වික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තො, මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තොති එවං උභතොභාගවිමුත්තො"ති වදන්ති. එත්ථ පඨමවාදෙ ද්වීහි භාගෙහි විමුත්තොති උභතොභාගවිමුත්තො. දුතියවාදෙ උභතොභාගතො විමුත්තොති උභතොභාගවිමුත්තො. තතියවාදෙ පන ද්වීහි භාගෙහි ද්වෙ වාරෙ විමුත්තොති අයමෙතෙසං විසෙසො. කිලෙසෙහි විමුත්තො කිලෙසා වා වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදෙහි කායද්වයතො විමුත්තා අස්සාති අයමත්ථො දට්ඨබ්බො. තෙනාහ **"ද්වීහි භාගෙහී"**තිආදි.

සොති උභතොභාගවිමුත්තො. කාමඤ්චෙත්ථ රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානම්පි අරූපාවචරජ්ඣානං විය දුවඞ්ගිකං ආනෙඤ්ජප්පත්තන්ති වුච්චති. තං පන පදට්ඨානං කත්වා අරහත්තං පත්තො උභතොභාගවිමුත්තො නාම න හොති රූපකායතො අවිමුත්තත්තා. තඤ්හි කිලෙසකායතොව විමුත්තං, න රූපකායතො, තස්මා තතො වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තො උභතොභාගවිමුත්තො න හොතීති ආහ – **"චතුන්නං අරූප…පෙ…. පඤ්චවිධො හොතී"**ති. "රූපී රූපානි පස්සතී"තිආදිකෙ නිරොධසමාපත්තිඅන්තෙ අට්ඨ විමොක්ඛෙ වත්වා – "යතො ච ඛො, ආනන්ද, භික්ඛු ඉමෙ අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති, අයං වුච්චති, ආනන්ද, භික්ඛු උභතොභාගවිමුත්තො"ති යදිපි **මහානිදානෙ** (දී. නි. 2.129-130) වුත්තං, තං පන උභතොභාගවිමුත්තසෙට්ඨවසෙන වුත්තන්ති ඉධ සබ්බඋභතොභාගවිමුත්තසඞ්ගහණත්ථං **"පඤ්චවිධො හොතී"**ති වත්වා **"පාළි පනෙත්ථ…පෙ…. අභිධම්මෙ අට්ඨවිමොක්ඛලාභිනො වසෙන ආගතා"**ති ආහ. ඉධාපි හි කීටාගිරිසුත්තෙ "ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො පුග්ගලො…පෙ…. උභතොභාගවිමුත්තො"ති අරූපසමාපත්තිවසෙන චත්තාරො උභතොභාගවිමුත්තා, සෙට්ඨො ච වුත්තො වුත්තලක්ඛණූපපත්තිතො. යථාවුත්තෙසු හි පඤ්චසු පුරිමා චත්තාරො නිරොධං න සමාපජ්ජන්තීති පරියායෙන උභතොභාගවිමුත්තා නාම. අට්ඨසමාපත්තිලාභී අනාගාමී තං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තොති නිප්පරියායෙන උභතොභාගවිමුත්තසෙට්ඨො නාම.

කතමො ච පුග්ගලොතිආදීසු කතමොති පුච්ඡාවචනං, **පුග්ගලොති** අසාධාරණතො පුච්ඡිතබ්බවචනං. **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. **එකච්චොති** එකො . **අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරතීති** අට්ඨ සමාපත්තියො

සහජාතනාමකායෙන පටිලභිත්වා විහරති. **පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තීති** විපස්සනාපඤ්ඤාය සඞ්ඛාරගතං, මග්ගපඤ්ඤාය චත්තාරි සච්චානි පස්සිත්වා චත්තාරොපි ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

පඤ්ඤාවිමුත්තොති විසෙසතො පඤ්ඤාය එව විමුත්තො, න තස්සා පතිට්ඨානභූතෙන අට්ඨවිමොක්ඛසඞ්ඛාතෙන සාතිසයෙන සමාධිනාති පඤ්ඤාවිමුත්තො. යො අරියො අනධිගතඅට්ඨවිමොක්ඛෙන සබ්බසො ආසවෙහි විමුත්තො, තස්සෙතං අධිවචනං. අධිගතෙපි හි රූපජ්ඣානවිමොක්ඛෙ න සො සාතිසයසමාධිනිස්සිතොති න තස්ස වසෙන උභතොභාගවිමුත්තො හොතීති වුත්තොවායමත්ථො. අරූපජ්ඣානෙසු පන එකස්මිම්පි සති උභතොභාගවිමුත්තොයෙව නාම හොති. තෙන හි අට්ඨවිමොක්ඛෙකදෙසෙන තංනාමදානසමත්ථෙන අට්ඨවිමොක්ඛලාභීත්වෙව වුච්චති. සමුදායෙ හි පවත්තො වොහාරො අවයවෙපි දිස්සති යථා ‘‘සත්තිසයො’’ති. **පාළීති** අභිධම්මපාළි. **එත්ථාති** එතිස්සං පඤ්ඤාවිමුත්තිකථායං. **අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛෙපවසෙනෙවාති** අවධාරණෙන ඉධාපි පටික්ඛෙපවසෙනෙව ආගතභාවං දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘කායෙන ඵුසිත්වා විහරතී’’**ති.

ඵුට්ඨන්තං සච්ඡිකරොතීති ඵුට්ඨානං අන්තො ඵුට්ඨන්තො, ඵුට්ඨානං අරූපජ්ඣානානං අනන්තරො කාලොති අධිප්පායො. අච්චන්තසංයොගෙ චෙතං උපයොගවචනං, ඵුට්ඨානන්තරකාලමෙව සච්ඡිකරොති සච්ඡිකාතබ්බොපායෙනාති වුත්තං හොති. භාවනපුංසකං වා එතං ‘‘එකමන්තං නිසීදී’’තිආදීසු (පාරා. 2) විය. යො හි අරූපජ්ඣානෙන රූපකායතො නාමකායෙකදෙසතො ච වික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන විමුත්තො, තෙන නිරොධසඞ්ඛාතො විමොක්ඛො ආලොචිතො පකාසිතො විය හොති, න පන කායෙන සච්ඡිකතො, නිරොධං පන ආරම්මණං කත්වා එකච්චෙසු ආසවෙසු ඛෙපිතෙසු තෙන සො සච්ඡිකතො හොති, තස්මා සො සච්ඡිකාතබ්බං නිරොධං යථාආලොචිතං නාමකායෙන සච්ඡිකරොතීති **‘‘කායසක්ඛී’’**ති වුච්චති, න තු ‘‘විමුත්තො’’ති එකච්චානං ආසවානං අපරික්ඛීණත්තා. තෙනාහ – **‘‘ඣානඵස්සං පඨමං ඵුසති, පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතී’’**ති. අයං චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනං එකෙකතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා කායසක්ඛිභාවං පත්තානං චතුන්නං, නිරොධා වුට්ඨාය අග්ගමග්ගප්පත්තඅනාගාමිනො ච වසෙන උභතොභාගවිමුත්තො විය පඤ්චවිධො නාම හොති. තෙන වුත්තං **අභිධම්මටීකායං** ‘‘කායසක්ඛිම්හිපි එසෙව නයො’’ති.

දිට්ඨන්තං පත්තොති දස්සනසඞ්ඛාතස්ස සොතාපත්තිමග්ගඤාණස්ස අනන්තරං පත්තොති වුත්තං හොති. ‘‘දිට්ඨත්තා පත්තො’’තිපි පාඨො. එතෙන චතුසච්චදස්සනසඞ්ඛාතාය දිට්ඨියා නිරොධස්ස පත්තතං දීපෙති. තෙනාහ **‘‘දුක්ඛා සඞ්ඛාරා, සුඛො නිරොධොති ඤාතං හොතී’’**ති. තත්ථ **පඤ්ඤායාති** මග්ගපඤ්ඤාය. පඨමඵලට්ඨතො යාව අග්ගමග්ගට්ඨා, තාව **දිට්ඨිප්පත්තො**. තෙනාහ **‘‘සොපි කායසක්ඛි විය ඡබ්බිධො හොතී’’**ති. යථා පන පඤ්ඤාවිමුත්තො පඤ්චවිධො වුත්තො, එවං අයම්පි සුක්ඛවිපස්සකො, චතූහි රූපජ්ඣානෙහි වුට්ඨාය දිට්ඨිප්පත්තභාවප්පත්තා චත්තාරො චාති පඤ්චවිධො හොතීති වෙදිතබ්බො. සද්ධාවිමුත්තෙපි එසෙව නයො. **ඉදං දුක්ඛන්ති** එත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො උද්ධං දුක්ඛන්ති. **යථාභූතං පජානාතීති** ඨපෙත්වා තණ්හං උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකං දුක්ඛසච්චන්ති යාථාවතො පජානාති. යස්මා පන තණ්හා දුක්ඛං ජනෙති නිබ්බත්තෙති, තතො තං දුක්ඛං සමුදෙති, තස්මා නං **‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති යථාභූතං පජානාති** යස්මා පන ඉදං දුක්ඛං සමුදයො ච නිබ්බානං පත්වා නිරුජ්ඣති අප්පවත්තිං ගච්ඡති, තස්මා **‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති යථාභූතං පජානාති**. අරියො පන අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තං දුක්ඛනිරොධං ගච්ඡති, තෙන **‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදා’’ති යථාභූතං පජානාති**. එත්තාවතා නානක්ඛණෙ සච්චවවත්ථානං දස්සිතං. ඉදානි තං එකක්ඛණෙ දස්සෙතුං **‘‘තථාගතප්පවෙදිතා’’**තිආදි වුත්තං, තස්සත්ථො ආගමිස්සති.

සද්ධාය විමුත්තොති එතෙන සබ්බථා අවිමුත්තස්සපි සද්ධාමත්තෙන විමුත්තභාවො දීපිතො හොති. **සද්ධාවිමුත්තොති** වා සද්ධාය අධිමුත්තොති අත්ථො. **වුත්තනයෙනෙවාති** ‘‘සොතාපත්තිඵල’’න්තිආදිනා වුත්තනයෙන. **සද්දහන්තස්සාති** ‘‘එකංසතො අයං පටිපදා කිලෙසක්ඛයං ආවහති සම්මාසම්බුද්ධෙන භාසිතත්තා’’ති එවං සද්දහන්තස්ස. යස්මා පනස්ස අනිච්චානුපස්සනාදීහි නිච්චසඤ්ඤාපහානවසෙන භාවනාය පුබ්බෙනාපරං විසෙසං පස්සතො තත්ථ තත්ථ පච්චක්ඛතාපි අත්ථි, තස්මා වුත්තං **‘‘සද්දහන්තස්ස වියා’’**ති. සෙසපදද්වයං තස්සෙව වෙවචනං. එත්ථ ච **පුබ්බභාගමග්ගභාවනාති** වචනෙන ආගමනීයපටිපදානානත්තෙන සද්ධාවිමුත්තදිට්ඨිප්පත්තානං පඤ්ඤානානත්තං හොතීති දස්සිතං. **අභිධම්මට්ඨකථායම්පි** (පු. ප. අට්ඨ. 28) ‘‘නෙසං කිලෙසප්පහානෙ නානත්තං නත්ථි, පඤ්ඤාය නානත්තං අත්ථියෙවා’’ති වත්වා – ‘‘ආගමනීයනානත්තෙනෙව සද්ධාවිමුත්තො දිට්ඨිප්පත්තං න පාපුණාතීති සන්නිට්ඨානං කත’’න්ති වුත්තං.

පඤ්ඤාසඞ්ඛාතං ධම්මං අධිමත්තතාය පුබ්බඞ්ගමං හුත්වා පවත්තං අනුස්සරතීති **ධම්මානුසාරී**. තෙනාහ **‘‘ධම්මො’’**තිආදි. සද්ධං අනුස්සරති සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං මග්ගං භාවෙතීති ඉමමත්ථං **‘‘එසෙව නයො’’**ති අතිදිසති. පඤ්ඤං වාහෙතීති **පඤ්ඤාවාහී,** පඤ්ඤං සාතිසයං පවත්තෙතීති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙතී’’**ති. **සද්ධාවාහින්ති** එත්ථ වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **උභතොභාගවිමුත්තාදිකථාති** උභතොභාගවිමුත්තාදීසු ආගමනතො පට්ඨාය වත්තබ්බකථා. **එතෙසන්ති** යථාවුත්තානං උභතොභාගවිමුත්තාදීනං. **ඉධාති** ඉමස්මිං කීටාගිරිසුත්තෙ. නනු ච අට්ඨසමාපත්තිලාභිවසෙන උභතොභාගවිමුත්තො කායසක්ඛීආදයො ච අභිධම්මෙ ආගතා, කථමිධ අරූපජ්ඣානලාභීවසෙනෙව උද්ධටාති චොදනං සන්ධායාහ **‘‘යස්මා’’**තිආදි.

වුසිත්වා පත්වා. **පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තීති** න ආසවා පඤ්ඤාය පස්සීයන්ති, දස්සනකාරණා පඤ්ඤාය පරික්ඛීණා ''දිස්වා පඤ්ඤාය පරික්ඛීණා''ති වුත්තා. දස්සනායත්තපරික්ඛයත්තා එව හි දස්සනං ආසවානං ඛයස්ස පුරිමකිරියා හොතීති. **තථාගතෙන පවෙදිතාති** බොධිමණ්ඩෙ නිසීදිත්වා තථාගතෙන පටිවිද්ධා විදිතා පච්ඡා පරෙසං පාකටීකතා. **''චතුසච්චධම්මා''**ති වත්වා තදන්තොගධත්තා සීලාදීනං **''ඉමස්මිං ඨානෙ සීලං කථිත''**න්තිආදි වුත්තං. **අත්ථෙනාති** අවිප්පටිසාරාදිපයොජනෙන තස්මිං තස්මිං පීතිආදිකෙන අත්ථෙන. **කාරණෙනාති** සප්පුරිසූපනිස්සයාදිනා කාරණෙන තස්මිං තස්මිං සමාධිආදිපදට්ඨානතාය සීලාදි **කාරණෙ. විඤ්ඤුචරිතත්තාති** සද්ධාවිඤ්ඤුභාවෙන සම්බොධාවහභාවෙ. තත්ථ තත්ථ **විචරිතා** විසෙසෙන චරිතා, තෙසු තෙන පඤ්ඤා සුට්ඨු චරාපිතාති අත්ථො. **පතිට්ඨිතා හොති** මග්ගෙන ආගතත්තා. **මත්තාය** පරිත්තප්පමාණෙන. **ඔලොකනං ඛමන්ති,** පඤ්ඤාය ගහෙතබ්බතං උපෙන්ති.

තයොති කායසක්ඛිදිට්ඨිප්පත්තසද්ධාවිමුත්තා. **යථායීතොව පාළිඅත්ථො,** න තත්ථ කිඤ්චි නිද්ධාරෙත්වා වත්තබ්බං අත්ථීති සුත්තන්තපරියායෙන අවුත්තං වදති. **තස්ස මග්ගස්සාති** සොතාපත්තිමග්ගස්ස යං කාතබ්බං, තස්ස අධිගතත්තා. **උපරි පන තිණ්ණං මග්ගානං අත්ථාය සෙවමානා** අනුලොමසෙනාසනං, **භජමානා** කල්‍යාණමිත්තෙ, **සමන්නානයමානා** ඉන්ද්‍රියානි **අනුපුබ්බෙන** භාවනාමග්ගප්පටිපාටියා **අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති** මග්ගස්ස අනෙකචිත්තක්ඛණිකතායාති අයමෙත්ථ සුත්තපදෙසෙ පාළියා අත්ථො.

ඉමමෙව පාළිං ගහෙත්වාති ''කතමො ච පුග්ගලො සද්ධානුසාරී''ති මග්ගට්ඨෙ පුග්ගලෙ වත්වා ''ඉමස්ස ඛො අහං, භික්ඛවෙ''තිආදිනා තෙසං වසෙන අනුලොමසෙනාසනසෙවනාදීනං වුත්තත්තා ඉමමෙව යථාවුත්තං පාළිපදෙසං ගහෙත්වා **''ලොකුත්තරධම්මො බහුචිත්තක්ඛණිකො''**ති වදති. **සො වත්තබ්බොති** සො විතණ්ඩවාදී එවං වත්තබ්බො. යදි මග්ගට්ඨපුග්ගලෙ වත්වා අනුලොමිකසෙනාසනසෙවනාදි පාළියං වුත්තන්ති මග්ගසමඞ්ගිනො එව හුත්වා තෙ තථා පටිපජ්ජන්ති, එවං සන්තෙ සෙනාසනපටිසංයුත්තරූපාදිවිපස්සනග්ගහණස්මිං තව මතෙන මග්ගසමඞ්ගිනො එව ආපජ්ජෙය්‍යුං, න චෙතං එවං හොති, තස්මා සුත්තං මෙ ලද්ධන්ති යං කිඤ්චි මා කථෙහීති වාරෙතබ්බො. තෙනාහ **''යදි අඤ්ඤෙන චිත්තෙනා''**තිආදි. තත්ථ **එවං සන්තෙති** නානාචිත්තෙනෙව සෙනාසනපටිසෙවනාදිකෙ සති. තත්ථ පාළියං යදි ලොකුත්තරධම්මසමඞ්ගිනො එව පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිකාලෙපි ලොකුත්තරසමඞ්ගිතං **සචෙ සම්පටිච්ඡසි, සත්ථාරා සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣසි** සුත්තවිරොධදීපනතො. තෙනාහ **''සත්ථාරා හී''**තිආදි. ධම්මවිචාරණා නාම තුය්හං අවිසයො, තස්මා **යාගුං පිවාහීති උය්‍යොජෙතබ්බො.**

183. ආදිකෙනෙවාති පඨමෙනෙව. **අනුපුබ්බසික්ඛාති** අනුපුබ්බෙනෙව පවත්තසික්ඛාය. තෙනාහ **''කරණත්ථෙ පච්චත්තවචන''**න්ති. සද්ධා ජාතා එතස්සාති **සද්ධාජාතො,** අග්‍යාහිතාතිපක්ඛෙපෙන ජාත-සද්දස්ස පච්ඡාවචනං . එවමෙතන්ති අධිමුච්චනං **ඔකප්පනියසද්ධා. සන්තිකෙ නිසීදති** උපට්ඨානවසෙන. **සාධුකං කත්වා ධාරෙතීති** යථාසුතං ධම්මං වාචුග්ගතකරණවසෙන තං පගුණං කත්වා සාරවසෙන ධාරෙති. **ඡන්දො ජායතීති** ධම්මෙසු නිජ්ඣානක්ඛමෙසු ඉමෙ ධම්මෙ භාවනාපඤ්ඤාය පච්චක්ඛතො උස්සාමීති කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දො ජායති. **උස්සහතීති** ඡන්දො උප්පාදමත්තෙ අට්ඨත්වා තතො භාවනාරම්භවසෙන උස්සහති. **තුලයතීති** සම්මසනවසෙන සඞ්ඛාරෙ. **තීරණවිපස්සනාය තුලයන්තොති** තීරණපරිඤ්ඤාය ජානිත්වා උපරි පහානපරිඤ්ඤාය වසෙන පරිතුලයන්තො පටිජානන්තො. **මග්ගපධානං පදහතීති** මග්ගලක්ඛණං පධානිකං මග්ගං පදහති. **පෙසිතචිත්තොති** නිබ්බානං පති පෙසිතචිත්තො. **නාමකායෙනාති** මග්ගප්පටිපාටියා තංතංමග්ගසම්පයුත්තනාමකායෙන. **න පන කිඤ්චි ආහාති** දූරතාය සමානං න කිඤ්චි වචනං භගවා ආහ තෙ දළ්හතරං නිග්ගණ්හිතුං.

184. පණෙන වොහාරෙන බ්‍යාකරණං **පණවියා,** පණවියා අභාවෙන **ඔපණවියා, න උපෙතීති** න යුජ්ජති. **තන්ති** ඉදං ඉධ අධිප්පෙතං **පණො පණවියං දස්සෙතුං**. තයිදං සබ්බං භගවා ''මයං ඛො, ආවුසො, සායඤ්චෙව භුඤ්ජාමා''ති අස්සජිපුනබ්බසුකෙහි වුත්තං සික්ඛාය අවත්තනභාවදීපනවචනං සන්ධාය වදති.

උක්ඛිපිත්වාති සීසෙන ගහෙත්වා විය සමාදාය. **අනුධම්මොති** අනුරූපො සභාවො, සාවකභාවස්ස අනුච්ඡවිකා පටිපත්ති. **රොහනීයන්ති** විරුළ්හිභාවං. සිනිය්හති එත්ථ, එතෙන වාති සිනෙහො, කාරණං. තං එත්ථ අත්ථීති **සිනෙහවන්තං,** පාදකන්ති අත්ථො. **තචො එකං අඞ්ගන්ති** තචො වීරපක්ඛභාවෙ එකමඞ්ගං. පධානං අනුයුඤ්ජන්තස්ස හි තචෙ පලුජ්ජමානෙපි තංනිමිත්තං අවොසානං අනාපජ්ජනකස්සෙව වීරියස්ස එකං අඞ්ගං එකං කාරණං. එවං සෙසෙසු වත්තබ්බං. තෙනාහ – **''අරහත්තං අප්පත්වා න වුට්ඨහිස්සාමීති එවං පටිපජ්ජතී''**ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කීටාගිරිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ච භික්ඛුවග්ගවණ්ණනා.

3. පරිබ්බාජකවග්ගො

1. තෙවිජ්ජවච්ඡසුත්තවණ්ණනා

185. **තත්ථාති** එකපුණ්ඩරීකසඞ්ඛාතෙ පරිබ්බාජකාරාමෙ. අනාගතපුබ්බො ලොකියසමුදාහාරවසෙන **"චිරස්සං ඛො, භන්තෙ"**තිආදිනා වුච්චති, අයං පනෙත්ථ ආගතපුබ්බතං උපාදාය තථා වුත්තො. භගවා හි කෙසඤ්චි විමුත්තිජනනත්ථං, කෙසඤ්චි ඉන්ද්‍රියපරිපාකත්ථං, කෙසඤ්චි විසෙසාධිගමත්ථං කදාචි තිත්ථියාරාමං උපගච්ඡති. **අනනුඤ්ඤාය ඨත්වාති** අනනුජානිතබ්බෙ ඨත්වා. **අනුජානිතබ්බං සියා** අනඤ්ඤාතස්ස ඤෙය්‍යස්ස අභාවතො. යාවතකඤ්හි ඤෙය්‍යං, තාවතකං භගවතො ඤාණං, යාවතකඤ්ච භගවතො ඤාණං තාවතකං ඤෙය්‍යං. තෙනෙවාහ – ''න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි, අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බ''න්තිආදි (මහානි. 156; චූළනි. ධොතකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 32; පටි. ම. 1.121). **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන හි** භගවා **ආවජ්ජෙත්වා පජානාති**. වුත්තඤ්හෙතං ''ආවජ්ජනපටිබද්ධං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණ''න්ති (මි. ප. 4.1.2). යදි එවං ''චරං සමාහිතො නාගො, තිට්ඨං නාගො සමාහිතො''ති (අ. නි. 6.43) ඉදං සුත්තපදං කථන්ති? වික්ඛෙපාභාවදීපනපදමෙතං, න අනාවජ්ජනෙනපි ඤාණානං පවත්තිපරිදීපනං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා විත්ථාරතො වුත්තමෙව.

186. **යාවදෙවාති** ඉදං යථාරුචි පවත්ති විය අපරාපරුප්පත්තිපි ඉච්ඡිතබ්බාති තදභාවං දස්සෙන්තො ආහ – **"සකිං ඛීණානං ආසවානං පුන ඛෙපෙතබ්බාභාවා"**ති. **පච්චුප්පන්නජානනගුණන්ති** ඉදං දිබ්බචක්ඛුඤාණස්ස පරිභණ්ඩඤාණං අනාගතංසඤාණං අනාදියිත්වා වුත්තං, තස්ස පන වසෙන අනාගතංසඤාණගුණං දස්සෙතීති වත්තබ්බං සියා.

ගිහිපරික්ඛාරෙසූති වත්ථාභරණාදිධනධඤ්ඤාදිගිහිපරික්ඛාරෙසු. ගිහිලිඞ්ගං පන අප්පමාණං, තස්මා ගිහිබන්ධනං ඡින්දිත්වා දුක්ඛස්සන්තකරා හොන්තියෙව. සති පන දුක්ඛස්සන්තකිරියාය ගිහිලිඞ්ගෙ තෙ න තිට්ඨන්තියෙවාති දස්සෙන්තො **"යෙපී"**තිආදිමාහ. **සුක්ඛාපෙත්වා** සමුච්ඡින්දිත්වා. අරහත්තං පත්තදිවසෙයෙව පබ්බජනං වා පරිනිබ්බානං වාති අයං නයො න සබ්බසාධාරණොති ආහ **"භූමදෙවතා පන තිට්ඨන්ති"**ති. තත්ථ කාරණවචනං **"නිලීයනොකාසස්ස අත්ථිතාය"**ති. අරඤ්ඤපබ්බතාදිපවිවෙකට්ඨානං **නිලීයනොකාසො. සෙසකාමභවෙති** කාමලොකෙ. **ලළිතජනස්සාති** ආභරණාලඞ්කාරනච්චගීතාදිවසෙන විලාසයුත්තජනස්ස.

සොපීති ''සො අඤ්ඤත්‍ර එකෙනා''ති වුත්තො සොපි. කරතො න කරීයති පාපන්ති එවං **න කිරියං පටිබාහති**. යදි අත්තානංයෙව ගහෙත්වා කථෙති, අථ කස්මා මහාසත්තො තදා ආජීවකපබ්බජ්ජං උපගච්ඡීති ආහ **"තදා කිරා"**තිආදි. **තස්සපීති** න කෙවලං අඤ්ඤෙසං එව පාසණ්ඩානං, තස්සපි. **වීරියං න හාපෙසීති** තපොජිගුච්ඡවාදං සමාදියිත්වා ඨිතො විරාගත්ථාය තං සමාදිණ්ණවත්තං න පරිච්චජි, සත්ථුසාසනං න ඡඩ්ඩෙසි. තෙනාහ – **"කිරියවාදී හුත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තතී"**ති.

තෙවිජ්ජවච්ඡසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

2. අග්ගිවච්ඡසුත්තවණ්ණනා

187. ලොකස්ස සස්සතතාපවත්තිපටික්ඛෙපවසෙන පවත්තො වාදො උච්ඡෙදවාදො එව හොතීති සස්සතග්ගාහාභාවෙ උච්ඡෙදග්ගාහභාවතො පුන පරිබ්බාජකෙන ''අසස්සතො ලොකො''ති වදන්තෙන උච්ඡෙදග්ගාහො පුච්ඡිතො, භගවතාපි සො එව පටික්ඛිත්තොති ආහ **"දුතියෙ නාහං උච්ඡෙදදිට්ඨිකො"**ති. **අන්තානන්තිකාදිවසෙනාති** එත්ථ **අන්තානන්තික**ග්ගහණෙන අන්තවා ලොකො අනන්තවා ලොකොති ඉමං වාදද්වයමාහ. **ආදි-සද්දෙන** ''තං ජීවං තං සරීර''න්තිආදිවාදචතුක්කං සඞ්ගණ්හාති, ඉතරං පන ද්වයං සරූපෙනෙව ගහිතන්ති. **පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බොති** ''තතියෙ නාහං අන්තවාදිට්ඨිකො, චතුත්ථෙ නාහං අනන්තවාදිට්ඨිකො''ති එවමාදිනා පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො. ''හොති තථාගතො පරං මරණා''ති අයම්පි සස්සතවාදො, සො ච ඛො අපරන්තකප්පිකවසෙන, ''සස්සතො ලොකො''ති පන පුබ්බන්තකප්පිකවසෙනාති අයමෙතෙසං විසෙසො. ''න හොති තථාගතො පරං මරණා''ති අයම්පි උච්ඡෙදවාදො, සො ච ඛො සත්තවසෙන, ''අසස්සතො ලොකො''ති පන සත්තසඞ්ඛාරවසෙනාති වදන්ති.

189. සප්පතිභයං උප්පජ්ජනතො සහ දුක්ඛෙනාති **සදුක්ඛං**. තෙනාහ **"කිලෙසදුක්ඛෙනා"**තිආදි. **තෙසංයෙවාති** කිලෙසදුක්ඛවිපාකදුක්ඛානංයෙව. **සඋපඝාතකන්ති** සබාධං. **සඋපායාසන්ති** සපරිස්සමං සඋපතාපං සපීළං. **සපරිළාහන්ති** සදරථං.

කිඤ්චි දිට්ඨිගතන්ති ඉමා තාව අට්ඨ දිට්ඨියො මා හොන්තු, අත්ථි පන, භො ගොතම, යං කිඤ්චි දිට්ඨිගතං ගහිතං. න හි තාය දිට්ඨියා විනා කඤ්චි සමයං පවත්තෙතුං යුජ්ජතීති අධිප්පායෙන පුච්ඡති. **අපවිද්ධන්ති** සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන ඡඩ්ඩිතං. **පඤ්ඤාය දිට්ඨන්ති** විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය භගවතා පටිවිද්ධං.

යත්ථ උප්පජ්ජන්ති, තං සත්තං මථෙන්ති සම්මද්දන්තීති මථිතාති ආහ **''මථිතානන්ති තෙසංයෙව වෙවචන''**න්ති. **කඤ්චි ධම්මන්ති** රූපධම්මං අරූපධම්මං වා. **අනුපාදියිත්වාති** අග්ගහෙත්වා.

190. **න උපෙතීති** සඞ්ඛං න ගච්ඡතීති අත්ථොති ආහ **''න යුජ්ජතී''**ති. **අනුජානිතබ්බං සියා** අනුපාදාවිමුත්තස්ස කඤ්චිපි උප්පත්තියා අභාවතො. ''එවං විමුත්තචිත්තො න උපපජ්ජතී''ති කාමඤ්චෙතං සභාවපවෙදනං පරිනිබ්බානං, එකෙ පන උච්ඡෙදවාදිනො ''මයම්පි 'සත්තො ආයතිං න උපපජ්ජතී'ති වදාම, සමණො ගොතමොපි තථා වදතී''ති උච්ඡෙදභාවෙයෙව පතිට්ඨහිස්සන්ති, තස්මා භගවා ''න උපපජ්ජතීති ඛො වච්ඡ න උපෙතී''ති ආහ. ''උපපජ්ජතී''ති පන වුත්තෙ සස්සතමෙව ගණ්හෙයාති යොජනා. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **අප්පතිට්ඨොති** උච්ඡෙදවාදාදිවසෙන පතිට්ඨාරහිතො. **අනාලම්බොති** තෙසංයෙව වාදානං ඔලම්බාරම්මණස්ස අභාවෙන අනාලම්බො. **සුඛපවෙසනට්ඨානන්ති** තෙසඤ්ඤෙව වාදානං සුඛපවෙසනොකාසං **මා ලභතූති. අනනුඤ්ඤාය ඨත්වාති** ''න උපපජ්ජතී''තිආදිනා අනුජානිතබ්බාය පටිඤ්ඤාය ඨානහෙතු. **අනුඤ්ඤම්පීති** අනුජානිතබ්බම්පි දුතියපඤ්හං **පටික්ඛිපි**. පරියත්තො පන ධම්මො අත්ථතො පච්චයාකාරො එවාති ආහ **''ධම්මොති පච්චයාකාරධම්මො''**ති. **අඤ්ඤත්ථ පයොගෙනාති** ඉමම්හා නියානිකසාසනා අඤ්ඤස්මිං මිච්ඡාසමයෙ පවත්තප්පයොගෙන, අනියානිකං විවිධං මිච්ඡාපටිපත්තිං පටිපජ්ජන්තෙනාති අත්ථො. ''අඤ්ඤවාදියකෙනා''තිපි පාඨො, පච්චයාකාරතො අඤ්ඤාකාරදීපකආචරියවාදං පග්ගය්හ තිට්ඨන්තෙනාති අත්ථො.

191. **අප්පච්චයොති** අනුපාදානො, නිරින්ධනොති අත්ථො.

192. **යෙන රූපෙනාති** යෙන භූතුපාදාදිභෙදෙන රූපධම්මෙන. **තං රූපං** තප්පටිබද්ධසංයොජනප්පහානෙන **ඛීණාසව-තථාගතස්ස පහීනං** අනුප්පත්තිධම්මතං ආපන්නං. තෙන වුත්තං පාළියං ''අනුප්පාදධම්ම''න්තිආදි. අඤ්ඤෙසං ජානනාය අභාවගුණතාය **ගුණගම්භීරො**. ''එත්තකා ගුණා''ති **පමාණං ගණ්හිතුං න සක්කුණෙය්‍යො**. ''ඊදිසා එතස්ස ගුණා''ති පරියොගාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය **දුප්පරියොගාළ්හොති**. **දුජ්ජානොති** අගාධතාය ගම්භීරො ''එත්තකානි උදකාළ්හකසතානී''තිආදිනා පමෙතුං න සක්කාති අප්පමෙය්‍යො, තතො එව දුජ්ජානො. **එවමෙවාන්ති** යථා මහාසමුද්දො ගම්භීරො අප්පමෙය්‍යො දුජ්ජානො, එවමෙව ඛීණාසවොපි ගුණවසෙන, තස්මා අයං රූපාදිං ගහෙත්වා රූපීතිආදිවොහාරො භවෙය්‍ය, පරිනිබ්බුතස්ස පන තදභාවා තථා පඤ්ඤාපෙතුං න සක්කා, තතො තං ආරබ්භ උපපජ්ජතීතිආදි න යුජ්ජෙය්‍ය. යථා පන විජ්ජමානො එව ජාතවෙදො ඛාත්තෙන පුරිසෙන නීයමානො පුරත්ථිමාදිදිසං ගතොති වුච්චෙය්‍ය, න නිබ්බුතො, එවං ඛීණාසවොපීති දස්සෙන්තො **''එවමෙවා''**තිආදිමාහ.

අනිච්චතාති එත්ථ අනිච්චතාගහණං අසාරනිදස්සනං. තෙන යථා සො සාලරුක්ඛො සාඛාපලාසාදිඅසාරාපගමෙන සුද්ධො සාරෙ පතිට්ඨිතො, එවමයං ධම්මවිනයො සාසවසඞ්ඛාතඅසාරවිගමෙන ලොකුත්තරධම්මසාරෙ පතිට්ඨිතොති දස්සෙති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අග්ගිවච්ඡසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

3. මහාවච්ඡසුත්තවණ්ණනා

193. සහ කථා එතස්ස අත්ථීති **සහකථී,** ''මයං පුච්ඡාවසෙන තුම්හෙ විස්සජ්ජනවසෙනා''ති එවං සහපවත්තකථොති අත්ථො. **එතස්සෙව කථිතානි,** තත්ථ පඨමෙ විජ්ජාත්තයං දෙසිතං, දුතියෙ අග්ගිනා දස්සිතන්ති තෙවිජ්ජවච්ඡසුත්තං අග්ගිවච්ඡසුත්තන්ති නාමං විසෙසෙත්වා වුත්තං. **සීසං ලද්ධිං න විස්සජ්ජෙන්ති,** යස්මා සඞ්ඛාරානං නියතොයං විනාසො අනඤ්ඤසමුප්පාදො, හෙතුසමුප්පන්නාපි න චිරෙන නිජ්ඣානං ඛමන්ති, න ලහුං. තෙනාහ **''වසාතෙල ...පෙ.... සුජ්ඣන්තී''**ති. **පච්ඡිමගමනං** ඤාණස්ස පරිපාකං ගතත්තා. යට්ඨිං ආලම්බිත්වා උදකං තරිතුං ඔතරන්තො පුරිසො **''යට්ඨිං ඔතරිත්වා උදකෙ පතමානො''**ති වුත්තො. **කම්මපථවසෙන විත්ථාරදෙසනන්ති** සංඛිත්තදෙසනං උපාදාය වුත්තං. තෙනාහ **''මූලවසෙන චෙත්ථා''**තිආදි. **විත්ථාරසදිසාති** කම්මපථවසෙන ඉධ දෙසිතදෙසනාව මූලවසෙන දෙසිතදෙසනං උපාදාය විත්ථාරසදිසා. **විත්ථාරදෙසනා නාම නත්ථීති** න කෙවලං අයමෙව, අථ ඛො සබ්බාපි බුද්ධානං නිප්පරියායෙන උජුකෙන නිරවසෙසතො විත්ථාරදෙසනා නාම නත්ථි දෙසනාඤාණස්ස මහාවිසයතාය කරණසම්පත්තියා ච තජ්ජාය මහානුභාවත්තා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසමඞ්ගිතාය හි අවසෙසපටිසම්භිදානුභාවිතාය අපරිමිතකාලසම්භතඤාණසම්භාරසමුදාගතාය කදාචිපි පරික්ඛයානරහාය අනඤ්ඤසාධාරණාය පටිභානපටිසම්භිදාය පහූතජිව්හාදිතදනුරූපරූපකායසම්පත්තිසම්පදාය විත්ථාරියමානා භගවතො දෙසනා කථං පරිමිතා පරිච්ඡින්නා භවෙය්‍ය, මහාකාරුණිකතාය පන භගවා වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං තත්ථ තත්ථ පරිමිතං පරිච්ඡින්නං කත්වා නිට්ඨපෙති. අයඤ්ච අත්ථො **මහාසීහනාදසුත්තෙන** (ම. නි. 1.146 ආදයො) දීපෙතබ්බො. **සබ්බං සංඛිත්තමෙව** අත්තජ්ඣාසයවසෙන අකථෙත්වා බොධනෙය්‍යපුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන දෙසනාය නිට්ඨාපිතත්තා. න චෙත්ථ ධම්මසාසනවිරොධො පරියායං අනිස්සාය යථාධම්මං ධම්මානං බොධිතත්තා සබ්බලහුත්තා චාති.

194. **සත්ත ධම්මා කාමාවචරා** සම්පත්තසමාදානවිරතීනං ඉධාධිප්පෙතත්තා.

අනියමෙත්වාති ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො, සාවකො’’ති වා නියමං විසෙසෙන අකත්වා. **අත්තානමෙව…පෙ…. වෙදිතබ්බං,** තථා හි පරිබ්බාජකො ‘‘තිට්ඨතු භවං ගොතමො’’ති ආහ.

195. **සත්ථාව අරහා හොති** පටිපත්තියා පාරිපූරිභාවතො. **තස්මිං බ්‍යාකතෙති** තස්මිං ‘‘එකභික්ඛුපි සාවකො’’තිආදිනා සුට්ඨු පඤ්හෙ කථිතෙ.

196. **සම්පාදකොති** පටිපත්තිසම්පාදකො.

197. **සෙඛාය විජ්ජායාති** සෙඛලක්ඛණප්පත්තාය මග්ගපඤ්ඤාය සාතිසයං කත්වා කරණවසෙන වුත්තා, ඵලපඤ්ඤා පන තාය පත්තබ්බත්තා කම්මභාවෙන වුත්තා. තෙනාහ **‘‘හෙට්ඨිමඵලත්තයං පත්තබ්බ’’**න්ති. ඉමං පනෙත්ථ අවිපරීතමත්ථං පාළිතො එව විඤ්ඤායමානං අප්පටිවිජ්ඣනතො විතණ්ඩවාදී ‘‘යාවතකං සෙඛෙන පත්තබ්බං, අනුප්පත්තං තං මයා’’ති වචනලෙසං ගහෙත්වා ‘‘අරහත්තමග්ගොපි අනෙන පත්තොයෙවා’’ති වදති. **එවන්ති** ඉදානි වුච්චමානාය ගාථාය.

කිලෙසානි පහාය පඤ්චාති පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනසඞ්ඛාතෙ සංකිලෙසෙ පහාය පජහිත්වා, පහානහෙතු වා. **පරිපුණ්ණසෙඛොති** සබ්බසො වඩ්ඪිතසෙඛධම්මො. **අපරිහානධම්මොති** අපරිහානසභාවො. න හි යස්ස ඵාතිගතෙහි සීලාදිධම්මෙහි පරිහානි අත්ථි, සමාධිම්හි පරිපූරකාරිතාය **චෙතොවසිප්පත්තො**. තෙනාහ **‘‘සමාහිතින්ද්‍රියො’’**ති. අපරිහානධම්මත්තාව **ඨිතත්තො**.

අනාගාමිනා හි අසෙඛභාවාවහා ධම්මා පරිපූරෙතබ්බා, න සෙඛභාවාවහාති සො එකන්තපරිපුණ්ණො සෙඛො වුත්තො. **එතං න බුද්ධවචනන්ති** ‘‘මග්ගො බහුචිත්තක්ඛණිකො’’ති එතං වචනං න බුද්ධවචනං අනන්තරෙකන්තවිපාකදානතො, බහුක්ඛත්තුං පවත්තනෙ පයොජනාභාවතො ච ලොකුත්තරකුසලස්ස, ‘‘සමාධිමානන්තරිකඤ්ඤමාහු (ඛු. පා. 6.5; සු. නි. 228), න පාරං දිගුණං යන්ති’’ති (සු. නි. 719) එවමාදීනි සුත්තපදානි එතස්සත්ථසාධකානි. ඔරම්භාගියසංයොජනප්පහානෙන සෙක්ඛධම්මපරිපූරිභාවස්ස වුත්තතාය **අත්ථො** තව වචනෙන **විරුජ්ඣතීති**. **අස්ස** ආයස්මතො වච්ඡස්ස.

198. **අභිඤ්ඤා වා කාරණන්ති** යඤ්හි තං තත්‍ර තත්‍ර සක්ඛිභබ්බතාසඞ්ඛාතං ඉද්ධිවිධපච්චනුභවනාදි, තස්ස අභිඤ්ඤා කාරණං. අථ ඉද්ධිවිධපච්චනුභවනාදි අභිඤ්ඤා, එවං සති **අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං කාරණං. අවසානෙ** ඡට්ඨාභිඤ්ඤාය **පන අරහත්තං**. එත්ථ ච යස්මා පඨමසුත්තෙ ආසවක්ඛයො අධිප්පෙතො, ආසවා ඛීණා එව, න පුන ඛෙපෙතබ්බා, තස්මා තත්ථ ‘‘යාවදෙවා’’ති න වුත්තං. ඉධ ඵලසමාපත්ති අධිප්පෙතා, සා ච පුනප්පුනං සමාපජ්ජීයති, තස්මා ‘‘යාවදෙවා’’ති වුත්තං. තතො එව හි **‘‘අරහත්තං වා කාරණ’’**න්ති වුත්තං. තඤ්හි ‘‘කුදාස්සු නාමාහං තදායතනං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමි, යදරියා එතරහි උපසම්පජ්ජ විහරන්ති’’ති (ම. නි. 1.465; 3.307) අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨපෙත්වා අභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙන්තස්ස කාරණං, තයිදං සබ්බසාධාරණං න හොතීති සාධාරණවසෙන නං දස්සෙන්තො **‘‘අරහත්තස්ස විපස්සනා වා’’**ති ආහ.

200. **පරිචරන්ති නාම** විප්පකතබ්‍රහ්මචරියවාසත්තා. **පරිචිණ්ණො හොති** සාවකෙන නාම සත්ථු ධම්මෙ කත්තබ්බා පරිචරියා සම්මදෙව නිට්ඨාපිතත්තා. තෙනාහ **‘‘ඉති…පෙ…. ථෙරො එවමාහා’’**ති. **තෙසං ගුණානන්ති** තෙසං අසෙක්ඛගුණානං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මහාවච්ඡසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

4. දීඝනඛසුත්තවණ්ණනා

201. ඛනනං ඛතං, සූකරස්ස ඛතං එත්ථ අත්ථීති සූකරඛතා, සූකරස්ස වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ පඨමං ඛතං උපාදාය **සූකරඛතා,** තාය. **එවංනාමකෙති** එවං ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන ලද්ධනාමකෙ. **පංසුධොතෙති** ධොතපංසුකෙ. **ඔතරිත්වා අභිරුහිතබ්බන්ති** පකතිභූමිතො අනෙකෙහි සොපානඵලකෙහි ඔතරිත්වා පුන ලෙණද්වාරං කතිපයෙහි අභිරුහිතබ්බං.

ඨිතකොවාති මාතුලස්ස ඨිතත්තා තත්ථ සගාරවසපතිස්සවසෙන ඨිතකොව. කිඤ්චාපි සබ්බ-සද්දො අවිසෙසතො අනවසෙසපරියාදායකො, වත්ථුඅධිප්පායානුරොධී පන සද්දප්පයොගොති තමත්ථං සන්ධාය පරිබ්බාජකො **‘‘සබ්බං මෙ නක්ඛමතී’’**ති ආහ. යා ලොකෙ මනුස්සඋපපත්තියොතිආදිකා උපපත්තියො, තා අනත්ථසමුදාගතා තත්ථ තත්ථෙව සත්තානං උච්ඡිජ්ජනතො, තස්මා සමයවාදීහි වුච්චමානා සබ්බා ආයතිං උප්පජ්ජනඋපපත්ති න හොති. ජලබුබ්බුළකා විය හි ඉමෙ සත්තා තත්ථ තත්ථ සමයෙ උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජන්ති, තෙසං තත්ථ පටිසන්ධි නත්ථීති අස්ස අධිප්පායො. තෙනාහ **‘‘පටිසන්ධියො’’**තිආදි. **අස්ස අධිප්පායං මුඤ්චිත්වාති** යෙනාධිප්පායෙන පරිබ්බාජකො ‘‘සබ්බං මෙ නක්ඛමතී’’ති ආහ, තං තස්ස අධිප්පායං ජානන්තොපි අජානන්තො විය හුත්වා තස්ස **අක්ඛරෙ තාව දොසං**

දස්සෙන්තොති පදෙසසබ්බං සන්ධාය තෙන වුත්තං, සබ්බසබ්බවිසයං කත්වා තත්ථ දොසං ගණ්හන්තො. යථා ලොකෙ කෙනචි ''සබ්බං වුත්තං, තං මුසා''ති වුත්තෙ තස්ස වචනස්ස සබ්බන්තොගධත්තා මුසාභාවො ආපජ්ජෙය්‍ය, එවං ඉමස්සපි ''සබ්බං මෙ නක්ඛමතී''ති වදතො තථා පවත්තා දිට්ඨිපි නක්ඛමතීති අත්ථතො ආපන්නමෙව හොති. තෙනාහ භගවා – ''එසාපි තෙ දිට්ඨි නක්ඛමතී''ති. යථා පන කෙනචි ''සබ්බං වුත්තං මුසා''ති වුත්තෙ අධිප්පායානුරොධිනී සද්දප්පවත්ති, තස්ස වචනං මුඤ්චිත්වා තදඤ්ඤෙසමෙව මුසාභාවො ඤායාගතො, එවමිධාපි ''සබ්බං මෙ නක්ඛමතී''ති වචනතො යස්සා දිට්ඨියා වසෙන ''සබ්බං මෙ නක්ඛමතී''ති තෙන වුත්තං, තං දිට්ඨිං මුඤ්චිත්වා තදඤ්ඤමෙව යථාධිප්පෙතං සබ්බං නක්ඛමතීති අයමත්ථො ඤායාගතො, භගවා පන වාදීවරො සුඛුමාය ආණියා ථූලං ආණිං නීහරන්තො විය උපායෙන තස්ස දිට්ඨිගතං නීහරිතුං තස්ස අධිප්පායෙන අවත්වා සද්දවසෙන තාව ලබ්භමානං දොසං දස්සෙන්තො **''යාපි ඛො තෙ''**තිආදිමාහ. තෙන වුත්තං – ''අස්ස අධිප්පායං මුඤ්චිත්වා අක්ඛරෙ තාව දොසං දස්සෙන්තො''ති.

පරිබ්බාජකො පන යං සන්ධාය ''සබ්බං මෙ නක්ඛමතී''ති මයා වුත්තං, ''අයං සො''ති යථාවුත්තදොසපරිහරණත්ථං තස්මිං අත්ථෙ වුච්චමානෙ එස දොසො සබ්බො න හොති, එවම්පි සමණො ගොතමො මම වාදෙ දොසමෙව ආරොපෙය්‍යාති අත්තනො අජ්ඣාසයං නිගූහිත්වා යථාවුත්තදොසං පරිහරිතුකාමො **''එසා මෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ **තම්පස්ස තාදිසමෙවාති** යං ''සබ්බං මෙ නක්ඛමතී''ති ගහිතං වත්ථු, තම්පි තාදිසමෙව භවෙය්‍යාති. අයඤ්ච සබ්බන්තොගධදිට්ඨි මය්හම්පි දිට්ඨිවත්ථු, තං මෙ ඛමෙය්‍යාවාති. යස්මා පන ''එසාපි දිට්ඨි තුය්හං නක්ඛමතී''ති යාපි දිට්ඨි වුත්තා භවතා ගොතමෙන, සාපි මය්හං නක්ඛමති, තස්මා සබ්බං මෙ නක්ඛමතෙවාති පරිබ්බාජකස්ස අධිප්පායො. තෙනාහ – **''තං පරිහරාමීති සඤ්ඤාය වදතී''**ති. තථා ච වක්ඛති **''තස්මාපි උච්ඡෙදදිට්ඨි මය්හං නක්ඛමතී''**ති. ''එසා මෙ දිට්ඨී''ති යා යීතිභූතා දිට්ඨි, තාය ''සබ්බං මෙ නක්ඛමතී''ති පනෙත්ථ සබ්බග්ගහණෙන ගහිතත්තා ආහ – **''අත්ථතො පනස්ස එසා දිට්ඨි න මෙ ඛමතීති ආපජ්ජතී''**ති. අයං දොසොති දස්සෙන්තො ආහ **''යස්ස පනා''**තිආදි. **එසාති** දිට්ඨි. **රුචිතන්ති** දිට්ඨිදස්සනෙන අභිනිවිසිත්වා රොචෙත්වා ගහිතං. **තෙන හි දිට්ඨිඅක්ඛමෙන අරුචිතෙන භවිතබ්බන්ති** සති දිට්ඨියා අක්ඛමභාවෙ තතො තාය ගහිතාය ඛමෙය්‍යා රුච්චෙය්‍යා යථා, එවං සබ්බස්ස අක්ඛමභාවෙති අපරභාගෙ **සබ්බං ඛමති රුච්චතීති ආපජ්ජති. න පනෙස තං සම්පටිච්ඡතීති** එස ''සබ්බං මෙ නක්ඛමතී''ති එවං වදන්තො උච්ඡෙදවාදී තං වුත්තනයෙන සබ්බස්ස ඛමනං රුච්චනං න සම්පටිච්ඡති. ඤායෙන වුත්තමත්ථං කථං න සම්පටිච්ඡතීති ආහ **''කෙවලං තස්සාපි උච්ඡෙදදිට්ඨියා උච්ඡෙදමෙව ගණ්හාතී''**ති. සබ්බෙසඤ්හි ධම්මානං ආයතිං උප්පාදං අරුච්චිත්වා තං සන්ධාය අයං ''සබ්බං මෙ නක්ඛමතී''ති වදති, උච්ඡෙදදිට්ඨිකෙසු ච උච්ඡින්නෙසු කුතො උච්ඡෙදදිට්ඨිසභාවොති.

තෙනාති තෙන කාරණෙන, යස්මා ඉධෙකච්චෙ සත්තා ඊදිසං දිට්ඨිං පග්ගය්හ තිට්ඨන්ති, තස්මාති වුත්තං හොති. පජහනකෙන වා චිත්තෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා පජහනකෙහි අප්පජහනකෙ නිද්ධාරෙතුං භගවා ''අතො…පෙ…. බහුතරා''ති අවොචාති ආහ – **''පජහනකෙසු නිස්සක්ක''**න්ති යථා ''පඤ්චසීලෙහි පභාවනා පඤ්ඤවන්තතරා''ති. **''බහූ''**ති වත්වා න කෙවලං බහූ, අථ ඛො අතිවිය බහූති දස්සෙන්තො **''බහුතරා''**ති ආහ. **''බහූ හී''**ති නයිදං නිස්සක්කවචනං, අථ ඛො පච්චත්තවචනං. කථං හි-සද්දොති ආහ **''හි-කාරො නිපාතමත්ත''**න්ති. අනිස්සක්කවචනං තාව තස්ස පජහනකානං බහුභාවතො තෙපි පරතො ''බහුතරා''ති වුච්චියන්ති. **මූලදස්සනන්ති** යෙ තාදිසං දස්සනං පඨමං උපාදියන්ති, තජ්ජාතිකමෙව පච්ඡා ගහිතදස්සනං. විජාතියඤ්හි පඨමං ගහිතදස්සනං අප්පහාය විජාතියස්ස ගහණං න සම්භවති විරුද්ධස්ස අභිනිවෙසස්ස සහ අනවට්ඨානතො . අවිරුද්ධං පන මූලදස්සනං අවිස්සජ්ජෙත්වා විසයාදිභෙදභින්නං අපරදස්සනං ගහෙතුං ලබ්භති. තෙනාහ **''එත්ථ වා''**තිආදි.

තත්ථ කිඤ්චාපි එකච්චසස්සතවාදො සස්සතුච්ඡෙදාභිනිවෙසානං වසෙන යථාක්කමං සස්සතුච්ඡෙදග්ගාහනජාතිකො, උච්ඡෙදග්ගාහෙන පන සස්සතාභිනිවෙසස්ස තංගාහෙන ච අසස්සතාභිනිවෙසස්ස විරුජ්ඣනතො උභයත්ථපි **''එකච්චසස්සතං වා ගහෙතුං න සක්කා''**ති වුත්තං, තථා **''සස්සතං වා උච්ඡෙදං වා න සක්කා ගහෙතු''**න්ති ච. මූලසස්සතඤ්හි පඨමං ගහිතං. **ආයතනෙසුපි යොජෙතබ්බන්ති** පඨමං චක්ඛායතනං සස්සතන්ති ගහෙත්වා අපරභාගෙ න කෙවලං චක්ඛායතනමෙව සස්සතං, සොතායතනම්පි සස්සතං, ඝානායතනාදිපි සස්සතන්ති ගණ්හාතීතිආදිනා යොජෙතබ්බං. **ආයතනෙසුපීති** පි-සද්දෙන ධාතූනං ඉන්ද්‍රියානම්පි ගාහො දට්ඨබ්බො. **ඉදං සන්ධායාති** ''මූලෙ සස්සත''න්තිආදිනා වුත්තපඨමග්ගාහස්ස සමානජාතියං අපරග්ගාහං සන්ධාය.

දුතියවාරෙ පඨමවාරෙ වුත්තසදිසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **තත්ථ ආදීනවං දිස්වාති** ''යදි රූපං සස්සතං සියා, නයිදං ආබාධාය සංවත්තෙය්‍ය. යස්මා ච ඛො ඉදං රූපං අසස්සතං, තස්මා අභිණ්හපටිපීළනට්ඨෙන උදයවයවන්තතාය රූපං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං, සස්සතාභිනිවෙසො මිච්ඡා''තිආදිනා තත්ථ සස්සතවාදෙ ආදීනවං දොසං දිස්වා. **ඔළාරිකන්ති** තස්මා පටිපීළනට්ඨෙන අයාථාවග්ගාහතාය රූපං න සණ්හං ඔළාරිකමෙව. වෙදනාදීනම්පි අනිච්චාදිභාවදස්සනං රූපවෙදනාආදීනං සමානයොගක්ඛමත්තා. **විස්සජ්ජෙතීති** පජහති.

තිස්සො ලද්ධියොති සස්සතුච්ඡෙදඑකච්චසස්සතදිට්ඨියො. යස්මා සස්සතදිට්ඨිකා වට්ටෙ රජ්ජනස්ස ආසන්නා. තථා හි තෙ ඔලීයන්තීති වුච්චන්ති, භවාභවදිට්ඨීනං වසෙන ඉමෙසං සත්තානං සංසාරතො සීසුක්ඛිපනං නත්ථීති එතාව තිස්සො විසෙසතො ගහෙතබ්බා.

ඉධලොකං පරලොකඤ්ච අත්ථීති ජානාතීති එත්තාවතා සස්සතදස්සනස්ස අප්පසාවජ්ජතාකාරණමාහ, **වට්ටං අස්සාදෙති, අභිනන්දතීති** ඉමිනා දන්ධවිරාගතාය. තෙනාහ **"තස්මා"**තිආදි. **ඉධලොකං පරලොකඤ්ච අත්ථීති ජානාතීති** ඉමිනා තාසු තාසු ගතීසු සත්තානං සංසරණං පටික්ඛිපතීති දස්සෙති, **සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං අත්ථීති ජානාතීති** ඉමිනා කම්මඵලං. **කුසලං න කරොතීති** ඉමිනා කම්මං, **අකුසලං කරොන්තො න භායතීති** ඉමිනා පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානි සභාවතො ජායන්තීති දස්සෙති. **වට්ටං අස්සාදෙති අභිනන්දති** තන්නින්නභාවතො . **සීසං ලද්ධිං ජහිතුං න සක්කොති** වට්ටුපච්ඡෙදස්ස අරුච්චනතො. උච්ඡෙදවාදී හි තස්මිං භවෙ උච්ඡෙදං මඤ්ඤති. තතො පරං **ඉධලොකං පරලොකඤ්ච අත්ථීති ජානාති** සුකතදුක්කටානං ඵලං අත්ථීති ජානාති කම්මඵලවාදීභාවතො. යෙභුය්‍යෙන හි උච්ඡෙදවාදී සභාවනියතියදිච්ඡාභිනිවෙසෙසු අඤ්ඤත්‍රාභිනිවෙසො හොති. **සීසං දස්සනං පජහති** වට්ටාභිරතියා අභාවතො. **පාරමියො පූරෙතුං සක්කොන්තො පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා,** ලොකවොහාරමත්තෙනෙව සො සම්මාසම්බුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බායතීති යොජනා. **අසක්කොන්තොති** බුද්ධො හොතුං අසක්කොන්තො. **අභිනීහාරං කත්වා** අග්ගසාවකාදිභාවස්ස අභිනීහාරං සම්පාදෙත්වා. **සාවකො හුත්වාති** අග්ගසාවකො මහාසාවකො හුත්වා, තත්ථාපි තෙවිජ්ජො ඡළභිඤ්ඤො පටිසම්භිදාප්පත්තො වා සුක්ඛවිපස්සකො එව වා බුද්ධසාවකො හුත්වා පරිනිබ්බායති. සබ්බමිදං උච්ඡෙදවාදිනො කල්‍යාණමිත්තනිස්සයෙන සම්මත්තනියාමොක්කමනෙ ඛිප්පවිරාගතාදස්සනත්ථං ආගතං. තෙනාහ **"තස්මා"**තිආදි.

202. **කඤ්ජියෙනෙවාති** ආරනාළෙන. කඤ්ජියසදිසෙන උච්ඡෙදදස්සනෙන. **පූරිතොති** පරිපුණ්ණජ්ඣාසයො. **සොති** පරිබ්බාජකො. **අප්පහායාති** අභින්දිත්වා. **විග්ගහොති කලහො** ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං විරුද්ධග්ගාහොති කත්වා. **විවාදන්ති** විරුද්ධවාදං. **විඝාතන්ති** විරොධහෙතුකං චිත්තවිඝාතං. **විහෙසන්ති** විග්ගහවිවාදනිමිත්තං කායිකං චෙතසිකඤ්ච කිලමථං. **ආදීනවං දිස්වාති** එතාසං දිට්ඨීනං එවරූපො ආදීනවො, අනිය්‍යානිකභාවතාය පන සම්පති ආයතිඤ්ච මහාදීනවොති එවං ආදීනවං දිස්වා.

205. ''එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා''තිආදිනා (ම. නි. 1.241; සං. නි. 3.8) කායං අන්වෙතීති කායන්වයො, සොයෙව, තස්ස වා සමූහො **කායන්වයතා,** කායපටිබද්ධො කිලෙසො. තෙනාහ **"කායං...පෙ.... අත්ථො"**ති.

අසම්මිස්සභාවන්ති අසඞ්කරතො වවත්ථිතභාවං. තෙන තාසං යථාසකං පච්චයානං උප්පජ්ජිත්වා විගමං දස්සෙති. එවඤ්හි තාසං කදාචිපි සඞ්කරො නත්ථි. තෙනාහ **"තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො"**තිආදි. සරූපං අග්ගහෙත්වා ''අඤ්ඤා වෙදනා''ති අනියමෙන වුත්තත්තා තමෙව විගමං දස්සෙන්තො **"අනුප්පන්නාව හොන්ති අන්තරහිතා වා"**ති ආහ. සරූපතො නියමෙත්වා වුච්චමානෙ කාචි අනුප්පන්නා වා හොති, කාචි අන්තරහිතා වාති. **චුණ්ණවිචුණ්ණභාවදස්සනත්ථන්ති** ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජමානභාවදස්සනත්ථං.

න කෙනචි සංවදතීති කෙනචි පුග්ගලෙන සද්ධිං දිට්ඨිරාගවසෙන සංකිලිට්ඨචිත්තො න වදති. තෙනාහ **"සස්සතං ගහෙත්වා"**තිආදි. **න විවදතීති** විරුද්ධභාවො හුත්වා න විවදති. **පරිවත්තෙත්වාති** උච්ඡෙදං ගහෙත්වා එකච්චසස්සතං ගහෙත්වා එවං වුත්තනයෙන තයොපි වාදා පරිවත්තෙත්වා යොජෙතබ්බා . **තෙන වොහරතීති** තෙන ලොකවොහාරෙන ලොකසමඤ්ඤං අනතිධාවන්තො සත්තො පුරිසො පුග්ගලොතිආදිනා වොහරති, න පන ඉතො බාහිරකා විය අභිනිවිසති. තෙනාහ **"අපරාමසන්තො"**ති. **කඤ්චි ධම්මන්ති** රූපාදීසු එකං ධම්මම්පි. **පරාමාසග්ගාහෙන අග්ගණ්හන්තොති** ''නිච්ච''න්තිආදිනා, ''එතං මමා''තිආදිනා ච ධම්මසභාවං අතික්කමිත්වා පරතො ආමසිත්වා ගහණෙන අග්ගණ්හන්තො.

කතාවීති කතකිච්චො. **සො වදෙය්‍යාති** ඛීණාසවො භික්ඛු අහඞ්කාරමමඞ්කාරෙසු සබ්බසො සමුච්ඡින්නෙසුපි අහං වදාමීති වදෙය්‍ය. තත්ථ **අහන්ති** නියකජ්ඣත්තසන්තානෙ. **මමන්ති** තස්ස සන්තකභූතෙ වත්ථුස්මිං ලොකනිරුළ්හෙ. **සමඤ්ඤන්ති** තත්ථ සුකුසලතාය ලොකෙ සමඤ්ඤා කුසලො විදිත්වා. **වොහාරමත්තෙනාති** කෙවලං පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා මහාබොධිපාරමියො පූරෙතුං අසක්කොන්තො සාවකො හුත්වා දෙසවොහාරමත්තෙන න අප්පහීනතණ්හො විය අන්ධපුථුජ්ජනො අභිනිවෙසනවසෙන.

206. **සස්සතාදීසූති** සස්සතාභිනිවෙසාදීසු. **තෙසං තෙසං ධම්මානන්ති** නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. **සස්සතං අභිඤ්ඤායාති** සස්සතදිට්ඨිං සමුදයතො අත්ථඞ්ගමතො අස්සාදතො නිස්සරණතො අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය පටිවිජ්ඣිත්වා. **පහානන්ති** අච්චන්තප්පහානං සමුච්ඡෙදං. **රූපස්ස පහානන්ති** රූපස්ස තප්පටිබද්ධසඤ්ඤොජනප්පහානෙන පහානං. **අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුද්ධෙහි ආසවෙහි අග්ගහෙත්වාව චිත්තං විමුච්චි**. ''ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චී''ති එත්ථ කිඤ්චිපි අග්ගහෙත්වා අසෙසෙත්වා. **සොළස පඤ්ඤාති** මහාපඤ්ඤාදිකා සොළස පඤ්ඤා. **චතුරඞ්ගසමන්නාගතොති** පුණ්ණඋපොසථදිවසතා, කෙනචි අනාමන්තිතමෙව අනෙකසතානංයෙව අනෙකසහස්සානං වා භික්ඛූනං සන්නිපතිතතා, සබ්බෙසං එහිභික්ඛුභාවෙන උපසම්පන්නතා, ඡළභිඤ්ඤතා චාති. තෙනාහ **"තත්‍රිමානි අඞ්ගානී"**තිආදි. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

දීඝනඛසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

5. මාගණ්ඩියසුත්තවණ්ණනා

207. **ද්වෙ මාගණ්ඩියාති** ද්වෙ මාගණ්ඩියනාමකා. **දෙවගබ්භසදිසන්ති** දෙවානං වසනඔවරකසදිසං. **එතං වුත්තන්ති** ''භාරද්වාජගොත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අග්‍යාගාරෙ තිණසන්ථාරකෙ''ති එතං වුත්තං. **න කෙවලං තං දිවසමෙවාති** යං දිවසං මාගණ්ඩියො පරිබ්බාජකො තිණසන්ථාරකං පඤ්ඤත්තං, න කෙවලං තං දිවසමෙව භගවා යෙනඤ්ඤතරො වනසණ්ඩො, තෙනුපසඞ්කමීති යොජනා. **ගාමූපචාරෙති** ගාමසමීපෙ. **සඤ්ඤාණං කත්වාති** සඤ්ඤාණං කත්වා විය. න හි භගවතො තස්ස සඤ්ඤාණකරණෙ පයොජනං අත්ථි.

සමණසෙය්‍යානුරූපන්ති සමණස්ස අනුච්ඡවිකා සෙය්‍යා. පාසංසත්ථො හි අයං රූප-සද්දො. තෙනාහ **''ඉමං තිණසන්ථාරක''**න්තිආදි. **අනාකිණ්ණොති** විලුළිතො අසණ්ඨිතො. හත්ථපාදසීසෙහි තත්ථ තත්ථ පහටෙන න චලිතො **අභින්නො,** අවලිතත්තා එව අභින්නං අත්ථරණං. **පරිච්ඡින්දිත්වා පඤ්ඤත්තො වියාති** අයං ඡෙකෙන චිත්තකාරෙන චින්තෙත්වා තූලිකාය පරිච්ඡින්නලෙඛාය පරිච්ඡින්දිත්වා ලිඛිතා චිත්තකතසෙය්‍යා විය. භූනං වුච්චති වඩ්ඪිතං, තං හන්තීති **භූනහුනො**. තෙනාහ **''හතවඩ්ඪිනො''**ති. තං පනායං චක්ඛාදීසු සංවරවිධානං වඩ්ඪිහනනං මඤ්ඤති. තෙනාහ **''මරියාදකාරකස්සා''**ති. **බ්‍රූහෙතබ්බන්ති** උළාරවිසයූපහාරෙන වඩ්ඪෙතබ්බං පීණෙතබ්බං. තං පන අනනුභූතානුභවනෙන හොතීති ආහ **''අදිට්ඨං දක්ඛිතබ්බ''**න්ති. අනුභූතං පන අපණීතං හොතීති වුත්තං **''දිට්ඨං සමතික්කමිතබ්බ''**න්ති. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදී කිරෙස පරිබ්බාජකො, තස්මා **එවං ඡසු ද්වාරෙසු වඩ්ඪිං පඤ්ඤපෙති.** යස්මා යං ඡන්නම්පි චක්ඛාදීනං යථාසකං විසයග්ගහණං පටික්ඛිපන්තො ලොකස්ස අවඩ්ඪිතං විනාසමෙව පඤ්ඤපෙති, **තස්මා සො සයම්පි වඩ්ඪිහතො** හතවඩ්ඪිතො.

සංකිලෙසතො ආරකත්තා **අරියො** නිය්‍යානිකධම්මභාවතො **ඤායො ධම්මො**. වජ්ජලෙසස්සපි අභාවතො **කුසලො**. තෙනාහ **''පරිසුද්ධෙ කාරණධම්මෙ අනවජ්ජෙ''**ති. **උග්ගතස්සාති** උච්චකුලීනතාදිනා උළාරස්ස. **මුඛෙ ආරක්ඛං ඨපෙත්වාති** මුඛෙන සංයතො හුත්වා. **අම්බජම්බුආදීනි ගහෙත්වා විය අපූරයමානොති** අම්බජම්බුආදීනි අඤ්ඤමඤ්ඤවිසදිසානි විය පූරණකථානයෙන යං කිඤ්චි අකථෙත්වා. තෙනාහ **''මයා කථිතනියාමෙනා''**ති.

208. **ඵලසමාපත්තියා වුට්ඨිතොති** දිවාවිහාරතො වුට්ඨිතොති අත්ථො. දිවාවිහාරොපි හි ''පටිසල්ලාන''න්ති වුච්චති ''රහොගතස්ස පටිසල්ලීනස්ස එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදී''තිආදීසු (පාරා. 18). භගවා හි ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨායානුත්තරකාලං තෙසං කථාසල්ලාපං සුත්වා දිවාවිහාරතො වුට්ඨාය තත්ථ ගතො. සංවෙගො නාම සහොත්තප්පඤාණං, තං නිබ්බින්දනවසෙනපි හොති, සංවෙගනිස්සිතං සන්ධායාහ **''පීතිසංවෙගෙන සංවිග්ගො''**ති. සො පන යස්මා පුරිමාවත්ථාය චලනං හොති චිත්තස්ස, තස්මා ආහ **''චලිතො කම්පිතො''**ති. **තිඛිණසොතෙන පුරිසෙනාති** භගවන්තං සන්ධායාහ.

209. **ධම්මදෙසනං ආරභි** යථා විනෙය්‍යදමනකුසලො **වසනට්ඨානට්ඨෙනාති** ඉදං ආරමිතබ්බභාවස්ස භාවලක්ඛණවචනං. ආරමති එත්ථාති ආරාමො, රූපං ආරාමො එතස්සාති **රූපාරාමං,** තතො එව තන්නින්නභාවෙන **රූපෙ රතන්ති රූපරතං,** තෙන සම්මො දුප්පත්තියා රූපෙන සම්මුදිතන්ති **රූපසම්මුදිතං,** තදෙතං තදභිහතජවනකිච්චං තත්ථ ආරොපෙත්වා වුත්තං. **දන්තන්තිආදීසුපි** එසෙව නයො. **දන්තං** දමිතං. **නිබ්බිසෙවනන්ති** විගතවිසූකායිකං. **ගුත්තන්ති** සතියා ගුත්තං. **රක්ඛිතන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **සංවුතන්ති** අපනීතං පවෙසනිවාරණෙන. තෙනාහ **''පිහිත''**න්ති.

210. **උප්පජ්ජනපරිළාහන්ති** උප්පජ්ජනකිලෙසපරිළාහං. **කිං වචනං වත්තබ්බං අස්සාති** රූපාරම්මණං අනුභවිත්වා සමුදයාදිපභානං පරිග්ගණ්හිත්වා පරිනිබ්බින්දිත්වා විරජ්ජිත්වා යො විමුත්තො, තත්ථ කිං වුද්ධිහතපරියායො අවස්සං ලභති න ලභතීති පුච්ඡති. පරිබ්බාජකො තාදිසෙ සාරබද්ධවිමුත්තිකෙ වුද්ධිහතොති න වදෙය්‍යාති ආහ **''න කිඤ්චි, භො, ගොතමා''**ති.

211. **තෙති** තයා, අයමෙව වා පාඨො. **වස්සං වාසො වස්සං** උත්තරපදලොපෙන, වස්සිතුං අරහතීති **වස්සිකො,** වස්සකාලෙ නිවාසානුච්ඡවිකොති අත්ථො.

නාතිඋච්චො හොති නාතිනීචොති ගිම්හිකො විය උච්චො, හෙමන්තිකො විය නීචො න හොති, අථ ඛො තදුභයවෙමජ්ඣලක්ඛණතාය නාතිඋච්චො හොති නාතිනීචො. **නාතිතනූනීති** හෙමන්තිකස්ස විය න බුද්දකානි. **නාතිබහූනීති** ගිම්හිකස්ස විය න අතිබහූනි. **මිස්සකානෙවාති** හෙමන්තිකගිම්හිකෙසු වුත්තලක්ඛණවොමිස්සකානි. **උණ්හපවෙසනත්ථායාති** නියූහෙසු පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තඤ්ච පතිතසූරියොභාසවසෙන උණ්හස්ස අබ්භන්තරපවෙසනත්ථාය. **භිත්තිනියූහානි නීහරියන්තීති** දක්ඛිණපස්සෙ භිත්තීසු නියූහානි නීහරිත්වා කරීයන්ති. **විපුලජාලානීති** පුථුලඡිද්දානි. **උදකයන්තානීති** උදකවාහකයන්තානි.

නීලුප්පලගච්ඡකෙ කත්වාති විකසිතෙහි නීලුප්පලෙහි ගච්ඡකෙ නළිනිකෙ කත්වා. **ගන්ධකලලන්ති** ගන්ධමිස්සකකද්දමං. **යමකභිත්තීති** යුගළභිත්ති, තස්සා අන්තරෙ නාළි, යතො උදකං අභිරූහති. **ලොහනාළින්ති**

ලොහමයයන්තනාළිං. **ජාලන්ති** තම්බලොහමයං ජාලං. **හෙට්ඨා යන්තං පරිවත්තෙන්තීති** හෙට්ඨාභාගෙ උදකයන්තං ගමෙන්ති. **උදකඵුසිතෙ තෙමෙන්තෙ විවණ්ණතා මාහොසීති නීලපටං නිවාසෙති. දිවාකාලෙ**ති දිවසවෙලාය. **අජ්ඣත්තං වූපසන්තචිත්තො විහරාමී**ති එතෙන අත්තනො ඵලසමාපත්තිවිහාරො භගවතා දස්සිතොති ආහ – **"තාය රතියා රමමානොති ඉදං චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිරතිං සන්ධාය වුත්ත"**න්ති.

212. **මහා ච නෙසං පපඤ්චොති** නෙසං රාජූනං මහාපපඤ්චො රාජිද්ධිවසෙන සබ්බදා සම්පත්තිවිසයො ච, අනුභවිතුං න ලභන්තීති අධිප්පායො. **මන්තෙ ගවෙසන්තා විචරන්ති,** න භොගසුඛං. **ගණනා** නාම අච්ඡින්නගණනා, න විගණගණනා න පණගණනා. **ආවට්ටොති** යථාධිගතෙ දිබ්බෙ කාමෙ පහාය කාමහෙතු ආවට්ටො නිවත්තො පරිවත්තිතො **භවෙය්‍ය. එවං මානුසකා කාමාති** යථා කොචි කුසග්ගෙන උදකං ගහෙත්වා මහාසමුද්දෙ උදකං මිනෙය්‍ය. තත්ථ මහාසමුද්දෙ උදකමෙව මහන්තං විපුලං පණීතඤ්ච, එවං දිබ්බානං කාමානං සමීපෙ උපනිධාය මානුසකා කාමා අප්පමත්තකා ඔරමත්තකා නිහීනා, දිබ්බාව කාමා මහන්තා විපුලා උළාරා පණීතා. **සමධිගය්හාති** සම්මා අධිගමනවසෙන නිග්ගය්හ දිබ්බම්පි සුඛං හීනං කත්වා **තිට්ඨති**.

213. ආරොග්‍යහෙතුකං සුඛං අස්ස අත්ථීති **සුඛී,** තං පනස්ස රොගවිගමතොවාති ආහ **"පඨමං දුක්ඛිතො පච්ඡා සුඛිතො"**ති. සෙරී නාම අත්තාධීනවුත්තීති ආහ **"සෙරී එකකො භවෙය්‍යා"**ති. අත්තනො වසො සයංවසො, සො එතස්ස අත්ථීති **සයංවසී. අඞ්ගාරකපල්ලං විය** කාමවත්ථුපරිළාහහෙතුතො. **තච්ඡෙත්වාති** සට්ටෙත්වා, කණ්ඩූයිත්වාති අත්ථො.

214. යෙන කායො මධුරකජාතො හොති, තං කිර කුට්ඨං ඡවිං විනාසෙති, චම්මං ඡිද්දජාතං විය හොති. තෙනෙවාහ **"උපහතකායප්පසාදො"**ති. **පච්චලත්ථාති** පටිලභි. අවිජ්ජාභිභූතතාය විරොධිපච්චයසමායොගෙන **පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස උපහතත්තා**. ආයතිං දුක්ඛඵලතාය එතරහි ච කිලෙසදුක්ඛබහුලතාය කාමානං **දුක්ඛසම්ඵස්සතා,** තදුභයසංයුත්තෙසු තෙසු ච තං අසල්ලක්ඛිත්වා එකන්තසුඛාභිනිවෙසො විපරීතසඤ්ඤාය, න කෙවලාය සුඛවෙදනාය සුඛාති පවත්තසඤ්ඤී.

215. **තානීති** කුට්ඨසරීරෙ වණමුඛානි. **අසුචීනීති** අසුභානි. **දුග්ගන්ධානීති** විස්සගන්ධානි. **පූතීනීති** කුණපභූතානි. **ඉදානීති** එතරහි. නඛෙහි විප්පතච්ඡනඅග්ගිපරිතාපනෙහි අතිනිප්පීළනකාලෙ **පාණකා...පෙ.... පග්ඝරන්ති,** තෙන වෙදනා තනුකා හොති. **එවන්ති** වුත්තනයෙන වෙදනාය තනුකභාවතො.

ආරොග්‍යභාවෙ ධනලාභාදිලාභුප්පත්තිතො, අසති ච ආරොග්‍යෙ ලාභස්ස නිරත්ථකභාවතො, දිට්ඨධම්මිකාදිසබ්බසම්පත්තීනං ලාභස්ස නිමිත්තභාවතො ච **ආරොග්‍යපරමා ලාභා**. නිබ්බානෙ සුඛුප්පත්තිතො, අසති ච නිබ්බානාධිගමෙ තාදිසස්ස සුඛස්ස අනුපලබ්භනතො, සබ්බසඞ්ඛතවිවිත්තත්තා ච සබ්බසො ච සංසාරදුක්ඛාභාවතො, අධිගතෙ ච තස්මිං සකලවට්ටදුක්ඛාභාවතො ච **නිබ්බානං පරමං සුඛං. පුබ්බභාගමග්ගානන්ති** කායානුපස්සනාදිභෙදභින්නානං අරියමග්ගස්ස පුබ්බභාගියානං මග්ගානං. තෙසඤ්ච අමතගාමිතා නාම තන්නින්නතාවසෙනෙව සච්ඡිකිරියාවසෙනාති ආහ **"පුබ්බභාගගමනෙනෙව අමතගාමින"**න්ති. **අට්ඨඞ්ගිකො** අරියමග්ගො **ඛෙමො** සබ්බපරිස්සයසමුග්ඝාතනෙන අනුපද්දුතත්තා, තංසමඞ්ගීනං සබ්බසො අනුපද්දුතත්තා තංසමඞ්ගීනං සබ්බසො අනුපද්දවහෙතුතො ච. **ලද්ධිවසෙන ගහිතාති** සස්සතවාදාදීහි කෙවලං තෙසං ලද්ධිවසෙන තථා ගහිතා. **ඛෙමඅමතගාමිනන්ති** ඉමිනා හි ''ඛෙමංඅමතගාමින''න්ති විභත්තිඅලොපෙන නිද්දෙසො, අත්ථො පන විභත්තිලොපෙන දට්ඨබ්බොති දස්සෙති.

216. **අනොමජ්ජතීති** අනු අනු ඔමජ්ජති. අපරාපරං හත්ථං **හෙට්ඨා ඔතාරෙන්තො මජ්ජති**.

217. **ඡෙකන්ති** ඝනභාවෙන චීතං. ඝනමට්ඨභාවෙන සුන්දරං හොතීති ආහ **"සම්පන්න"**න්ති. සාධූහි පරමප්පිච්ඡසන්තුට්ඨෙහි ලාතො ගහිතොති **සාහුළි. සඞ්කාරචොළකං** නිච්චකාළකං.

218. තත්ථ තත්ථ රුජනට්ඨෙන විබාධනට්ඨෙන **රොගොව භූතො**. විපස්සනාඤාණෙනපි සිඛාප්පත්තෙන ආරොග්‍යං එකදෙසෙන පස්සති, නිබ්බානඤ්ච වට්ටපටිපක්ඛතොති ආහ **"විපස්සනාඤාණඤ්චෙවා"**ති.

219. **අන්තරාති** පඨමුප්පත්ති ජරාමරණානං වෙමජ්ඣෙ. **උපහතොති** පිත්තසෙම්හාදිදොසෙහි දූසිතභාවෙන කථිතො. පිත්තාදිදොසෙ පන භෙසජ්ජසෙවනාය නිවත්තෙන්තො උපහතං පටිපාකතිකං කරොන්තො **චක්ඛූනි උප්පාදෙති නාම. විනට්ඨානීති** අනුප්පත්තිධම්මතං ආපන්නානි.

220. **පුබ්බෙ වුත්තෙ** සාහුළියචීරෙ. **වට්ටෙ අනුගතචිත්තෙනාති** අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ අනාදීනවදස්සිතාය අනුගාමිචිත්තෙන.

221. ධම්මස්සාති නිබ්බානස්ස. **අනුධම්මන්ති** අනුරූපං නියාානධම්මං. තෙනාහ **"අනුච්ඡවිකං පටිපද"**න්ති. **පඤ්චක්ඛන්ධෙති** පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ දස්සෙති. ''දීඝරත්තං වත, භො''තිආදිනා පාළියං විවට්ටං දස්සිතං. තෙනාහ **"උපාදානනිරොධාති විවට්ටං දස්සෙන්තො"**ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මාගණ්ඩියසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

6. සන්දකසුත්තවණ්ණනා

223. දෙවෙන වස්සෙන කතො සොබ්භො දෙවකතසොබ්භො. තෙනාහ **"වස්සො…පෙ…. රහදො"**ති. **ගුහාති** පංසුගුහා පාසාණගුහා මිස්සකගුහාති තිස්සො ගුහා. තත්ථ **පංසුගුහා** උදකමුත්තට්ඨානෙ අහොසි නින්නට්ඨානං පන උදකෙන අජ්ඣොත්ථතං. **උමඞ්ගං කත්වාති** හෙට්ඨා සුදුග්ගං කත්වා. **අනමතග්ගියං පච්චවෙක්ඛිත්වාති** ''න ඛො සො සත්තාවාසො සුලභරූපො, යො ඉමිනා දීඝෙන අද්ධුනා අනාවුට්ඨපුබ්බො''තිආදිනා (ම. නි. 1.160) ඉදඤ්ච තළාකං මයා වුත්ථපුබ්බං භවිස්සති, තම්පි ඨානං සො ච අත්තභාවො අපඤ්ඤත්තිකභාවං ගතොති එවං අනමතග්ගියං පච්චවෙක්ඛිත්වා තාදිසං ඨානං ගන්තුං වට්ටති. ඉමිනා නයෙන සමුද්දපබ්බතදස්සනාදීසුපි පච්චවෙක්ඛණාවිධි වෙදිතබ්බො.

උච්චං නදමානායාති උච්චං කත්වා සද්දං කරොන්තියා **කාමස්සාදභවස්සාදාදිවත්ථුන්ති** ''අයඤ්ච අයඤ්ච කාමො ඉට්ඨො කන්තො මනාපො, අසුකො භවො ඉට්ඨො කන්තො මනාපො, එවමයං ලොකො පියෙහි පියතරො''ති එවං කාමස්සාදභවස්සාදලොකස්සාදාදිසඞ්ඛාතං වත්ථුං. දුග්ගතිතො සංසාරතො ච නියාාති එතෙනාති නියාානං, සග්ගමග්ගො මොක්ඛමග්ගො ච, තං නියාානං අරහති, නියාානෙ වා නියුත්තාති නියාානිකා, නියාානං වා ඵලං එතිස්සා අත්ථීති නියාානිකා, වචීදුච්චරිතාදිසංකිලෙසතො නියාාතීති වා නියාානීයා, ඊ-කාරස්ස රස්සත්තං ය-කාරස්ස ච ක-කාරං කත්වා නියාානිකා, චෙතනාය සද්ධිං සම්ඵප්පලාපා වෙරමණි. තප්පටිපක්ඛතො අනියාානිකා, තස්සා භාවො අනියාානිකත්තං, තස්මා **අනියාානිකත්තා. තිරච්ඡානභූතාති** තිරොකරණභූතා. **ගෙහස්සිතකථාති** කාමපටිසංයුත්තකථා. **කම්මට්ඨානභාවෙති** අනිච්චතාපටිසංයුත්තචතුසච්චකම්මට්ඨානභාවෙ. සහ අත්ථෙනාති **සාත්ථකං,** හිතපටිසංයුත්තන්ති අත්ථො. **විසිඛාති** ඝරසන්නිවෙසො, විසිඛාගහණෙන ච තන්නිවාසිනො ගහිතා ''ගාමො ආගතො''තිආදීසු (සාරත්ථ. ටී. 1.ආචරියපරම්පරකථාවණ්ණනා) විය. තෙනෙවාහ **"සූරා සමත්ථා"**ති **"සද්ධා පසන්නා"**ති ච. කුම්භට්ඨානප්පදෙසෙන කුම්භදාසියො වුත්තාති ආහ **"කුම්භදාසිකථා වා"**ති.

228. වොහාරො විය තෙසං තථා වොහාරමත්තං ගහෙත්වා වුත්තං **"බ්‍රහ්මචරියවාසෙ"**ති. **අකතාති** සමෙන, විසමෙන වා කෙනචි හෙතුනා න කතා න විහිතා. කතවිධො කරණවිධි නත්ථි එතෙසන්ති **අකටවිධා**. පදද්වයෙනපි ලොකෙ කෙනචි හෙතුපච්චයෙන නෙසං අනිබ්බත්තතං දස්සෙති. **ඉද්ධියාපි න නිම්මිතාති** කස්සචි ඉද්ධිමතො චෙතොවසිප්පත්තස්ස දෙවස්ස, ඉස්සරාදිනො වා ඉද්ධියාපි න නිම්මිතා. **අනිම්මාතාති** කස්සචි අනිම්මාපිතා. **රූපාදිජනකභාවන්ති** රූපසද්දාදීනං පච්චයභාවං, රූපාදයොපි පථවියාදීහි අප්පටිබද්ධවුත්තිකාති තස්ස අධිප්පායො. යථා පබ්බතකූටං කෙනචි අනිබ්බත්තිතං කස්සචි ච අනිබ්බත්තනකං, එවමෙතෙපීති ආහ **"පබ්බතකූටා විය ඨිතාති කූටට්ඨා"**ති. යම්පිදං බීජතො අඞ්කුරාදි ජායතීති වුච්චති, තං විජ්ජමානමෙව තතො නික්ඛමති නාවිජ්ජමානං, අඤ්ඤථා අඤ්ඤතොපි අඤ්ඤස්ස උපලද්ධි සියාති අධිප්පායො. **එවං ඨිතාති** එවං නිබ්බිකාරා ඨිතා. **උභයෙනපීති** අත්ථද්වයෙනපීති වදන්ති. ''කූටට්ඨා එසිකට්ඨායිට්ඨිතා''ති පදද්වයෙනපි. **තෙසං** සත්තන්නං කායානං. **ඨිතත්තාති** නිබ්බිකාරාභාවෙන ඨිතත්තා. **න චලන්තීති** විකාරං නාපජ්ජන්ති. විකාරාභාවතො හි තෙසං සත්තන්නං කායානං එසිකට්ඨායිට්ඨිතතා. අනිඤ්ජනඤ්ච අත්ථතො පකතියා අවට්ඨානමෙවාති දස්සෙතුං **"න විපරිණාමෙන්තී"**ති වුත්තං. තථා අවිපරිණාමධම්මත්තා එව තෙ **අඤ්ඤමඤ්ඤං න බ්‍යාබාධෙන්ති.** සති හි විකාරං ආපාදෙතබ්බතාය බ්‍යාබාධකතාපි සියා, තථා අනුග්ගහෙතබ්බතාය අනුග්ගාහකතාති තදභාවං දස්සෙතුං පාළියං ''නාල''න්තිආදි වුත්තං.

පථවී එව කායෙකදෙසත්තා **පථවීකායො. හන්තුං වා සාතෙතුං වා සමත්ථො නාම නත්ථී** ජීවසත්තමානං කායානං නිච්චතාය නිබ්බිකාරභාවතො, එතෙනෙව නෙසමහන්තබ්බතා අසාතෙතබ්බතා අත්ථතො වුත්තායෙවාති දට්ඨබ්බා. තථා හි වුත්තං **"සත්තන්නංත්වෙව කායාන"**න්තිආදි. **සොතුං වා සාවෙතුං වා සමත්ථො නාම නත්ථීති** පච්චෙකං නෙසං සවනෙසු අසමත්ථත්තා තදෙකදෙසාදීසුපි අසමත්ථතං දීපෙති. යදි කොචි හන්තා නත්ථි, කථං සත්ථප්පහාරොති ආහ **"යථා මුග්ගරාසිආදීසූ"**තිආදි. **කෙවලං සඤ්ඤාමත්තමෙව හොති,** හනනඝාතනාදි පන පරමත්ථතො නත්ථෙව කායානං අවිකොපනීයභාවතොති අධිප්පායො. **කෙවලං තක්කමත්තෙන නිරත්ථකං දිට්ඨිං දීපෙතීති** එතෙන යස්මා තක්කිකා නිරඞ්කුසතාය පරිකප්පනස්ස යං කිඤ්චි අත්තනා පරිකප්පිතං සාරතො මඤ්ඤමානා තථෙව අභිනිවිස්ස තක්කදිට්ඨිග්ගාහං ගණ්හන්ති, තස්මා න තෙසං දිට්ඨිවත්ථුස්මිං විඤ්ඤූහි විචාරණා කත්තබ්බාති දස්සෙති. **කෙචීති** සාරසමාසාචරියා. **පඤ්චින්ද්‍රියවසෙනාති** පඤ්චරූපින්ද්‍රියවසෙන. **කම්මන්ති ලද්ධි** කම්මභාවෙන සුපාකටත්තා. අවඞ්කකථාතාරණාදිකා **ද්වාසට්ඨි පටිපදා. එකස්මිං කප්පෙති** එකස්මිං මහාකප්පෙ.

පුරිසභූමියොති පධානපුග්ගලෙන නිද්දෙසො, ඉත්ථීනම්පෙතා භූමියො ඉච්ඡන්තෙව. **භික්ඛු ච පන්නකොති**ආදි තෙසං පාළියෙව. තත්ථ **පන්නකොති** භික්ඛාය විචරණකොති වදන්ති, තෙසං වා පටිපත්තිං පටිපන්නකො. **ජිනොති**

ජිණ්ණො, ජරාවසෙන නිහීනධාතුකොති වදන්ති, අත්තනො වා පටිපත්තියා පටිපක්ඛං ජිනිත්වා ඨිතො. සො කිර තථාභූතො කස්සචිපි ධම්මං න කථෙති, තෙනාහ **"න කිඤ්චි ආහා"**ති. **අලාභින්ති** "සො න කුම්භිමුඛා පටිග්ගණ්හතී"තිආදිනා (දී. නි. 1.394) නයෙන වුත්තඅලාභහෙතුසමායොගෙන අලාභිං. තතො එව ජිඝච්ඡාදුබ්බලපරෙතතාය සයනපරායණං **සමණං පන්නභූමීති වදති**.

ආජීවවුත්තිසතානීති සත්තානං ආජීවභූතානි ජීවිකාවුත්තිසතානි. පසුග්ගහණෙන එළකජාති ගහිතා, මිගග්ගහණෙන රුරුගවයාදිසබ්බමිගජාති. **බහූ දෙවා**ති චාතුමහාරාජිකාදිබ්‍රහ්මකායිකාදිවසෙන නෙසං අන්තරභෙදවසෙන බහූ දෙවා. තත්ථ චාතුමහාරාජිකානං එකච්චො අන්තරභෙදො **"මහාසමයසුත්තෙන"** (දී. නි. 2.331 ආදයො) දීපෙතබ්බො. **මානුසාපි අනන්තා**ති දීපදෙසකුලවංසාජීවාදිවිභාගවසෙන මානුසාපි අනන්තභෙදා. පිසාචා එව පෙසාචා, තෙ අපරපෙතාදයො **මහන්තා** වෙදිතබ්බා.

ඡද්දන්තදහමන්දාකිනියො **කුළීරමුචලින්ද**නාමෙන වදති. **ගණ්ඨිකා**ති පබ්බගණ්ඨිකා. **පණ්ඩිතොපි…පෙ…. උද්ධං න ගච්ඡති,** කස්මා? සත්තානං සංසරණකාලස්ස නියතභාවතො.

අපරිපක්කං සංසරණනිමිත්තං සීලාදිනා **පරිපාචෙති නාම** සීඝංයෙව විසුද්ධිප්පත්තියා. **පරිපක්කං ඵුස්ස ඵුස්ස** පත්වා පත්වා පරිපක්කභාවාපාදනෙන **බ්‍යන්තිං කරොති නාම. සුත්තගුළෙ**ති සුත්තවට්ටියං. **නිබ්බෙඨියමානමෙව පලෙතී**ති උපමාය සත්තානං සංසාරො අනුක්කමෙන ඛීයතෙව, න තස්ස වඩ්ඪීති දස්සෙති පරිච්ඡින්නරූපත්තා.

229. **නියතිවාදෙ පක්ඛිපන්තො**ති සබ්බඤ්ඤුතං පටිජානිත්වාපි පදෙසඤ්ඤුතාය අසම්පායමානො තත්ථ අත්තනො අඤ්ඤාණකිරියං පරිහරිතුං අසක්කොන්තො ච "එවමෙසා නියතී"ති නියතිවාදෙ පක්ඛිපන්තො.

230. ධම්මකථාය අපස්සයභූතො අනුස්සවො එතස්ස අත්ථීති **අනුස්සවී,** තෙනෙවස්ස අපස්සයවාදං දස්සෙතුං **"අනුස්සවනිස්සිතො"**ති ආහ. **සවනං සච්චතො**ති යං කිඤ්චි අනුස්සවං, තං සවනං සච්චන්ති ගහෙත්වා ඨිතො. **පිටකසම්පදායා**ති ගන්ථසම්පාදනෙන, තාදිසං ගන්ථං පගුණං වාචුග්ගතං කත්වා තං නිස්සාය ධම්මං කථෙති. තෙනාහ **"වග්ගපණ්ණාසකායා"**තිආදි.

232. **මන්දපඤ්ඤො**ති පරිත්තපඤ්ඤො. **මොමූහො**ති සම්මුය්හකො. "එවන්තිපි මෙ නො"තිආදිනා විවිධො නානප්පකාරො ඛෙපො වාචාය පරවාදානං ඛිපනං වාචාවික්ඛෙපො, තං **වාචාවික්ඛෙපං,** න මරති න පච්ඡිජ්ජති යථාවුත්තො වාදවික්ඛෙපො එතායාති අමරා, තත්ථ පවත්තා දිට්ඨි අමරාවික්ඛෙපො, තං **අමරාවික්ඛෙපං. අපරියන්තවික්ඛෙප**න්ති "එවම්පි මෙ නො"තිආදිනා පුච්ඡිතස්ස අපරියොසාපනවසෙන වික්ඛෙපං. **ඉතො චිතො ච සන්ධාවති** එකස්මිං සභාවෙ අනවට්ඨානතො. **ගාහං න උපගච්ඡතී**ති මිච්ඡාගාහතාය උත්තරවිධානාය පුරිමපක්ඛං ඨපෙත්වා ගාහං න උපගච්ඡති. අමරාසදිසාය අමරාය වික්ඛෙපොති **අමරාවික්ඛෙපො.**

ඉදං කුසලන්ති එත්ථ **ඉති**-සද්දො පකාරත්ථො, ඉමිනා පකාරෙනාති අත්ථො. අමරාවික්ඛෙපිකො යථා කුසලෙ, එවං අඤ්ඤස්මිං යං කිඤ්චි කෙනචි පුච්ඡිතං අත්ථං අත්තනො අරුච්චනතාය "එවන්තිපි මෙ නො"තිආදිනා තත්ථ තත්ථ වික්ඛෙපඤ්ඤෙව ආපජ්ජති, තස්මා "එවන්තිපි මෙ නො"තිආදි තත්ථ තත්ථ පුච්ඡිතාකාරපටිසෙධනවසෙන වික්ඛිපනාකාරදස්සනං. නනු චෙත්ථ වික්ඛෙපවාදිනො වික්ඛෙපපක්ඛස්ස අනනුජානනං වික්ඛෙපපක්ඛෙ අවට්ඨානං යුත්තන්ති? න, තත්ථාපි තස්ස සම්මූළ්හස්ස පටික්ඛෙපවසෙනෙව වික්ඛෙපවාදස්ස පවත්තනතො. තෙන වුත්තං **"නො"**ති. තථා හි සඤ්චයො බෙලට්ඨපුත්තො රඤ්ඤා අජාතසත්තුනා සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං පුට්ඨො පරලොකත්තිකාදීනං පටිසෙධනමුඛෙන වික්ඛෙපං බ්‍යාකාසි.

එත්ථාහ – "නනු චායං සබ්බොපි අමරාවික්ඛෙපිකො කුසලාදයො ධම්මෙ පරලොකත්තිකාදීනි ච යථාභූතං අනවබුජ්ඣමානො තත්ථ තත්ථ පඤ්හං පුට්ඨො සමානො පුච්ඡාය වික්ඛෙපමත්තං ආපජ්ජති, තස්ස කථං දිට්ඨිගතභාවො. න හි අවත්තුකාමස්ස විය පුච්ඡිතමත්ථං අජානන්තස්ස වික්ඛෙපකරණමත්තෙන තස්ස දිට්ඨිගතිකතා යුත්තා"ති? වුච්චතෙ – න හෙව ඛො පුච්ඡාය වික්ඛෙපකරණමත්තෙන තස්ස දිට්ඨිගතිකතා, අථ ඛො මිච්ඡාභිනිවෙසවසෙන. සස්සතාභිනිවෙසෙන මිච්ඡාභිනිවිට්ඨොයෙව හි පුග්ගලො මන්දබුද්ධිතාය කුසලාදිධම්මෙ පරලොකත්තිකාදීනි ච යාථාවතො අප්පටිපජ්ජමානො අත්තනා අවිඤ්ඤාතස්ස අත්ථස්ස පරං විඤ්ඤාපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය මුසාවාදභයෙන ච වික්ඛෙපං ආපජ්ජතීති. අථ වා පුඤ්ඤපාපානං තබ්බිපාකානඤ්ච අනවබොධෙන අසද්දහනෙන ච තබ්බිසයාය පුච්ඡාය වික්ඛෙපකරණංයෙව සුන්දරන්ති ඛන්තිං රුචිං උප්පාදෙත්වා අභිනිවිසන්තස්ස උප්පන්නා විසුංයෙව සා එකා දිට්ඨි සත්තභඞ්ගදිට්ඨි වියාති දට්ඨබ්බා, ඉන්ද්‍රියබද්ධතො ච තතියට්ඨානභාවෙ දස්සිතො.

234. **සන්නිධිකාරකං කාමෙ**ති එත්ථ අනින්ද්‍රියබද්ධානි අධිප්පෙතානීති තිලතණ්ඩුලාදිග්ගහණං, තස්ස ලොකස්ස අප්පසාදපරිහාරත්ථං කදාචි තණ්ඩුලනාළිආදිසඞ්ගහණකරණං සන්ධාය වුත්තං **"තිලතණ්ඩුලාදයො පඤ්ඤායන්තී"**ති.

236. **ආජීවකා මතා නාමා**ති ඉමෙ ආජීවකා සබ්බසො සම්මාපටිපත්තිරහිතා මිච්ඡා එව ච පටිපජ්ජමානා අධිසීලසඞ්ඛාතස්ස සීලජීවිතස්ස අභාවෙන මතා නාම. **පුත්තමතා**ති මතපුත්තා. **සමණෙ ගොතමෙ බ්‍රහ්මචරියවාසො**

අත්ථීති සමණං එව ගොතමං පරිසුද්ධො සුපරිපුණ්ණො තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාවහො බ්‍රහ්මචරියවාසො අත්ථි. එතෙනෙත්ථ ධම්මසුධම්මතාදිදීපනෙන බුද්ධසුබුද්ධතඤ්ච දීපෙති, **අඤ්ඤත්ථ නත්ථීති** ඉමිනා බාහිරකෙසු තස්ස අභාවං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සන්දකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

7. මහාසකුලුදායිසුත්තවණ්ණනා

237. **අභිඤ්ඤාතාති** එදිසො එදිසො චාති අභිලක්ඛණවසෙන ඤාතා. අප්පසද්දස්ස විනීතො, අප්පසද්දතාය මන්දභාණිතාය විනීතොති ච **අප්පසද්දවිනීතොති** වුච්චමානෙ අඤ්ඤෙන විනීතභාවො දීපිතො හොති, භගවා පන සයම්භුඤාණෙන සයමෙව විනීතො. තස්මා පාළියං ‘‘අප්පසද්දවිනීතො’’ති න වුත්තං. තෙනාහ **‘‘න හි භගවා අඤ්ඤෙන විනීතො’’**ති.

238. **හිය්‍යොදිවසං උපාදාය** තතො ආසන්නානි කතිපයානි දිවසානි **පුරිමානි නාම හොන්ති, පුරිමානීති** ච පුබ්බකානි, අතීතානීති අත්ථො. **තතො පරන්ති** යථා වුත්තඅතීතදිවසතො අනන්තරං පරං පුරිමතරං අතිසයෙන පුරිමත්තා. ඉති ඉමෙසු ද්වීසු පවත්තිතො යථාක්කමං පුරිමපුරිමතරභාවො, එවං සන්තෙපි යදෙත්ථ ‘‘පුරිමතර’’න්ති වුත්තං, තතො පභුති යං යං ඔරං, තං තං පරං, යං යං පරං, තං තං ‘‘පුරිමතර’’න්ති වුත්තං හොති. කුතූහලයුත්තා සාලා **කුතූහලසාලා** යථා ‘‘ආජඤ්ඤරථො’’ති. **ඉමෙ** දස්සනාදයො.

අයථාභූතගුණෙහීති අයථාභූතං මිච්ඡාදීපිතඅත්ථමත්තෙනෙව උග්ඝොසිතගුණෙහි **සමුග්ගතො** ඝොසිතො. තරන්ති අතික්කමන්ති එතෙනාති තිත්ථං, අග්ගමග්ගො. දිට්ඨිගතිකමග්ගො පන අයථාභූතොපි තෙසං තථා විතරණං උපාදාය තිත්ථන්ති වොහරීයතීති තං කරොන්තා **තිත්ථකරා. ඔසරතීති** පවිසති.

239. **සහිතන්ති** පුබ්බාපරාවිරුද්ධං. **න කිඤ්චි ජාතන්ති** පටිඤ්ඤාදොසහෙතුදොසඋදාහරණදොසදුට්ඨදොසතාය න කිඤ්චි ජාතං. තෙනාහ **‘‘ආරොපිතො තෙ වාදො’’**ති. වදන්ති තෙන පරිභාසන්තීති **වාදො** දොසො. **සභාවක්කොසෙනාති** සභාවතො පවත්තකොට්ඨාසෙන.

240. **පීළෙය්‍යාති** මධුභණ්ඩෙන සහ භාජනෙ පීළෙත්වා දදෙය්‍ය. **සබ්‍රහ්මචාරීහි සම්පයොජෙත්වාති** සහධම්මිකෙහි විහෙඨනපයොගං කත්වා, තෙනාහ **‘‘විවාදං කත්වා’’**ති.

241. **ඉතරීතරෙනාති** පණීතතො ඉතරෙන. තෙනාහ **‘‘ලාමකලාමකෙනා’’**ති.

242. **හත්ථකොසකෙනාති** කොසකහත්ථෙන, ඛුද්දකසරාවහත්ථකෙනාති අත්ථො. **බෙලුවමත්තහත්ථාහාරාති** බිල්ලපමාණහත්ථභොජනා. **ඔට්ඨවට්ටියාති** මුඛවට්ටියා. **සබ්බාකාරෙනෙවාති** සබ්බප්පකාරෙනෙව. **අනප්පාහාරොති න වත්තබ්බො** කදාචි අප්පාහාරොති කත්වා. තත්ථ අතිවිය අඤ්ඤෙහි අවිසය්හං අප්පාහාරතං භගවතො දස්සෙතුං **‘‘පධානභූමිය’’**න්තිආදි වුත්තං. **මයාති** නිස්සක්කවචනං. **විසෙසතරාති** තෙන ධම්මෙන විසෙසවන්තතරා.

වතසමාදානවසෙනෙව පංසුකූලං ධාරෙන්තීති **පංසුකූලිකාති** ආහ – **‘‘සමාදින්නපංසුකූලිකඞ්ගා’’**ති, සද්දත්ථො පන **‘‘විසුද්ධිමග්ගෙ’’** (විසුද්ධි. 1.24) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. **පිණ්ඩපාතිකා සපදානචාරිනොතිආදීසුපි** එසෙව නයො. තත්ථ තත්ථ සත්ථෙන ඡින්දිතත්තා **සත්ථලූඛානි**. යං යං සප්පායං, තස්සෙව ගහණං **උච්චිනන්ති** ආහ **‘‘උච්චිනිත්වා…පෙ…. ථිරට්ඨානමෙව ගහෙත්වා’’**ති. **අලාබුලොමසානීති** අලාබුලොමානි විය සුඛුමතරානි චීවරසුත්තංසූනි එතෙසං සන්තීති අලාබුලොමසානි. **පාතිතසාණපංසුකූලන්ති** කළෙවරෙන සද්ධිං ඡඩ්ඩිතසාණමයං පංසුකූලං, යං තුම්බමත්තෙ පුළවෙ ඔධුනිත්වා සත්ථා ගණ්හි.

‘‘යථාපි භමරො පුප්ඵ’’න්තිආදිනා (ධ. ප. 49) වුත්තං මධුකරභික්ඛාචාරවතං ‘‘පිණ්ඩියාලොපභොජනං නිස්සාය පබ්බජ්ජා’’ති (මහාව. 73, 128) වචනතො භික්ඛූනං පකතිභූතං වතන්ති වුත්තං **‘‘උඤ්ඡාසකෙ වතෙ රතා’’**ති. වත-සද්දො චෙත්ථ පකතිවතසඞ්ඛාතං සකවතං වදති. තෙනාහ **‘‘උඤ්ඡාචරියසඞ්ඛාතෙ භික්ඛූනං පකතිවතෙ’’**ති. **උච්චනීචඝරද්වාරට්ඨායිනොති** මහන්තඛුද්දකගෙහානං බහිද්වාරකොට්ඨකට්ඨායිනො. **කබරමිස්සකං භත්තං සංහරිත්වාති** කණාජකමිස්සකං භත්තං සම්පිණ්ඩිත්වා. **උම්මාරතො පට්ඨායාති** සරුම්මාරතො පට්ඨාය.

චීවරානුග්ගහත්ථන්ති චීවරානුරක්ඛණත්ථං. එත්ථ ච යස්මා බුද්ධා නාම සදෙවකෙ ලොකෙ අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං, සා චස්ස පුඤ්ඤක්ඛෙත්තතා පරමුක්කංසගතා, තස්මා සත්තානං තාදිසං උපකාරං ආවික්ඛිත්වා තෙ ච අනුග්ගණ්හන්තා ගහපතිචීවරං සාදියන්ති, චතුපච්චයසන්තොසෙ පන තෙ පරමුක්කංසගතා එවාති දට්ඨබ්බං.

244. **සප්පච්චයන්ති** සහෙතුකං සකාරණං හුත්වා ධම්මං දෙසෙතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. චොදකො පන අධිප්පායං අජානන්තො **“කිං පනා”**තිආදිමාහ. ඉතරො **“නො න දෙසෙතී”**තිආදිනා අධිප්පායං විවරති. **නිදානන්ති** චෙත්ථ ඤාපකං උප්පත්තිකාරණං අධිප්පෙතං, තඤ්ච තස්ස තස්ස අනුප්පත්තියුත්තස්ස අත්ථස්ස පටිපක්ඛහරණතො **“සප්පාටිහාරිය”**න්ති වුච්චතීති ආහ **“පුරිමස්සෙවෙතං වෙවචන”**න්ති. රාගාදීනං වා පටිහරණං පටිහාරියං, තදෙව පාටිහාරියං, සහ පාටිහාරියෙනාති **සප්පාටිහාරියං**. රාගාදිපටිසෙධවසෙනෙව හි සත්ථා ධම්මං දෙසෙති.

245. **තස්ස තස්ස පඤ්හස්සාති** යං යං පඤ්හං පරො අභිසඞ්ඛරිත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡති, තස්ස තස්ස පඤ්හස්ස. **උපරි ආගමනවාදපථන්ති** විස්සජ්ජනෙ කතෙ තතො උපරි ආගච්ඡනකං වාදමග්ගං. **විසෙසෙත්වා වදන්තොති** වත්තති, ‘‘භො ගොතම, වත්තුමරහතී’’ති අත්තනො වාදභෙදනත්ථං ආහතං කාරණං අත්තනො මාරණත්ථං ආවුධං නිදස්සෙන්තො විය විසෙසෙත්වා වදන්තො පහාරකෙන වචනෙන. **අන්තරන්තරෙති** මයා වුච්චමානකථාපබන්ධස්ස අන්තරන්තරෙ. **දදෙය්‍ය** වදෙය්‍ය. **එවරූපෙසු ඨානෙසූති** පරවාදීහි සද්ධිං වාදපටිවාදට්ඨානෙසු. තෙ නිග්ගහෙතුං මයා දෙසිතං සුත්තපදං ආනෙත්වා **මමයෙව අනුසාසනිං ඔවාදං පච්චාසීසන්ති**.

246. **සම්පාදෙමීති** මනොරථං සම්පාදෙමි. **පරිපූරෙමීති** අජ්ඣාසයං පරිපූරෙමි. **අධිසීලෙති** අධිකෙ උත්තමසීලෙ. සාවකසීලතො ච පච්චෙකබුද්ධසීලතො ච බුද්ධානං සීලං **අධිකං** උක්කට්ඨං පරමුක්කංසතො අනඤ්ඤසාධාරණභාවතො. තෙනාහ **“බුද්ධසීලං නාම කථිත”**න්ති. **ඨානුප්පත්තිකපඤ්ඤාති** තත්ථ තත්ථ ඨානසො උප්පන්නපඤ්ඤා. තෙනාහ **“තත්ථා”**තිආදි. **අවසෙසා පඤ්ඤාති** ඉධ පාළියං ආගතා අනාගතා ච යථාවුත්තඤාණද්වයවිනිමුත්තා පඤ්ඤා.

247. **විසෙසාධිගමානන්ති** සතිපට්ඨානාදීනං අධිගන්ධබ්බවිසෙසානං. අභිඤ්ඤා නාම ඡ අභිඤ්ඤා, තාසු උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන ඡළභිඤ්ඤාරහතොව අග්ගමග්ගපඤ්ඤා ඉධ අභිඤ්ඤාති අධිප්පෙතා, තස්ස වොසානං පරියොසානං පාරමී පරමුක්කංසාති අවකංසාති ච අග්ගඵලං වුච්චතීති ආහ **“අභිඤ්ඤා…පෙ…. අරහත්තං පත්තා”**ති.

උපායපධානෙති අරියඵලාධිගමනස්ස උපායභූතෙ පධානෙ. ‘‘අනුප්පන්නපාපකානුප්පාදාදිඅත්ථා’’ති ගහිතා තථෙව හොන්ති, තං අත්ථං සාධෙන්තියෙවාති එතස්ස අත්ථස්ස දීපකො සම්මා-සද්දොති යථාඅධිප්පෙතත්ථස්ස අනුප්පන්නපාපකානුප්පාදාදිනො උපායභූතෙ, පධානඋපායභූතෙති අත්ථො. සම්මා-සද්දස්ස වා යොනිසො අත්ථදීපකතං සන්ධාය ‘‘යොනිසො පධානෙ’’ති වුත්තං. **ඡන්දං ජනෙතීති** කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දං උප්පාදෙති පවත්තෙති වා. **වායමතීති** පයොගපරක්කමං කරොති. **වීරියං ආරභතීති** කායිකචෙතසිකවීරියං කරොති. **චිත්තං උක්ඛිපතීති** තෙනෙව සහජාතවීරියෙන කොසජ්ජපක්ඛතො චිත්තං උක්ඛිපති. **පදහතීති** සම්මප්පධානභූතං වීරියං පවත්තෙති. පටිපාටියා පනෙතානි චත්තාරි පදානි ආසෙවනාභාවනාබහුලීකම්මසාතච්චකිරියාහි යොජෙතබ්බානි. ‘‘පදහතී’’ති වා ඉමිනා ආසෙවනාදීහි සද්ධිං සිඛාපත්තං උස්සොළ්හිවීරියං යොජෙතබ්බං. **වඩ්ඪියා පරිපූරණත්ථන්ති** යාවතා භාවනාපාරිපූරියා පරිපූරණත්ථං. **යා ඨිතීති** යා කුසලානං ධම්මානං පටිපක්ඛවිගමෙන අවට්ඨිති. **සො අසම්මොසොති** සො අවිනාසො. **යං වෙපුල්ලන්ති** යො සබ්බසො විපුලභාවො මහන්තතා. **භාවනාපාරිපූරීති** භාවනාය පරිපූරිතා. **අත්ථොතිපි වෙදිතබ්බං පුරිමපච්ඡිමපදානං සමානත්ථභාවතො.**

පුබ්බභාගපටිපදා කථිතාතංතංවිසෙසාධිගමස්ස පටිපදාවිභාවනාය ආරද්ධත්තා. අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පජ්ජනෙන අනත්ථාවහතා නාම නත්ථීති වුත්තං – **“උප්පජ්ජමානා”**ති වචනං උප්පන්නානං රාසන්තරභාවෙන ගහිතත්තා. තථා කුසලානං ධම්මානං උප්පජ්ජනෙනාති වුත්තං – **අනුප්පජ්ජමානාති** වචනං උප්පන්නානං රාසන්තරභාවෙන ගහිතත්තා. **නිරුජ්ඣමානාති** පටිපක්ඛසමායොගෙන විනස්සමානා, න ඛණනිරොධවසෙන නිරුජ්ඣමානා.

ලොභාදයො වෙදිතබ්බා, යෙ ආරද්ධවිපස්සකානං උප්පජ්ජනාරහා. **සකිං උප්පජ්ජිත්වාති** සභාවකථනමත්තමෙතං. එකවාරමෙව හි මග්ගො උප්පජ්ජති. **නිරුජ්ඣමානොති** සරසෙනෙව නිරුජ්ඣමානො. න හි තස්ස පටිපක්ඛසමායොගො නාම අත්ථි. **ඵලස්සාති** අනන්තරකාලෙව උප්පජ්ජනකඵලස්ස. **පච්චයං දත්වාව නිරුජ්ඣතීති** ඉමිනා මග්ගො සම්පති ආයතිඤ්ච එකන්තෙනෙව අත්ථාවහොති දස්සෙති. **පුරිමස්මිම්පීති** ‘‘අනුප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා අනුප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු’’න්ති එතස්මිං තතියවාරෙපි. **“සමථවිපස්සනා ගහෙතබ්බා”ති වුත්තං** අට්ඨකථායං, **තං පන** මග්ගස්ස අනුප්පන්නතාය සබ්භාවතො, අනුප්පජ්ජමානෙ ච තස්මිං වට්ටානත්ථසබ්භාවතොති මග්ගස්සපි සාධාරණභාවතො **න යුත්තන්ති** පටික්ඛිපති. යදි සමථවිපස්සනානම්පි අනුප්පත්ති අනත්ථාවහා, මග්ගස්ස අනුප්පත්තියා වත්තබ්බං නත්ථීති.

මහන්තං , ගාරවං හොති, තස්මා ‘‘සඞ්ඝගාරවෙන යථාරුචි වන්දිතුං න ලභාමී’’ති සඞ්ඝෙන සහ න නික්ඛමි. **එත්තකං ධාතූනං නිධානං නාම අඤ්ඤත්‍ර නත්ථි,** මහාධාතුනිධානතො හි නීහරිත්වා කතිපයා ධාතුයො තත්ථ තත්ථ චෙතියෙ උපනීතා, ඉධ පන රාමගාමථූපෙ විනට්ඨෙ නාගභවනං පවිට්ඨා දොණමත්තා ධාතුයො උපනීතා. **අතිමන්දානි නොති** නනු අතිවිය මන්දානි.

සංවිජ්ජිත්වාති ''කථඤ්හි නාම මාදිසො ඊදිසං අනත්ථං පාපුණිස්සතී''ති සංවෙගං ජනෙත්වා. ඊදිසං නාම මාදිසං ආරබ්භ වත්තබ්බන්ති **කිං වදතීති** තං වචනං අනාදියන්තො.

සන්තසමාපත්තිතො අඤ්ඤං සන්ථම්භනකාරණං බලවං නත්ථීති තතො පරිහීනො සම්මාපටිපත්තියං පතිට්ඨා කථං භවිස්සතීති ආහ **''සන්තාය...පෙ.... න සක්කොතී''**ති. න හි මහාරජ්ජුයා ඡින්නාය සුත්තතන්තූ සන්ථම්භෙතුං සක්කොන්තීති. සමථෙ දස්සෙත්වා තෙන සමානගතිකා ඉමස්මිං විසයෙ විපස්සනාපීති ඉමිනා අධිප්පායෙනාහ **''එවං උප්පන්නා සමථවිපස්සනා...පෙ.... සංවත්තන්තී''**ති.

කාසාවන්ති කාසාවවත්ථං. **කච්ඡං පීළෙත්වා නිවත්ථන්ති** පච්ඡිමං ඔවට්ටිකං පීළෙන්තො විය දළ්හං කත්වා නිවත්ථං අද්දසංසූති යොජනා.

වුත්තනයෙනාති (අ. නි. ටී. 1.1.394) ''කාමා නාමෙතෙ අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා''තිආදිනා වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු ආදීනවදස්සනපුබ්බකනෙක්ඛම්මපටිපත්තියා ඡන්දරාගං වික්ඛම්භයතො සමුච්ඡින්දන්තස්ස ච ''අනුප්පන්නො ච කාමාසවො න උප්පජ්ජතී''තිආදිනා හෙට්ඨා සබ්බාසවසුත්තවණ්ණනාදීසු (ම. නි. 1.15 ආදයො; ම. නි. අට්ඨ. 1.15 ආදයො) වුත්තනයෙන. **ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා නිරුද්ධවිපාකොති** තදාරම්මණමාහ. අනුභවිත්වා භවිත්වා ච විගතං **භූතවිගතං**. අනුභූතභූතා හි භූතතාසාමඤ්ඤෙන භූත-සද්දෙන වුත්තා. සාමඤ්ඤමෙව හි උපසග්ගෙන විසෙසීයතීති. අනුභූතසද්දො ච කම්මවචනිච්ඡාය අභාවතො අනුභවකවාචකො දට්ඨබ්බො. විපාකො ආරම්මණෙ උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධො භුත්වාවිගතොති වත්තබ්බතං අරහති, විකප්පගාහවසෙන රාගාදීහි තබ්බිපක්ඛෙහි ච අකුසලං කුසලඤ්ච කම්මං ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා විගතන්ති වත්තබ්බතං අරහති. යථාවුත්තො පන විපාකො කෙවලං ආරම්මණරසානුභවනවසෙනෙව පවත්තතීති අනුභවිත්වා විගතත්තා නිප්පරියායෙනෙව වුත්තො, තස්ස ච තථා වුත්තත්තා කම්මං භවිත්වා විගතපරියායෙන, යං ''උප්පන්නානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය, උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා''ති එත්ථ ''උප්පන්න''න්ති ගහෙත්වා තංසදිසානං පහානං, වුද්ධි ච වුත්තා. විපච්චිතුං ඔකාසකරණවසෙන උප්පතිතං අතීතකම්මඤ්ච තතො උප්පජ්ජිතුං ආරද්ධො අනාගතො විපාකො ච ''ඔකාසකතුප්පන්නො''ති වුත්තො. යං උප්පන්නසද්දෙන විනාපි විඤ්ඤායමානං උප්පන්නං සන්ධාය ''නාහං, භික්ඛවෙ, සඤ්චෙතනිකාන''න්තිආදි (අ. නි. 10.217, 219) වුත්තං.

තෙසූති විපස්සනාය භූමිභූතෙසු ඛන්ධෙසු. **අනුසයිතකිලෙසාති** අනුසයවසෙන පවත්තා අප්පහීනා මග්ගෙන පහාතබ්බා කිලෙසා අධිප්පෙතා. තෙනාහ **''අතීතා...පෙ.... න වත්තබ්බා''**ති. තෙසඤ්හි අම්බරුක්ඛොපමාය වත්තමානාදිතා න වත්තබ්බා මග්ගෙන පහාතබ්බානං තාදිසස්ස විභාගස්ස අනුප්පජ්ජනතො. **අප්පහීනාව හොන්තීති** ඉමිනා අප්පහීනට්ඨෙන අනුසයට්ඨොති දස්සෙති. **ඉදං භූමිලද්ධුප්පන්නං නාමාති** ඉදං තෙසු ඛන්ධෙසු උප්පත්තිරහකිලෙසජාතං තාය එව උප්පත්තිරහතාය භූමිලද්ධුප්පන්නං නාම, තෙභූමකභූමිලද්ධා නාම හොතීති අත්ථො. **තාසු තාසු භූමීසූති** මනුස්සදෙවාදිඅත්තභාවසඞ්ඛාතෙසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු. තස්මිං තස්මිං සන්තානෙ අනුප්පත්තිඅනාපාදිතතාය **අසමුග්ඝාතිතා**. එත්ථ ච ලද්ධභූමිකං **භූමිලද්ධන්ති** වුත්තං අග්ගිආහිතො විය.

ඔකාසකතුප්පන්න-සද්දෙපි ච ඔකාසො කතො එතෙනාති ඔකාසො කතො එතස්සාති ච අත්ථද්වයෙපි කත-සද්දස්ස පරනිපාතො දට්ඨබ්බො. ආහතඛීරරුක්ඛො විය නිමිත්තග්ගාහවසෙන අධිග්ගහිතං ආරම්මණං, අනාහතඛීරරුක්ඛො විය අවික්ඛම්භිතතාය අන්තොගධකිලෙසං ආරම්මණං. නිමිත්තග්ගාහකාවික්ඛම්භිතකිලෙසා වා පුග්ගලා ආහතානාහතඛීරරුක්ඛසදිසා. **පුරිමනයෙනෙවාති** අවික්ඛම්භිතුප්පන්නෙ විය ''ඉමස්මිං නාම ඨානෙ නුප්පජ්ජිස්සන්තීති න වත්තබ්බා. කස්මා? අසමුග්ඝාතිතත්තා''ති යොජෙත්වා විත්ථාරෙතබ්බං.

වුත්තං පටිසම්භිදාමග්ගෙ. තත්ථ ච මග්ගෙන පහීනකිලෙසානමෙව තිධා නවත්තබ්බතං අපාකටං සුපාකටං කාතුං **අජාතඵලරුක්ඛො** උපමාභාවෙන **ආගතො** . අතීතාදීනං අප්පහීනතා දස්සනත්ථම්පි **''ජාතඵලරුක්ඛෙන දීපෙතබ්බ''**න්ති වුත්තං. තත්ථ යථා අච්ඡින්නෙ රුක්ඛෙ නිබ්බත්තාරහානි ඵලානි ඡින්නෙ අනුප්පජ්ජමානානි න කදාචි සසභාවානි අහෙසුං හොන්ති භවිස්සන්ති වාති තානි අතීතාදිභාවෙන න වත්තබ්බානි, එවං මග්ගෙන පහීනකිලෙසා ච දට්ඨබ්බා. යථා ඡෙදෙ අසති ඵලානි උප්පජ්ජිස්සන්ති, සති ච නුප්පජ්ජිස්සන්තීති ඡෙදස්ස සාත්ථකතා, එවං මග්ගභාවනාය ච සාත්ථකතා යොජෙතබ්බා.

තෙපි පජහතියෙව කිලෙසප්පහානෙනෙව තෙසම්පි අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනතො. **අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්සාති** පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස. **උපාදින්නඅනුපාදින්නතොති** උපාදින්නඛන්ධතො චෙව කිලෙසතො ච. උපපත්තිවසෙන වුට්ඨානං දස්සෙතුමාහ – **''භවවසෙන පනා''**තිආදි. යෙ සොතාපන්නස්ස සත්ත භවා අප්පහීනා, තතො පඤ්ච ඨපෙත්වා ඉතරෙ ද්වෙ **''සුගතිභවෙකදෙසා''**ති අධිප්පෙතා. **සුගතිකාමභවතොති** සුගතිභවෙකදෙසභූතකාමභවතො. **අරහත්තමග්ගො රූපාරූපභවතො වුට්ඨාතී** උද්ධම්භාගියසංයොජනසමුග්ඝාතභාවතො. යදි අරහත්තමග්ගො එව අරියමග්ගො සියා, සො එව සබ්බකිලෙසෙ පජහෙය්‍ය, සබ්බභවෙහිපි වුට්ඨහෙය්‍ය. යස්මා පන ඔධිසොව කිලෙසා පහීයන්ති, තස්මා හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමමග්ගෙහි පහීනාවසෙසෙ කිලෙසෙ සො පජහති, ඉති ඉමං සාමත්ථියං සන්ධාය **''සබ්බභවෙහි වුට්ඨාතියෙවාතිපි වදන්ති''**ති වුත්තං. තථා හි සො එව ''වජිරූපමො''ති වුත්තො.

හොතු තාව වුත්තනයෙන අනුප්පන්නානං අකුසලානං අනුප්පාදාය, උප්පන්නානං උප්පන්නසදිසානං පහානාය අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනාය මග්ගභාවනා, **අථ මග්ගක්ඛණෙ කථං අනුප්පන්නානං** කුසලානං **උප්පාදාය උප්පන්නානඤ්ච ඨිතියා භාවනා හොති** එකචිත්තක්ඛණිකත්තා තස්සාති චොදෙති, ඉතරො ''මග්ගප්පවත්තියායෙවා''ති පරිහාරමාහ. මග්ගො හි කාමඤ්චෙකචිත්තක්ඛණිකො, තථාරූපො පනස්ස පවත්තිවිසෙසො, යං අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා සාතිසයං උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච සවිසෙසං පාරිපූරිං පාපුණන්ති. තෙනාහ **''මග්ගො හී''**තිආදි. කිඤ්චාපි අරියමග්ගො වත්තමානක්ඛණෙ අනුප්පන්නො නාම න හොති, අනුප්පන්නපුබ්බතං උපාදාය උපචාරවසෙන තථා වුච්චතීති දස්සෙතුං **''අනාගතපුබ්බං හී''**තිආදි වුත්තං. **අයමෙවාති** අයං මග්ගස්ස යථාපච්චයපවත්ති එව **ඨිති නාමාති**, මග්ගසමඞ්ගී පුග්ගලො මග්ගම්පි භාවෙන්තො එව තස්ස **ඨිතියා භාවෙතීති වත්තුං වට්ටති.**

උපසමමානං ගච්ඡතීති වික්ඛම්භනවසෙන සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසෙ උපසමෙන්තං වත්තති. පුබ්බභාගින්ද්‍රියානි එව වා අධිප්පෙතානි. තෙනෙවාහ **''කිලෙසූපසමත්ථං වා ගච්ඡතී''**ති.

248. **අධිමුච්චනට්ඨෙනාති** (දී. නි. ටී. 2.129; අ. නි. ටී. 3.8.66) අධිකං සවිසෙසං මුච්චනට්ඨෙන, තෙනාහ **''සුට්ඨු මුච්චනට්ඨො''**ති. එතෙන සතිපි සබ්බස්සපි රූපාවචරජ්ඣානස්ස වික්ඛම්භනවසෙන පටිපක්ඛතො විමුත්තභාවෙ යෙන භාවනාවිසෙසෙන තං ඣානං සාතිසයං පටිපක්ඛතො විමුච්චිත්වා පවත්තති, සො භාවනාවිසෙසො දීපිතො. භවති හි සමානජාතියුත්තොපි භාවනාවිසෙසෙන පවත්තිආකාරවිසෙසො. යථා තං සද්ධාවිමුත්තතො දිට්ඨිප්පත්තස්ස, තථා පච්චනීකධම්මෙහි සුට්ඨු විමුත්තතාය එව අනිග්ගහිතභාවෙන නිරාසඞ්කතාය අභිරතිවසෙන සුට්ඨු අධිමුච්චනට්ඨෙනපි විමොක්ඛො. තෙනාහ **''ආරම්මණෙ වා''**තිආදි. **අයං පනත්ථොති** අයං අධිමුච්චනත්ථො **පච්ඡිමවිමොක්ඛෙ** නිරොධෙ **නත්ථි.** කෙවලො විමුත්තත්ථො එව තත්ථ ලබ්භති, තං සයමෙව පරතො වක්ඛති.

රූපීති යෙනායං සසන්තතිපරියාපන්නෙන රූපෙන සමන්නාගතො, තං යස්ස ඣානස්ස හෙතුභාවෙන විසිට්ඨං රූපං හොති. යෙන විසිට්ඨෙන රූපෙන ''රූපී''ති වුච්චෙය්‍ය රූපී-සද්දස්ස අතිසයත්ථදීපනතො, තදෙව සසන්තතිපරියාපන්නරූපනිමිත්තං ඣානමිව පරමත්ථතො රූපීභාවසාධකන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **''අජ්ඣත්ත''**න්තිආදි. **රූපජ්ඣානං රූපං** උත්තරපදලොපෙන. **රූපානීති** පනෙත්ථ පුරිමපදලොපො දට්ඨබ්බො. තෙන වුත්තං **''නීලකසිණාදීනි රූපානී''**ති.

අන්තොඅප්පනායං සුභන්ති ආභොගො නත්ථීති ඉමිනා පුබ්බාභොගවසෙන අධිමුත්ති සියාති දස්සෙති. එවඤ්හෙත්ථ තථාවත්තබ්බතාපත්තිචොදනා අනවකාසා හොති. යස්මා සුවිසුද්ධෙසු නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු තත්ථ කතාධිකාරානං අභිරතිවසෙන සුට්ඨු අධිමුත්ති සියා, තස්මා අට්ඨකථායං තථා තතියො විමොක්ඛො සංවණ්ණිතො. යස්මා පන මෙත්තාදිවසෙන පවත්තමානා භාවනා සත්තෙ අප්පටිකූලතො දහති, තෙ සුභතො අධිමුච්චිත්වාව පවත්තති, තස්මා පටිසම්භිදාමග්ගෙ (පටි. ම. 1.212) බ්‍රහ්මවිහාරභාවනා ''සුභවිමොක්ඛො''ති වුත්තා, තයිදං උභයම්පි තෙන තෙන පරියායෙන වුත්තත්තා න විරුජ්ඣතීති දට්ඨබ්බං.

සබ්බසොති අනවසෙසතො. න හි චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානං එකදෙසොපි තත්ථ අවසිට්ඨොති. **විස්සට්ඨත්තාති** යථාපරිච්ඡින්නෙ කාලෙ නිරොධිතත්තා. **උත්තමො විමොක්ඛො නාම** අරියෙහෙව සමාපජ්ජිතබ්බතො, අරියඵලපරියොසානත්තා දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානප්පත්තිභාවතො ච.

249. අභිභවතීති අභිභු (දී. නි. ටී. 2.173; අ. නි. ටී. 3.6.61-65) පරිකම්මං, ඤාණං වා. අභිභු ආයතනං එතස්සාති **අභිභායතනං,** ඣානං. අභිභවිතබ්බං වා ආරම්මණසඞ්ඛාතං ආයතනං එතස්සාති **අභිභායතනං,** ඣානං. ආරම්මණාභිභවනතො අභිභු ච තං ආයතනඤ්ච යොගිනො සුඛවිසෙසානං අධිට්ඨානභාවතො මනායතනධම්මායතනභාවතො චාතිපි සසම්පයුත්තං ඣානං **අභිභායතනං.** තෙනාහ **''අභිභවනකාරණානී''**තිආදි. **තානීති** අභිභායතනසඞ්ඛාතානි ඣානානි. සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස ආභොගො පුබ්බභාගභාවනාවසෙන ඣානක්ඛණෙ පවත්තං අභිභවනාකාරං ගහෙත්වා පවත්තොති දට්ඨබ්බො. **පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී,** න අප්පනාවසෙන. න හි පටිභාගනිමිත්තාරම්මණා අප්පනා අජ්ඣත්තවිසයා සම්භවති. **තං පන** අජ්ඣත්ත පරිකම්මවසෙන ලද්ධං කසිණනිමිත්තං **අසුවිසුද්ධමෙව හොති,** න බහිද්ධා පරිකම්මවසෙන ලද්ධං විය විසුද්ධං.

පරිත්තානීති යථාලද්ධානි සුප්පසරාවමත්තානි. තෙනාහ **''අවඩ්ඪිතානී''**ති. **පරිත්තවසෙනෙවාති** වණ්ණවසෙන ආභොගෙ විජ්ජමානෙපි පරිත්තවසෙනෙව **ඉදමභිභායතනං වුත්තං**. පරිත්තතා හෙත්ථ අභිභවනස්ස කාරණං. වණ්ණාභොගෙ සතිපි අසතිපි අභිභායතනභාවනා නාම තික්ඛපඤ්ඤස්සෙව සම්භවති, න ඉතරස්සාති **''ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො''**ති. **අභිභවිත්වා සමාපජ්ජතීති** එත්ථ අභිභවනං සමාපජ්ජනඤ්ච උපචාරජ්ඣානාධිගමසමනන්තරමෙව අප්පනාඣානුප්පාදනන්ති ආහ **''සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතී''**ති. **සහ නිමිත්තුප්පාදෙනාති** ච අප්පනාපරිවාසාභාවස්ස ලක්ඛණවචනමෙතං. යො ''ඛිප්පාභිඤ්ඤො''ති වුච්චති , තතොපි ඤාණුත්තරස්සෙව අභිභායතනභාවනා. **එත්ථාති** එතස්මිං නිමිත්තෙ. **අප්පනං පාපෙතීති** භාවනා අප්පනං නෙති.

එත්ථ ච කෙචි ''උප්පන්නෙ උපචාරජ්ඣානෙ තං ආරබ්භ යෙ හෙට්ඨිමන්තෙන ද්වෙ තයො ජවනවාරා පවත්තන්ති, තෙ උපචාරජ්ඣාන පක්ඛිකා එව, තදනන්තරඤ්ච භවඞ්ගපරිවාසෙන උපචාරාසෙවනාය ච විනා අප්පනා

හොති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙව අප්පනං පාපෙතී''ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං. න හි පාරිවාසිකපරිකම්මෙන අප්පනාවාරො ඉච්ඡිතො, නාපි මහග්ගතප්පමාණජ්ඣානෙසු විය උපචාරජ්ඣානෙ එකන්තතො පච්චවෙක්ඛණා ඉච්ඡිතබ්බා, තස්මා උපචාරජ්ඣානාධිගමතො පරං කතිපයභවඞ්ගචිත්තාවසානෙ අප්පනං පාපුණන්තො ''සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතී''ති වුත්තො. ''සහ නිමිත්තුප්පාදෙනා''ති ච අධිප්පායිකමිදං වචනං, න නීතත්ථං, අධිප්පායො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

න අන්තොසමාපත්තියං තදා තථාරූපස්ස ආභොගස්ස අසම්භවතො, සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස ආභොගො පුබ්බභාගභාවනාවසෙන ඣානක්ඛණෙ පවත්තං අභිභවනාකාරං ගහෙත්වා පවත්තොති දට්ඨබ්බං. **අභිධම්මට්ඨකථායං** (ධ. ස. අට්ඨ. 204) පන ''ඉමිනා පනස්ස පුබ්බභාගො කථිතො''ති වුත්තං. අන්තොසමාපත්තියං තථා ආභොගාභාවෙ කස්මා ''ඣානසඤ්ඤායපී''ති වුත්තන්ති ආහ **''අභිභව...පෙ.... අත්ථී''**ති.

වඩ්ඪිතප්පමාණානීති විපුලප්පමාණානීති අත්ථො, න එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලාදිවසෙන වඩ්ඪිතප්පමාණානීති තථා වඩ්ඪනස්සෙවෙත්ථ අසම්භවතො. තෙනාහ **''මහන්තානී''**ති.

රූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා, සා අස්ස අත්ථීති රූපසඤ්ඤී, න රූපසඤ්ඤී **අරූපසඤ්ඤී**. සඤ්ඤාසීසෙන ඣානං වදති. රූපසඤ්ඤාය අනුප්පාදනමෙවෙත්ථ **අලාභිතා. බහිද්ධාව උප්පන්නන්ති** බහිද්ධාවත්ථුස්මිංයෙව උප්පන්නං. **අභිධම්මෙ** පන ''අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානි, අප්පමාණානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී''ති එවං චතුන්නං අභිභායතනානං ආගතත්තා **අභිධම්මට්ඨකථායං** (ධ. ස. අට්ඨ. 204) ''කස්මා පන යථා සුත්තන්තෙ – 'අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානී'තිආදි වුත්තං, එවං අවත්වා ඉධ චතූසුපි අභිභායතනෙසු අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤිතාව වුත්තා''ති චොදනං කත්වා ''අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවනීයතො''ති කාරණං වත්වා ''තත්ථ වා හි ඉධ වා බහිද්ධාරූපානෙව අභිභවිතබ්බානි, තස්මා තානි නියමතො වත්තබ්බානීති තත්‍රාපි ඉධාපි වුත්තානි. 'අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී'ති ඉදං පන සත්ථු දෙසනාවිලාසමත්තමෙවා''ති වුත්තං.

එත්ථ ච වණ්ණාභොගරහිතානි සහිතානි ච සබ්බානි ''පරිත්තානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී''ති වුත්තානි, තථා ''අප්පමාණානී''ති දට්ඨබ්බානි. අත්ථි හි එසො පරියායො ''පරිත්තානි අභිභුය්‍ය තානි චෙ කදාචි වණ්ණවසෙන ආභුජිතානි හොන්ති සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානි අභිභුය්‍යා''ති. පරියායකථා හි සුත්තන්තදෙසනාති. අභිධම්මෙ පන නිප්පරියායදෙසනත්තා වණ්ණාභොගරහිතානි විසුං වුත්තානි, තථා සහිතානි. අත්ථි හි උභයත්ථ අභිභවනපරියායොති ''අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී''තිආදිනා පඨමදුතියඅභිභායතනෙසු පඨමවිමොක්ඛො, තතියචතුත්ථාභිභායතනෙසු දුතියවිමොක්ඛො, වණ්ණාභිභායතනෙසු තතියවිමොක්ඛො ච අභිභවනප්පවත්තිතො සඞ්ගහිතො, අභිධම්මෙ පන නිප්පරියායදෙසනත්තා විමොක්ඛාභිභායතනානි අසඞ්කරතො දස්සෙතුං විමොක්ඛෙ වජ්ජෙත්වා අභිභායතනානි කථිතානි, සබ්බානි ච විමොක්ඛකිච්චානි ඣානානි විමොක්ඛදෙසනායං වුත්තානි. තදෙතං ''අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී''ති ආගතස්ස අභිභායතනද්වයස්ස අභිධම්මෙ අභිභායතනෙසු අවචනතො ''රූපී රූපානි පස්සතී''තිආදීනඤ්ච සබ්බවිමොක්ඛකිච්චසාධාරණවචනභාවතො වවත්ථානං කතන්ති විඤ්ඤායති.

''අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවනීයතො''ති ඉදං අභිධම්මෙ කත්ථචිපි ''අජ්ඣත්තං රූපානි පස්සතී''ති අවත්වා සබ්බත්ථ යං වුත්තං ''බහිද්ධාරූපානි පස්සතී''ති, තස්ස කාරණවචනං. තෙන යං අඤ්ඤහෙතුකං, තං තෙන හෙතුනා වුත්තං, යං පන දෙසනාවිලාසහෙතුකං අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤිතාය එව අභිධම්මෙ වචනං, න තස්ස අඤ්ඤං කාරණං මග්ගිතබ්බන්ති දස්සෙති. අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවනීයතා ච තෙසං බහිද්ධාරූපානං විය අවිභූතත්තා, දෙසනාවිලාසො ච යථාවුත්තවවත්ථානවසෙන වෙදිතබ්බො, වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන විජ්ජමානපරියායකථනභාවතො. ''සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී''ති එතෙනෙව සිද්ධත්තා නීලාදිඅභිභායතනානි න වත්තබ්බානීති චෙ? න, නීලාදීසු කතාධිකාරානං නීලාදිභාවස්සෙව අභිභවනකාරණත්තා. න හි තෙසං පරිසුද්ධාපරිසුද්ධවණ්ණානං පරිත්තතා තදප්පමාණතා වා අභිභවනකාරණං, අථ ඛො නීලාදිභාවො එවාති. එතෙසු ච පරිත්තාදිකසිණරූපෙසු යං චරිතස්ස ඉමානි අභිභායතනානි ඉජ්ඣන්ති, තං දස්සෙතුං **''ඉමෙසු පනා''**තිආදි වුත්තං.

සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙනාති සකලනීලවණ්ණනීලනිදස්සනනීලනිභාසානං සාධාරණවසෙන. **වණ්ණවසෙනාති** සභාවවණ්ණවසෙන. **නිදස්සනවසෙනාති** පස්සිතබ්බතාවසෙන. **ඔභාසවසෙනාති** සප්පභාසතාය අවභාසනවසෙන. **උමාපුප්ඵන්ති** අතසිපුප්ඵං. **නීලමෙව හොති** වණ්ණසඞ්කරාභාවතො. **බාරාණසියං භවන්ති** බාරාණසියං සමුට්ඨිතං.

තෙ ධම්මෙති තෙ සතිපට්ඨානාදිධම්මෙ චෙව අට්ඨවිමොක්ඛධම්මෙ ච. **චිණ්ණවසීභාවායෙව** තත්ථ අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය පරියොසානුත්තරං සතං ගතා **අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තා.**

250. **සකලට්ඨෙනාති** (දී. නි. ටී. 3.346; අ. නි. ටී. 3.10.25) සකලභාවෙන, අසුභනිමිත්තාදීසු විය එකදෙසෙ අට්ඨත්වා අනවසෙසතො ගහෙතබ්බට්ඨෙනාති අත්ථො. යථා ඛෙත්තං සස්සානං උප්පත්තිට්ඨානං වඩ්ඪිට්ඨානඤ්ච, එවමෙව තංතංසම්පයුත්තධම්මානන්ති ආහ **''ඛෙත්තට්ඨෙනා''**ති. **පරිච්ඡින්දිත්වාති** ඉදං උද්ධං අධො තිරියන්ති යොජෙතබ්බං. පරිච්ඡින්දිත්වා එව හි සබ්බත්ථ කසිණං වඩ්ඪෙතබ්බං. **තෙන තෙන කාරණෙනාති** උපරිආදීසු තෙන

තෙන කසිණෙන. යථා කින්ති ආහ – **“ආලොකම්ව රූපදස්සනකාමො”**ති, යථා දිබ්බචක්ඛුනා උද්ධං චෙ රූපං දට්ඨුකාමො, උද්ධං ආලොකං පසාරෙති, අධො චෙ, අධො, සමන්තතො චෙ රූපං දට්ඨුකාමො, සමන්තතො ආලොකං පසාරෙති, එවං සබ්බකසිණන්ති අත්ථො. **එකස්සාති** පථවීකසිණාදීසු එකෙකස්ස. **අඤ්ඤභාවානුපගමනත්ථ**න්ති අඤ්ඤකසිණභාවානුපගමනදීපනත්ථං, අඤ්ඤස්ස වා කසිණභාවානුපගමනදීපනත්ථං. න හි අඤ්ඤෙන පසාරිතකසිණං තතො අඤ්ඤෙන පසාරිතකසිණභාවං උපගච්ඡති, එවම්පි නෙසං අඤ්ඤකසිණසම්භෙදාභාවො වෙදිතබ්බො. **න අඤ්ඤං** පථවීආදි. න හි උදකෙන ඨිතට්ඨානෙ සසම්භාරපථවී අත්ථි. **අඤ්ඤකසිණසම්භෙදො**ති ආපොකසිණාදිනා සඞ්කරො . **සබ්බත්ථා**ති සබ්බෙසු සෙසකසිණෙසු. එකදෙසෙ අට්ඨත්වා අනවසෙසඵරණං පමාණස්ස අග්ගහණතො **අප්පමාණං**. තෙනෙව හි නෙසං කසිණසමඤ්ඤා. තථා හි **“තඤ්හි”**තිආදිමාහ. තත්ථ **චෙතසා ඵරන්තො**ති භාවනාචිත්තෙන ආරම්මණං කරොන්තො. භාවනාචිත්තඤ්හි කසිණං පරිත්තං වා විපුලං වා සකලමෙව මනසි කරොති.

කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ පවත්තං විඤ්ඤාණං ඵරණඅප්පමාණවසෙන ‘‘විඤ්ඤාණකසිණ’’න්ති වුත්තං. තථා හි තං ‘‘විඤ්ඤාණ’’න්ති වුච්චති. **කසිණවසෙනා**ති උග්ඝාටිතකසිණවසෙන කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බා. යත්තකඤ්හි ඨානං කසිණං පසාරිතං, තත්තකං ආකාසභාවනාවසෙන ආකාසං හොතීති. එවං යත්තකං ඨානං ආකාසං හුත්වා උපට්ඨිතං, තත්තකං ආකාසමෙව හුත්වා විඤ්ඤාණස්ස පවත්තනතො ආගමනවසෙන විඤ්ඤාණකසිණෙපි උද්ධංඅධොතිරියතා වුත්තාති **“කසිණුග්ඝාටිමාකාසවසෙන තත්ථ පවත්තවිඤ්ඤාණෙ උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බා”**ති ආහ.

252. වුත්තොයෙව වම්මිකසුත්තෙ. **නිස්සිතඤ්ච** ඡවත්ථුනිස්සිතත්තා විපස්සනාඤාණස්ස. **පටිබද්ධඤ්ච** තෙන විනා අප්පවත්තනතො කායසඤ්ඤිතානං රූපධම්මානං ආරම්මණකරණතො ච. සුට්ඨු භාති ඔභාසතීති වා **සුභො**. කුරුවින්දජාතිආදිජාතිවිසෙසොපි මණි ආකරපාරිසුද්ධිමූලකො එවාති ආහ **“සුපරිසුද්ධආකරසමුට්ඨිතො”**ති. දොසනීහරණවසෙන පරිකම්මනිප්ඵත්තීති ආහ **“සුට්ඨු කතපරිකම්මො අපනීතපාසාණසක්ඛරො”**ති. **ධොවනවෙධනාදීහී**ති චතූසු පාසාණෙසු ධොවනෙන චෙව කාළකාදිඅපහරණත්ථාය සුත්තෙන ආවුනනත්ථාය ච විජ්ඣනෙන. තාපසණ්හකරණාදීනං සඞ්ගහො ආදි-සද්දෙන. **වණ්ණසම්පත්ති**න්ති සුත්තස්ස වණ්ණසම්පත්තිං.

මණි විය කරජකායො පච්චවෙක්ඛිතබ්බතො. **ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤාණං** අනුපවිසිත්වා ඨිතත්තා. **චක්ඛුමා පුරිසො විය විපස්සනාලාභී භික්ඛු** සම්මදෙව තස්ස දස්සනතො. **තදාරම්මණාන**න්ති රූපධම්මාරම්මණානං. **ඵස්සපඤ්චමකචිත්තචෙතසික**ග්ගහණෙන ගහිතධම්මාපි විපස්සනාචිත්තුප්පාදපරියාපන්නා එවාති වෙදිතබ්බං. එවඤ්හි නෙසං විපස්සනාඤාණගතිකත්තා ‘‘ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤාණ’’න්ති වචනං අවිරොධිතං හොති.

ඤාණස්සාති පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස. යදි එවං ඤාණස්ස වසෙන වත්තබ්බං, න පුග්ගලස්සාති ආහ **“තස්ස පනා”**තිආදි. **මග්ගස්ස අනන්තරං,** තස්මා ලොකියාභිඤ්ඤානං පරතො ඡට්ඨාභිඤ්ඤාය පුරතො වත්තබ්බං විපස්සනාඤාණං. **එවං සන්තෙපී**ති යදිපායං ඤාණානුපුබ්බට්ඨිති, එවං සන්තෙපි **එතස්ස අන්තරා වාරො නත්ථී**ති පඤ්චසු ලොකියාභිඤ්ඤාසු කථිතාසු **ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තාදීසු** (ම. නි. 1.64 ආදයො) විය ඡට්ඨාභිඤ්ඤා කථෙතබ්බාති එතස්ස අනභිඤ්ඤාලක්ඛණස්ස විපස්සනාඤාණස්ස තාසං අන්තරා වාරො න හොති, තස්මා තත්ථ අවසරාභාවතො ඉධෙව රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානානන්තරමෙව දස්සිතං විපස්සනාඤාණං. **යස්මා චා**ති ච-සද්දො සමුච්චයත්ථො. තෙන න කෙවලං තදෙව, අථ ඛො ඉදම්පි කාරණං විපස්සනාඤාණස්ස ඉධෙව දස්සනෙති ඉමමත්ථං දීපෙති. **දිබ්බෙන චක්ඛුනා භෙරවරූපං පස්සතො**ති එත්ථ ඉද්ධිවිධඤාණෙන භෙරවං රූපං නිම්මිනිත්වා චක්ඛුනා පස්සතොති වත්තබ්බං, එවම්පි අභිඤ්ඤාලාභිනො අපරිඤ්ඤාණවත්ථුකස්ස භයසන්තාසො උප්පජ්ජති උච්චවාලිකවාසීමහානාගත්ථෙරස්ස විය. **ඉධාපී**ති ඉමස්මිං විපස්සනාඤාණෙපි, න සතිපට්ඨානාදීසු එවාති අධිප්පායො.

253. මනොමයිද්ධියං චිණ්ණවසිතාය අභිඤ්ඤා වොසානපාරමිප්පත්තතා වෙදිතබ්බාති යොජනා. **මනෙන නිබ්බත්ත**න්ති අභිඤ්ඤාමනෙන නිබ්බත්තිතං. **තං සදිසභාවදස්සනත්ථමෙවා**ති සණ්ඨානතොපි වණ්ණතොපි අවයවවිසෙසතොපි සදිසභාවදස්සනත්ථමෙව. **සජාතියං ඨිතො,** න නාගිද්ධියා අඤ්ඤජාතිරූපො. **සුපරිකම්මකතමත්තිකාදයො විය ඉද්ධිවිධඤාණං** විකුබ්බනකිරියාය නිස්සයභාවතො.

255. **අප්පකසිරෙනෙවා**ති අකිච්ඡෙනෙව.

256. මන්දො උත්තානසෙය්‍යකදාරකොපි **“දහරො”**ති වුච්චතීති තතො විසෙසනත්ථං **“යුවා”**ති වුත්තං. යුවාපි කොචි අනිච්ඡනතො අමණ්ඩනසීලො හොතීති තතො විසෙසනත්ථං **“මණ්ඩනකජාතිකො”**ති වුත්තං. තෙන වුත්තං **“යුවාපී”**තිආදි. කාළතිලප්පමාණා බින්දවො **කාළතිලකානි**. නාතිකම්මාසතිලප්පමාණා බින්දවො **තිලකානි. වඞ්කං** නාම පියඞ්ගං. යොබ්බනපීළකාදයො **මුඛදූසිපීළකා**. මුඛගතො දොසො **මුඛදොසො,** ලක්ඛණවචනඤ්චෙතං මුඛෙ අදොසස්සපි පාකටභාවස්ස අධිප්පෙතත්තා . යථා වා මුඛෙ දොසො, එවං මුඛෙ අදොසොපි මුඛදොසො සරලොපෙන, මුඛදොසො ච මුඛදොසො ච මුඛදොසොති එකසෙසනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි **පරෙසං සොළසවිධං චිත්තං පාකටං හොතී**ති වචනං සමත්ථිතං හොති.

259. **පටිපදාවසෙනාති** යථාරහං සමථවිපස්සනාමග්ගපටිපදාවසෙන. **අට්ඨසු කොට්ඨාසෙසූති** සතිපට්ඨානාදීසු බොධිපක්ඛියධම්මකොට්ඨාසෙසු, විමොක්ඛකොට්ඨාසෙසු වාති ඉමෙසු අට්ඨසු කොට්ඨාසෙසු. **සෙසෙසූති** වුත්තාවසෙසෙසු අභිභායතනකොට්ඨාසාදීසු. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මහාසකුලුදායිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

8. සමණමුණ්ඩිකාපුත්තසුත්තවණ්ණනා

260. **උග්ගහිතුන්ති** සික්ඛිතුං. **උග්ගාහෙතුන්ති** සික්ඛාපෙතුං, පාඨතො අත්තනා යථාඋග්ගහිතමත්ථං තබ්භාවනත්ථාය උච්චාරණවසෙන පරෙසං ගාහෙතුන්ති අත්ථො. **සමයන්ති** දිට්ඨිං. සා හි සංයොජනභාවතො සමෙති සම්බන්ධා එති පවත්තති, දළ්හග්ගහණභාවතො වා සංයුත්තා අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා යථාභිනිවෙසං එතෙනාති **සමයොති** වුච්චති. දිට්ඨිසංයොජනෙන හි සත්තා අතිවිය බජ්ඣන්තීති. සූරියස්ස උග්ගමනතො අත්ථඞ්ගමා අයං එත්තකො කාලො රත්තන්ධකාරවිධමනතො දිවා නාම, තස්ස පන මජ්ඣිමපහාරසඤ්ඤිතො කාලො සමුජ්ජලිතපභාතෙජදහනභාවෙන දිවා නාම. තෙනාහ **“දිවසස්සපි දිවාභූතෙ”**ති. **පටිසංහරිත්වාති** නිවත්තෙත්වා. එවං චිත්තස්ස පටිසංහරණං නාම ගොචරක්ඛෙත්තෙ ඨපනන්ති ආහ **“ඣානරතිසෙවනවසෙන එකීභාවං ගතො”**ති. එතෙන කායවිවෙකපුබ්බකං චිත්තවිවෙකමාහ. සීලාදිගුණවිසෙසයොගතො මනසා සම්භාවනීයා, තෙ පන යස්මා අත්තනො සීලාදිගුණෙහි විඤ්ඤූනං මනාපා හොන්ති (කිලෙසඅනිග්ගහස්ස පඤ්චපසාදායත්තත්තා,) තස්මා ආහ **“මනවඩ්ඪනකාන”**න්තිආදි. තත්ථ **උන්නමතීති** උදග්ගං හොති. **වඩ්ඪතීති** සද්ධාවසෙන වඩ්ඪති. තෙනාහ භගවා – ‘‘අනුස්සරණම්පහං, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහූපකාරං වදාමී’’ති (ඉතිවු. 104; සං. නි. 5.184).

261. **පඤ්ඤපෙමීති** පජානනභාවෙන ඤාපෙමි තථා වවත්ථපෙමි. තෙනාහ **“දස්සෙමි ඨපෙමී”**ති. **පරිපුණ්ණකුසලන්ති** සබ්බසො පුණ්ණකුසලධම්මං, **උත්තමකුසලන්ති** උත්තමභාවං සෙට්ඨභාවං පත්තකුසලධම්මං. **අයොජ්ඣන්ති** වාදයුද්ධෙන අයොධනීයං, වාදයුද්ධං හොතු, තෙන පරාජයො න හොතීති දස්සෙති, තෙනාහ **“වාදයුද්ධෙනා”**තිආදි. **සංවරප්පහානන්ති** පඤ්චසු සංවරෙසු යෙන කෙනචි සංවරෙන සංවරලක්ඛණං පහානං. **පටිසෙවනප්පහානං වාති** වා-සද්දෙන පරිවජ්ජනප්පහානාදිං සඞ්ගණ්හාති. සෙසපදෙසූති ‘‘න භාසතී’’තිආදීසු පදෙසු. **එසෙව නයොති** ඉමිනා ‘‘අභාසනමත්තමෙව වදතී’’ති එවමාදිං අතිදිසති.

නාභිනන්දීති න සම්පටිච්ඡි. සාසනෙ තිණ්ණං දුච්චරිතානං මිච්ඡාජීවස්ස විවජ්ජනං වණ්ණීයති, අයඤ්ච එවං කථෙති, තස්මා **සාසනස්ස අනුලොමං විය වදති,** වදන්තො ච සම්මාසම්බුද්ධෙ ධම්මෙ වස්ස අප්පසාදං න දස්සෙති, තස්මා **පසන්නකාරම්පි වදතීති මඤ්ඤමානො** තස්ස වාදං **න පටිසෙධෙති**.

262. **යථා තස්ස වචනං, එවං සන්තෙති** යථා තස්ස පරිබ්බාජකස්ස වචනං, එවං සමණභාවෙ සන්තෙ ලබ්භමානෙ. **මයං පන එවං න වදාමාති** එතෙන සමණභාවො නාම එවං න හොතීති දස්සෙති. යො හි ධම්මො යාදිසො, තථෙව තං බුද්ධා දීපෙන්ති. **විසෙසඤාණං න හොතීති** කායවිසෙසවිසයඤාණං තස්ස තදා නත්ථි, යතො පරකායෙ උපක්කමං කරෙය්‍යාති දස්සෙති, තස්ස පන තත්ථ විසෙසඤාණම්පි නත්ථෙවාති. යස්මා කායපටිබද්ධං කායකම්මං, තස්මා තං නිවත්තෙන්තො ආහ **“අඤ්ඤත්‍ර ඵන්දිතමත්තා”**ති. **කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙවාති** දුක්ඛසම්ඵස්සස්ස අසහනනිමිත්තෙන දොමනස්සසහගතචිත්තෙනෙව. දුතියවාරෙපි එසෙව නයො. ජිඝච්ඡාපිපාසාදුක්ඛස්ස අසහනනිමිත්තෙන දොමනස්සෙනෙව. **විකූජිතමත්තාති** එත්ථ විරූපං කූජිතං විකූජිතං පුබ්බෙනිවාසසන්නිස්සයං උපයං, තං පනෙත්ථ රොදනහසනසමුට්ඨාපකචිත්තසහගතන්ති දොසසහගතං ලොභසහගතඤ්චාති දට්ඨබ්බං. **චිත්තන්ති** කුසලචිත්තං. අකුසලචිත්තං පන අතීතාරම්මණං පවත්තතීති වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **සරිත්වාති** යාව න සතිසණ්ඨාපනා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, තාව සුපිනන්තෙ අනුභූතං විය දුක්ඛං සරිත්වා රොදන්ති. **හසන්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. අයඤ්ච නයො යෙ ලද්ධසුඛාරම්මණා හුත්වා ගහිතපටිසන්ධිකා මාතුකුච්ඡිතොපි සුඛෙනෙව නික්ඛමන්ති, තෙසං වසෙන වුත්තොති දට්ඨබ්බො. **පායන්තියාති** අත්තනො ජනපදදෙසරූපෙන පායන්තියා. **අයම්පීති** ආජීවොපි මාතු අඤ්ඤවිහිතකාලෙ ච ලොකස්සාදවසෙන **කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙව හොති**.

263. **සමධිගය්හාති** සම්මා අධිගතභාවෙන ගහෙත්වා අභිභවිත්වා විසෙසෙත්වා විසිට්ඨො හුත්වා. **ඛීණාසවං සන්ධායාති** බ්‍යතිරෙකවසෙන ඛීණාසවං සන්ධාය. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – ඛීණාසවම්පි සොතාපන්නකුසලං පඤ්ඤපෙති සෙක්ඛභූමියං ඨිතත්තා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

තීණි පදානි නිස්සායාති න කායෙන පාපකං කම්මං කරොති, න පාපකං වාචං භාසති, න පාපකං ආජීවං ආජීවතීති ඉමානි තීණි පදානි නිස්සාය කුසලසීලමූලකා ච අකුසලසීලමූලකා චාති **ද්වෙ පඨමචතුක්කා ඨපිතා. එකං පදං නිස්සායාති** න පාපකං සඞ්කප්පං සඞ්කප්පෙතීති ඉමං එකපදං නිස්සාය කුසලසඞ්කප්පමූලකා අකුසලසඞ්කප්පමූලකා චාති ඉමෙ **ද්වෙ පච්ඡිමචතුක්කා ඨපිතා.**

264. **විචිකිච්ඡුද්ධච්චසහගතචිත්තද්වයම්පි වට්ටති** බලවතා මොහෙන සමන්නාගතත්තා. තථා හි තානි ‘‘මොමූහචිත්තානී’’ති වුච්චන්ති.

කුහින්ති කිංනිමිත්තං. **කතරංඨානං පාපුණිත්වාති** කිං කාරණං ආගම්ම. **එත්ථෙතෙති එත්ථාති** කායවචීමනොසුචරිතභාවනාසාජීවනිප්ඵත්තියං . සා පන හෙට්ඨිමකොටියා සොතාපත්තිඵලෙන දීපෙතබ්බාති ආහ **‘‘සොතාපත්තිඵලෙ භුම්ම’’**න්ති. යස්මා ආජීවට්ඨමකං අවසිට්ඨඤ්ච සීලං පාතිමොක්ඛසංවරසීලස්ස ච පාරිසුද්ධිපාතිමොක්ඛාධිගමෙන සොතාපත්තිඵලප්පත්තියා සිද්ධො හොතීති ආහ – **‘‘පාතිමොක්ඛ…පෙ…. නිරුජ්ඣතී’’**ති. ‘‘සුඛසීලො දුක්ඛසීලො’’තිආදීසු විය පකතිඅත්ථසීලසද්දං ගහෙත්වා වුත්තං **‘‘අකුසලසීල’’**න්තිආදි.

265. **කාමාවචරකුසලචිත්තමෙව වුත්තං** සම්පත්තසමාදානවිරතිපුබ්බකස්ස සීලස්ස අධිප්පෙතත්තා. තෙනාහ – **‘‘එතෙන හි කුසලසීලං සමුට්ඨාතී’’**ති.

සීලවාති එත්ථ වා-සද්දො පාසංසත්ථොව වෙදිතබ්බොති ආහ **‘‘සීලසම්පන්නො හොතී’’**ති. යො සීලමත්තෙ පතිට්ඨිතො, න සමාධිපඤ්ඤාසු, සො සීලමයධම්මපූරිතතාය **සීලමයො**. තෙනාහ **‘‘අලමෙත්තාවතා’’**තිආදි. **යත්ථාති** යස්සං චෙතොවිමුත්තියං පඤ්ඤාවිමුත්තියඤ්ච. තදුභයඤ්ච යස්මා අරහත්තඵලෙ සඞ්ගහිතං, තස්මා වුත්තං **‘‘අරහත්තඵලෙ භුම්ම’’**න්ති. **අසෙසං නිරුජ්ඣති** සුඛවිපාකභාවස්ස සබ්බසො පටිප්පස්සම්භනතො.

266. කාමපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා **කාමසඤ්ඤා.** සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **ඉතරා ද්වෙති** බ්‍යාපාදවිහිංසාසඤ්ඤා.

අනාගාමිඵලපඨමජ්ඣානන්ති අනාගාමිඵලසහගතං පඨමජ්ඣානං. **එත්ථාති** යථාවුත්තෙ පඨමජ්ඣානෙ. එත්ථ ච උජුවිපච්චනීකෙන පටිපක්ඛප්පහානං සාතිසයන්ති පඨමජ්ඣානග්ගහණං. තෙනාහ **‘‘අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්තී’’**ති. නෙක්ඛම්මසඤ්ඤානං කාමාවචරචිත්තසහගතතා තස්ස සීලස්ස සමුට්ඨානතා ච සම්පයුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා.

267. කුසලසඞ්කප්පනිරොධදුතියජ්ඣානිකඅරහත්තඵලඅකුසලසඞ්කප්පනිරොධ-පඨමජ්ඣානිකඅනාගාමිඵලග්ගහණෙන සමණො දස්සිතො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සමණමුණ්ඩිකාපුත්තසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

9. චූළසකුලුදායිසුත්තවණ්ණනා

271. **පඤ්හොති** ඤාතුං ඉච්ඡිතො අත්ථො, තදෙව ධම්මදෙසනාය නිමිත්තභාවතො **කාරණං. උපට්ඨාතූති** ඤාණස්ස ගොචරභාවං උපගච්ඡතු. **යෙන කාරණෙනාති** යෙන තුය්හං උපට්ඨිතෙන කාරණෙන ධම්මදෙසනා උපට්ඨහෙය්‍ය, තං පන පරිබ්බාජකස්ස අජ්ඣාසයවසෙන තථා වුත්තං. තෙනාහ **‘‘එතෙන හි…පෙ…. දීපෙතී’’**ති. **එකඞ්ගණානීති** පිධානාභාවෙන එකඞ්ගණසදිසානි. තෙනාහ **‘‘පාකටානී’’**ති.

ජානන්තොති අත්තනො තථාභාවං සයං ජානන්තො. **සක්කච්චං සුස්සූසතීති** ‘‘තථාභූතංයෙව මං තථා අවොචා’’ති සාදරං සුස්සූසති. **තස්මාති** දිබ්බචක්ඛුලාභිනො අනාගතංසඤාණලාභතො. **එවමාහාති** ‘‘යො ඛො, උදායි, දිබ්බෙන චක්ඛුනා’’ති ආරභිත්වා ‘‘සො වා මං අපරන්තං ආරබ්භ පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යා’’ති එවං අවොච.

ඉතරන්ති අවසිට්ඨං ඉමස්මිං ඨානෙ වත්තබ්බං. **වුත්තනයමෙවාති** ‘‘යො හි ලාභී’’තිආදිනා වුත්තනයමෙව. **අතීතෙති** පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණස්ස විසයභූතෙ අත්ථෙ. **අනාගතෙති** අනාගතංසඤාණස්ස විසයභූතෙ අනාගතෙ අත්ථෙ.

පංසුපදෙසෙ නිබ්බත්තනතො පංසුසමොකිණ්ණසරීරතාය **පංසුපිසාචකං. එකං මූලං ගහෙත්වාති** දීඝසො හෙට්ඨිමන්තෙන චතුරඞ්ගුලං, උපරිමන්තෙන විදත්ථිකං රුක්ඛගච්ඡලතාදීසු යස්ස කස්සචි එකං මූලං ගහෙත්වා අඤ්ඤජාතිකානං **අදිස්සමානකායො හොති**. අයං කිර නෙසං ජාතිසිද්ධා ධම්මතා. **තත්‍රාති** තස්ස මූලවසෙන අදිස්සමානකතාය. **න දිස්සති** ඤාණෙන න පස්සති.

272. **න ච අත්ථං දීපෙය්‍යාති** අධිප්පෙතමත්ථං සා වාචා සරූපතො න ච දීපෙය්‍ය, කෙවලං වාචාමත්තමෙවාති අධිප්පායො. පටිහරිතබ්බට්ඨෙන පරසන්තානෙ නෙතබ්බට්ඨෙන පටිහාරිය-සද්දද්වාරෙන විඤ්ඤාතබ්බො භාවත්ථො, සොව පාටිහීරකො නිරුත්තිනයෙන, නත්ථි එතස්ස පාටිහීරකන්ති **අප්පාටිහීරකතං,** ත-සද්දෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා තථා වුත්තං, අනිය්‍යානං. තෙනාහ **‘‘නිරත්ථකං සම්පජ්ජතී’’**ති. **සුභකිණ්හදෙවලොකෙ ඛන්ධා විය ජොතෙතීති** ඉමිනා – ‘‘දිබ්බො රූපී මනොමයො සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී අහීනින්ද්‍රියො අත්තා’’ති ඉමමත්ථං දස්සෙති.

273. සඋපසග්ගපදස්ස අත්ථො උපසග්ගෙන විනාපි විඤ්ඤායතීති ආහ **"විද්ධෙති උබ්බිද්ධෙ"**ති. සා චස්ස උබ්බිද්ධතා උපක්කිලෙසවිගමෙන සුවිභාවෙන උපට්ඨානන්ති ආහ **"මෙඝවිගමෙන දූරීභූතෙ"**ති. ඉන්දනීලමණි විය දිබ්බති ජොතෙතීති **දෙවො, ආකාසො. "අඩ්ඪරත්තසමයෙ"**ති වත්තබ්බෙ භුම්මත්ථෙ විහිතවචනානං අච්චන්තසංයොගාභාවා උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං. පුණ්ණමාසියඤ්හි ගගනමජ්ඣස්ස පුරතො වා පච්ඡතො වා අන්තෙ ඨිතෙ අඩ්ඪරත්තෙ සමයො භින්නො නාම හොති, මජ්ඣෙ එව පන ඨිතො අභින්නො නාම. තෙනාහ **"අභින්නෙ අඩ්ඪරත්තසමයෙ"**ති.

යෙ අනුභොන්තීති යෙ දෙවා චන්දිමසූරියානං ආභා අනුභොන්ති විනිභුඤ්ජන්ති වළඤ්ජන්ති ච **තෙහි** දෙවෙහි **බහූ චෙව බහුතරා ච** චන්දිමසූරියානං ආභා අනනුභොන්තො. තෙනාහ – **"අත්තනො සරීරොභාසෙනෙව ආලොකං ඵරිත්වා විහරන්තී"**ති.

274. **පුච්ඡාමූළ්හො පන ජාතො** ''අයං පරමො වණ්ණො''ති ගහිතපදස්ස විධමනෙන. **අචෙලකපාළින්ති** ''අචෙලකො හොති මුත්තාචාරො''තිආදිනයප්පවත්තං (දී. නි. 1.394) අචෙලකපටිපත්තිදීපකගන්ථං, ගන්ථසීසෙනෙව තෙන පකාසිතවාදානි වදති. සුරාමෙරයපානමනුයුත්තපුග්ගලස්ස සුරාපානතො විරති තස්ස කායං චිත්තඤ්ච තාපෙන්තී සංවත්තතීති සුරාපානවිරති (තපො, සොයෙව ගුණො. තෙනාහ ''සුරාපානවිරතීති අත්ථො''ති).

275. එකන්තං අච්චන්තමෙව සුඛං අස්සාති **එකන්තසුඛං. පඤ්චසු ධම්මෙසූති** ''පාණාතිපාතා පටිවිරතී''තිආදීසු පඤ්චසු සීලාචාරධම්මෙසු. **න ජානිංසූති** සම්මොසෙන අනුපට්ඨහන්ති තදත්ථං න බුජ්ඣන්ති. බුද්ධුප්පාදෙන කිර විහතතෙජානි මහානුභාවානි මන්තපදානි විය බාහිරකානං යොගාවචරගන්ථෙන සද්ධිං යොගාවචරපටිපදා නස්සති. **උග්ගණ්හිංසූති** ''පඤ්ච පුබ්බභාගධම්මෙ''තිආදිවචනමත්තං උග්ගණ්හිංසු. **තතියජ්ඣානතොති** කාරණොපචාරෙන ඵලං වදති, ඵලභූතතො **තතියජ්ඣානතො.**

276. එකන්තසුඛස්ස ලොකස්ස පටිලාභෙන පත්තියා තත්ථ නිබ්බත්ති **පටිලාභසච්ඡිකිරියා**. එකන්තසුඛෙ ලොකෙ අනභිනිබ්බත්තිත්වා එව ඉද්ධියා තත්ථ ගන්ත්වා තස්ස සත්තලොකස්ස භාජනලොකස්ස ච පච්චක්ඛතො දස්සනං **පච්චක්ඛසච්ඡිකිරියා**. තෙනාහ **"තත්ථා"**තිආදි.

277. **උදඤ්චනිකොති** උදඤ්චනො. විඤ්ඣුපබ්බතපස්සෙ ගාමානං අනිවිට්ඨත්තා තිංසයොජනමත්තං ඨානං අටවී නාම, තත්ථ සෙනාසනං, තස්මිං **අටවිසෙනාසනෙ** පධානකම්මිකානං භික්ඛූනං බහූනං තත්ථ නිවාසෙන **එකං පධානඝරං අහොසි.**

චූළසකුලුදායිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

10. වෙඛනසසුත්තවණ්ණනා

280. සහ වත්ථුකාමෙන කිලෙසකාමො ගරු ගරුකාතබ්බො එතස්සාති **කාමගරු**. තෙස්වෙව කාමෙසු නින්නපොණපබ්භාරජ්ඣාසයොති **කාමාධිමුත්තො**. පබ්බජ්ජාපඨමජ්ඣානාදිකං නෙක්ඛම්මං ගරු ගරුකාතබ්බං එතස්සාති **නෙක්ඛම්මගරු**. තත්ථ නින්නපොණපබ්භාරජ්ඣාසයො **නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො** ස්වායමත්ථො යථා එකච්චෙ ගහට්ඨෙ ලබ්භති, එවං එකච්චෙ අනගාරෙපීති ආහ **"පබ්බජිතොපී"**තිආදි. **අයං පන** වෙඛනසො පරිබ්බාජකො. සො හි වෙඛනසතාපසපබ්බජ්ජං උපගන්ත්වා වෙඛනසෙන ඉමිනා දිට්ඨිමාදාය සමාදියිත්වා ඨිතත්තා ''වෙඛනසො''ති වුච්චති. යථා ලොකො සයං එකාදසහි අග්ගීහි ආදිත්තොපි සමානො පච්චක්ඛතො අනුභවියමානං සාලාකිකං අග්ගිසන්තාපං විය අනාදිකාලානුගතසම්මාකවචරසන්තාපං ආදිත්තතාය න සල්ලක්ඛෙති, සම්මාසම්බුද්ධෙන පන මහාකරුණාසමුස්සාහිතමානසෙන ''සබ්බං, භික්ඛවෙ, ආදිත්ත''න්ති **ආදිත්තපරියායෙ** (සං. නි. 4.28; මහාව. 54) දෙසියමානෙ සල්ලක්ඛෙති, එවං අයම්පි අනාදිකාලපරිභාවිතං අත්තඅජ්ඣාසයෙ අවට්ඨිතං කාමාධිමුත්තං සරසෙන අනුපධාරෙන්තො සත්ථාරා – ''පඤ්ච ඛො ඉමෙ, කච්චාන, කාමගුණා''තිආදිනා කාමගුණෙසු කාමසුඛෙ භාසියමානෙ ''කාමාධිමුත්තං වත පබ්බජිතස්ස චිත්ත''න්ති උපධාරෙස්සතීති ආහ – **"ඉමාය කථාය කථියමානාය අත්තනො කාමාධිමුත්තතං සල්ලක්ඛෙස්සතී"**ති. **කාමග්ගසුඛන්ති** කාමෙතබ්බවත්ථූහි අග්ගභූතං සුඛං. සබ්බෙ හි තෙභූමකධම්මා කාමනීයට්ඨෙන කාමා, තෙ පටිච්ච උප්පජ්ජනසුඛතො නිබ්බානසුඛමෙව අග්ගභූතං සුඛං. යථාහ – ''යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී''ති (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34) – ''නිබ්බානං පරමං සුඛ''න්ති (ම. නි. 2.215, 217; ධ. ප. 203) ච. තෙන වුත්තං **"නිබ්බානං අධිප්පෙත"**න්ති.

281. පුබ්බෙනිවාසඤාණලාභිනො පුබ්බන්තං ආරබ්භ වුච්චමානකථා අනුච්ඡවිකා තදත්ථස්ස පච්චක්ඛභාවතො, තදභාවතො වෙඛනසස්ස අනනුච්ඡවිකාති ආහ **"යස්මා...පෙ.... නත්ථී"**ති. අනාගතකථාය...පෙ.... **නත්ථීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ආරක්ඛත්ථායාති** දෙවතාහි මන්තපදෙහි සහ ඨිතා තත්ථ ආරක්ඛත්ථාය. **අවිජ්ජායාති** ඉදං ලක්ඛණවචනං, තංමූලකත්තා වා සබ්බකිලෙසධම්මානං අවිජ්ජාව ගහිතා. **ජානනං** පහීනකිලෙසපච්චවෙක්ඛණඤාණෙන. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

වෙඛනසසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ච පරිබ්බාජකවග්ගවණ්ණනා.

4. රාජවග්ගො

1. සටිකාරසුත්තවණ්ණනා

282. **චරියන්ති** බොධිචරියං, බොධිසම්භාරසම්භරණවසෙන පවත්තිතං බොධිසත්තපටිපත්තින්ති අත්ථො. **සුකාරණන්ති** බොධිපරිපාචනස්ස එකන්තිකං සුන්දරං කාරණං, කස්සපස්ස භගවතො පයිරුපාසනාදිං සන්ධාය වදති. තඤ්හි තෙන සද්ධිං මයා ඉධ කතන්ති වත්තබ්බතං ලභති. **මන්දහසිතන්ති** ඊසකං හසිතං. **කුහං කුහන්ති** හාස-සද්දස්ස අනුකරණමෙතං. **හට්ඨපහට්ඨාකාරමත්තන්ති** හට්ඨපහට්ඨමත්තං. යථා ගහිතසඞ්කෙතා ''පහට්ඨො භගවා''ති සඤ්ජානන්ති, එවං ආකාරදස්සනමත්තං.

ඉදානි ඉමිනා පසඞ්ගෙන හාසං සමුට්ඨානං විභාගතො දස්සෙතුං **''හසිතඤ්ච නාමෙත''**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ අජ්ඣුපෙක්ඛනවසෙනපි හාසො න සම්භවති, පගෙව දොමනස්සවසෙනාති ආහ **''තෙරසහි සොමනස්සසහගතචිත්තෙහී''**ති. නනු ච කෙචි කොධවසෙනපි හසන්තීති? න, තෙසම්පි යං තං කොධවත්ථු, තස්ස මයං දානි යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජිස්සාමාති දුවිඤ්ඤෙය්‍යන්තරෙන සොමනස්සචිත්තෙනෙව හාසස්ස උප්පජ්ජනතො. **තෙසූති** පඤ්චසු සොමනස්සසහගතචිත්තෙසු. **බලවාරම්මණෙති** උළාරආරම්මණෙ යමකමහාපාටිහාරියසදිසෙ. **දුබ්බලාරම්මණෙති** අනුළාරෙ ආරම්මණෙ. **ඉමස්මිං පන ඨානෙ...පෙ.... උප්පාදෙසීති** ඉදං පොරාණට්ඨකථායං තථා ආගතත්තා වුත්තං. න අහෙතුකසොමනස්සසහගතචිත්තෙන භගවතො සිතං හොතීති දස්සනත්ථං.

අභිධම්මටීකායං (ධ. ස. මූලටී. 568) පන ''අතීතංසාදීසු අප්පටිහතං ඤාණං වත්වා 'ඉමෙහි තීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො සබ්බං කායකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ත'න්තිආදිවචනතො (මහානි. 69, 156; චූළනි. මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 85; පටි. ම. 3.5; නෙත්ති. 15; දී. නි. අට්ඨ. 3.305; විභ. මූලටී. සුත්තන්තභාජනීයවණ්ණනා; දී. නි. ටී. 3.141, 305) 'භගවතො ඉදං චිත්තං උප්පජ්ජති'ති වුත්තවචනං විචාරෙතබ්බ''න්ති වුත්තං. තත්ථ ඉමිනා හසිතුප්පාදචිත්තෙන පවත්තියමානම්පි භගවතො සිතකරණං පුබ්බෙනිවාස-අනාගතංස-සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණානං අනුවත්තකත්තා ඤාණානුපරිවත්තියෙවාති, එවං පන ඤාණානුපරිවත්තිභාවෙ සති න කොචි පාළිඅට්ඨකථානං විරොධො. තථා හි **අභිධම්මට්ඨකථායං** (ධ. ස. අට්ඨ. 568) ''තෙසං ඤාණානං චිණ්ණපරියන්තෙ ඉදං චිත්තං උප්පජ්ජති''ති වුත්තං. අවස්සඤ්ච එතං එවං ඉච්ඡිතබ්බං, අඤ්ඤථා ආවජ්ජනස්සපි භගවතො පවත්ති තථාරූපෙ කාලෙ න සංයුජ්ජෙය්‍ය, තස්සපි හි විඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපකභාවස්ස ඉච්ඡිතත්තා, තථා හි වුත්තං – ''එවඤ්ච කත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනස්සපි විඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපකත්තං උපපන්නං හොතී''ති, න ච විඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපකත්තෙ තංසමුට්ඨිතාය විඤ්ඤත්තියා කායකම්මාදිභාවං ආපජ්ජනභාවො විබන්ධතීති තමෙව සන්ධාය වදති. තෙනාහ **''එවං අප්පමත්තකම්පී''**ති. සතෙරිතා විජ්ජුලතා නාම **සතෙරතාවිජ්ජුලතා**. සා හි ඉතරවිජ්ජුලතා විය ඛණට්ඨිතිකා සීඝනිරොධා ච න හොති, අපිච ඛො දන්ධනිරොධා, තඤ්ච සබ්බකාලං චතුදීපිකමහාමෙඝතොව නිච්ඡරති තෙනාහ **''චාතුද්දීපිකමහාමෙඝමුඛතො''**ති. අයං කිර හාසං රස්මිවට්ටීනං ධම්මතා, යදිදං තික්ඛත්තුං සිරවරං පදක්ඛිණං කත්වා දාඨග්ගෙසුයෙව අන්තරධානං.

283. යදිපි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පානං සතසහස්සඤ්ච පඤ්ඤාපාරමිතා පරිභාවිතා, තථාපි ඉදානි තං බුද්ධන්තරං තස්සා පටිපාදෙතබ්බත්තා වුත්තං **''අපරිපක්කඤාණත්තා''**ති. කාමඤ්චස්ස ඤාණාය ඉදානිපි පටිපාදෙතබ්බතා අත්ථි, එවං සන්තෙපි නනු සම්මාසම්බුද්ධෙසු පසාදෙන සම්භාවනාය භවිතබ්බං තථා චිරකාලං පරිභාවිතත්තා, කථං තත්ථ හීළනාති ආහ **''බ්‍රාහ්මණකුලෙ''**තිආදි. චිරකාලපරිචිතාපි හි ගුණභාවනා අප්පකෙනපි අකල්‍යාණමිත්තසංසග්ගෙන විපරිවත්තති අඤ්ඤථත්තං ගච්ඡති. තෙන මහාසත්තොපි ජාතිසිද්ධායං ලද්ධියං ඨත්වා ජාතිසිද්ධෙන මානෙන එවමාහ – **''කිං පන තෙන මුණ්ඩකෙන සමණකෙන දිට්ඨෙනා''**ති. තථා හි වුත්තං **අට්ඨකථායං** –

''තස්මා අකල්‍යාණජනං, ආසීවිසමිවොරගං,
ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය, භූතිකාමො විචක්ඛණො''ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.170-172);

න්හානචුණ්ණෙන සුත්තෙන කතා **සොත්ති,** කුරුවින්දගුළිකා, සා එව සිනායන්ති කායං විසොධෙන්ති එතායාති **සිනානං**. තෙනාහ – **''සොත්ති සිනානන්ති සිනානත්ථාය කතසොත්ති''**න්ති.

284. **අරියපරිහාරෙනාති** අරියානං පරිහාරෙන, අනාගාමීනං න්හානකාලෙ අත්තනො කායස්ස පරිහාරනියාමෙනාති අත්ථො. අත්තනො ඤාණසම්පත්තියා විභවසම්පත්තියා **පසන්නකාරං කාතුං සක්ඛිස්සති. එතදත්ථන්ති** ''අහිතනිවාරණං, හිතෙ නියොජනං බ්‍යසනෙ පරිච්චජන''න්ති යදිදං, එතදත්ථං මිත්තා නාම හොන්ති. කෙචි ''යාවෙත්ථ අහුපී''ති පඨන්ති, තෙසං යාව එත්ථ කෙසග්ගගහණං තාව අයං නිබන්ධො අහුපීති අත්ථො.

285. **සතිපටිලාභත්ථායාති** බොධියා මහාභිනීහාරං කත්වා බොධිසම්භාරපටිපදාය පූරණභාවෙ සතියා පටිලාභත්ථාය. ඉදානි තස්ස සතුප්පාදනීයකථාය පවත්තිතාකාරං සඞ්ඛෙපෙනෙව දස්සෙතුං **''තස්ස හී''**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **න ලාමකට්ඨානං ඔතිණ්ණසත්තොති** ඉමිනා මහාසත්තස්ස පණීතාධිමුත්තතං දස්සෙත්වා එවං පණීතාධිමුත්තිකස්ස පමාදකිරියා න යුත්තාති දස්සෙන්තො **"තාදිසස්ස නාම පමාදවිහාරො න යුත්තො"**ති ආහ. තදා බොධිසත්තස්ස නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයො තෙලප්පදීපො විය විසෙසතො නිබ්බත්ති, තං දිස්වා භගවා තදනුරූපං ධම්මකථං කරොන්තො **"තාදිසස්ස…පෙ…. කථෙසී"**ති. **පරසමුද්දවාසී ථෙරා අඤ්ඤථා වදන්ති. අට්ඨකථායං** පන නායං බුද්ධානං භාරො, යදිදං පූරිතපාරමීනං බොධිසත්තානං තථා ධම්මදෙසනා තෙසං මහාභිනීහාරසමනන්තරම්පි බොධිසම්භාරස්ස සයම්භුඤාණෙනෙව පටිවිදිතත්තා. තස්මා බොධිසත්තභාවපවෙදනමෙව තස්ස භගවා අකාසීති දස්සෙතුං **"සතිපටිලාභත්ථාය"**තිආදි වුත්තං. **සතිපටිලාභත්ථායාති** සම්මාපටිපත්තියා උජ්ජලනෙ පාකටකරසතිපටිලාභාය.

286. ඤාණඤ්හි කිලෙසධම්මවිදාලනපදාලනෙහි සිඞ්ගං වියාති **සිඞ්ගං**. තඤ්හි පටිපත්තියා උපත්ථම්භිතං උස්සිතං නාම හොති, තදභාවෙ **පතිතං** නාම. කෙචි පන වීරියං සිඞ්ගන්ති වදන්ති. තස්මිං සම්මප්පධානවසෙන පවත්තෙ බාහිරපබ්බජ්ජං උපගතාපි මහාසත්තා විසුද්ධාසයා අප්පිච්ඡතාදිගුණසමඞ්ගිනො යථාරහං ගන්ථධුරං වාසධුරඤ්ච පරිබ්‍රූහයන්තා විහරන්ති, පගෙව බුද්ධසාසනෙ අප්පිච්ඡතාදීහීති ආහ **"චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ පනා"**තිආදි. විපස්සනං බ්‍රූහෙන්තා සිඛාප්පත්තවිපස්සනා හොන්තීති වුත්තං – **"යාව අනුලොමඤාණං ආහච්ච තිට්ඨන්තී"**ති, අනුලොමඤාණතො ඔරමෙව විපස්සනං ඨපෙන්තීති අත්ථො. **මග්ගඵලත්ථං වායාමං න කරොන්ති** පඤ්ඤාපාරමිතාය සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණගබ්භස්ස අපරිපුණ්ණත්තා අපරිපක්කත්තා ච.

287. **ථෙරෙහීති** වුද්ධතරෙහි. **නිවාසෙ සතීති** යස්මිං ඨානෙ පබ්බජිතො, තත්ථෙව නිවාසෙ. **වප්පකාලතොති** සස්සානං වප්පකාලතො. පුබ්බෙ විය තතො පරං තිබ්බෙන සූරියසන්තාපෙන පයොජනං නත්ථීති වුත්තං – **"වප්පකාලෙ විතානං විය උපරි වත්ථකිලඤ්ජං බන්ධිත්වා"**ති. **පුටකෙති** කලාපෙ.

288. පච්චයසාමග්ගිහෙතුකත්තා ධම්මප්පත්තියා පදෙසතො පරිඤ්ඤාවත්ථුකාපි අරියා උපට්ඨිතෙ චිත්තවිඝාතපච්චයෙ යදෙතං නාතිසාවජ්ජං, තදෙවං ගණ්හන්තීති අයමෙත්ථ ධම්මතාති ආහ – **"අලාභං ආරබ්භ චිත්තඤ්ඤථත්ත"**න්තිආදි. **සොති කිකී කාසිරාජා. බ්‍රාහ්මණභත්තොති** බ්‍රාහ්මණෙසු භත්තො. **දෙවෙති** බ්‍රාහ්මණෙ සන්ධායාහ. **භූමිදෙවාති** තෙසං සමඤ්ඤා, තදා බ්‍රාහ්මණගරුකො ලොකො. තදා හි කස්සපොපි භගවා බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. **ධීතු අවණ්ණං වත්වාති**, ''මහාරාජ, තව ධීතා බ්‍රාහ්මණසමයං පහාය මුණ්ඩපාසණ්ඩිකසමයං ගණ්හී''තිආදිනා රාජපුත්තියා අගුණං වත්වා. **වරං ගණ්හිංසු** ඤාතකා. **රජ්ජං නියාාතෙසි** ''මා මෙ වචනං මුසා අහොසි, අට්ඨමෙ දිවසෙ නිග්ගණ්හිස්සාමී''ති.

පාවනඅස්මනයනවසෙන සම්මා පාචිතත්තා **පරිසුද්ධතණ්ඩුලානි**. පාළියං **තණ්ඩුලපටිභස්තානීති** තණ්ඩුලඛණ්ඩානි. **මුග්ගපටිභස්තකළායපටිභස්තෙසුපි** එසෙව නයො.

289. **කො නු බොති** භුම්මත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ – **"කුහිං නු බො"**ති පාරිපූරිං යොජීයන්ති බ්‍යඤ්ජනභොජනානි එත්ථාති පරියොගො, තතො **පරියොගා**. තෙනාහ **"සූපභාජනතො"**ති. **සඤ්ඤං දත්වාති** වුත්තං සබ්බං ආචික්ඛිත්වා තුම්හාකං අත්ථාය සම්පාදෙත්වා නික්ඛිත්තො උපට්ඨාකොති භගවතො ආරොචෙථාති සඤ්ඤං දත්වා. **අතිවිස්සත්ථොති** අතිවිය විස්සත්ථො. **පඤ්චවණ්ණාති** ඛුද්දිකාදිවසෙන පඤ්චප්පකාරා.

290. **කින්ති** නිස්සක්කෙ පච්චත්තවචනං, කස්මාති අත්ථො? **ධම්මිකොති** ඉමිනා ආගමනසුද්ධිං දස්සෙති . **භික්ඛූනං පත්තෙ භත්තසදිසොති** ඉමිනා උපාසකෙන සත්ථු පරිච්චත්තභාවං තත්ථ සත්ථුනො ච අපරිසඞ්කතං දස්සෙති. **සික්ඛාපදවෙලා නාම නත්ථීති** ධම්මස්සාමිභාවතො සික්ඛාපදමරියාදා නාම නත්ථි පණ්ණත්තිවජ්ජෙ, පකතිවජ්ජෙ පන සෙතුඝාතො එව.

291. ඡදනට්ඨානෙ යදාකාසං, තදෙව තස්ස ගෙහස්ස ඡදනන්ති **ආකාසච්ඡදනං. පකතියා උතුඵරණමෙවාති** ඡාදිතෙ යාදිසං උතු, ඡදනෙ උත්තිණභාවෙපි තම්හි ගෙහෙ තාදිසමෙව උතුඵරණං අහොසි. **තෙසංයෙවාති** තෙසං ඝටිකාරස්ස මාතාපිතූනං එව.

292. ''චතස්සො මුට්ඨියො එකො කුඩුවො, චත්තාරො කුඩුවා එකො පත්ථො, චත්තාරො පත්ථා එකො ආළ්හකො, චත්තාරො ආළ්හකා එකං දොණං, චත්තාරි දොණානි එකා මානිකා, චතස්සො මානිකා එකා ඛාරී, වීසති ඛාරිකා එකො වාහොති තදෙව එකසකට''න්ති **සුත්තනිපාතට්ඨකථාදීසු** (සු. නි. අට්ඨ. 2.662) වුත්තං, ඉධ පන **"ද්වෙ සකටානි එකො වාහො"**ති වුත්තං. **තෙලඵාණිතාදින්ති ආදි**-සද්දෙන සප්පිආදිං මරිචාදිකටුකභණ්ඩඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **නාභං රඤ්ඤා දිට්ඨපුබ්බො,** කුතො පරිප්ඵස්සොති අධිප්පායො. **නච්චිත්වාති** නච්චං දත්වා.

ඝටිකාරසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

2. රට්ඨපාලසුත්තවණ්ණනා

293. ථුලමෙව ථුල්ලං, ථුල්ලා විපුලා මහන්තා කොට්ඨා ජාතා ඉමස්සාති **ථුල්ලකොට්ඨිකන්ති** ඔදනපූපපහූතවසෙන ලද්ධනාමො නිගමො. **අට්ඨකථායං** පන **ථුල්ලකොට්ඨන්ති** අත්ථො වුත්තො. තෙන පාළියං ඉක-සද්දෙන පදවඩ්ඪනං කතන්ති දස්සෙති.

294. **රට්ඨපාලොති** ඉදං තස්ස කුලපුත්තස්ස නාමං. පවෙණිවසෙන ආගතකුලවංසානුගතන්ති සමුදාගමතො පට්ඨාය දස්සෙතුං **"කස්මා රට්ඨපාලො"**තිආදි වුත්තං. **සන්ධාරෙතුන්ති** විනාසනතො පුබ්බෙ යාදිසං, තථෙව සම්මදෙව ධාරෙතුං සමත්ථො. **සද්ධාති** කම්මඵලසද්ධාය සම්පන්නා. **සාමණෙරං දිස්වාති** සික්ඛාකාමතාය එතදග්ගෙ ඨපියමානං දිස්වා.

සහ රඤ්ඤාති **සරාජිකං,** රඤ්ඤා සද්ධිං රාජපරිසං. **චාතුවණ්ණන්ති** බ්‍රාහ්මණාදිචතුවණ්ණසමුදායං. **පොසෙතුන්ති** වඩ්ඪෙතුං දානාදීහි සඞ්ගහවත්ථූහි සඞ්ගණ්හිතුං. **යං කුලං. පහොස්සතීති** සක්ඛිස්සති.

තෙන තෙන මෙ උපපරික්ඛතොති ''කාමා නාමෙතෙ අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා, අට්ඨිකඞ්කලූපමා''ති (ම. නි. 1.234; පාචි. 417; මහානි. 3, 6) ච ආදිනා යෙන යෙන ආකාරෙන කාමෙසු ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං, තබ්බිපරියායතො නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං ගුණං පකාසෙන්තං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි, තෙන තෙන පකාරෙන උපපරික්ඛතො වීමංසන්තස්ස මය්හං **එවං හොති** එවං උපට්ඨාති. **සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියන්ති** අධිසීලාදිසික්ඛත්තයසඞ්ගහං සෙට්ඨචරියං. අඛණ්ඩාදිභාවාපාදනෙන **අඛණ්ඩං** ලක්ඛණවචනඤ්හෙතං. කඤ්චිපි සික්ඛෙකදෙසං අසෙසෙත්වා එකන්තෙනෙව පරිපූරෙතබ්බතාය **එකන්තපරිපුණ්ණං**. චිත්තුප්පාදමත්තම්පි සංකිලෙසමලං අනුප්පාදෙත්වා අච්චන්තමෙව විසුද්ධං කත්වා පරිහරිතබ්බතාය **එකන්තපරිසුද්ධං**. තතො එව සඞ්ඛං විය ලිඛිතන්ති **සඞ්ඛලිඛිතං**. තෙනාහ **"ලිඛිතසඞ්ඛසදිස"**න්ති. දාඨිකාපි මස්සුග්ගහණෙනෙව ගහෙත්වා **"මස්සු"**ත්වෙව වුත්තං, උත්තරාධරමස්සුන්ති අත්ථො. කසායෙන රත්තානි **කාසායානි. අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං න පබ්බාජෙති** ''මාතාපිතූනං ලොකියමහාජනස්ස චිත්තඤ්ඤථත්තං මා හොතූ''ති. තථා හි සුද්ධොදනමහාරාජස්ස තථා වරො දින්නො.

295. පියායිතබ්බතො **පියොති** ආහ **"පීතිජනකො"**ති. මනස්ස අප්පායනතො **මනාපොති** ආහ **"මනවඩ්ඪනකො"**ති. **සුඛෙධිතො** තරුණදාරකකාලෙ. තතො පරඤ්ච සප්පිඛීරාදිසාදුරසමනුඤ්ඤභොජනාදිආහාරසම්පත්තියා **සුඛපරිහතො.** අථ වා දළ්හහත්තිකධාතිජනාදිපරිජනසම්පත්තියා චෙව පරිච්ඡදසම්පත්තියා ච උළාරපණීතසුඛපච්චයූපහාරෙහි ච **සුඛෙධිතො,** අකිච්ඡෙනෙව දුක්ඛප්පච්චයවිනොදනෙන **සුඛපරිහතො**. අජ්ඣත්තිකඞ්ගසම්පත්තියා වා **සුඛෙධිතො,** බාහිරඞ්ගසම්පත්තියා **සුඛපරිහතො. කස්සචීති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං, කිඤ්චීති වුත්තං හොති, අයමෙව වා පාඨො. තථා හි **"අප්පමත්තකම්පි කලභාගං දුක්ඛස්ස න ජානාසී"**ති අත්ථො වුත්තො. **එවං සන්තෙති** නනු මයං රට්ඨපාල මරණාදීසු කෙනචි උපායෙන අප්පතිකාරෙන මරණෙනපි තයා අකාමකාපි විනා භවිස්සාම, එවං සති. **යෙනාති** යෙන කාරණෙන. **කිං පනාති** එත්ථ **කින්ති** කාරණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති දස්සෙන්තො ආහ **"කෙන පන කාරණෙනා"**ති.

296. **පරිචාරෙහීති** පරිතො තත්ථ තත්ථ යථාසකං විසයෙසු චාරෙහි. තෙනාහ **"ඉතො චිතො ච උපනෙහී"**ති. **පරිචාරෙහීති** වා සුඛූපකරණෙහි අත්තානං පරිචාරෙහි, අත්තනො පරිචරණං කාරෙහි. තථාභූතො ච යස්මා ලළන්තො කීළන්තො නාම හොති, තස්මා **"ලළා"**තිආදි වුත්තං. නිච්චදානං **දානං** නාම, උපොසථදිවසාදීසු දාතබ්බං අතිරෙකදානං **පදානං** නාම. පවෙණීරක්ඛණවසෙන වා දීයමානං **දානං** නාම, අත්තනාව පට්ඨපෙත්වා දීයමානං **පදානං** නාම. පචුරජනසාධාරණං වා නාතිඋළාරං **දානං** නාම, අනඤ්ඤසාධාරණං අතිඋළාරං **පදානං** නාම. **උද්දස්සෙතබ්බාති උද්ධං දස්සෙතබ්බා**. කුතො උද්ධං තෙ දස්සෙතබ්බා? පබ්බජිතතො උද්ධං අත්තානං මාතාපිතරො දස්සෙතබ්බා, තෙනාහ **"යථා"**තිආදි.

299. **බලං ගහෙත්වාති** එත්ථ බලග්ගහණං නාම කායබලස්ස උප්පාදනමෙවාති ආහ **"කායබලං ජනෙත්වා"**ති. **එවං විහරන්තොති** යථා පාළියං වුත්තං එවං එකො වූපකට්ඨො අප්පමත්තො විහරන්තො. **තස්මාති** යස්මා නෙයොා, න උග්ඝටිතඤ්ඤූ, න ච විපඤ්චිතඤ්ඤූ, තස්මා. චිරෙන පබ්බජිතො **ද්වාදසමෙ වස්සෙ අරහත්තං පාපුණි**. යං පන වුත්තං පාළියං ''න චිරස්සෙවා''ති, තං සට්ඨී වස්සානි තතො අධිකම්පි විපස්සනාපරිවාසං වසන්තෙ උපාදාය වුත්තං.

සත්තද්වාරකොට්ඨකස්සාති සත්තගබ්භන්තරද්වාරකොට්ඨකසීසෙන ගබ්භන්තරානි වදති. **පහරාපෙතීති** වයොවුඩ්ඪානුරූපං කප්පාපනාදිනා අලඞ්කාරාපෙති. අන්තොජාතතාය ඤාතිසදිසී දාසී **ඤාතිදාසී**. පූතිභාවෙනෙව ලක්ඛිතබ්බො දොසො වා අභිදොසො, සොව **ආභිදොසිකො,** අභිදොසං වා පච්චූසකාලං ගතො පත්තො අතික්කන්තොති **ආභිදොසිකො**. තෙනාහ **''එකරත්තාතික්කන්තස්සා''**තිආදි . **අපරිභොගාරහො** පූතිභූතභාවෙන. **අරියවොහාරෙනාති** අරියසමුදාචාරෙන. අරියා හි මාතුගාමං භගිනිවාදෙන සමුදාචරන්ති. **නිස්සට්ඨපරිග්ගහන්ති** පරිච්චත්තාලයං. **වත්තුං වට්ටතීති** නිරපෙක්ඛභාවතො වුත්තං, ඉධ පන විසෙසතො අපරිභොගාරහත්තාව වත්ථුනො. නිමීයති සඤ්ඤායතීති **නිමිත්තං,** තථාසල්ලක්ඛිතො ආකාරොති ආහ **"ආකාරං අග්ගහෙසී"**ති.

300. **සරං පවිසිත්වාති** ගෙහසාමිනියා නිසීදිතබ්බට්ඨානභූතං අන්තොගෙහං පවිසිත්වා. **ආලපනෙති** දාසිජනස්ස ආලපනෙ. **බහි නික්ඛමන්තාති** යථාවුත්තඅන්තොගෙහතො බහි නික්ඛමන්තියො. **සරෙසු සාලා හොන්තීති** සරෙසු එකමන්තෙ භොජනසාලා හොන්ති පාකාරපරික්ඛිත්තා සුසංවිහිතද්වාරබන්ධා සුසම්මට්ඨවාලිකඞ්ගණා.

අනොකප්පනං අසද්දහනං. **අමරිසනං** අසහනං. **අනාගතවචනං** අනාගතසද්දප්පයොගො, අත්ථො පන වත්තමානකාලිකොව. තෙනාහ **"පච්චක්ඛම්පී"**ති. **අරියිද්ධියන්ති** ''පටිකූලෙ අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරතී''ති (අ. නි. 5.144) එවං වුත්තඅරියිද්ධියං.

පූතිකුම්මාසො ඡඩ්ඩනීයධම්මො තස්ස ගෙහතො ලද්ධොපි න දාතබ්බයුත්තකො දාසිජනෙන දින්නොති ආහ **"දෙය්‍යධම්මවසෙන නෙව දානං අලත්ථම්හා"**ති. ''ඉමෙහි මුණ්ඩකෙහී''තිආදිනා නිත්ථුනනවචනෙන පච්චක්ඛානං අත්ථතො ලද්ධමෙව, තස්ස පන උජුකථාසුසමාචාරවසෙන අලද්ධත්තා වුත්තං **"න පච්චක්ඛාන"**න්ති. තෙනාහ – **"පටිසන්ථාරවසෙන පච්චක්ඛානම්පි න අලත්ථම්හා"**ති. ''නෙව දාන''න්තිආදි පච්චාසීසාය අක්ඛන්තියා ච වුත්තං විය පවුරජනො මඤ්ඤෙය්‍යාති තන්නිවත්තනත්ථං අධිප්පායමස්ස විවරිතුං **"කස්මා පනා"**තිආදි වුත්තං. **සුත්තිකාපටිච්ඡන්නන්ති** සිප්පිකාඡදාහි ඡන්නං.

උක්කට්ඨඑකාසනිකතායාති ඉදං භූතකථනමත්තං ථෙරස්ස තථාභාවදීපනතො. මුදුකස්සපි හි එකාසනිකස්ස යාය නිසජ්ජාය කිඤ්චිමත්තං භොජනං භුත්තං, වත්තසීසෙනපි තතො වුට්ඨිතස්ස පුන භුඤ්ජිතුං න වට්ටති. තෙනාහ තිපිටකචූළාභයත්ථෙරො ''ආසනං වා රක්ඛෙය්‍ය භොජනං වා''ති. **උක්කට්ඨසපදානචාරිකොති** පුරතො පච්ඡතො ච ආහටභික්ඛම්පි අග්ගහෙත්වා බහිද්වාරෙ ඨත්වා පත්තවිස්සජ්ජනමෙව කරොති. එතෙනෙව ථෙරස්ස උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකභාවො දීපිතො. තෙනාහ – **"ස්වාතනාය භික්ඛං නාම නාධිවාසෙතී"**ති. අථ කස්මා අධිවාසෙසීති ආහ **"මාතු අනුග්ගහෙනා"**තිආදි . පණ්ඩිතා හි මාතාපිතූනං ආචරියුපජ්ඣායානං වා කාතබ්බං අනුග්ගහං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා ධුතඞ්ගසුද්ධිකා න භවන්ති.

301. **පයුත්තන්ති** වඩ්ඪිවසෙන පයොජිතං, තද්ධිතලොපං කත්වා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං යථා අඤ්ඤත්ථාපි ''පිතාමහං ධනං ලද්ධා, සුඛං ජීවති සඤ්චයො''ති . **ජෙට්ඨකිත්ථියොති** පධානිත්ථියො. **ඉතොති** ඉමස්මිං කුලෙ අනුභවිතබ්බවිභවසම්පත්තිතො. **අඤ්ඤතොති** ඉමස්ස දින්නත්තා අඤ්ඤස්මිං කුලෙ අනුභවිතබ්බසම්පත්තිතො.

302. **චිත්තවිචිත්තන්ති** කප්පනාය චෙව අරහරූපෙන අලඞ්කාරාදිනා ච චිත්තිතඤ්චෙව විචිත්තිතඤ්ච. **වණකායන්ති** වණභූතං කායං. **සමන්තතො උස්සිතන්ති** හෙට්ඨිමකායවසෙන හෙට්ඨා උපරි ච සන්නිස්සිතං. **නිච්චාතුරන්ති** අභිණ්හප්පටිපීළිතං, සදා දුක්ඛිතං වා. **බහුසඞ්කප්පන්ති** රාගවත්ථුභාවෙන අභිජනෙහි භාවභාවවිලාසවසෙන, ආමිසවසෙන ච සොණසිඞ්ගාලාදීහි බහූහි සඞ්කප්පෙතබ්බං. **ඨිතීති** අවට්ඨානං අවිපරිණාමො නත්ථි. තෙනාහ – **"භිජ්ජනධම්මතාව නියතා"**ති, පරිස්සවභාවාපත්ති චෙව විනාසපත්ති ච එකන්තිකාති අත්ථො.

චිත්තකතම්පීති ගන්ධාදීහි චිත්තකතම්පි. **රූපන්ති** සරීරං.

අලත්තකකතාති පිණ්ඩිඅලත්තකෙන සුවණ්ණකතා. තෙනාහ **"අලත්තකෙන රඤ්ජිතා"**ති. **චුණ්ණකමක්ඛිතන්ති** දොසනීහරණෙහි තාපදහනාදීහි කතාභිසඞ්ඛාරමුඛං ගොරොචනාදීහි ඔභාසනකචුණ්ණෙහි මක්ඛිතං, තෙනාහ **"සාසපකක්කෙනා"**තිආදි.

රසොදකෙනාති සරලනියාසරසමිස්සෙන උදකෙන. **ආවත්තනපරිවත්තෙ කත්වාති** ආවත්තනපරිවත්තනවසෙන නතෙ කත්වා. **අට්ඨපදකරචනායාති** භිත්තිකූටද්ධචන්දාදිවිභාගාය අට්ඨපදකරචනාය.

විරවමානෙති ''අයං පලායති, ගණ්හ ගණ්හා''ති විරවමානෙ. හිරඤ්ඤසුවණ්ණඔරොධෙති වත්තබ්බං.

303. **උස්සිතාය උස්සිතායාති** කුලවිභවබාහුසච්චපඤ්ඤාසම්පත්තියා උග්ගතාය උග්ගතාය. **අභිලක්ඛිතො** උළාරභාවෙන.

304. **පරිජුඤ්ඤානීති** පරිහානානි. යෙ බ්‍යාධිනා අභිභූතා සත්තා ජිණ්ණකප්පා වයොහානිසත්තා විය හොන්ති, තතො නිවත්තෙන්තො **"ජරාජිණ්ණො"**ති ආහ. **වයොවුඩ්ඪො,** න සීලාදිවුඩ්ඪො. මහත්තං ලාති ගණ්හාතීති මහල්ලකො, ජාතියා මහල්ලකො, න විභවාදිනාති **ජාතිමහල්ලකො** . ද්වත්තිරාජපරිවත්තසඞ්ඛාතං අද්ධානං කාලං ගතො වීතිවත්තොති **අද්ධගතො**. තථා ච පඨමවයං මජ්ඣිමවයඤ්ච අතීතො හොතීති ආහ **"අද්ධානං අතික්කන්තො"**ති. ජිණ්ණාදිපදෙහි පඨමවයමජ්ඣිමවයස්ස බොධිතත්තා අනුප්පත්තතාවිසිට්ඨො වය-සද්දො ඔසානවයවිසයොති ආහ **"පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තො"**ති.

‘‘අප්පිච්ඡො, අප්පඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සො’’ති (අ. නි. 10.11) එවමාදීසු විය අප්ප-සද්දො අභාවත්ථොති අධිප්පායෙනාහ **‘‘අප්පාබාධොති අරොගො, අප්පාතඞ්කොති නිද්දුක්ඛො’’**ති. අප්පත්ථො වා ඉධ, තත්ථාපි අප්ප-සද්දො දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි ‘‘යො හි, ගහපති, ඉමං පූතිකායං පරිහරන්තො මුහුත්තම්පි ආරොග්‍යං පටිජානෙය්‍ය කිමඤ්ඤත්‍ර බාල්‍යා’’ති (සං. නි. 3.1) සුත්තපදං සමත්ථිතං හොති. විපච්චනං විපාකො, සො එව වෙපාකො. සමො වෙපාකො එතිස්සා අත්ථීති **සමවෙපාකිනී,** තාය. තෙනෙව සමවෙපාකිනිභාවෙන සබ්බම්පි සම්මදෙව ගණ්හාති ධාරෙතීති **ගහණී.** ගහණිසම්පත්තියා හි යථාභුත්තආහාරො සම්මදෙව ජීරන්තො සරීරෙ තිට්ඨති, නො අඤ්ඤථා **භුත්තභුත්තො ආහාරො ජීරති** ගහණියා තික්ඛභාවෙන. **තථෙව තිට්ඨතීති** භුත්තාකාරෙනෙව තිට්ඨති ගහණියා මන්දභාවතො. **භත්තච්ඡන්දො උප්පජ්ජතෙව** භුත්තආහාරස්ස සම්මා පරිණාමං ගතත්තා. **තෙනෙවාති** සමවෙපාකිනිභාවෙනෙව. පත්තානං භොගානං පරික්ඛියමානං න සහසා එකජ්ඣංයෙව පරික්ඛයං ගච්ඡන්ති, අථ ඛො අනුක්කමෙන, තථා ඤාතයොපීති ආහ **‘‘අනුපුබ්බෙනා’’**ති. **ඡාතකභයාදිනාති ආදි**-සද්දෙන බ්‍යාධිභයාදිං සඞ්ගණ්හාති.

305. උද්දෙසසීසෙන නිද්දෙසො ගහිතොති ආහ **‘‘ධම්මනිද්දෙසා උද්දිට්ඨා’’**ති. යස්මා වා යෙ ධම්මා උද්දිසිතබ්බට්ඨෙන ‘‘උද්දෙසා’’ති වුච්චන්ති. තෙව ධම්මා නිද්දිසිතබ්බට්ඨෙන නිද්දෙසාති **‘‘ධම්මනිද්දෙසා උද්දිට්ඨා’’**ති අත්ථො වුත්තො. අථ වා යෙ ධම්මා අනිච්චතාදිවිභාවනවසෙන උද්ධං උද්ධං දෙසෙස්සන්ති, තෙ ධම්මා තථෙව නිස්සෙසතො දෙසෙස්සන්තීති එවං උද්දෙසනිද්දෙසපදානං අනත්ථන්තරතා වෙදිතබ්බා. **තත්ථාති** ජරාමරණසන්තිකෙ. අද්ධුවොති නිද්ධුවො න ථිරො, අනිච්චොති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘ධුවට්ඨානවිරහිතො’’**ති, අජාතාභූතාසඞ්ඛතධුවභාවකාරණවිවිත්තොති අත්ථො. **උපනීයතීති** වා ජරාමරණෙන ලොකො සම්මා නීයති, තස්මා අද්ධුවොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **තායිතුන්ති** ජාතිආදිබ්‍යසනතො රක්ඛිතුං **සමත්ථෙන** ඉස්සරෙන අත්තනා **විරහිතොති**. ‘‘ඉමං ලොකං ඉතො වට්ටදුක්ඛතො මොචෙස්සාමි, ජරාබ්‍යාධිමරණානං තං අධිභවිතුං න දස්සාමී’’ති එවං අභිසරතීති අභිස්සරණං, ලොකස්ස සුඛස්ස දාතා හිතස්ස විධාතා කොචි ඉස්සරො, තදභාවතො ආහ **‘‘අනභිස්සරොති අසරණො’’**ති. **නිස්සකො** මමායිතබ්බවත්ථුඅභාවතො, තෙනාහ **‘‘සකභණ්ඩවිරහිතො’’**තිආදි. තණ්හාය වසෙ ජාතො තණ්හාය විජිතොති කත්වා **‘‘තණ්හාය දාසො’’**ති වුත්තං.

306. හත්ථිවිසයත්තා හත්ථිසන්නිස්සිතත්තා වා හත්ථිසිප්පං ‘‘හත්ථී’’ති ගහිතන්ති ආහ – **‘‘හත්ථිස්මින්ති හත්ථිසිප්පෙ’’**ති, සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. සාතිසයං ඌරුබලං එතස්ස අත්ථීති **ඌරුබලීති** ආහ – **‘‘ඌරුබලසම්පන්නො’’**ති, තමෙවත්ථං පාකටං කත්වා දස්සෙතුං **‘‘යස්ස හී’’**තිආදි වුත්තං. **අභින්නං** පරසෙනං **භින්දතො භින්නං** සකසෙනං සන්ධාරයතො උපත්ථම්භයතො. **බාහුබලීති** එත්ථාපි ‘‘යස්ස හි ඵලකඤ්ච ආවුධඤ්ච ගහෙත්වා’’තිආදිනා අත්ථො වත්තබ්බො, ඉධ පන පරහත්ථගතං රජ්ජං ආහරිතුං බාහුබලන්ති යොජනා. යථා හි ‘‘ඌරුබලී’’ති එත්ථාපි බාහුබලං අනාමසිත්වා අත්ථො, එවං ‘‘බාහුබලී’’ති එත්ථ ඌරුබලං අනාමසිත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො, ආභිතො අහංමානො එත්ථාති අත්තා, අත්තභාවො. අලං සමත්ථො අත්තා එතස්සාති අලමත්තොති ආහ **‘‘සමත්ථඅත්තභාවො’’**ති.

පරියොධායාති වා පරිතො ආරක්ඛං ඔදහිත්වා. ‘‘සංවිජ්ජන්තෙ ඛො, භො රට්ඨපාල, ඉමස්මිං රාජකුලෙ හත්ථිකායාපි…පෙ.… වත්තිස්සන්තී’’ති **ඉදම්පි සො රාජා උපරි ධම්මුද්දෙසස්ස කාරණං ආහරන්තො ආහ**.

වුත්තස්සෙව අනු පච්ඡා ගායනවසෙන කථනං **අනුගීති**. තා පන ගාථා ධම්මුද්දෙසානං දෙසනානුපුබ්බිං අනාදියිත්වාපි යථාරහං සඞ්ගණ්හනවසෙන අනුගීතාති ආහ **‘‘චතුන්නං ධම්මුද්දෙසානං අනුගීති’’**න්ති.

307. **එකන්ති** එකජාතියං. වත්ථුකාමකිලෙසකාමා විසයභෙදෙන භින්දිත්වා තථා වුත්තාති දට්ඨබ්බො.

සාගරන්තෙනාති සාගරපරියන්තෙන.

අහො වතාති සොචනෙ නිපාතො, ‘‘අහො වත පාපං කතං මයා’’තිආදීසු විය. **අමරාතිආදීසු ආහුති** කථෙන්ති. මතං උද්දිස්ස ‘‘අම්හ’’න්ති වත්තබ්බෙ සොකවසෙන ‘‘අමර’’න්ති වුච්චති.

වොසානන්ති නිට්ඨං, පරියොසානන්ති අත්ථො. **සාවාති** පඤ්ඤා එව. ධනතොති සබ්බධනතො. **උත්තමතරා** සෙට්ඨා, තෙනෙවාහ ‘‘පඤ්ඤාජීවිං ජීවිතමාහු සෙට්ඨ’’න්ති (සං. නි. 1.246; සු. නි. 184).

තෙසු පාපං කරොන්තෙසු සත්තෙසු, නිද්ධාරණෙ චෙතං භුම්මවචනං. **පරම්පරායාති** අත්තභාවපරම්පරාය. **සංසාරං ආපජ්ජිත්වාති** භවාදීසු සංසාරස්ස ආපජ්ජනහෙතුං ආපජ්ජන්තො පරලොකං උපෙති, පරලොකං උපෙන්තොව බහුවිධදුක්ඛසඞ්ඛාතං ගබ්භඤ්ච උපෙති. **තාදිසස්සාති** තථාරූපස්ස ගබ්භවාසදුක්ඛාදීනං අධිට්ඨානභූතස්ස **අප්පපඤ්ඤස්ස අඤ්ඤො අප්පපඤ්ඤො ච අභිසද්දහන්තො** හිතසුඛාවහන්ති පත්තියායන්තො.

‘‘පාපධම්මො’’ති වුත්තත්තා තාදිසස්ස පරලොකො නාම දුග්ගති එවාති ආහ **‘‘පරම්හි අපායලොකෙ’’**ති.

විවිධරූපෙනාති රූපසද්දාදිවසෙන තත්ථපි පණීතතරාදිවසෙන බහුවිධරූපෙන.

සාමඤ්ඤමෙවාති සමණභාවො එව සෙය්‍යො. එත්ථ ච ආදිතො ද්වීහි ගාථාහි චතුත්ථො ධම්මුද්දෙසො අනුගීතො. චතුත්ථගාථාය තතියො. පඤ්චමගාථාය දුතියො. ඡට්ඨගාථාය දුතියතතියා. සත්තමගාථාය පඨමො ධම්මුද්දෙසො අනුගීතො, අට්ඨමාදීහි පවත්තිනිවත්තීසු කාමෙසු නෙක්ඛම්මෙ ච යථාරහං ආදීනවානිසංසං විභාවෙත්වා අත්තනො පබ්බජ්ජකාරණං පරමතො දස්සෙන්තො යථාවුත්තධම්මුද්දෙසං නිගමෙති, තෙන වුත්තං ''තා පන ගාථා ධම්මුද්දෙසානං දෙසනානුපුබ්බිං අනාදියිත්වාපි යථාරහං සඞ්ගණ්හනවසෙන අනුගීතා''ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

රට්ඨපාලසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

3. මඝදෙවසුත්තවණ්ණනා

308. **පුබ්බෙ මඝදෙවො නාම රාජාති** අතීතකාලෙ ඉමස්මිංයෙව කප්පෙ අනෙකවස්සසහස්සායුකෙසු මනුස්සෙසු පටිපාටියා උප්පන්නානං චතුරාසීතිසහස්සානං චක්කවත්තිරාජූනං ආදිපුරිසො මඝදෙවොති එවංනාමො රාජා.

ධම්මොති රාජධම්මොති ලොකිකා වදන්ති. මහාබොධිනිධානපාරමිතාසඞ්ඛාතො පන ධම්මො අත්ථීති **ධම්මිකො. ධම්මෙනාති** ඤායෙන. තදා බ්‍රහ්මවිහාරාදිභාවනාධම්මස්ස රඤ්ඤො අනධිගතත්තා තස්සපි වා අනභිජ්ඣාදීහි සමානයොගක්ඛමත්තා වුත්තං **''දසකුසලකම්මපථෙ ඨිතො''**ති. **ධම්මන්ති** ධම්මතො අනපෙතං. තථා හි ච සො පක්ඛපාතාභාවතො ''සමො''ති වුච්චතීති ආහ **''සමං චරතී''**ති. **පකතිනියාමෙනෙවාති** පවෙණියා ආගතනියාමෙනෙව. යස්මා නිගමජනපදෙසු යෙභුය්‍යෙන ගහපතීනං සඞ්ගහො, තස්මා අට්ඨකථායං **''ගහපතිකාන''**න්ත්වෙව වුත්තං. පාළියං පන අඤ්ඤමෙව නාගරචාරිත්තං, අඤ්ඤං නෙගමජනපදචාරිත්තන්ති තෙ විසුං ගහිතා ''නෙගමෙසු චෙව ජනපදෙසු චා''ති. පච්චුග්ගමනනිග්ගමනවසෙන උපොසථස්ස පටිහරණං පාටිහාරියො, සො එව **පාටිහාරිකො, පක්ඛො. ඉමෙ දිවසාති** ඉමෙ චත්තාරො දිවසා.

309. **දෙවොති මච්චු** අභිභවනට්ඨෙන. යථා හි දෙවො පකතිසත්තෙ අභිභවති, එවං මච්චු සත්තෙ අභිභවති. ''අහං අසුකං මද්දිතුං ආගමිස්සාමි, ත්වං තස්ස කෙසෙ ගහෙත්වා මා විස්සජ්ජෙහී''ති මච්චුදෙවස්ස ආණාකරා දූතා වියාති **දූතාති වුච්චන්ති. අලඞ්කතපටියත්තායාති** ඉදං අත්තනො දිබ්බානුභාවං ආවිකත්වා ඨිතායාති දස්සෙතුං වුත්තං. **දෙවතාබ්‍යාකරණසදිසමෙව හොති** න චිරෙනෙව මරණසම්භවතො. **විසුද්ධිදෙවානන්ති** ඛීණාසවබ්‍රහ්මානං. තෙ හි චරිමභවෙ බොධිසත්තානං ජිණ්ණාදිකෙ දස්සෙන්ති.

දුක්ඛිතඤ්ච බ්‍යාධිතන්ති බ්‍යාධිභාවෙන සඤ්ජාතදුක්ඛන්ති අත්ථො. අන්තිමභවිකබොධිසත්තානං විසුද්ධිදෙවෙහි උපට්ඨාපිතභාවං උපාදාය තදඤ්ඤෙසං තෙහි අනුපට්ඨාපිතානම්පි පණ්ඩිතානං තථා වොහරිතබ්බතා පරියායසිද්ධාති ආහ **''ඉමිනා පරියායෙනා''**ති.

දිසම්පතීති විභත්තිඅලොපෙන නිද්දෙසො, දිසාසීසෙන දෙසා වුත්තාති දෙසානං අධිපතිරාජාති අත්ථො. උත්තමඞ්ගෙ සිරසි රුහන්තීති **උත්තමඞ්ගරුහා,** කෙසා. තෙ පනෙත්ථ යස්මා පලිතත්තා අවිසෙසතො සබ්බපච්ඡිමවයසන්දස්සකා හොන්ති, තස්මා **''වයොහරා''**ති වුත්තා.

පුරිසයුගො යස්මා තස්මිං වංසෙ සඤ්ජාතපුරිසට්ඨිතියා පරිච්ඡින්නො, තස්මා ආහ **''වංසසම්භවෙ පුරිසෙ''**ති. **රාජගෙහතො ආහටභික්ඛාය යාපෙන්තොති** ඉමිනා කුමාරකපබ්බජ්ජාය උපගතභාවං දස්සෙති.

පරිහරියමානොවාති අඤ්ඤෙන අඤ්ඤෙන පරිහරියමානො විය වෙලාය වෙලාය තෙන මහතා පරිජනෙන උපට්ඨියමානො කුමාරකීළං කීළීති අත්ථො. කෙචි පන ''පරිහරියමානො එවා''ති අවධාරණවසෙන අත්ථං වදන්ති, තථා සති චතුරාසීතිවස්සසහස්සානි ථඤ්ඤපායී තරුණදාරකො අහොසීති ආපජ්ජතීති තදයුත්තං. කුමාරකාලං වත්වා තදනන්තරං ඔපරජ්ජවචනතො විරුද්ධඤ්චෙතං. (**පඤ්චමඞ්ගලවචනෙන** උන්නඞ්ගලමඞ්ගලඋක්කන්තනමඞ්ගලකම්මභායමඞ්ගලදුස්සමඞ්ගලානි සමුපගතානි එව අහෙසුන්ති දට්ඨබ්බං).

311. සවංසවසෙන ආගතා පුත්තනත්තුආදයො පුත්තා ච පපුත්තා ච එතිස්සාති **පුත්තපපුත්තකා** පරම්පරා. **නිහතන්ති** නිහිතං ඨපිතං, පවත්තිතන්ති අත්ථො. **නිහතන්ති** වා සතතං පතිට්ඨිතභාවෙන වළඤ්ජිතන්ති අත්ථො. තෙනාහ **''කල්‍යාණවත්ත''**න්ති. **අතිරෙකතරා ද්වෙ ගුණාති** මහාසත්තස්ස මඝදෙවකාලතො අතිරෙකතරා ද්වෙ ගුණා ඉතරරාජූහි පන අතිරෙකතරා අනෙකසතසහස්සප්පභෙදා එව ගුණා අහෙසුන්ති.

312. තෙත්තිංස සහපුඤ්ඤකාරිනො එත්ථ නිබ්බත්තාති තංසහචරිතට්ඨානං තෙත්තිංසං, තදෙව තාවතිංසං, තංනිවාසො එතෙසන්ති **තාවතිංසා.** නිවාසභාවො ච තෙසං තත්ථ නිබ්බත්තනපුබ්බකොති ආහ – **''දෙවානං තාවතිංසානන්ති තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තදෙවාන''**න්ති. **රඤ්ඤොති** නිමිමහාරාජස්ස. **ඔවාදෙ ඨත්වාති** ''සීලං

අරක්ඛන්තො මම සන්තිකං මා ආගච්ඡතූ''ති නිග්ගණ්හනවසෙනපි, ''එකන්තතො මම විජිතෙ වසන්තෙන සීලං රක්ඛිතබ්බ''න්ති එවං පවත්තිතඔවාදවසෙනපි ඔවාදෙ ඨත්වා.

අථ නන්ති මහාජුතිකං මහාවිප්ඵාරං මහානුභාවං නිමිරාජානං. ''සක්කොහමස්මි දෙවින්දො, තව සන්තිකමාගතො''ති අත්තනො සක්කභාවං පවෙදෙත්වා **''කඞ්ඛං තෙ පටිවිනොදෙස්සාමී''**ති ආහ. තෙනාහ **''සබ්බභූතානමිස්සරා''**තිආදි.

සීලං උපාදාය ඔමකතාය **''කි''**න්ති හීළෙන්තො වදති. **ගුණවිසිට්ඨතායාති** ලාභයසාදීනඤ්චෙව පියමනාපතාදීනඤ්ච ආසවක්ඛයපරියොසානානං නිමිත්තභාවෙන උත්තමගුණතාය. තදා සක්කො අනුරුද්ධත්ථෙරො, සො අත්තනො පුරිමජාතියං පච්චක්ඛසිද්ධංව දානතො සීලං මහන්තං විභාවෙන්තො **''අහඤ්හී''**තිආදිමාහ. තත්ථ අත්තනා වසියමානං කාමාවචරදෙවලොකං සන්ධාය **''පෙත්තිවිසයතො''**ති වුත්තං. තස්ස හි කප්පසතසහස්සං විවට්ටජ්ඣාසයස්ස පූරිතපාරමිස්ස දෙවලොකො පෙතලොකො විය උපට්ඨාසි. තෙනෙවාහ ''අච්ඡරාගණසඞ්ඝුට්ඨං, පිසාචගණසෙවිත''න්ති (සං. නි. 1.46).

ඛත්තියෙති ඛත්තියජාතියං. **විසුජ්ඣතීති** බ්‍රහ්මලොකූපපත්තිං සන්ධාය වදති කාමසංකිලෙසවිසුජ්ඣනතො. **කායාති** ච බ්‍රහ්මකායමාහ.

ඉමස්ස මම අදිට්ඨපුබ්බරූපං දිස්වා ''අහුදෙව භය''න්ති චින්තෙත්වා ආහ **''අවිකම්පමානො''**ති. භායන්තො හි චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තෙන කායස්ස ච ඡම්භිතත්තෙන විකම්පති නාම. තෙනාහ **''අභායමානො''**ති. **සුඛං කථෙතුං හොතීති** පුඤ්ඤඵලං කථෙතුං සුඛං හොති.

313. **මනං ආගම්ම යුත්තායෙව හොන්තීති** මාතලිස්ස සක්කස්සෙව චිත්තං ජානිත්වා යුත්තා විය හොන්ති, රථෙ යුත්තආජානීයකිච්චං කරොන්ති දෙවපුත්තා. එවං තාදිසෙ කාලෙ තථා පටිපජ්ජන්ති, යථා එරාවණො දෙවපුත්තො හත්ථිකිච්චං. **නද්ධිතො පට්ඨායාති** රථපඤ්ජරපරියන්තෙන අක්ඛස්ස සම්බන්ධට්ඨානං නද්ධි, තතො පට්ඨාය. අක්ඛො බජ්ඣති එත්ථාති **අක්ඛබද්ධො,** අක්ඛෙන රථස්ස බද්ධට්ඨානං. යථා දෙවලොකතො යාව චන්දමණ්ඩලස්ස ගමනවීථි, තාව අත්තනො ආනුභාවෙන හෙට්ඨාමුඛමෙව රථං පෙසෙසි, එවං චන්දමණ්ඩලස්ස ගමනවීථිතො යාව රඤ්ඤො පාසාදො, තාව තථෙව පෙසෙසි. **ද්වෙ මග්ගෙ දස්සෙත්වාති** පතොදලට්ඨියා ආකාසං විලිඛන්තො විය අත්තනො ආනුභාවෙන නිරයගාමී දෙවලොකගාමී චාති ද්වෙ මග්ගෙ දස්සෙත්වා. **කතමෙනාති**ආදි දෙසනාමත්තං, යථා තෙන රථෙන ගච්ඡන්තස්ස නිරයො දෙවලොකො ච පාකටා හොන්ති, තථා කරණං අධිප්පෙතං.

වුත්තකාරණමෙව සන්ධායාහ මහාසත්තො **''උභයෙනෙව මං මාතලි නෙහී''**ති. **දුග්ගන්ති** දුග්ගමං. **වෙත්තරණින්ති** එවංනාමකං නිරයං. **කුථිතන්ති** පක්කුථිතං නිපක්කතෙලසදිසජාලං. **ඛාරසංයුත්තන්ති** ඛාරොදකසදිසං.

රථං නිවත්තෙත්වාති නිරයාභිමුඛතො නිවත්තෙත්වා. **බීරණීදෙවධීතායාති** ''බීරණී''ති එවංනාමිකාය අච්ඡරාය. **සොණදින්නදෙවපුත්තස්සාති** ''සොණදින්නො''ති එවංනාමකස්ස දෙවපුත්තස්ස. **ගණදෙවපුත්තානන්ති** ගණවසෙන පුඤ්ඤං කත්වා ගණවසෙනෙව නිබ්බත්තදෙවපුත්තානං.

පත්තකාලෙති උපකට්ඨාය වෙලාය. **අතිථින්ති** පච්චෙකසම්බුද්ධං. කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ එකං ඛීණාසවත්ථෙරන්තිපි වදන්ති. **මාතාව පුත්තං සකිමාභිනන්දීති** යථා පවාසතො ආගතං පුත්තං මාතා සකිං එකවාරං ආගතකාලෙ අභිනන්දති, තථා නිච්චකාලෙ අභිනන්දි සක්කච්චං පරිවිසි. **සංයමා සංවිභාගාති** සීලසංයමා සංවිභාගසීලා. **ජාතකෙති** නිමිජාතකෙ.

චිත්තකූටන්ති දෙවනගරස්ස දක්ඛිණදිසාය ද්වාරකොට්ඨකං. **සක්කො චිත්තං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තොති** මහාසත්තෙ පවත්තං දෙවතානං සක්කාරසම්මානං පටිච්ච උප්පන්නං අත්තනො උසූයචිත්තං බහි අනාවිකත්වා අබ්භන්තරෙයෙව ච නං ඨපෙතුං අසක්කොන්තො. **අඤ්ඤෙසං පුඤ්ඤෙන වසාහීති** සක්කස්ස මහාසත්තං රොසෙතුකාමතාය ආරාධනං නිදස්සෙති. පුරාණසක්කො දීඝායුකො, තං උපාදාය ජරාජිණ්ණං විය කත්වා **''ජරසක්කො''**ති වුත්තං.

315. **සෙසං සබ්බන්ති** පබ්බජ්ජුපගමනා සෙසං අත්තනො වංසෙ පොරාණරාජූනං රාජචාරිත්තං. **පාකතිකන්ති** පුන සභාවත්තමෙව ගතො අහොසි, අපබ්බජිතභාවවචනෙනෙවස්ස බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාදීනං පබ්බජ්ජාගුණානං අභාවො දීපිතො හොති.

316. **වීරියං අකරොන්තො සමුච්ඡින්දති,** න තාව සමුච්ඡින්නං, කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගාදිපච්චයසමවායෙ සති සීලවතං කල්‍යාණවත්තං පවත්තෙතුං සක්කොති . **දුස්සීලෙන සමුච්ඡින්නං නාම හොති** තස්ස තත්ථ නිරාසභාවෙන

පටිපත්තියා එව අසම්භවතො. **සත්ත සෙඛා පවත්තෙන්ති** කල්‍යාණවත්තස්ස අපරිනිට්ඨිතකිච්චත්තා. **ඛීණාසවෙන පවත්තිතං නාම** පරිනිට්ඨිතකිච්චත්තා. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මඝදෙවසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

4. මධුරසුත්තවණ්ණනා

317. මධුරායන්ති උත්තරමධුරායං. **ගුන්දාවනෙති** කාළසිප්පලිවනෙ. අතිමුත්තකවනෙති ච වදන්ති. චතූසු වණ්ණෙසු **බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො. පණ්ඩරොති** පරිසුද්ධො. **කාළකොති** අපරිසුද්ධො. **ජාතිගොත්තාදිපඤ්ඤාපනට්ඨානෙසූති** ජාතිගොත්තාදිවසෙන සුද්ධචින්තායං බ්‍රාහ්මණා එව සුද්ධජාතිකා, න ඉතරෙති අධිප්පායො. සංසාරතො වා සුද්ධචින්තායං බ්‍රාහ්මණාව සුජ්ඣන්ති වෙදවිහිතස්ස සුද්ධවිධිනො අඤ්ඤෙසං අවිසයත්තාති අධිප්පායො. තං පනෙතං තෙසං විරුජ්ඣති ඛත්තියවෙස්සානම්පි මන්තජ්ඣෙනස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා, මන්තජ්ඣෙනවිධිනා ච සංසාරසුද්ධියාභාවතො. පුත්තා නාම අනොරසාපි හොන්ති, න තථා ඉමෙති ආහ **"ඔරසා"**ති. උරෙ සංවඩ්ඪිතපුත්තොපි "ඔරස"න්ති වුච්චති. ඉමෙ පන මුඛතො නිග්ගතො හුත්වා උරෙ සංවඩ්ඪාති දස්සෙතුං **"ඔරසා මුඛතො ජාතා"**ති වුත්තං. තතො එව බ්‍රහ්මතො ජාතාති **බ්‍රහ්මජා,** බ්‍රහ්මසම්භූතාපි **"බ්‍රහ්මජා"**ති වුච්චන්ති, න තථා ඉමෙ. ඉමෙ පන පච්චක්ඛතො බ්‍රහ්මුනා නිම්මිතාති **බ්‍රහ්මනිම්මිතා,** තතො එව බ්‍රහ්මතො ලද්ධබ්බවිජ්ජාදිදායජ්ජදායාදාති **බ්‍රහ්මදායාදාති** සබ්බමෙතං බ්‍රාහ්මණානං කත්ථනාපලාපසදිසං විඤ්ඤූනං අප්පමාණං අවිමද්දක්ඛමං වාචාවත්ථුමත්තං බ්‍රහ්මකුත්තස්සෙව අභාවතො. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **විසුද්ධිමග්ගවණ්ණනායං** වුත්තමෙව. තෙනාහ **"සොසොයෙවා"**තිආදි. **වොහාරමත්තමෙවෙතන්ති** එතං "බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො"තිආදි වචනමත්තමෙව, න තස්ස අත්ථො තෙහි අධිප්පෙතප්පකාරො අත්ථි.

318. **සමිජ්ඣෙය්‍යාති** දිට්ඨිදීපනවසෙන අත්තනො අජ්ඣාසයො නිප්ඵජ්ජෙය්‍ය. තෙනාහ **"මනොරථො පූරෙය්‍යා"**ති. **ඛත්තියොපීති** පරඛත්තියොපි . **අස්සාති** සමිද්ධධනාදිං පත්තස්ස. තෙනාහ – **"ඉස්සරියසම්පත්තස්සා"**ති **නෙසන්ති** එතෙසං චතුන්නං වණ්ණානං එත්ථ පුබ්බුට්ඨායිභාවාදිනා ඉතරෙහි උපචරිතබ්බතාය න කිඤ්චි නානාකරණන්ති යොජනා.

322. අහං චීවරාදීහි උපට්ඨාකො, තුම්හාකං ඉච්ඡිතච්ඡිතක්ඛණෙ වදෙය්‍යාථ යෙනත්ථොති යොජනා. චොරාදිඋපද්දවනිසෙධනෙන **රක්ඛාගුත්ති,** දානාදිනිමිත්තඋපද්දවනිසෙධනෙන **ආවරණගුත්ති**. පච්චුප්පන්නානත්ථනිසෙධනෙන වා **රක්ඛාගුත්ති,** ආගාමිඅනත්ථනිසෙධනෙන **ආවරණගුත්ති**. එත්ථ ච ඛත්තියාදීසු යො යො ඉස්සරො, තස්ස ඉතරෙන අනුවත්තෙතබ්බභාවෙ, කුසලාකුසලකරණෙන නෙසං වසෙන ලද්ධබ්බඅභිසම්පරායෙ, පබ්බජිතෙහි ලද්ධබ්බසාමීචිකිරියාය ච අණුමත්තොපි විසෙසො නත්ථි, තස්මා සො විසෙසාභාවො පාළියං තත්ථ තත්ථ වාරෙ **"එවං සන්තෙ"**තිආදිනා විභාවිතො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මධුරසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

5. බොධිරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා

324. ඔලොකනකපදුමන්ති ලීලාඅරවින්දං. **තස්මාති** කොකනදසණ්ඨානත්තා **කොකනදොති සඞ්ඛං ලභි**.

325. **යාව පච්ඡිම...පෙ.... ඵලකං වුත්තං** තස්ස සබ්බපච්ඡා සන්ථතත්තා. උපරිමඵලගතඤ්හි සොපානමත්ථකං. **ඔලොකනත්ථංයෙවාති** න කෙවලං භගවතො ආගමනඤ්ඤෙව ඔලොකනත්ථං, අථ ඛො අත්තනො පත්ථනාය සන්ථරාපිතාය චෙලපටිකාය අක්කමනස්සපි.

සකුණපොතකෙති කාදම්බට්ටිට්ටිභපුත්තකෙ. **අඤ්ඤොව භවෙය්‍යාති** තස්මිං අත්තභාවෙ මාතුගාමතො අඤ්ඤො ඉදානි භරියාභූතො මාතුගාමො භවෙය්‍ය. **පුත්තං ලභෙය්‍යාති** අත්තනො කම්මවසෙන පුත්තං, නො තස්ස. **උභොහීති** ඉමෙහි එව උභොහි. **ඉමෙහි කාරණෙහීති** තස්ස රාජකුමාරස්ස බුද්ධං පටිච්ච මිච්ඡාගහණං, තිත්ථියානං උජ්ඣායනං, අනාගතෙ මනුස්සානං භික්ඛූනං උද්දිස්ස විප්පටිසාරොති ඉමෙහි තීහි කාරණෙහි. **පඤ්ඤත්තන්ති** සන්ථතං චෙලපටිකං. මඞ්ගලං ඉච්ඡන්තීති **මඞ්ගලිකා.**

326. **තතියං කාරණන්ති** ඉමිනා භික්ඛූසු විප්පටිසාරානුප්පාදනමාහ. යං කිඤ්චි පරිභුඤ්ජන-සුඛං කාමසුඛල්ලිකානුයොගොති අධිප්පායෙන **කාමසුඛල්ලිකානුයොගසඤ්ඤී හුත්වා...පෙ.... මඤ්ඤමානො එවමාහ**.

327. අථ නං භගවා තතො මිච්ඡාභිනිවෙසතො විවෙචෙතුකාමො **"සො ඛො අහ"**න්තිආදිනා අත්තනො දුක්කරචරියං දස්සෙතුං ආරභි. **මහාසච්චකෙ**(ම. නි. 1.364 ආදයො) **වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං** "සො ඛො

අභ''න්තිආදිපාඨස්ස තත්ථ ආගතනියාමෙනෙව ආගතත්තා. **පාසරාසිසුත්තෙ** (ම. නි. 1.272 ආදයො) **වුත්තනයෙනාති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

343. අඞ්කුසං ගණ්හන්ති එතෙන තස්ස ගහණෙ ඡෙකො හොතීති **අඞ්කුසගහණසිප්පං. මෙසඋතුන්ති** මෙසං පටිච්ච උප්පන්නසීතඋතුං. **පබ්බතඋතුන්ති** පබ්බතං පටිච්ච උණ්හඋතුං. උභයවසෙන ච තස්ස තථා සීතුණ්හඋතුතො එනො ආගතොති ත-කාරස්ස ද-කාරං කත්වා **උදෙනොති නාමං අකාසි.**

තාපසො ඔගාල්හඤාණවසෙන **රඤ්ඤො මතභාවං ඤත්වා. ආදිතො පට්ඨායාති** කොසම්බිනගරෙ පරන්තපරඤ්ඤො අග්ගමහෙසිභාවතො පට්ඨාය. **පුබ්බෙති** සීලවන්තකාලෙ. **හත්ථිගන්ථන්ති** හත්ථීනං අත්තනො වසෙ වත්තාපනසත්ථං. තෙනෙවස්ස තං සික්ඛාපෙති, කිච්චඤ්ච ඉජ්ඣති.

344. **පදහනභාවොති** භාවනානුයොගො. පධානෙ වා නියුත්තො පධානියො, පධානියස්ස භික්ඛුනො, තස්සෙව පධානියභාවස්ස අඞ්ගානි කාරණානි **පධානියඞ්ගානි**. සද්ධා එතස්ස අත්ථීති **සද්ධො.** කිඤ්චාපි පච්චෙකබොධිසත්තානම්පි අභිනීහාරතො පට්ඨාය ආගතා ආගමනසද්ධා එව, මහාබොධිසත්තානං පන සද්ධා ගරුතරාති සා එව ගහිතා. **අචලභාවෙන ඔකප්පනං** ''සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො''ති කෙනචි අකම්පියභාවෙන රතනත්තයගුණෙ ඔගාහිත්වා කප්පනං. **පසාදුප්පත්ති** රතනත්තයෙ පසීදනමෙව. **බොධින්ති චතුමග්ගඤාණන්ති** වුත්තං තංනිමිත්තත්තා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස, **බොධීති** වා සම්මාසම්බොධි. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානඤ්හි මග්ගඤාණං, මග්ගඤාණපදට්ඨානඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ''සම්මාසම්බොධී''ති වුච්චති. නිච්ඡිතසුබුද්ධතාය ධම්මස්ස සුධම්මතා සඞ්ඝස්ස සුප්පටිපත්ති විනිච්ඡිතා එව හොතීති ආහ **''දෙසනාසීසමෙව චෙත''න්තිආදි. තස්ස පධානං වීරියං ඉජ්ඣති** රතනත්තයසද්ධාය ''ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණතො මුච්චිස්සාමී''ති පධානානුයොගෙ අවංමුඛසම්භවතො.

අප්පාබාධොතිආදි හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **අගුණං පකාසෙතා** ආයතිං සංවරං ආපජ්ජිතා සම්මාපටිපත්තියා විසොධනත්ථං. **උදයඤ්ච අත්ථඤ්ච ගන්තුන්ති** ''අවිජ්ජාසමුදයා''තිආදිනා පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං උදයඤ්ච වයඤ්ච ජානිතුං. තෙනාහ **''එතෙනා''**තිආදි. **පරිසුද්ධාය** උපක්කිලෙසවිනිමුත්තාය. **නිබ්බිජ්ඣිතුන්ති** තදඞ්ගවසෙන පජහිතුං සමුච්ඡෙදප්පහානස්ස පච්චයො භවිතුං. **යං දුක්ඛං ඛීයතීති** කිලෙසෙසු අප්පහීනෙසු තෙන තදුපනිස්සයකම්මං පටිච්ච යං දුක්ඛං උප්පජ්ජෙය්‍ය, තං සන්ධාය වුත්තං.

345. **සෙසදිවසෙති** සත්තදිවසතො පට්ඨාය යාව ද්වෙ රත්තින්දිවා.

346. කුච්ඡිසන්නිස්සිතො ගබ්භො නිස්සයවොහාරෙන ''කුච්ඡී''ති වුච්චති, සො එතිස්සා අත්ථීති **කුච්ඡිමතී.** තෙනාහ **''ආපන්නසත්තා''**ති. **ආරක්ඛො පනස්ස පච්චුපට්ඨිතො හොතීති** මාතරා ගහිතසරණං ගබ්භවුට්ඨිතස්ස තස්ස සරණගමනං පවෙදයිතස්ස කුසලං සරණං නාම, මාතු කතරක්ඛො පුත්තස්සපි පච්චුපට්ඨිතොති. **මහල්ලකකාලෙති** වචනත්ථං ජානනකාලෙ. **සාරෙන්තීති** යථාදිට්ඨං යථාබලං රතනත්තයගුණපතිට්ඨාපනවසෙන අස්ස සාරෙන්ති. **සල්ලක්ඛෙත්වාති** වුත්තමත්ථං උපධාරෙත්වා. **සරණං ගහිතං නාම හොති** රතනත්තයස්ස සරණභාවසල්ලක්ඛණපුබ්බකතන්නින්නචිත්තභාවතොව. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

බොධිරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

6. අඞ්ගුලිමාලසුත්තවණ්ණනා

347. **අඞ්ගුලීනං මාලං ධාරෙතීති** ඉමිනා අන්වත්ථා තස්ස සමඤ්ඤාති දස්සෙති. **තත්‍රාති** තස්මිං ආචරියවචනෙන අඞ්ගුලිමාලස්ස ධාරණෙ. **කරීසසහස්සඛෙත්තෙ එකසාලිසීසං විය** අපඤ්ඤායමානසකකිච්චො හොතීති අධිප්පායො. **තක්කසීලං පෙසයිංසු** ''තාදිසස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පුග්ගහසම්මාපයොගෙන දිට්ඨධම්මිකෙ සම්පරායිකෙ ච අත්ථෙ ජානන්තො භාරියං න කරෙය්‍යා''ති. **බාහිරකා අහෙසුං** අහිංසකස්ස වත්තසම්පත්තියා ආචරියස්ස චිත්තසභාවතො නිබ්බත්තනතිභාවෙන. **සිනෙහෙනෙව වදන්තෙති** සිනෙහෙන විය වදන්තෙ.

ගණනම්පි න උග්ගණ්හාතීති ගණනවිධිම්පි න සල්ලක්ඛෙති. තත්ථ කාරණමාහ **''පකතියා''**තිආදිනා. **ඨපිතට්ඨානෙති** රුක්ඛගච්ඡන්තරාදිකෙ ඨපිතට්ඨානෙ සකුන්තසිඞ්ගාලානං වසෙන **අඞ්ගුලියො විනස්සන්ති. භග්ගවොති** කොසලරඤ්ඤො පුරොහිතං ගොත්තෙන වදති. **චොරො අවිස්සාසනීයො** සාහසිකභාවතො. **පුරාණසන්ථතා සාඛා අවිස්සාසනීයා** විච්ඡිකාදීනං පවෙසනයොග්‍යත්තා. **රාජා අවිස්සාසනීයො** ඉස්සරියමදෙන ධනලොභෙන ච කදාචි ජීවිතෙ සඞ්කාභාවතො. **ඉත්ථී අවිස්සාසනීයා** ලොලසීලචිත්තභාවතො. **අනුද්ධරණීයො භවිස්සති** සංසාරපඞ්කතො.

348. **සඞ්කරිත්වාති** ''මයං එකජ්ඣං සන්නිපතිත්වා චොරං මාරෙත්වා වා පලාපෙත්වා ගමිස්සාමා''ති සඞ්කරං කත්වා. **ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරන්**ති අභිසඞ්ඛරණං අධිට්ඨානං. **අභිසඞ්ඛාසීති** අධිට්ඨහි. **සංහරිත්වාති** සංඛිපිත්වා. **ඔරභාගෙති** චොරස්ස ඔරභාගෙ.

349. **දණ්ඩොති** පහරණහත්ථච්ඡෙදනාදිකො දණ්ඩනසඞ්ඛාතො දණ්ඩො. **පවත්තයිතබ්බොති** ආනෙතබ්බො. **අපනෙත්වාති** අත්තනො සන්තානතො සමුච්ඡෙදවසෙන පහාය. **පටිසඞ්ඛායාති** පටිසඞ්ඛානෙන. **අවිහිංසායාති** කරුණාය. **සාරණීයධම්මෙසූති** ඡසුපි සාරණීයධම්මෙසු, **යීතො** අට්ඨීතානං පාපධම්මානං බොධිමූලෙ එව සමුච්ඡින්නත්තා. යථා අතීතෙ අපරිමිතං කාලං සන්ධාවිතං, එවං ඉමාය පටිපත්තියා අනාගතෙපි සන්ධාවිස්සතීති දස්සෙන්තො **''ඉදානී''**තිආදිමාහ.

ඉත්වෙවාති ඉති එව, **ඉති**-සද්දො නිදස්සනත්ථො. තෙනාහ **''එවං වත්වා යෙවා''**ති. **අකිරීති** ආකිරි, පඤ්චපි ආවුධානි විකිරි. තෙන වුත්තං **''ඛිපි ඡඩ්ඩෙසී''**ති.

350. **එත්තොවාති** අතො එව ආගතමග්ගෙනෙව සාවත්ථිං **ගතා. අධිවාසෙස්සතීති** ''චොරං පටිසෙධෙතුං ගමිස්සාමී''ති වුත්තෙ තුණ්හී භවිස්සති . **දාරුණකම්මෙන උප්පන්නනාමන්ති** ''අඞ්ගුලිමාලො''ති ඉමං නාමං සන්ධාය වදති.

351. **හත්ථී අරඤ්ඤහත්ථී** හොන්ති මනුස්සානං තත්ථ ගන්තුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා, එවං **අස්සාපි. කූටසහස්සානං භිජ්ජනකාරණං හොති** ථෙරස්ස ආගමනභයෙන සටෙ ඡඩ්ඩෙත්වා පලායනෙන. **ගබ්භමූළ්හායාති** බ්‍යාකුලගබ්භාය. **පබ්බජ්ජාබලෙනාති** වුත්තං, සත්ථු දෙසනානුභාවෙනාති පන වත්තබ්බං. සො හි තස්සාපි කාරණන්ති. **අරියා නාම ජාති** පබ්බජ්ජා අරියභාවත්ථාය ජාතීති කත්වා.

මහාපරිත්තං නාමෙතන්ති මහානුභාවං පරිත්තං නාමෙතං. තථා හි නං ථෙරො සබ්බභාවෙන අරියාය ජාතො සච්චාධිට්ඨානෙන අකාසි. තෙනාහ **''සච්චකිරියකතට්ඨානෙ''**ති. **ගබ්භමූළ්හන්ති** මූළ්හගබ්භං. ගබ්භො හි පරිපක්කො සම්පජ්ජමානො විජායනකාලෙ කම්මජවාතෙහි සඤ්චාලෙත්වා පරිවත්තිතො උද්ධංපාදො අධොසීසො හුත්වා යොනිමුඛාභිමුඛො හොති, එවං සො කස්සචි අලග්ගො සොත්ථිනා බහි නික්ඛමති, විපජ්ජමානො පන විපරිවත්තනවසෙන යොනිමග්ගං පිදහිත්වා තිරියං නිපජ්ජති, තථා යස්සා යොනිමග්ගො පිදහති, සා තත්ථ කම්මජවාතෙහි අපරාපරං පරිවත්තමානා බ්‍යාකුලා මූළ්හගබ්භාති වුච්චති, තං සන්ධාය වුත්තං **''ගබ්භමූළ්හ''**න්ති.

සච්චකිරියා නාම බුද්ධාසයං අත්තනො සීලං පච්චවෙක්ඛිත්වා කතා, තස්මා සච්චකිරියා වෙජ්ජකම්මං න හොතීති දට්ඨබ්බං. **ථෙරස්සපි වාති**ආදිනා උපසඞ්කමිතබ්බකාරණං වදති. ඉමෙ ද්වෙ හෙතූ පටිච්ච භගවා ථෙරං සච්චකිරියං කාරෙසි. **ජාතින්ති** මූලජාතිං.

352. පරියාදාය ආහච්ච **භින්නෙන සීසෙන. සභාගදිට්ඨධම්මවෙදනීයකම්මන්ති** නිරයෙ නිබ්බත්තනසකකම්මසභාගභූතං දිට්ඨධම්මවෙදනීයකම්මං. සභාගතා ච සමානවත්ථුකතා සමානාරම්මණතාඑකවීථිපරියාපන්නතාදිවසෙන සබ්බථා සරික්ඛතා, සදිසම්පි ච නාම තදෙවාහරීයති යථා ''තස්සෙව කම්මස්ස විපාකො''ති ච ''සා එව තිත්තිරී තානෙව ඔසධානී''ති ච. ඉදානි තමෙව සභාගතං දස්සෙතුං **''කම්මං හී''**තිආදි ආරද්ධං. **කරියමානමෙවාති** පච්චයසමවායෙන පටිපාටියා නිබ්බත්තියමානමෙව. **තයො කොට්ඨාසෙ පූරෙති,** දිට්ඨධම්මවෙදනීයඅපරාපරියායවෙදනීයඋපපජ්ජවෙදනීයසඞ්ඛාතෙ තයො භාගෙ පූරෙති, තෙසං තිණ්ණං භාගානං වසෙන පවත්තති.

දිට්ඨධම්මො වුච්චති පච්චක්ඛභූතො පච්චුප්පන්නො අත්තභාවො, තත්ථ වෙදිතබ්බඵලං කම්මං **දිට්ඨධම්මවෙදනීයං**. පච්චුප්පන්නභවතො අනන්තරං වෙදිතබ්බඵලං කම්මං **උපපජ්ජවෙදනීයං**. දිට්ඨධම්මානන්තරභවතො අඤ්ඤස්මිං අත්තභාවපරියායෙ අත්තභාවපරිවත්තෙ වෙදිතබ්බඵලං කම්මං **අපරාපරියායවෙදනීයං**. පටිපක්ඛෙහි අනභිභූතතාය, පච්චයවිසෙසෙන පටිලද්ධවිසෙසතාය ච බලවභාවප්පත්තා තාදිසස්ස පුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස වසෙන සාතිසයා හුත්වා පවත්තා පඨමජවනචෙතනා තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ ඵලදායිනී දිට්ඨධම්මවෙදනීයා නාම. සා හි වුත්තාකාරෙන බලවති ජවනසන්තානෙ ගුණවිසෙසයුත්තෙසු උපකාරානුපකාරවසප්පවත්තියා ආසෙවනාලාභෙන අප්පවිපාකතාය ච ඉතරද්වයං විය පවත්තසන්තානුපරමාපෙක්ඛං ඔකාසලාභාපෙක්ඛඤ්ච කම්මං න හොතීති ඉධෙව පුප්ඵමත්තං විය පවත්තිවිපාකමත්තං ඵලං දෙති.

තථා අසක්කොන්තන්ති කම්මස්ස ඵලදානං නාම උපධිපයොගාදිපච්චයන්තරසමවායෙනෙව හොතීති තදභාවතො තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ විපාකං දාතුං අසක්කොන්තං. **අහොසිකම්මන්ති** කම්මංයෙව අහොසි, න තස්ස විපාකො අහොසි, අත්ථි භවිස්සති වාති එවං වත්තබ්බං කම්මං. **අත්ථසාධිකාති** දානාදිපාණාතිපාතාදිඅත්ථස්ස නිප්ඵාදිකා. කා පන සාති ආහ **''සත්තමජවනචෙතනා''**ති. සා හි සන්නිට්ඨාපකචෙතනා වුත්තනයෙන පටිලද්ධවිසෙසා පුරිමජවනචෙතනාහි ලද්ධාසෙවනා ච සමානා අනන්තරෙ අත්තභාවෙ විපාකදායිනී උපපජ්ජවෙදනීයකම්මං නාම. තෙනාහ **''අනන්තරෙ**

අත්තභාවෙ විපාකං දෙතී''ති. **සති සංසාරප්පවත්තියා**ති ඉමිනා අසති සංසාරප්පවත්තියා අහොසිකම්මපක්ඛෙ තිට්ඨති විපච්චනොකාසස්ස අභාවතොති.

සමුග්ඝාටිතානි විපච්චනොකාසස්ස අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන. **දිට්ඨධම්මවෙදනීයං අත්ථි** විපාකාරහභාවස්ස අනිබ්බත්තිතත්තා විපච්චනොකාසස්ස අනුපච්ඡින්නත්තා. කතූපචිතඤ්හි කම්මං සති විපච්චනොකාසෙ යාව න ඵලං දෙති, තාව අත්ථෙව නාම විපාකාරහභාවතො. ''යස්ස ඛො''ති ඉදං අනියමාකාරවචනං භගවතා කම්මසරික්ඛතාවසෙන සාධාරණතො වුත්තන්ති ආහ **''යාදිසස්ස ඛො''**ති.

පමාදකිලෙසවිමුත්තොති පමාදහෙතුකෙහි සබ්බෙහි කිලෙසෙහි විමුත්තො.

පාපස්ස පිධානං නාම අවිපාකධම්මතාපාදනන්ති ආහ **''අප්පටිසන්ධිකං කරීයතී''**ති. **බුද්ධසාසනෙ**ති සික්ඛාත්තයසඞ්ගහෙ බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ. **යුත්තප්පයුත්තො විහරතී**ති අකත්තබ්බස්ස අකරණවසෙන, කත්තබ්බස්ස ච පරිපූරණවසෙන පවත්තති.

දිස්සන්ති කුජ්ඣන්තීති **දිසා,** පටිපක්ඛාති ආහ **''සපත්තා''**ති. **තප්පසංසපකාරන්ති** මෙත්තානිසංසකිත්තනාකාරං. **කාලෙනා**ති ආමෙඩිතලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ **''ඛණෙ ඛණෙ''**ති. **අනුකරොන්තූ**ති යෙසං කල්‍යාණමිත්තානං සන්තිකෙ සුණන්ති, යථාසුතං ධම්මං තෙසං අනුකරොන්තු දිට්ඨානුගතිකරණං ආපජ්ජන්තු, අත්තනො වෙරිපුග්ගලානම්පි භගවතො සන්තිකෙ ධම්මස්සවනං සම්මාපටිපත්තිඤ්ච පච්චාසීසති.

තසන්ති ගතිං පත්ථයන්තීති **තසා** භවන්තරාදීසු සංසරණභාවතො. තෙනාහ **''තසා වුච්චන්ති සතණ්හා''**ති.

නෙතබ්බට්ඨානං උදකං නයන්තීති **නෙත්තිකා. බන්ධිත්වා**ති දළ්හං බන්ධිත්වා. **තෙලකඤ්ජිකෙනා**ති තෙලමිස්සිතෙන කඤ්ජිකෙන.

යාදිසොව අනිට්ඨෙ, තාදිසොව ඉට්ඨෙපීති ඉට්ඨානිට්ඨෙ නිබ්බිකාරෙන **තාදී**. යෙසං පන කාමාමිසාදීනං වන්තත්තා රාගාදීනං චත්තත්තා කාමොඝාදීනං තිණ්ණත්තා තාදිභාවො භවෙය්‍ය, තෙසං භගවතා සබ්බසො වන්තා චත්තා තිණ්ණා, තස්මා භගවා **වන්තාවීති තාදී, චත්තාවීති තාදී, තිණ්ණාවීති තාදී,** යෙහි අනඤ්ඤසාධාරණෙහි සීලාදිගුණෙහි සමන්නාගතත්තා භගවා තාදිභාවෙන උක්කංසපාරමිප්පත්තො තංනිද්දෙසො, තෙහි ගුණෙහි යාථාවතො නිද්දිසිතබ්බතොපි **තාදී**. යථා යන්තරජ්ජුයා යන්තං නීයති, එවං යාය තණ්හාය භවො නීයති, සා ''භවනෙත්ති භවරජ්ජූ''ති වුත්තා. තෙනාහ **''තාය හී''**තිආදි, කම්මානි කුසලාදීනි විපච්චයන්ති අපච්චයන්ති එතායාති **කම්මවිපාකො.** අපච්චයභාවො නාම අරියමග්ගචෙතනායාති ආහ **''මග්ගචෙතනායා''**ති. යාව න කිලෙසා පහීයන්ති, තාව ඉමෙ සත්තා සඉණා එව අසෙරිවිහාරභාවතොති ආහ **''අණණො නික්කිලෙසො ජාතො''**ති.

ථෙය්‍යපරිභොගො (විසුද්ධි. ටී. 1.91) නාම සාමිපරිභොගාභාවතො. භගවතාපි හි අත්තනො සාසනෙ සීලවතො පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, න දුස්සීලස්ස, දායකානං සීලවතොයෙව පරිච්චාගො, න දුස්සීලස්ස අත්තනො කාරානං මහප්ඵලභාවස්ස පච්චාසීසනතො. ඉති සත්ථාරා අනනුඤ්ඤාතත්තා දායකෙහි ච අපරිච්චත්තත්තා **''දුස්සීලස්ස පරිභොගො ථෙය්‍යපරිභොගො නාමා''**ති වුත්තං . ඉණවසෙන පරිභොගො **ඉණපරිභොගො**. පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාවිසුද්ධියා අභාවතො ඉණං ගහෙත්වා පරිභොගො වියාති අත්ථො. යස්මා සෙක්ඛා භගවතො ඔරසපුත්තා, තස්මා තෙ පිතුසන්තකානං පච්චයානං දායාදා හුත්වා තෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්තීති තෙසං පරිභොගො **දායජ්ජපරිභොගො නාම**. කිං පන තෙ භගවතො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති, උදාහු ගිහීහි දින්නන්ති? ගිහීහි දින්නාපි තෙ භගවතා අනුඤ්ඤාතත්තා භගවතො සන්තකා හොන්ති අනනුඤ්ඤාතෙසු සබ්බෙන සබ්බං පරිභොගාභාවතො අනුඤ්ඤාතෙසුයෙව පරිභොගසම්භවතො. **ධම්මදායාදසුත්ත**ඤ්චෙත්ථ (ම. නි. 1.29 ආදයො) සාධකං.

අවීතරාගානං තණ්හාපරවසතාය පච්චයපරිභොගෙ සාමිභාවො නත්ථි, තදභාවෙන වීතරාගානං තත්ථ සාමිභාවො යථාරුචි පරිභොගසම්භවතො. තථා හි තෙ පටිකූලම්පි අප්පටිකූලාකාරෙන, අප්පටිකූලම්පි පටිකූලාකාරෙන තදුභයං විවජ්ජෙත්වා උපෙක්ඛාකාරෙන ච පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති, දායකානඤ්ච මනොරථං පරිපූරෙන්ති. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං **විසුද්ධිමග්ගෙ, තංසංවණ්ණනාසු ච** වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **කිලෙසඉණානං අභාවං සන්ධාය ''අණණො''ති වුත්තං,** න පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගමත්තං. තෙනාහ ආයස්මා ච බාකුලො – ''සත්තාහමෙව ඛො අහං, ආවුසො, සරණො රට්ඨපිණ්ඩං භුඤ්ජි''න්ති (ම. නි. 3.211).

වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙහි තණ්හාය පවත්තිආකාරං පටිච්ච අත්ථි රමණවොහාරොති ආහ – **''දුවිධෙසුපි කාමෙසු තණ්හාරතිසන්ථව''**න්ති. **මන්තිත**න්ති කථිතං. **උප්පන්නෙහි** සත්ථුපටිඤ්ඤෙහි. **සංවිභත්තා**ති කුසලාදිවසෙන ඛන්ධාදීහි ආකාරෙහි විභත්තා. සුන්දරං ආගමනන්ති **ස්වාගතං**. තතො එව න කුච්ඡිතං ආගතං. සොළසවිධකිච්චස්ස පරියොසිතත්තා ආහ **''තං සබ්බං මයා කත''**න්ති. මග්ගපඤ්ඤායමෙව තතියවිජ්ජාසමඤ්ඤාති ආහ – **''තීහි විජ්ජාහි නවහි ච ලොකුත්තරධම්මෙහී''**ති.

අඞ්ගුලිමාලසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

7. පියජාතිකසුත්තවණ්ණනා

353. **පකතිනියාමෙනාති** යථා සොකුප්පත්තිතො පුබ්බෙ ඉති කත්තබ්බෙසු අසම්මොහවසෙන චිත්තං පක්ඛන්දති, තානි චස්ස උපට්ඨහන්ති, න එවං සොකස්ස චිත්තසඞ්කොචසභාවතො. තෙන වුත්තං **"පකතිනියාමෙන පන න පටිභන්ති"**ති. කෙචි පන ''සාමන්තා කතිපයෙ න කුටුම්බං සන්ධාරෙති. තෙනාහ **'න සබ්බෙන සබ්බං පටිභන්ති'**ති'' වදන්ති. **එත්ථාති** දුතියපදෙ. අනෙකත්ථත්තා ධාතූනං ''න පටිභාති''ති පදස්ස ''න රුච්චති''ති අත්ථමාහ. **න පටිභාතීති** වා භුඤ්ජිතුකාමතාචිත්තං න උපට්ඨිතන්ති අත්ථො. **පතිට්ඨිතොකාසන්ති** ඉන්ද්‍රියාවිට්ඨට්ඨානං වදති. පියායිතබ්බතො පියො ජාති උප්පත්තිට්ඨානං එතෙසන්ති **පියජාතිකා**. පියො පභුති එතෙසන්ති පියප්පභුතිකාති වත්තබ්බෙ, උ-කාරස්ස ව-කාරං, ත-කාරස්ස ච ලොපං කත්වා **"පියප්පභාවිකා"**ති වුත්තං. තෙනාහ **"පියතො පභවන්ති"**ති.

355. පර-සද්දෙන සමානත්ථං අජ්ඣත්තිකභාවනිසෙධනත්ථං ''පිරෙ''ති පදන්ති ආහ **"අම්හාකං පරෙ"**ති. **පිරෙති** වා ''පරතො''ති ඉමිනා සමානත්ථං නිපාතපදන්ති ආහ **"චර පිරෙති පරතො ගච්ඡා"**ති.

356. **ද්විධා ඡෙත්වාති** එත්ථ යදි ඉත්ථී තස්ස පුරිසස්ස පියා, කථං ද්විධා ඡින්දතීති ආහ **"යදි හි"**තිආදි.

357. **කථං කථෙය්‍යාන්ති** යථා භගවා එතස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කථෙසි, සො ච මෙ කථෙසි, තථා චාහං කථෙය්‍යං. **මරණවසෙන විපරිණාමො** අත්තභාවස්ස පරිවත්තත්තා. **පලායිත්වා ගමනවසෙන** අඤ්ඤථාභාවො මිත්තසන්ථවස්ස සමාගමස්ස ච අඤ්ඤථාභූතත්තා.

ඡඩ්ඩිතභාවෙනාති පරිවත්තිතභාවෙන. **හත්ථගමනවසෙන අඤ්ඤථාභාවො** පුබ්බෙ සවසෙ වත්තිතානං ඉදානි වසෙ අවත්තනභාවෙන.

ආචමෙහීති ආචමනං මුඛවික්ඛාලනං කාරෙහි. යස්මා මුඛං වික්ඛාලෙන්තා හි හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා වික්ඛාලෙන්ති, තස්මා **"ආචමිත්වා"**ති වත්වා පච්ඡාපි තස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො **"මුඛං වික්ඛාලෙත්වා"**ති ආහ. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පියජාතිකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

8. බාහිතිකසුත්තවණ්ණනා

359. සාවජ්ජතාය උපාරම්භං අරහතීති **ඔපාරම්භො**. තෙනාහ **"දොසං ආරොපනාරහො"**ති. බාලා උපාරම්භවත්ථුමඤ්ඤං අමූලකම්පි නං ආරොපෙන්තා උග්ඝොසෙන්ති, තස්මා තෙ අනාමසිත්වා **"විඤ්ඤූහී"ති ඉදං පදං ගහෙත්වා** පඤ්හෙන ඤාතුං ඉච්ඡිතෙන අත්ථෙන උපාරම්භාදීනං උපරි උත්තරං **පරිපූරෙතුං නාසක්ඛිම්හා. තං කාරණන්ති** තං උප්පත්තිකාරණං. යදි හි මයා ''විඤ්ඤූහී''ති පදං පක්ඛිපිත්වා වුත්තං භවෙය්‍ය, පඤ්හා මෙ පරිපුණ්ණා භවෙය්‍ය, න පන වුත්තා. ඉදානි පන තං කාරණං උත්තරං **ආයස්මතා** ආනන්දෙන ''විඤ්ඤූහී''ති **එවං වදන්තෙන පරිපූරිතං.**

360. කොසල්ලපටිපක්ඛතො අකොසල්ලං වුච්චති අවිජ්ජා, තංසමුට්ඨානතො **අකොසල්ලසම්භූතො**. අවජ්ජං වුච්චති ගරහිතබ්බං, සහ අවජ්ජෙහීති **සාවජ්ජො**, ගාරය්හො. රාගාදිදොසෙහි **සදොසො**. තෙහි එව **සබ්‍යාබජ්ඣො,** තතො එව සම්පති ආයතිඤ්ච **සදුක්ඛො**. සබ්‍යාබජ්ඣාදිකො **නිස්සන්දවිපාකො**.

තථා අත්ථො වුත්තො භවෙය්‍යාති පුච්ඡාසභාගෙනපි අත්ථො වුත්තො භවෙය්‍ය, පුච්ඡන්තස්ස පන න තාව චිත්තාරාධනං. තෙනාහ – **"එවං බ්‍යාකරණං පන න භාරිය"**න්ති, ගරුකරණං න හොති විසාරජ්ජං න සියාති අධිප්පායො. තෙනාහ – **"අප්පහීනඅකුසලොපි හි පහානං වණ්ණෙය්‍යා"**ති. එවරූපො පන යථාකාරී තථාවාදී න හොති, න එවං භගවාති ආහ **"භගවා"**තිආදි. **එවං බ්‍යාකාසීති** ''සබ්බාකුසලධම්මපහීනො ඛො, මහාරාජ, තථාගතො''ති එවං බ්‍යාකාසි. **සුක්කපක්ඛෙපි එසෙව නයොති** ඉමිනා ''සබ්බෙසංයෙව කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදං වණ්ණෙති''ති වුත්තෙ යථා පුච්ඡා, තථා අත්ථො වුත්තො භවෙය්‍ය, එවං බ්‍යාකරණං පන න භාරියං, අසම්පාදිතකුසලධම්මොපි උපසම්පදං වණ්ණෙය්‍ය. භගවා පන සම්මදෙව සම්පාදිතකුසලත්තා යථාකාරී තථාවාදීති දස්සෙතුං **"එවං බ්‍යාකාසී"**ති ඉමමත්ථං දස්සෙති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

බාහිතිකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

9. ධම්මචෙතියසුත්තවණ්ණනා

364. මෙදවණ්ණා උළුපවණ්ණා ච තත්ථ තත්ථ පාසාණා උස්සන්නා අහෙසුන්ති **මෙදාළුපන්ති** ගාමස්ස සමඤ්ඤා ජාතා. **උළුපවණ්ණාති** චන්දසමානවණ්ණතාය මෙදපාසාණා වුත්තාති කෙචි. අට්ඨකථායං පන **"මෙදවණ්ණා පාසාණා කිරෙත්ථ උස්සන්නා අහෙසු"**න්ති ඉදං වුත්තං. **අස්සාති** සෙනාපතිස්ස. **කථාසමුට්ඨාපනත්ථ**න්ති මල්ලිකාය සොකවිනොදනධම්මකථාසමුට්ඨාපනත්ථං.

රඤ්ඤාති පසෙනදිකොසලරඤ්ඤා. **මහච්චාති** මහතියා. පදවිපල්ලාසෙන චෙතං වුත්තං. පසාදමරහන්තීති **පාසාදිකානි**. තෙනාහ **"සහ රඤ්ජනකානී"**ති. යානි පන පාසාදිකානි, තානි පස්සිතුං යුත්තානි. **පාසාදිකානීති** වා සද්දහනසහිතානි. තෙනාහ **"පසාදජනකානී"**ති. ''අප්පාබාධ''න්ති ආදීසු විය අප්පසද්දො අභාවත්ථොති ආහ **"නිස්සද්දානී"**ති. අනියමත්ථවාචී ය-සද්දො අනියමාකාරවාචකොපි හොතීති ''යත්ථා''ති පදස්ස ''යාදිසෙසු''තිආදිමාහ. තථා හි **අඞ්ගුලිමාලසුත්තෙ** (ම. නි. අට්ඨ. 2.347 ආදයො) ''යස්ස ඛො''ති පදස්ස ''යාදිසස්ස ඛො''ති අත්ථො වුත්තො.

366. **පටිච්ඡදන්ති** පටිච්ඡාදකං. **රාජකකුධභණ්ඩානීති** රාජභණ්ඩභූතානි. **රහායතීති** රහො කරොති, මං අජ්ඣොසතීති අත්ථො.

367. යථාසභාවතො ඤෙය්‍යං ධාරෙති අවධාරෙතීති **ධම්මො,** ඤාණන්ති ආහ **"පච්චක්ඛඤාණසඞ්ඛාතස්ස ධම්මස්සා"**ති. **අනුනයොති** අනුගච්ඡනකො. දිට්ඨෙන හි අදිට්ඨස්ස අනුමානං. තෙනාහ **"අනුමානං අනුබුද්ධී"**ති. **ආපාණකොටිකන්ති** යාව පාණකොටි, තාව ජීවිතපරියොසානං. **එතන්ති** ධම්මන්වයසඞ්ඛාතං අනුමානං. **එවන්ති** ''ඉධ පනාහ''න්ති වුත්තප්පකාරෙන.

369. **චක්ඛුං අබන්ධන්තෙ වියාති** අපාසාදිකතාය පස්සන්තානං චක්ඛුං අත්තනි අබන්ධන්තෙ විය. කුලසන්තානානුබන්ධො රොගො **කුලරොගො. උළාරන්ති** සානුභාවං. යො හි ආනුභාවසම්පන්නො, තං ''මහෙසක්ඛ''න්ති වදන්ති. **අරහත්තං ගණ්හන්තොති** උක්කට්ඨනිද්දෙසොයං, හෙට්ඨිමඵලානි ගණ්හන්තොපි.

373. ජීවිකා **ජීවිතවුත්ති**.

374. ධම්මං චෙතෙති සංවෙදෙති එතෙහීති **ධම්මචෙතියානි,** ධම්මස්ස පූජාවචනානි. නනු චෙතානි බුද්ධසඞ්ඝගුණදීපනානිපි සන්ති? කථං **"ධම්මචෙතියානීති ධම්මස්ස චිත්තීකාරවචනානී"**ති වුත්තන්ති ආහ **"තීසු හී"**තිආදි. තත්ථ යස්මා බුද්ධරතනමූලකානි සෙසරතනානි තස්ස වසෙන ලද්ධබ්බතො. කොසලරඤ්ඤා චෙත්ථ බුද්ධගාරවෙන ධම්මසඞ්ඝගාරවං පවෙදිතං, තස්මා **"භගවති චිත්තීකාරෙ කතෙ ධම්මොපි කතොව හොතී"**ති වුත්තං. යස්මා ච රතනත්තයපසාදපුබ්බිකා සාසනෙ සම්මාපටිපත්ති, තස්මා වුත්තං – **"ආදිබ්‍රහ්මචරියකානීති මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතානී"**ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ධම්මචෙතියසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

10. කණ්ණකත්ථලසුත්තවණ්ණනා

375. **අනන්තරසුත්තෙ වුත්තකරණීයෙනෙවාති** ''පාසාදෙ වා නාටකෙසු වා චිත්තස්සාදං අලභමානො තත්ථ තත්ථ විචරිතුං ආරද්ධො''ති වුත්තකරණීයෙන. අප්පදුට්ඨපදොසීනඤ්හි එවං හොතීති.

376. **පුච්ඡිතොති** ''අඤ්ඤං දූතං නාලත්ථු''න්ති පුච්ඡිතො. **සොති** රාජා. තාසං වන්දනා සචෙ උත්තරකාලං, **අත්තනො ආගමනකාරණං කථෙස්සති**.

378. **එකාවජ්ජනෙනාති** එකවීථිජවනෙන. තෙන එකචිත්තං තාව තිට්ඨතු, එකචිත්තවීථියාපි සබ්බං ජානිතුං න සක්කාති දස්සෙති. ''ඉදං නාම අතීතං ජානිස්සාමී''ති අනියමෙත්වා ආවජ්ජතො යං කිඤ්චි අතීතං ජානාති, නියමිතෙ පන නියමිතමෙවාති ආහ – **"එකෙන හි…පෙ…. එකදෙසමෙව ජානාතී"**ති. **තෙන චිත්තෙනාති** ''අතීතං සබ්බං ජානිස්සාමී''ති එවං පවත්තචිත්තෙන. **ඉතරෙසූති** අනාගතපච්චුප්පන්නෙසු. **කාරණජාතිකන්ති** යුත්තිසභාවං, යුත්තියා යුත්තන්ති අත්ථො. **සම්පරායගුණන්ති** සම්පරායෙ කතකම්මස්ස විසෙසං.

379. **ලොකුත්තරමිස්සකානි කථිතානි** බොධිරාජකුමාරසුත්තෙ විය ලොකියා චෙව ලොකුත්තරා ච. යථාලාභවසෙන චෙත්ථ පධානියඞ්ගානං ලොකුත්තරග්ගහණං වෙදිතබ්බං. පච්චෙකං එව නෙසඤ්ච පධානියඞ්ගතා දට්ඨබ්බා යථා ''අට්ඨවිමොක්ඛා සන්දිස්සන්ති ලොකුත්තරමිස්සකා''ති. **ලොකුත්තරානෙවාති** චෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආවි භවිස්සති. **පධානනානත්තන්ති** පදහනනානත්තං, භාවනානුයොගවිසෙසන්ති අත්ථො. සඞ්ඛාරෙ පරිමද්දිත්වා පටිපක්ඛධම්මෙ එකදෙසතො පජහිත්වා ඨිතස්ස භාවනානුයොගො සබ්බෙන සබ්බං අපරිමද්දිතසඞ්ඛාරස්ස අප්පහීනපටිපක්ඛස්ස භාවනානුයොගතො සුබුමො විසදොව හොති, සච්චාභිසමයෙන

සන්තානස්ස ආහිතවිසෙසත්තාති ආහ – **"අඤ්ඤාදිසමෙව හි පුථුජ්ජනස්ස පධානං, අඤ්ඤාදිසං සොතාපන්නස්සා"**තිආදි. අයඤ්ච විසෙසො න කෙවලං අනරියඅරියපුග්ගලතො එව, අථ ඛො අරියෙසුපි සෙක්ඛාදිවිසෙසතොපි ලබ්භති අභිසඞ්ඛාරවිසෙසතො අභිනීහාරතො ච ඉජ්ඣනතොති දස්සෙන්තො **"අඤ්ඤාදිසං සකදාගාමිනො"**තිආදිමාහ. **න පාපුණාතීති** යස්මා පුථුජ්ජනො සබ්බථාව පධානං පදහන්තො සොතාපත්තිමග්ගං අධිගච්ඡති, සොතාපන්නො ච සකදාගාමිමග්ගන්ති හෙට්ඨිමං උපරිමතො ඔළාරිකං, උපරිමඤ්ච ඉතරතො සුඛුමං තෙන පහාතුං අසක්කුණෙය්‍යස්ස පජහනතො, ඉති අධිගන්තබ්බවිසෙසෙන ච අධිගමපටිපදාය සණ්හසුඛුමතා තික්ඛවිසදතා ච විඤ්ඤායතීති ආහ – **"පුථුජ්ජනස්ස පධානං සොතාපන්නස්ස පධානං න පාපුණාතී"**තිආදි.

අකූටකරණන්ති අවඤ්චනකිරියං. **අනවච්ඡින්දනන්ති** අතියානං. **අවිඤ්ඡනං න** ආකඩ්ඪනං, නියුත්තතං විනිවෙඨෙත්වා සමන්තා විපරිවත්තිත්වා සමධාරාය ඡඩ්ඩනං වා. තස්ස කාරණං **තංකාරණං, තං කාරණන්ති** වා තං කිරියං තං අධිකාරං. **දන්තෙහි ගන්තබ්බභූමින්ති** දන්තෙහි පත්තබ්බට්ඨානං, පත්තබ්බවත්ථුං වා. **චත්තාරොපි අස්සද්ධා නාම** උපරිමඋපරිමසද්ධාය අභාවතො. යෙන හි යං අප්පත්තං, තස්ස තං නත්ථි. **අරියසාවකස්ස…පෙ…. නත්ථී** පඨමමග්ගෙනෙව මායාසාඨෙය්‍යානං පහාතබ්බත්තා. **තෙනෙවාති** සම්මදෙව විරුද්ධපක්ඛානං සද්ධාදීනං ඉධාධිප්පෙතත්තා. යදි එවං කථං මිස්සකකථාති ආහ **"අස්සඛළුඞ්කසුත්තන්තෙ පනා"**තිආදි. **චත්තාරොව හොන්ති** පුථුජ්ජනාදිවසෙන.

ඔපම්මසංසන්දනෙ **අදන්තහත්ථීආදයො වියාති**ආදිනා කණ්හපක්ඛෙ, **යථා පන දන්තහත්ථීආදයොති**ආදිනා සුක්කපක්ඛෙ ච සාධාරණතො එකජ්ඣං කත්වා වුත්තං, අසාධාරණතො භින්දිත්වා දස්සෙතුං **"ඉදං වුත්තං හොතී"**තිආදි වුත්තං.

380. **සම්මප්පධානා** නිබ්බිසිට්ඨවීරියා. තෙනාහ – **"න කිඤ්චි නානාකරණං** වදාමි, **යදිදං විමුත්තියා විමුත්ති"**න්ති. න හි සුක්ඛවිපස්සකතෙවිජ්ජඡළභිඤ්ඤානං විමුත්තියා නානාකරණං අත්ථි. තෙන වුත්තං **"යං එකස්සා"**තිආදි. කිං ත්වං න ජානාසීති සම්බන්ධො. **ආගච්ඡන්තීති** උප්පජ්ජනවසෙන ආගච්ඡන්ති. **නාගච්ඡන්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ඉදං පුච්ඡන්තොති** ඉදං පුච්ඡාමීති දස්සෙන්තො. **අප්පහීනචෙතසිකදුක්ඛා** අනධිගතඅනාගාමිතා. තෙනාහ **"උපපත්තිවසෙන ආගන්තාරො"**ති. **සමුච්ඡින්නදුක්ඛාති** සමුග්ඝාටිතචෙතසිකදුක්ඛා.

381. **තම්හා ඨානාති** තතො යථාධිගතඉස්සරියට්ඨානතො. පුන **තම්හා ඨානාති** තතො දුග්ගතා. **සම්පන්නකාමගුණන්ති** උළාරකාමගුණසමන්නාගතං.

තත්ථාති කාමදෙවලොකෙ. **ඨානහාවතොති** අරහත්තඤ්චෙ අධිගතං, තාවදෙව පරිනිබ්බානතො. **උපරිදෙවෙ චාති** උපරූපරි භූමිවාසෙ දෙවෙ ච, චක්ඛුවිඤ්ඤාණදස්සනෙනපි දස්සනාය නප්පහොන්තීති යොජනා.

382. **වුත්තනයෙනෙවාති** දෙවපුච්ඡාය වුත්තෙනෙව නයෙන. **සා කිර කථාති** ''නත්ථි සො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා, යො සකිදෙව සබ්බං ඤෙය්‍යා''න්ති කථා. **තෙති** විටටූභසඤ්ජයා. **ඉමස්මිංයෙව ඨානෙති** ඉමස්මිං මිගදායෙයෙව. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කණ්ණකත්ථලසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ච රාජවග්ගවණ්ණනා.

5. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. බ්‍රහ්මායුසුත්තවණ්ණනා

383. ‘‘මහාසත්තො මහිද්ධිකො මහානුභාවො’’තිආදීසු (මහාව. 38) උළාරතා විසයො, ‘‘මහාජනකායො සන්නිපති’’තිආදීසු සම්බහුලභාවවිසයො, ඉධ පන තදුභයම්පිස්ස අත්ථොති ‘‘මහතාති ගුණමහත්තෙනපි මහතා’’තිආදි වුත්තං. **අප්පිච්ඡතාදීහි ආදි**-සද්දෙන සන්තුට්ඨිසල්ලෙඛපවිවෙකඅසංසග්ගවීරියාරම්භාදීනං සඞ්ගහො. **දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤසඞ්ඝාතසඞ්ඛාතෙනාති** එත්ථ ‘‘නියතො සම්බොධිපරායණො’’ (සං. නි. 2.41; 3.998, 1004) – ‘‘අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’තිආදිවචනතො දිට්ඨිසීලානං නියතසභාවත්තා සොතාපන්නාපි අඤ්ඤමඤ්ඤං දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතා, පගෙව සකදාගාමිආදයො. ‘‘තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.11; පරි. 274) තථාරූපෙහි සීලෙහි සීලසාමඤ්ඤගතො විහරතී’’ති (දී. නි. 3.324; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.12; පරි. 274) වචනතො පුථුජ්ජනානම්පි දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතභාවො ලබ්භතියෙව.

ඔට්ඨපහතකරණවසෙන අත්ථවිභාගවසෙන. **සනිඝණ්ඩුකෙටුභානන්ති** එත්ථ **නිඝණ්ඩූති** වචනීයවාචකභාවෙන අත්ථං සද්දඤ්ච ඛණ්ඩති විභජ්ජ දස්සෙතීති **නිඛණ්ඩු**. සො එව ඉධ ඛ-කාරස්ස ඝ-කාරං කත්වා **‘‘නිඝණ්ඩූ’’**ති වුත්තො. කිටති ගමෙති කිරියාදිවිභාගං, තං වා අනවසෙසපරියාදානතො ගමෙන්තො පූරෙතීති **කෙටුභං. වෙවචනප්පකාසකන්ති** පරියායසද්දදීපකං, එකෙකස්ස අත්ථස්ස අනෙකපරියායවචනවිභාවකන්ති අත්ථො. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං අනෙකෙසම්පි අත්ථානං එකසද්දවචනීයතාවිභාවනවසෙනපි තස්ස ගන්ථස්ස පවත්තත්තා. වචීභෙදාදිලක්ඛණා කිරියා කප්පීයති එතෙනාති කිරියාකප්පො, සො පන වණ්ණපදසම්බන්ධපදත්ථවිභාගතො බහුවිකප්පොති ආහ **‘‘කිරියාකප්පවිකප්පො’’**ති. ඉදඤ්ච මූලකිරියාකප්පගන්ථං සන්ධාය වුත්තං. සො හි සතසහස්සපරිමාණො නලචරියාදිපකරණං. ඨානකරණාදිවිභාගතො නිබ්බචනවිභාගතො ච අක්ඛරා පභෙදීයන්ති එතෙහීති **අක්ඛරප්පභෙදා,** සික්ඛානිරුත්තියො. **එතෙසන්ති** වෙදානං. තෙ එව වෙදෙ පදසො කායතීති **පදකො**. තං තං සද්දං තදත්ථඤ්ච බ්‍යාකරොති බ්‍යාචික්ඛති එතෙනාති **බ්‍යාකරණං,** සද්දසත්ථං. ආයතිං හිතං තෙන ලොකො න යතති න ඊහතීති **ලොකායතං**. තඤ්හි ගන්ථං නිස්සාය සත්තා පුඤ්ඤකිරියාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙන්ති. වයතීති වයො, න වයො අවයො, න අවයො **අනවයො,** ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු කත්ථචි අපරිකිලන්තො අවිත්ථායන්තො තෙ ගන්ථෙ සන්ධාරෙති පූරෙතීති අත්ථො. ද්වෙ පටිසෙධා පකතිං ගමෙන්තීති දස්සෙන්තො **‘‘අවයො න හොතී’’**ති වත්වා තත්ථ අවයං දස්සෙතුං **‘‘අවයො…පෙ.… න සක්කොතී’’**ති වුත්තං.

384. ගරූති භාරියං අත්තානං තතො මොචෙත්වා ගමනං දුක්කරං හොති. **අනත්ථොපි උප්පජ්ජති** නින්දාබ්‍යාරොසඋපාරම්භාදි. **අබ්භුග්ගතොති** එත්ථ අභිසද්දයොගෙන **ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනං**.

ලක්ඛණානීති ලක්ඛණදීපනානි මන්තපදානි. **අන්තරධායන්තීති** න කෙවලං ලක්ඛණමන්තානියෙව, අඤ්ඤානිපි බ්‍රාහ්මණානං ඤාණබලාභාවෙන අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති. තථා හි වදන්ති ‘‘එකසතං අද්ධරියං දිපඤ්ඤාසමත්තතො සාමා’’තිආදි. පණිධිමහතො සමාදානමහතොතිආදිනා පච්චෙකං **මහ**-සද්දො යොජෙතබ්බො. පණිධිමහන්තතාදි චස්ස **බුද්ධවංසචරියාපිටකවණ්ණනාදිවසෙනෙව** වෙදිතබ්බො. **නිට්ඨාති** නිප්ඵත්තියො. **ජාතිසාමඤ්ඤතොති** ලක්ඛණජාතියා ලක්ඛණභාවෙන සමානභාවතො. යථා හි බුද්ධානං ලක්ඛණානි සුවිසුද්ධානි සුපරිබ්‍යත්තානි පරිපුණ්ණානි ච හොන්ති, න එවං චක්කවත්තීනං. තෙනාහ **‘‘න තෙහෙව බුද්ධො හොතී’’**ති.

අභිරූපතා දීඝායුකතා, අප්පාතඞ්කතා බ්‍රාහ්මණාදීනං පියමනාපතාති **චතූහි අච්ඡරියධම්මෙහි**. දානං පියවචනං අත්ථචරියා සමානත්තතාති ඉමෙහි **චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි. රඤ්ජනතොති** පීතිජනනතො. චක්කං චක්කරතනං වත්තෙති පවත්තෙතීති **චක්කවත්තී,** සම්පත්තිචක්කෙහි සයං වත්තෙති, තෙහි ච පරං සත්තනිකායං වත්තෙති පවත්තෙතීති **චක්කවත්තී,** පරහිතාවහො ඉරියාපථචක්කානං වත්තො වත්තනං එතස්ස අත්ථීති චක්කවත්තී, අප්පටිහතං වා ආණාසඞ්ඛාතං චක්කං වත්තෙතීති **චක්කවත්තී, අප්පටිහතං** වා ආණාසඞ්ඛාතං චක්කං වත්තෙතීති **චක්කවත්තී,** ඛත්තියමණ්ඩලාදිසඤ්ඤිතං චක්කං සමූහං අත්තනො වසෙ වත්තෙතීති **චක්කවත්තී**. ධම්මං චරතීති **ධම්මිකො**. ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මො රඤ්ජනත්ථෙන රාජාති **ධම්මරාජා. කොපාදීති ආදි**-සද්දෙන කාමලොභමානමදාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **විජිතාවීති** විජිතවා. කෙනචි අකම්පියට්ඨෙන **ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො**. දළ්හභත්තිභාවතො වා ජනපදො ථාවරියං පත්තො එත්ථාති **ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො**. චිත්තීකතභාවාදිනාපි (ඛු. පා. අට්ඨ. 6.3; දී. නි. අට්ඨ. 2.33; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.223; සු. නි. අට්ඨ. 1.226; මහානි. අට්ඨ. 50) චක්කස්ස රතනට්ඨො වෙදිතබ්බො. එස නයො සෙසෙසුපි. රතිනිමිත්තතාය වා චිත්තීකතාදිභාවස්ස රතිජනනට්ඨෙන එකසඞ්ගහතාය විසුං අග්ගහණං.

ඉමෙහි පන රතනෙහි රාජා චක්කවත්තී යං යමත්ථං පච්චනුභොති, තං තං දස්සෙතුං **‘‘ඉමෙසු පනා’’**තිආදි වුත්තං. **අජිතං ජිනාති** මහෙසක්ඛතාසංවත්තනියකම්මනිස්සන්දභාවතො. **විජිතෙ යථාසුඛං අනුවිචරති** හත්ථිරතනං

අස්සරතනඤ්ච අභිරුහිත්වා තෙසං ආනුභාවෙන අන්තොපාතරාසෙයෙව සකලං පථවිං අනුසංයායිත්වා රාජධානියං පච්චාගමනතො. **පරිණායකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති** තෙන තත්ථ තත්ථ කත්තබ්බකිච්චස්ස සංවිධානතො. **සෙසෙහීති** මණිරතනඉත්ථිරතනගහපතිරතනෙහි. තත්ථ මණිරතනෙන යොජනප්පමාණෙ දෙසෙ අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලොකදස්සනාදිනා සුඛමනුභවති, ඉත්ථිරතනෙන අතික්කන්තමානුසරූපසම්පත්තිදස්සනාදිවසෙන, ගහපතිරතනෙන ඉච්ඡිතිච්ඡිතමණිකනකරජතාදිධනප්පටිලාභවසෙන. **උස්සාහසත්තියොගො** යෙන කෙනචි අප්පටිහතාණාචක්කභාවසිද්ධිතො. හත්ථිඅස්සරතනාදීනං මහානුභාවත්තා කොසසම්පත්තියාපි පභාවසම්පත්තිසිද්ධිතො **“හත්ථි…පෙ…. යොගො”**ති වුත්තං. කොසො හි නාම සති උස්සාහසම්පත්තියං (උග්ගතෙජස්ස සුකුමාරපරක්කමස්ස පසන්නමුඛස්ස සම්මුඛෙ පාපුණාති). **පච්ඡිමෙනාති** පරිණායකරතනෙන. තඤ්හි සබ්බරාජකිච්චෙසු කුසලං අවිරජ්ඣනපයොගං. තෙනාහ **“මන්තසත්තියොගො”**ති. තිවිධසත්තියොගඵලං පරිපුණ්ණං හොතීති සම්බන්ධො. **සෙසෙහීති** සෙසෙහි පඤ්චහි රතනෙහි. **අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති** අදොසසඞ්ඛාතෙන කුසලමූලෙන සහජාතාදිපච්චයවසෙන උප්පාදිතකම්මස්ස ආනුභාවෙන **සම්පජ්ජන්ති** සොම්මතරරතනජාතිකත්තා. **මජ්ඣිමානි** මණිඉත්ථිගහපතිරතනානි. **අලොභ…පෙ…. කම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති** උළාරධනස්ස උළාරධනපටිලාභකාරණස්ස ච පරිච්චාගසම්පදාහෙතුකත්තා. **පච්ඡිමන්ති** පරිණායකරතනං. තඤ්හි **අමොහ…පෙ…. කම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජති** මහාපඤ්ඤෙනෙව චක්කවත්තිරාජකිච්චස්ස පරිණෙතබ්බත්තා.

සරණතො පටිපක්ඛවිධමනතො **සූරා**. තෙනාහ **“අභීරුකජාතිකා”**ති. අසුරෙ විජිනිත්වා ඨිතත්තා වීරො, සක්කො දෙවානමින්දො, තස්ස අඞ්ගං දෙවපුත්තො සෙනඞ්ගභාවතොති වුත්තං **“වීරඞ්ගරූපාති දෙවපුත්තසදිසකායා”**ති. **සභාවොති** සභාවභූතො අත්ථො. **වීරකාරණන්ති** වීරභාවකාරණං. **වීරියමයසරීරා වියාති** සවිග්ගහවීරියසදිසා සවිග්ගහඤ්චෙ වීරියං සියා, තංසදිසාති අත්ථො. නනු රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස පටිසෙනා නාම නත්ථි, යමස්ස පුත්තා පමද්දෙය්‍යුං, අථ කස්මා ‘‘පරසෙනපමද්දනා’’ති වුත්තන්ති චොදනං සන්ධායාහ **“සචෙ”**තිආදි. තෙන පරසෙනා හොතු වා මා වා, තෙ පන එවං මහානුභාවාති දස්සෙති. **ධම්මෙනාති** කතූපචිතෙන අත්තනො පුඤ්ඤධම්මෙන. තෙන හි සඤ්චොදිතා පථවියං සබ්බරාජානො පච්චුග්ගන්ත්වා ‘‘ස්වාගතං තෙ මහාරාජා’’තිආදිං වත්වා අත්තනො රජ්ජං රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස නියාතෙන්ති. තෙන වුත්තං **“සො ඉමං…පෙ…. අජ්ඣාවසතී”**ති. අට්ඨකථායං පන තස්ස යථාවුත්තධම්මස්ස විත්ථාරං විපච්චිතුං පච්චයභූතං චක්කවත්තිවත්තසමුදාගතං පයොගසම්පත්තිසඞ්ඛාතං ධම්මං දස්සෙතුං **“පාණො න හන්තබ්බොතිආදිනා පඤ්චසීලධම්මෙනා”**ති වුත්තං. එවඤ්හි ‘‘අදණ්ඩෙන අසත්ථෙනා’’ති ඉදං වචනං සුට්ඨුතරං සමත්ථිතං හොති, යස්මා රාගාදයො පාපධම්මා උප්පජ්ජමානා සත්තසන්තානං ඡාදෙත්වා පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨන්ති, කුසලපවත්තිං නිවාරෙන්ති, තස්මා තෙ ‘‘ඡදනා, ඡදා’’ති ච වුත්තා.

විවට්ටෙත්වා පරිවත්තෙත්වා. පූජාරහතා වුත්තා ‘‘අරහතීති අරහ’’න්ති. **තස්සාති** පූජාරහතාය. **යස්මා සම්මාසම්බුද්ධො,** තස්මා අරහන්ති. **බුද්ධත්තහෙතුභූතා විවට්ටච්ඡදතා වුත්තා** සවාසනසබ්බකිලෙසප්පහානපුබ්බකත්තා බුද්ධභාවසිද්ධියා. **අරහං වට්ටාභාවෙනාති** ඵලෙන හෙතුඅනුමානදස්සනං. **සම්මාසම්බුද්ධො ඡදනාභාවෙනාති** හෙතුනා ඵලානුමානදස්සනං. **හෙතුද්වයං වුත්තං** ‘‘විවට්ටො විච්ඡදො චා’’ති. **දුතියවෙසාරජ්ජෙනාති** ‘‘ඛීණාසවස්ස තෙ පටිජානතො’’තිආදිනා (ම. නි. 1.150) ආගතෙන වෙසාරජ්ජෙන. **පුරිමසිද්ධීති** පුරිමස්ස පදස්ස අත්ථසිද්ධි. **පඨමෙනාති** ‘‘සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො’’තිආදිනා (ම. නි. 1.150) ආගතෙන වෙසාරජ්ජෙන. **දුතියසිද්ධීති** බුද්ධත්තසිද්ධි. **තතියචතුත්ථෙහීති** ‘‘යෙ ඛො පන තෙ අන්තරායිකා ධම්මා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.150), ‘‘යස්ස ඛො පන තෙ අත්ථායා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.150) ච ආගතෙහි තතියචතුත්ථෙහි වෙසාරජ්ජෙහි. **තතියසිද්ධීති** විවට්ටච්ඡදනතා සිද්ධි. යාථාවතො අන්තරායිකනිය්‍යානිකධම්මාපදෙසෙන හි සත්ථු විවට්ටච්ඡදභාවො ලොකෙ පාකටො අහොසි. **පුරිමං ධම්මචක්ඛුන්ති** පුරිමපදං භගවතො ධම්මචක්ඛුං **සාධෙති** කිලෙසාරීනං සංසාරචක්කස්ස ච අරානං හතභාවදීපනතො. **දුතියං** පදං **බුද්ධචක්ඛුං සාධෙති** සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව තං සම්භවතො. **තතියං** පදං **සමන්තචක්ඛුං සාධෙති** සවාසනසබ්බකිලෙසප්පහානදීපනතො. ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො’’ති හි වත්වා ‘‘විවට්ටච්ඡදො’’ති වචනං බුද්ධභාවාවහමෙව සබ්බකිලෙසප්පහානං විභාවෙතීති. **සූරභාවන්ති** ලක්ඛණවිභාවනෙන විසදඤාණතං.

385. **ගවෙසීති** (දී. නි. ටී. 1.287) ඤාණෙන පරියෙසනං අකාසි. **සමානයීති** ඤාණෙන සඞ්කලෙන්තො සමානං ආනයි සමාහරි. **න සක්කොති** සංකුචිතෙ ඉරියාපථෙ යෙභුය්‍යෙන තෙසං දුබ්බිභාවනතො. **කඞ්ඛතීති** පදස්ස ආකඞ්ඛතීති අයමත්ථොති ආහ – **“අහො වත පස්සෙය්‍යන්ති පත්ථනං උප්පාදෙතී”**ති. **කිච්ඡතීති** කිලමති. ‘‘කඞ්ඛතී’’ති පදස්ස පුබ්බෙ ආසීසනත්ථතං වත්වා ඉදානි තස්ස සංසයත්ථත්තමෙව විකප්පන්තරවසෙන දස්සෙන්තො **“කඞ්ඛාය වා දුබ්බලා විමති වුත්තා”**තිආදි වුත්තං. **තීහි ධම්මෙහි** තිප්පකාරෙහි සංසයධම්මෙහි. **කාලුස්සියභාවොති** අප්පසන්නතාය හෙතුභූතො ආවිලභාවො. යස්මා භගවතො කොසොහිතං සබ්බබුද්ධාවෙණිකං වත්ථගුය්හං සුවිසුද්ධකඤ්චනමණ්ඩලසන්නිකාසං අත්තනො සණ්ඨානසන්නිවෙසසුන්දරතාය ආජානෙය්‍යගන්ධහත්ථිනො වරඞ්ගචාරුභාවං විකසමානතපනියාරවින්දසමුජ්ජලකෙසරාවත්තවිලාසං සඤ්ඣාපභානුරඤ්ජිතජලවනන්තරාභිලක්ඛිත-සම්පුණ්ණචන්දමණ්ඩලසොභඤ්ච අත්තනො සිරියා අභිභුය්‍ය විරාජති, යං බාහිරබ්භන්තරමලෙහි අනුපක්කිලිට්ඨතාය චිරකාලං සුපරිචිතබ්‍රහ්මචරියාධිකාරතාය සුසණ්ඨිතසණ්ඨානසම්පත්තියා ච කොපීනම්පි සන්තං අකොපීනමෙව, තස්මා වුත්තං **“භගවතො හී”**තිආදි. **පහූතභාවන්ති** පුථුලභාවං. එත්ථෙව හි තස්ස සංසයො, තනුමුදුසුකුමාරතාදීසු පනස්ස ගුණෙසු තස්ස විචාරණා එව නාහොසි.

හිරිකරණොකාසන්ති හිරියිතබ්බට්ඨානං. **ඡායන්ති** පටිබිම්බං. කීදිසන්ති ආහ **“ඉද්ධියා”**තිආදි. **ඡායාරූපන්ති** භගවතො පටිබිම්බරූපං. තඤ්ච ඛො බුද්ධසන්තානතො විනිමුත්තං රූපකමත්තං භගවතො සරීරවණ්ණසණ්ඨානාවයවං ඉද්ධිමයං බිම්බකමත්තං, තං පන දස්සෙන්තො භගවා යථා අත්තනො බුද්ධරූපං න දිස්සති, තථා කත්වා දස්සෙති. **නීහරිත්වාති** එරිත්වා.

කණ්ණසොතානං උපචිතතනුතම්බලොමතාය ධොතරජතපනාළිකාසදිසතා වුත්තා. **මුඛපරියන්තෙති** කෙසන්තෙ.

කිරියාකරණන්ති කිරියාය කායිකස්ස වාචසිකස්ස පටිපත්ති. **තත්ථාති** තෙසු කිච්චෙසු. ධම්මකථිකානං වත්තං දස්සෙතුං **බීජනිග්ගහණං** කතං. න හි අඤ්ඤථා සබ්බස්සපි ලොකස්ස අලඞ්කාරභූතං පරමුක්කංසගතං සික්ඛාසංයමානං බුද්ධානං මුඛචන්දමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙතබ්බං හොති.

පත්ථරිතවිතානඔලම්බිතගන්ධදාමකුසුමදාමකෙ **ගන්ධමණ්ඩලමාළෙ. පුබ්බභාගෙන පරිච්ඡින්දිත්වාති** ‘‘එත්තකං වෙලං සමාපත්තියා වීතිනාමෙස්සාමී’’ති එවං පවත්තෙන පුබ්බභාගෙන කාලං පරිච්ඡින්දිත්වා. පච්චයදායකෙසු අනුරොධවසෙන **පරිසං උස්සාදෙන්තො වා** පග්ගණ්හන්තො, අදායකෙසු විරොධවසෙන **පරිසං අපසාදෙන්තො වා.**

යොගක්ඛෙමං අන්තරායාභාවං. **සභාවගුණෙනෙවාති** යථාවුත්තගුණෙනෙව. භොතො ගොතමස්ස ගුණං සවිග්ගහං **චක්කවාළං අතිසම්බාධං** විත්ථාරෙන සන්ධාරෙතුං අප්පහොන්තතො. **භවග්ගං අතිනීචං** උපරූපරි සන්ධාරෙතුං අප්පහොන්තතො.

386. ඨානගමනාදීසු (දී. නි. ටී. 2.35) භූමියං සුට්ඨු සමංපතිට්ඨිතා පාදා එතස්සාති **සුප්පතිට්ඨිතපාදො.** තං පන භගවතො සුප්පතිට්ඨිතපාදතං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙතුං **“යථා හී”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අග්ගතලන්ති** අග්ගපාදතලං. **පණ්හීති** පණ්හිතලං. **පස්සන්ති** පාදතලස්ස ද්වීසු පස්සෙසු එකෙකං, උභයමෙව වා පරියන්තං පස්සං. **සුවණ්ණපාදුකතලං විය** උජුකං නික්ඛිපියමානං. **එකප්පහාරෙනෙවාති** එකක්ඛණෙයෙව. **සකලං පාදතලං භූමිං ඵුසති** නික්ඛිපනෙ. එකප්පහාරෙනෙව සකලං පාදතලං භූමිතො උට්ඨහතීති යොජනා.

තත්‍රාති තාය සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය අනුපුබ්බනින්නාව අච්ඡරියබ්භුතං **ඉදං** වුච්චමානං නිස්සන්දඵලං. වුත්තමෙවත්ථං සත්ථු තිදිවගමනෙන සුපාකටං කාතුං **“තථා හී”**තිආදිං වත්වා **“න හී”**තිආදිනා තං සමත්ථෙති. තෙන පඨමලක්ඛණතොපි දුතියලක්ඛණං මහානුභාවන්ති දස්සෙති. තථා හි වක්ඛති ‘‘අන්තමසො චක්කවත්තිරඤ්ඤො පරිසං උපාදාය සබ්බොපි චක්කලක්ඛණස්සෙව පරිවාරො’’ති. යුගන්ධරපබ්බතස්ස තාවතිංසභවනස්ස ච පකතිපදනික්ඛෙපට්ඨානුපසඞ්කමනෙ නෙව බුද්ධානං, න දෙවතානං ආනුභාවො, අථ ඛො බුද්ධානං ලක්ඛණානුභාවොති ඉමමත්ථං නිදස්සිතං. **සීලතෙජෙන…පෙ…. දසන්නං පාරමීනං ආනුභාවෙනාති** ඉදම්පි ලක්ඛණනිබ්බත්තකම්මවිසෙසකිත්තනමෙවාති දට්ඨබ්බං. **සබ්බාවන්තෙහීති** සබ්බපදෙසවන්තෙහි.

නාභිපරිච්ඡින්නාති නාභියං පරිච්ඡින්නා පරිච්ඡෙදවසෙන ඨිතා. **නාභිමුඛපරික්ඛෙපපට්ටොති** පකතිචක්කස්ස අක්ඛබ්භාහතපරිහරණත්ථං නාභිමුඛෙ ඨපෙතබ්බපරික්ඛෙපපට්ටො. **නෙමිමණිකාති** නෙමියං ආවළිභාවෙන ඨිතමණිකාලෙඛා.

සම්බහුලවාරොති බහුවිධලෙඛඞ්ගවිභාවනවාරො. **සත්තීති** ආවුධසත්ති. **සිරිවච්ඡොති** සිරිමුඛං. **නන්දීති** දක්ඛිණාවට්ටං. **සොවත්තිකොති** සොවත්තිඅඞ්කො. **වටංසකොති** ආවෙළං. **වඩ්ඪමානකන්ති** පුරිසභාරි පුරිසඞ්ගං. **මොරහත්ථකොති** මොරපිඤ්ඡකලාපො, මොරපිඤ්ඡ පරිසිබ්බිතො වා බීජනිවිසෙසො. **වාලබීජනීති** චාමරිවාලං. සිද්ධත්ථාදි **පුණ්ණඝටපුණ්ණපාතියො. “චක්කවාළො”**ති වත්වා තස්ස පධානාවයවෙ දස්සෙතුං **“හිමවා සිනෙරු…පෙ. … සහස්සානී”**ති වුත්තං.

ආයතපණ්හීති ඉදං අඤ්ඤෙසං පණ්හිතො දීඝතං සන්ධාය වුත්තං, න පන අතිදීඝතන්ති ආහ **“පරිපුණ්ණපණ්හී”**ති. යථා පන පණ්හිලක්ඛණං පරිපුණ්ණං නාම හොති, තං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං **“යථා හී”**තිආදි වුත්තං. **ආරග්ගෙනාති** මණ්ඩලාය සිඛාය. **වට්ටෙත්වාති** යථා සුවට්ටං හොති, එවං වට්ටෙත්වා. **රත්තකම්බලගෙණ්ඩුකසදිසාති** රත්තකම්බලමයගෙණ්ඩුකසදිසා.

මක්කටස්සෙවාති වානරස්ස විය. දීඝභාවෙන සමතං සන්ධායෙතං වුත්තං. **නියාසතෙලෙනාති** ඡදිකනියාසාදිනියාසසම්මිස්සෙන තෙලෙන.

තලුනාති සුකුමාරා.

චම්මෙනාති අඞ්ගුලන්තරවෙඨිතචම්මෙන. **පටිබද්ධඅඞ්ගුලන්තරොති** එකතො සම්බද්ධඅඞ්ගුලන්තරො. **එකප්පමාණාති** දීඝතො සමානප්පමාණා. **යවලක්ඛණන්ති** අබ්භන්තරතො අඞ්ගුලිපබ්බෙඨිතං යවලක්ඛණං.

පටිවිජ්ඣිත්වාති තංතංපබ්බානං සමානදෙසතාය අඞ්ගුලීනං පසාරිතකාලෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං විජ්ඣිතානි විය වුසිත්වා තිට්ඨන්ති.

සඞ්ඛා වුච්චන්ති ගොප්ඵකා, උද්ධං සඞ්ඛා එතෙසන්ති **උස්සඞ්ඛා,** පාදා. **පිට්ඨිපාදෙති** පිට්ඨිපාදසමීපෙ. **සුඛෙන පාදා පරිවත්තන්ති** පාදනාමනාදීසු, තෙනෙව ගච්ඡන්තානං තෙසං හෙට්ඨා **පාදතලානි** දිස්සන්ති. **තෙනාති** ගොප්ඵකානං පිට්ඨිපාදතො උද්ධං පතිට්ඨිතත්තා. චතුරඞ්ගුලමත්තඤ්හි තානි උද්ධං ආරොහිත්වා පතිට්ඨහන්ති, නිගුළ්හානි ච හොන්ති, න අඤ්ඤෙසං විය පඤ්ඤායමානානි. සතිපි දෙසන්තරප්පවත්තියං නිච්චලොති දස්සනත්ථං **නාභිග්ගහණං**.

යස්මා එණිමිගස්ස සමන්තතො එකසදිසමංසා අනුක්කමෙන උද්ධං ථූලා ජඞ්ඝා හොන්ති, තස්මා වුත්තං **"එණිමිගසදිසජඞ්ඝා"**ති. **පරිපුණ්ණජඞ්ඝොති** සමන්තතො මංසූපචයෙන පරිපුණ්ණජඞ්ඝො. තෙනාහ **"න එකතො"**තිආදි.

එතෙනාති ''අනොනමන්තො''තිආදිවචනෙන, ජාණුඵුසනභාවදීපනෙනාති අත්ථො. **අවසෙසජනාති** ඉමිනා ලක්ඛණෙන රහිතා ජනා. **ඛුජ්ජා වා හොන්ති** හෙට්ඨිමකායතො උපරිමකායස්ස රස්සතාය. **වාමනා වා** උපරිමකායතො හෙට්ඨිමකායස්ස රස්සතාය. එතෙන ඨපෙත්වා සම්මාසම්බුද්ධං චක්කවත්තිනඤ්ච ඉතරෙ සත්තා ඛුජ්ජා වාමනා වාති දස්සෙති.

ඔහිතන්ති සමොහිතං අන්තොගධං. තථාභූතං පන තං තෙන ඡන්නං හොතීති ආහ **"පටිච්ඡන්න"**න්ති.

සුවණ්ණවණ්ණොති සුවණ්ණවණ්ණවණ්ණොති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"ජාතිහිඞ්ගුලකෙනා"**තිආදි. ස්වායමත්ථො ආවුත්තිඤායෙන ච වෙදිතබ්බො. සරීරපරියායො ඉධ වණ්ණසද්දොති අධිප්පායෙන පඨමවිකප්පං වත්වා තථාරූපාය පන රුළ්හියා අභාවං මනසි කත්වා වණ්ණධාතුපරියායමෙව වණ්ණසද්දං ගහෙත්වා දුතියවිකප්පො වුත්තො.

රජොති සුඛුමරජො. **ජල්ලන්ති** මලීනභාවාවහො රෙණුසඤ්චයො. තෙනාහ **"මලං වා"**ති. යදි විවට්ටති, කථං න්හානාදීති ආහ **"හත්ථධොවනා"**තිආදි.

ආවට්ටපරියොසානෙති පදක්ඛිණාවට්ටාය අන්තෙ.

බ්‍රහ්මුනො සරීරං පුරතො වා පච්ඡතො වා අනොනමිත්වා උජුකමෙව උග්ගතන්ති ආහ **"බ්‍රහ්මා විය උජුගත්තො"**ති. **පස්සවඞ්කාති** දක්ඛිණපස්සෙන වා වාමපස්සෙන වා වඞ්කා.

හත්ථපිට්ඨිආදිවසෙන සත්ත උස්සදා එතස්සාති **සත්තුස්සදො.**

සීහස්ස පුබ්බද්ධං සීහපුබ්බද්ධං, පරිපුණ්ණාවයවතාය සීහපුබ්බද්ධං විය සකලො කායො අස්සාති **සීහපුබ්බද්ධකායො. සීහස්සෙවාති** සීහස්ස විය. **සණ්ඨන්තීති** සණ්ඨහන්ති. **නානාචිත්තෙනාති** විවිධචිත්තෙන. **පුඤ්ඤචිත්තෙනාති** පාරමිතාපුඤ්ඤචිත්තරූපෙන. **චිත්තිතොති** සඤ්ජාතචිත්තභාවො.

ද්වින්නං කොට්ටානමන්තරන්ති ද්වින්නං පිට්ඨිබාහානං වෙමජ්ඣං, පිට්ඨිමජ්ඣස්ස උපරිභාගො. **චිතං පරිපුණ්ණන්ති** අනින්නභාවෙන චිතං, ද්වීහි කොට්ටෙහි සමතලතාය පරිපුණ්ණං. **උග්ගම්මාති** උග්ගන්ත්වා.

නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො විය පරිමණ්ඩලො **නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො** එකස්ස පරිමණ්ඩලසද්දස්ස ලොපං කත්වා. න හි සබ්බො නිග්‍රොධො මණ්ඩලො. තෙනාහ **"සමක්ඛන්ධසාඛො නිග්‍රොධො"**ති. පරිමණ්ඩලසද්දසන්නිධානෙන වා පරිමණ්ඩලොව නිග්‍රොධො ගය්හතීති පරිමණ්ඩලසද්දස්ස ලොපෙන විනාපි අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ **"නිග්‍රොධො විය පරිමණ්ඩලො"**ති. **යාවතක්වස්සාති** ඔ-කාරස්ස ව-කාරාදෙසං කත්වා වුත්තං.

සමවට්ටිතක්ඛන්ධොති සමං සුවට්ටිතක්ඛන්ධො. කොඤ්චා විය දීඝගලා, බකා විය වඞ්කගලා, වරාහා විය පුථුලගලාති යොජනා. **සුවණ්ණාලිඞ්ගසදිසොති** සුවණ්ණමයඛුද්දකමුදිඞ්ගසදිසො.

රසග්ගසග්ගීති මධුරාදිභෙදං රසං ගසන්ති අන්තො පවෙසන්තීති රසග්ගසා, රසග්ගසානං අග්ගා රසග්ගසග්ගා, තා එතස්ස සන්තීති රසග්ගසග්ගී. **තෙනාති** ඔජාය අඵරණෙන, හීනධාතුකත්තා **තෙ බහ්වාබාධා හොන්ති**.

''හනූ''ති සන්නිස්සයදන්තාධාරස්ස සමඤ්ඤා, තං භගවතො සීහහනුසදිසං, තස්මා භගවා **සීහහනු**. තත්ථ යස්මා බුද්ධානං රූපකායස්ස ධම්මකායස්ස ච උපමා නාම නිහීනූපමාව, නත්ථි සමොනූපමා, කුතො අධිකූපමා, තස්මා අයම්පි නිහීනූපමාති දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. තිභාගවසෙන මණ්ඩලතාය **ද්වාදසියං පක්ඛස්ස චන්දසදිසානි.**

දන්තානං උච්චනීචතා අබ්භන්තරබාහිරපස්සවසෙනපි වෙදිතබ්බා, න අග්ගවසෙනෙව. තෙනාහ **"අයපට්ටඡින්නසඞ්ඛපටලං විය"**ති. අයපට්ටන්ති ච කකචං අධිප්පෙතං. **විසමාති** විසමසණ්ඨානා.

විච්ඡින්දිත්වා විච්ඡින්දිත්වා පවත්තසරතාය **ඡින්නස්සරාපි**. අනෙකාකාරතාය **භින්නස්සරාපි**. කාකස්ස විය අමනුඤ්ඤසරතාය **කාකස්සරාපි. අපලිබුද්ධත්තාති** අනුපද්දුතවත්ථුකත්තා. **වත්ථුන්ති** ච අක්ඛරුප්පත්තිට්ඨානමාහ. **අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතොති** එත්ථ අට්ඨඞ්ගානි පරතො ආගමිස්සන්ති. **මඤ්ජුසොසොති** මධුරස්සරො.

කරවීකසද්දො යෙසං සත්තානං සොතපථං උපගච්ඡති, තෙ අත්තනො සරසම්පත්තියා පකතිං ජහාපෙත්වා අවසෙ කරොන්තො අත්තනො වසෙ වත්තෙති, එවං මධුරොති දස්සෙන්තො **"තත්‍රිද"**න්තිආදිමාහ. **තං පීතින්ති තං** බුද්ධගතං පීතිං. තෙනෙව නීහාරෙන පුනප්පුනං පවත්තන්තං අවිජහිත්වා වික්ඛම්භිතකිලෙසා ථෙරානං සන්තිකෙ ලද්ධධම්මස්සවනසප්පායා උපනිස්සයසම්පත්තියා පරිපක්කඤාණතාය **"සත්තහි...පෙ.... පතිට්ඨාසී"**ති. සත්තසතමත්තෙන ඔරොධජනෙන සද්ධිං පදසාව ථෙරානං සන්තිකං උපගතත්තා **"සත්තහි ජඞ්ඝාසතෙහි සද්ධි"**න්ති වුත්තං.

අභිනීලනෙත්තොති අධිකනීලනෙත්තො. අධිකනීලතා ච සාතිසයං නීලභාවෙන වෙදිතබ්බා, න නෙත්තෙ නීලවණ්ණස්සෙව අධිකභාවතොති ආහ **"න සකලනීලනෙත්තොවා"**තිආදි. පීතලොහිතවණ්ණා සෙතමණ්ඩලගතරාජිවසෙන, නීලසෙතකාළවණ්ණා පන තංතංමණ්ඩලවසෙනෙව වෙදිතබ්බා.

චක්ඛුභණ්ඩන්ති අක්ඛිදලන්ති කෙචි, අක්ඛිදලපත්තන්ති අඤ්ඤෙ. අක්ඛිදලෙහි පන සද්ධිං අක්ඛිබිම්බන්ති වෙදිතබ්බං. එවඤ්හි විනිග්ගතගම්භීරජොතනාපි යුත්තා හොති.

උණ්ණාසද්දො ලොකෙ අවිසෙසතො ලොමපරියායො, ඉධ පන ලොමවිසෙසවාචකොති ආහ **"උණ්ණලොම"**න්ති. **නලාටමජ්ඣජාතාති** නලාටමජ්ඣගතා. **ඔදාතතාය උපමා,** න මුදුතාය. **රජතපුබ්බුළකාති** රජතමයතාරකා.

ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච වුත්තන්ති යස්මා බුද්ධා චක්කවත්තිනො ච පරිපුණ්ණනලාටතාය පරිපුණ්ණසීසබිම්බතාය ච **"උණ්හීසසීසා"**ති වුච්චන්ති, තස්මා තෙ ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච "උණ්හීසසීසො"ති ඉදං වුත්තං. ඉදානි තං අත්ථද්වයං භගවති සුප්පතිට්ඨිතන්ති දස්සෙතුං **"තථාගතස්සහී"**තිආදි වුත්තං. සණ්හතමතාය සුවණ්ණවණ්ණතාය ච **රඤ්ඤො බද්ධඋණ්හීසපට්ටො විය විරොචති. කප්පසීසාති** ද්විධාභූතසීසා. **ඵලසීසාති** ඵලසදිසසීසා. **අට්ඨිසීසාති** මංසස්ස අභාවතො තචොපරියොනද්ධඅට්ඨිමත්තසීසා. **තුම්බසීසාති** ලාබුසදිසසීසා. **පබ්භාරසීසාති** පිට්ඨිභාගෙන ඔලම්බමානසීසා. **පුරිමනයෙනාති** පරිපුණ්ණනලාටතාපක්ඛෙන. **උණ්හීසවෙඨිතසීසො වියාති** උණ්හීසපට්ටෙන වෙඨිතසීසපදෙසො විය. **උණ්හීසං වියාති** ඡෙකෙන සිප්පිනා විරචිතඋණ්හීසමණ්ඩලං විය.

කම්මන්ති යෙන යෙන කම්මෙන යං යං ලක්ඛණං නිබ්බත්තං, තං තං කම්මං. **කම්මසරික්ඛකන්ති** තස්ස තස්ස ලක්ඛණස්ස තංකම්මානුරූපතා. **ලක්ඛණන්ති** තස්ස මහාපුරිසලක්ඛණස්ස අවිපරීතසභාවො. **ලක්ඛණානිසංසන්ති** තං ලක්ඛණපටිලාභෙන ලද්ධබ්බගුණො. **ඉමානි කම්මාදීනීති** ඉමානි අනන්තරං වුත්තානි කම්මකම්මසරික්ඛකාදීනි **දස්සෙත්වා** තං සරූපතො විභාවෙත්වා **කථෙතබ්බානි** සංවණ්ණකෙන.

රතනවිචිත්තසුවණ්ණතොරණං තස්මිං කාලෙ මනුස්සලොකෙ නත්ථීති වුත්තං **"දෙවනගරෙ"**ති. සබ්බසො සුපුප්ඵිතසාලරුක්ඛො අසාධාරණසොභො මනුස්සූපචාරෙ න ලබ්භතීති ආහ **"සෙලන්තරම්හී"**ති. **කිරියාචාරන්ති** කායිකවාචසිකකිරියාපවත්තිං.

387. **සතතපාටිහාරියන්ති** සතතං චරිමභවෙ සබ්බකාලං ලක්ඛණනිබ්බත්තකකම්මානුභාවහෙතුකං බුද්ධාවෙණිකං පාටිහාරියං. බුද්ධානං අතිදූරෙ පාදං නික්ඛිපිතුකාමානම්පි නාතිදූරෙ එව නික්ඛිපනං හොතීති **"න අතිදූරෙ ඨපෙස්සාමීති උද්ධරතී"**ති වුත්තං. පකතිසඤ්චරණවසෙනෙතං වුත්තං, තාදිසෙන පාදෙන අනෙකයොජනෙ ඨපෙස්සාමීති උද්ධරණම්පි හොතියෙව. **අතිදූරං හීතිආදි** පමාණාතික්කමෙ දොසදස්සනං. **එවං සතීති** එවං දක්ඛිණපාදවාමපාදානං යථාධිප්පෙතපතිට්ඨිතට්ඨානෙ සති. **පදවිච්ඡෙදොති** පදවාරවිච්ඡෙදො. යාදිසං පසාරෙන්තො වාමපාදස්ස උද්ධරණං පතිට්ඨානඤ්ච, දක්ඛිණපාදස්ස තාදිසමෙව, ඉති නෙසං උද්ධරණපතිට්ඨානානං සමානතො අඤ්ඤමඤ්ඤභාවෙන අනූනානධිකතාය වුත්තං **"දක්ඛිණපාදකිච්චං වාමපාදෙන නියමිතං, වාමපාදකිච්චං දක්ඛිණපාදෙන නියමිත"**න්ති.

දිවාති උපකට්ඨාය වෙලාය. **විහාරහත්තත්ථායාති** විහාරෙ යථාවුද්ධං ගහෙතබ්බහත්තත්ථාය. **පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොති** පකතිගමනෙන පච්ඡතො ආගච්ඡන්තො. **ඔකාසං න ලභතීති** පදනික්ඛෙපට්ඨානං න ලභති. ඌරුපරියායො ඉධ **සත්ථි-සද්දොති** ආහ **"න ඌරුං උන්නාමෙතී"**ති. දණ්ඩඞ්කුසං වුච්චති දීඝදණ්ඩො අඞ්කුසො, තෙන රුක්ඛසාඛං ඡින්දතො පුරිසස්ස යථා පච්ඡාභාගෙන පාදානං ඔසක්කනං හොති, එවං භගවතො පාදා න

ඔසක්කන්තීති ආහ **"රුක්ඛසාඛාභෙදන...පෙ.... ඔසක්කාපෙතී"**ති. **ඔබද්ධානාබද්ධට්ඨානෙහි පාදං කොට්ටෙන්තො වියා**ති ආබද්ධට්ඨානෙන අනාබද්ධට්ඨානෙන ච පාදඛණ්ඩං කොට්ටෙත්වා ථද්ධං කරොන්තො විය. **න ඉතො චිතො ච චාලෙතී**ති අපරාපරං න චාලෙති. උස්සඞ්ඛපාදතාය සුඛෙනෙව පාදානං පරිවත්තනතො නාභිතො පට්ඨාය උපරිමකායො න ඉඤ්ජතීති **හෙට්ඨිමකායොව ඉඤ්ජති**. තෙනාහ **"උපරිම...පෙ.... නිච්චලො හොතී"**ති. **න ජානාති** අනිඤ්ජනතො. **කායබලෙනා**ති ගමනපයොගසඞ්ඛාතෙන කායගතෙන විසෙසබලෙන. ජවගමනහෙතුභූතෙන වා **කායබලෙන**. තෙනාහ **"බාහා ඛිපන්තො"**තිආදි. ජවෙන ගච්ඡන්තො හි බාහා ඛිපති, සරීරතො සෙදා මුච්චන්ති. **නාගාපලොකිතවසෙනා**ති නාගස්ස අපලොකනමිව සකලකායෙනෙව පරිවත්තෙත්වා අපලොකනවසෙන.

අනාවරණඤාණස්සාති අනාවරණඤාණබලෙන දස්සනස්ස. අනාවරණවාරො පන කායෙ පතිට්ඨිතරූපදස්සනම්පි අනාවරණමෙවාති දස්සනත්ථං වුත්තො. **ඉන්දඛීලතො පට්ඨායා**ති නගරද්වාරෙ ඉන්දඛීලතො පට්ඨාය. **පකතිඉරියාපථෙනෙවා**ති ඔනමනාදිං අකත්වා උජුකගමනාදිනා එව. යදි එවං කොට්ඨකද්වාරගෙහප්පවෙසෙ කථන්ති ආහ **"දලිද්දමනුස්සාන"**න්තිආදි. **පරිවත්තෙන්තෙනා**ති නිපජ්ජනත්ථං කායං පරිවත්තෙන්තෙන.

හත්ථෙහි ගහෙත්වාති උභොහි හත්ථෙහි උභොසු කටිප්පදෙසෙසු පරිග්ගහෙත්වා. **පතති** නිසීදනට්ඨානෙ නිපජ්ජනවසෙන පතති. **ඔරිමං අඞ්ගං නිස්සාය නිසින්නො**ති පල්ලඞ්කමාභුජිත්වා උක්කුටිකනිසජ්ජාය උපරිමකායං හෙට්ඨිමකායෙ පතිට්ඨපෙන්තොයෙව භාරිකරණවසෙන ඔරිමඞ්ගං නිස්සාය නිසින්නො. **සංසන්තො**ති ආනිසදදෙසෙන ආසනට්ඨානං සංසන්තො. **පාරිමඞ්ගන්**ති සත්ථිභාගසම්මද්දං ආනිසදපදෙසං. **තථෙවා**ති සංසන්තො එව. **ඔලම්බකං ධාරෙන්තො වියා**ති ඔලම්බකසුත්තං ඔතාරෙන්තො විය. තෙන උජුකමෙව නිසීදනමාහ. සරීරස්ස ගරුකභාවහෙතූනං දූරතො සමුපායිතභාවෙන සල්ලහුකභාවතො **තූලපිචුං ඨපෙන්තො විය**.

අප්පෙසක්ඛානං මහානුභාවගෙහප්පවෙසෙ සියා ඡම්භිතත්තං, චිත්තක්ඛොභො, දරථවසෙන නානප්පකාරකප්පනං, භයවසෙන තණ්හාවසෙන පරිතස්සනං, තං සබ්බං භගවතො නත්ථීති දස්සෙතුං පාළියං "න ඡම්භතී"තිආදි (ම. නි. 2.387) වුත්තන්ති ආහ **"න ඡම්භතී"**තිආදි.

උදකං දීයති එතෙනාති **උදකදානං,** භිඞ්කාරාදි උදකභාජනං. **බද්ධං කත්වා**ති හත්ථගතමත්තිකං විය අත්තනො වසෙ අවත්තන්තං කත්වා. **පරිවත්තෙත්වා**ති කුජ්ජිත්වා. **විඡඩ්ඩයමානො** උදකස්ස වික්ඛිපනවසෙන ඡඩ්ඩයමානො.

තථා න ගණ්හාති, බ්‍යඤ්ජනමත්තාය එව ගණ්හන්තො. හත්තං වා අමනාපන්ති ආනෙත්වා යොජනා. බ්‍යඤ්ජනෙන ආලොපඅතිනාමනං, ආලොපෙන බ්‍යඤ්ජනඅතිනාමනන්ති ඉමෙසු පන ද්වීසු පඨමමෙව අසාරුප්පතාය අනිට්ඨං වජ්ජෙතබ්බන්ති පාළියං පටික්ඛිත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **සබ්බත්ථෙවා**ති සබ්බස්මිං ආහරිතබ්බවත්ථුස්මිං සුපණීතභාවෙන **රසො පාකටො හොති** ඤාණෙන පරිඤ්ඤාතත්තා. **රසගෙධො පන නත්ථි** සෙතුඝාතත්තා.

අස්සාති "නෙව දවායා"තිආදිපදස්ස. **වුත්තමෙතන්**ති **"විසුද්ධිමග්ගෙ** විනිච්ඡයො ආගතො"ති සබ්බාසවසුත්තෙ (ම. නි. 1.23) සංවණ්ණයන්තෙන වුත්තමෙතං, තස්මා න එත්ථ තං වත්තබ්බන්ති අධිප්පායො, තස්මා යො තස්මිං තස්මිං විනිච්ඡයෙ විසෙසවාදො ඉච්ඡිතබ්බො. සො පරමත්ථමඤ්ජූසාය **විසුද්ධිමග්ගවණ්ණනාය** වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **පත්තස්ස ගහණට්ඨානන්**ති හත්ථෙන පත්තස්ස ගහණපදෙසං. **විනිවත්තිත්වා**ති පත්තෙ සබ්බං ආමිසගතං සද්ධිං හත්තෙන විනිවත්තිත්වා ගච්ඡති. **පමාණාතික්කන්තන්**ති කෙලායනවසෙන අතික්කන්තපමාණං ආරක්ඛං ඨපෙති. **චීවරභොගන්තරන්**ති චීවරපටලන්තරං. **උදරෙන අක්කමිත්වා**ති උදරෙනෙව සන්නිරුම්භිත්වා.

අප්පත්තකාලං අභිමුඛං නාමෙති උපනාමෙතීති **අතිනාමෙති,** පත්තකාලං අතික්කාමෙන්තො නාමෙති අපනෙතීති **අතිනාමෙති**. උභයම්පි එකජ්ඣං ගහෙත්වා පාළියං "න ච අනුමොදනස්ස කාලමතිනාමෙතී"ති වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **"යො හී"**තිආදිමාහ.

වෙගගමනෙන පටිසංමුඤ්චිත්වා ධාවිත්වා **ගච්ඡති. අච්චුක්කට්ඨන්**ති අතිවිය උද්ධං කත්වා කඩ්ඪිතපාරුතං. තෙනාහ **"යො හි යාව හනුකට්ඨිතො...පෙ.... හොතී"**ති. **අච්චොක්කට්ඨන්**ති අතිවිය හෙට්ඨා කත්වා කඩ්ඪිතපාරුතං. තෙනාහ **"යාව ගොප්ඵකා ඔතාරෙත්වා"**ති. **උභතො උක්ඛිපිත්වා**ති දක්ඛිණතො වාමතොති උභොසු පස්සෙසු උත්තරාසඞ්ගං උක්ඛිපිත්වා. **ථනන්**ති දක්ඛිණථනං.

විස්සට්ඨොති විමුත්තො. තෙනාහ **"විස්සට්ඨත්තායෙව චෙස විඤ්ඤෙය්‍යො"**ති. යස්මා අමුත්තවාදිනො වචනං අවිස්සට්ඨතාය න සිනිය්හති, න එවං මුත්තවාදිනොති ආහ **"සිනිද්ධො"**ති. **විඤ්ඤෙය්‍යො**ති සුපරිබ්‍යත්තතාය අක්ඛරතො ච බ්‍යඤ්ජනතො ච විඤ්ඤාතුං සක්කුණෙය්‍යො. තෙනාහ **"පාකටො"**ති. **විඤ්ඤාපනියො**ති විජානිතබ්බො. බ්‍යඤ්ජනවසෙනෙව චෙත්ථ විඤ්ඤෙය්‍යතා වෙදිතබ්බා සොසස්ස අධිප්පෙතත්තා. **මධුරො**ති පියො පෙමනීයො අපලිබුද්ධො. සවනමරහති, සවනස්ස සොතස්ස හිතොති වා **සවනීයො. සම්පිණ්ඩිතො**ති සහිතො. භගවතො හි සද්දො උප්පත්තිට්ඨානකතාසඤ්චිතත්තා සහිතාකාරෙනෙව ආපාථමාගච්ඡති, න අයොසලාකාය පහටකංසථාලං විය විප්පකිණ්ණො. තෙනාහ **"අවිසාරී"**ති. **ගම්භීරො**ති යථා ගම්භීරවත්ථුපරිච්ඡින්දනෙන ඤාණස්ස ගම්භීරසමඤ්ඤා, එවං

ගම්භීරට්ඨානසම්භවතො සද්දස්ස ගම්භීරසමඤ්ඤාති ආහ **''ගම්භීරොති ගම්භීරසමුට්ඨිතො''**ති . **නින්නාදවාති** සවිසෙසං නින්නාදවා. ස්වායං විසෙසො ගම්භීරභාවසිද්ධොති ආහ **''ගම්භීරත්තායෙව චෙස නින්නාදී''**ති. එවමෙත්ථ චත්තාරි අඞ්ගානි චතුරඞ්ගනිප්ඵාදීනි වෙදිතබ්බානි. **අකාරණා මා නස්සීති** බුද්ධානුභාවෙන විය සරස්ස පරිසපරියන්තතා වුත්තා, ධම්මතාවසෙනෙව පන සා වෙදිතබ්බා තස්ස මූලකාරණස්ස තථා අවට්ඨිතත්තා.

පච්චොසක්කිත්වාති පටිනිවත්තිත්වා. **සමුස්සිතකඤ්චනපබ්බතං විය** උපරි ඉන්දනීලරතනවිතතසිඛං විජ්ජුල්ලතාභූසිතං. මහාපථවීආදයො සත්ථුගුණපටිභාගතාය නිදස්සනං, කෙවලං මහන්තතාමත්තං උපාදාය නිදස්සිතා.

390. **අප්පටිසංවිදිතොති** අනාරොචිතො. ආගමනවසෙන චෙත්ථ පටිසංවෙදිතන්ති ආහ **''අවිඤ්ඤාතආගමනො''**ති. **උග්ගතභාවන්ති** කුලභොගවිජ්ජාදීහි උළාරභාවං. **අනුද්දයසම්පන්නාති** කාරුණිකා.

391. සහසාව ඔකාසකරණෙන උච්චකුලීනතා දීපිතා හොතීති ආහ **''වෙගෙන උට්ඨාය ද්විධා භිජ්ජිත්වා''**තිආදි.

නාරිසමානනාමන්ති ඉත්ථිඅත්ථජොතකනාමං. තෙනාහ **''ඉත්ථිලිඞ්ග''**න්ති. **අච්හාතබ්බාති** කථෙතබ්බා.

394. එකනිහාරෙනෙව **අට්ඨ පඤ්හෙ බ්‍යාකරොන්තො**. ''පුබ්බෙනිවාසං…පෙ…. පවුච්චතී''ති ඉමිනා පුබ්බෙනිවාසස්ස විදිතකාරණං වුත්තන්ති ආහ **''තස්ස පුබ්බෙනිවාසො පාකටො''**ති. **දිබ්බචක්ඛුඤාණං කථිතං** තස්ස පරිභණ්ඩඤාණභාවතො යථාකම්මූපගඤාණස්ස. ''ජාතික්ඛයං පත්තො, අභිඤ්ඤා වොසිතො''ති ච වුත්තත්තා මුනීති අසෙක්ඛමුනි ඉධාධිප්පෙතොති ආහ **''අරහත්තඤාණමොනෙය්‍යෙන සමන්නාගතො''**ති.

කිලෙසරාගෙහි කිලෙසවිවණ්ණතාහි. **ජාතික්ඛයප්පත්තත්තා** ''අථො ජාතික්ඛයං පත්තො''ති වුත්තත්තා. **අභිජානිත්වාති** අභිවිසිට්ඨතාය අග්ගමග්ගපඤ්ඤාය ඤත්වා. ඉදානි පටිසම්භිදායං ආගතනයෙන පරිඤ්ඤාපහානභාවනාසච්ඡිකිරියාසමාපත්තීනං පාරගමනෙන **පාරගූ**ති අයමෙත්ථ අත්ථොති දස්සෙතුං **''පාරගූති වා''**තිආදි වුත්තං. අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මානං ජානනවසෙන **අභිඤ්ඤාපාරගූ. තාදිසොති** යාදිසො ''පාරගූ සබ්බධම්මාන''න්ති පදද්වයෙන වුත්තො, තාදිසො. **ඡහි ආකාරෙහීති** පජානනාදීහි යථාවුත්තෙහි ඡහි ආකාරෙහි.

කාමඤ්චෙත්ථ ද්වෙ එව පුච්ඡාගාථා ද්වෙ ච විස්සජ්ජනාගාථා, පුච්ඡාපටිපාටියා පන අසඞ්කරතො ච විස්සජ්ජනං පවත්තති, තං නිද්ධාරෙතුං **කිං පනාති**ආදි වුත්තං. **වෙදෙහි ගතත්තාති** වෙදෙහි මග්ගඤාණෙහි පාරඞ්ගතත්තා. **පුබ්බෙනිවාසන්තිආදීහි විජ්ජානං අත්ථිතාය** බොධිතත්තා. **පාපධම්මානන්ති** ඡත්තිංසපාපධම්මානං සොත්ථානං මග්ගං පාපනෙන නිස්සෙසතො සොධිතත්තා.

395. **ධම්මො නාම අරහත්තමග්ගො** කුසලධම්මෙසු උක්කංසපාරමිප්පත්තියා උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන. තස්ස අනුරූපධම්මභාවතො **අනුධම්මො නාම** හෙට්ඨිමමග්ගඵලධම්මා. යො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා යථානුසිට්ඨං න පටිපජ්ජති, සො තථාගතං ධම්මාධිකරණං විහෙඨෙති නාම. යො පන පටිපජ්ජන්තො ච දන්ධාභිඤ්ඤතාය කම්මට්ඨානසොධනත්ථං අන්තරන්තරා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා අනෙකවාරං කථාපෙති, සො එත්තාවතා ධම්මාධිකරණං තථාගතං විහෙඨෙතීති න වත්තබ්බො. න හි භගවතො ධම්මදෙසනාය පරිස්සමො අත්ථි, අයඤ්ච අත්ථො **මහාසුදස්සනසුත්තාදීහි** (දී. නි. 2.241 ආදයො) දීපෙතබ්බො, තස්මා – ''සච්චධම්මස්ස අනුධම්ම''න්ති වත්තබ්බෙ වුත්තමෙව බ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙතුං **''න ච මං ධම්මාධිකරණං විහෙසෙසී''**ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **තත්ථ පරිනිබ්බායීති** පරකාලෙ චෙත්ථ පරිනිබ්බානම්පි සඞ්ගය්හති, තං පන ඉමස්මිං ගහිතමෙව හොතීති ආහ **''දෙසනාය අරහත්තෙනෙව කූටං ගහිත''**න්ති.

බ්‍රහ්මායුසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

2. සෙලසුත්තවණ්ණනා

396. **කෙණියොති තස්ස නාමං,** පුබ්බෙ කෙණියා ජීවිකාකප්පනතොති වදන්ති. **ජටිලොති** ජටාධරො. බ්‍රාහ්මණජාතිකත්තා කොටිසාරතාය ච **බ්‍රාහ්මණමහාසාලො**. පයොජෙත්වා නිස්සයො හුත්වා වසති, රත්තිං කාමසම්පත්තිං අනුභවතීති වා යොජනා. **සුසඞ්ඛතන්ති** සප්පිමධුසක්කරාදීහි චෙව මරිචසිඞ්ගිවෙරාදීහි ච සුට්ඨු අභිසඞ්ඛතං.

පටික්ඛෙපපසන්නතායාති අභොවතායං අප්පිච්ඡො, යො නිමන්තියමානොපි න සාදියතීති උපනිමන්තියමානස්ස පටික්ඛෙපෙ තිත්ථියානං පසන්නභාවතොති. තං කථං? විරුද්ධමෙතන්ති **''අකාරණමෙත''**න්ති පටික්ඛිපති.

398. **කප්පසහස්සෙහිපි…පෙ…. අභොසීති** ඉදං නානුස්සවසිද්ධං අනුමානග්ගහණං සන්ධායාහ. **පදෙති** උත්තරපදලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ **''පදප්පමාණෙ''**ති. පජ්ජති නික්ඛිපති එත්ථාති වා පදං පකතියා

පාදනික්ඛිපට්ඨානං, තස්මිං **පදෙ.** කීළාපසුතතාදිනා **පමාදං ආපජ්ජති. බොධිසත්තචාරිකන්ති** දුක්කරචරියං සන්ධාය වදති.

399. **පරිපුණ්ණතායාති** අනූනතාය. **අහීනඞ්ගතායාති** අවෙකල්ලභාවතො. රොචතීති රුචි, දෙහප්පභා, සොභණා රුචි එතස්සාති **සුරුචි. ආරොහසම්පත්ති** කායස්ස පමාණයුත්තඋච්චතා. **පරිණාහසම්පත්ති** කිසථූලභාවවජ්ජිතපරිණාහතා. **සණ්ඨානසම්පත්ති** අවයවානං සුසණ්ඨිතතා. **චාරුදස්සනොති** පියදස්සනො තෙනාහ **''සුචිරම්පී''**තිආදි. **සුවණ්ණසදිසවණ්ණොති** ජාතිහිඞ්ගුලකෙන මද්දිත්වා සිලානිඝංසෙනෙව පරිකම්මං කත්වා ඨපිතඝනසුවණ්ණරූපවණ්ණො. මහාපුරිසභාවං බ්‍යඤ්ජෙන්ති පකාසෙන්තීති **බ්‍යඤ්ජනානි,** මහාපුරිසලක්ඛණානීති ආහ **''පඨමං වුත්තබ්‍යඤ්ජනානෙවා''**ති.

පුබ්බෙ වුත්තන්ති ''සුරුචී''ති පුබ්බෙ වුත්තං, ''ආදිච්චොව විරොචසී''ති **පුන වුත්තං**. ''චාරුදස්සනො සුවණ්ණවණ්ණොසී''ති පුබ්බෙ වුත්තං, ''කල්‍යාණදස්සනො භික්ඛු කඤ්චනසන්නිභත්තචො''ති පුන වුත්තන්ති ඉමමත්ථං සන්ධායාහ **''උත්තරගාථායපි එසෙව නයො''**ති. සාතිසයං උත්තමවණ්ණෙ වණ්ණෙත්වා **උත්තමවණ්ණිනොති** පදෙන සත්තං පකාසෙතීති ආහ **''උත්තමවණ්ණසම්පන්නස්සා''**ති. **උත්තමසාරථීති** සෙට්ඨපුරිසසාරථි. තත්ථ තත්ථ ජම්බුවනසණ්ඩමණ්ඩිතතාය ජම්බුදීපො **''ජම්බුසණ්ඩො''**ති වුච්චති. **ඉස්සරියන්ති** චක්කවත්තිස්සරියං.

ජාතිඛත්තියාති ජාතිමන්තො ඛත්තියා. **රාජාභිරාජාති** එත්ථ **අභි**-සද්දො පූජත්ථොති ආහ **''රාජූනං පූජනීයො''**ති.

අප්පමාණාති අපරිමාණා ලොකධාතුයො. ''යාවතා පන ආකඞ්ඛෙය්‍යා''ති (අ. නි. 3.81) හි වුත්තං. **ධම්මරාජා අනුත්තරොති** එත්ථ වුත්තඅනුත්තරභාවං ''යාවතා හී''තිආදිනා පාකටතරං කත්වා ධම්මරාජභාවං විභාවෙතුං **''ස්වාහ''**න්තිආදි වුත්තං. **ධම්මෙනාති** පටිවෙධධම්මෙන. තෙනාහ **''අනුත්තරෙනෙවා''**ති. **අනුත්තරෙනාති** විසිට්ඨෙන උත්තමෙන. ඉමස්මිං පක්ඛෙ **ධම්මෙනාති** පටිපත්තිධම්මෙනාතිපි සඞ්ගය්හති. **පරියත්තිධම්මෙනාති** දෙසනාධම්මෙන ආණාචක්කං පවත්තෙමීති යොජනා. දෙසනාඤාණපටිවෙධඤාණවිභාගං **ධම්මචක්කමෙව වා. අප්පටිවත්තියන්ති** පටිවත්තිතුං අසක්කුණෙය්‍යං.

තථාගතෙන ජාතොති තථාගතෙන හෙතුනා අරියාය ජාතියා ජාතො. හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනං. **අනුජාතොති** ච වුත්තෙ අනු-සද්දස්ස වසෙන **තථාගතන්ති** ච උපයොගවචනමෙව හොති, සො ච අනු-සද්දො හෙතුඅත්ථජොතකොති ආහ **''තථාගතං හෙතුං අනුජාතො''**ති. අවඤ්ඤාතබ්බභාවෙන ජාතොති **අවජාතො** දුප්පටිපන්නත්තා. තෙනාහ **''දුස්සීලො''**ති. තථා හි වුත්තං කොකාලිකං ආරබ්භ ''පුරිසන්තකලි අවජාතො''ති. **පුත්තො නාම න හොති** තස්ස ඔවාදානුසාසනියං අට්ඨිතත්තා. **එවමාහාති** ''අනුජාතො තථාගත''න්ති එවමාහ.

විජ්ජාති මග්ගවිජ්ජා. උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන **විමුත්තීති** ඵලවිමුත්ති. නනු ච මග්ගො භාවෙතබ්බෙන ගහිතොති? සච්චං ගහිතො, සබ්බෙ ච පන සත්ත ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යාති විජ්ජාය අභිඤ්ඤෙය්‍යභාවො වුත්තො. ඉමිනා වා නයෙන සබ්බෙසම්පි අභිඤ්ඤෙය්‍යභාවො වුත්තො එවාති වෙදිතබ්බො. ඵලෙන විනා හෙතුභාවස්සෙව අභාවතො **හෙතුවචනෙන ඵලසිද්ධි,** නිරොධස්ස ච සම්පාපනෙන මග්ගස්ස හෙතුභාවො. දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තනෙන තණ්හාය සමුදයභාවොති ඉමමත්ථං සඞ්ගහිතමෙව අත්ථතො ආපන්නත්තා. **යුත්තහෙතුනාති** යුත්තියුත්තෙන හෙතුනා **බුද්ධභාවං සාධෙති** සච්චවිනිමුත්තස්ස බුජ්ඣිතබ්බස්ස අභාවතො සච්චසම්බොධනෙනෙව ච තස්ස අනවසෙසතො බුද්ධත්තා. අත්ථවචනඤ්චෙතං, පයොගවචනානි පන – බ්‍රාහ්මණ, අහං සම්මාසම්බුද්ධො සබ්බථා අවිපරීතධම්මදෙසනො, සම්මාසම්බුද්ධත්තා සබ්බත්ථ අවිපරීතමාචික්ඛති යථාහං සබ්බමග්ගදෙසකොති . කිං පන භගවා සයමෙව අත්තනො සම්මාසම්බුද්ධභාවං ආරොචෙතීති? මහාකරුණාය අඤ්ඤෙසං මහාවිසයතො. තත්ථ ''එකොම්හි සම්මාසම්බුද්ධො, සබ්බාභිභූ සබ්බවිදූහමස්මී''තිආදීනි (මහාව. 11; ම. නි. 1.285; 2.341; කථා. 405) සුත්තපදානි ඉදමෙව ච සුත්තපදං එතස්ස අත්ථස්ස සාධකං.

සල්ලකත්තනොති සල්ලානං සමුච්ඡින්නත්තා. **රොගස්සාති** කිලෙසරොගස්ස. **තස්මාති** අපුනපවත්තිපාදනෙන තිකිච්ඡනතො. බ්‍රහ්මං වා සෙට්ඨං සම්මාසම්බොධිං පත්තොති **බ්‍රහ්මභූතො. එවං ආගතායාති** ඉමිනා –

''කාමා තෙ පඨමා සෙනා, දුතියා අරති වුච්චති;
තතියා ඛුප්පිපාසා තෙ, චතුත්ථී තණ්හා පවුච්චති.

ථිනමිද්ධං තෙපඤ්චමං ථිනමිද්ධං තෙ, ඡට්ඨා භීරූ පවුච්චති;
සත්තමී විචිකිච්ඡා තෙ, මක්ඛො ථම්භො තෙ අට්ඨමො.

ලාභො සිලොකො සක්කාරො, මිච්ඡාලද්ධො ච යො යසො;
යො චත්තානං සමුක්කංසෙ, පරෙ ච අවජානති;
එසා නමුචි තෙ සෙනා, කණ්හස්සාභිප්පහාරිනී''ති. (සු. නි. 438-441);

එවං වුත්තං නවවිධං සෙනං සඞ්ගය්හති. **වසෙ වත්තෙත්වාති** සමුච්ඡින්දනෙන අනුප්පාදතාපාදනෙන වසෙ වත්තෙත්වා. **කුතොචි අභයො** නිබ්භයො.

සයමෙව දට්ඨබ්බන්ති යෙන යෙන අධිගතො, තෙන තෙන පරසද්ධාය ගන්තබ්බං හිත්වා අසම්මොහතො පච්චවෙක්ඛණාඤාණෙනෙව සාමං දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **''පච්චක්ඛ''**න්ති. පසට්ඨා දිට්ඨි සන්දිට්ඨි. යථා රථෙන ජයතීති රථිකො, එවං ඉදං මග්ගබ්‍රහ්මචරියං සන්දිට්ඨියා ජයතීති **සන්දිට්ඨිකං**. අථ වා දිට්ඨන්ති දස්සනං වුච්චති, දිට්ඨමෙව සන්දිට්ඨං, සන්දස්සනන්ති අත්ථො. සන්දිට්ඨං අරහතීති **සන්දිට්ඨිකො** යථා වත්ථයුගං අරහතීති වත්ථයුගිකො. සන්දිට්ඨිකං ඵලදානං සන්ධාය නාස්ස කාලොති අකාලං, අකාලමෙව **අකාලිකං,** න කාලන්තරං ඛෙපෙත්වා ඵලං දෙති, අත්තනො පන පවත්තිසමනන්තරමෙව ඵලං දෙතීති අත්ථො. අථ වා අත්තනො ඵලප්පදානෙ පකට්ඨො කාලො පත්තො අස්සාති කාලිකො, ලොකියො කුසලධම්මො, ඉදං පන සමනන්තරඵලත්තා න කාලිකං.

400. ''මහායඤ්ඤං පවත්තයි''තිආදීසු කෙවලං දානධම්මාදීසු යඤ්ඤපරියායසම්භවතො **''බ්‍රාහ්මණානං යඤ්ඤාභාවතො''**ති වුත්තං. බ්‍රාහ්මණා හි ''අග්ගිමුඛා දෙවා''ති අග්ගිජුහනපුබ්බකං යඤ්ඤං විදහන්ති. තෙනාහ **''අග්ගිජුහනප්පධානාති අත්ථො''**ති ''භූර්භුව? ස්ව?'' ඉති **සාවිත්ති** පුබ්බකත්තා **මුඛං** පුබ්බඞ්ගමං . ''මුඛමිව මුඛ''න්තිආදීසු විය ඉධාපි පධානපරියායො මුඛසද්දොති දස්සෙන්තො **''මනුස්සානං සෙට්ඨතො රාජා 'මුඛ'න්ති වුත්තො''**ති ආහ. **ආධාරතොති** ඔගාහන්තීනං නදීනං ආධාරභාවතො **පටිසරණතො** ගන්තබ්බට්ඨානභාවතො. **සඤ්ඤාණතොති** චන්දයොගවසෙන අජ්ජ අසුකනක්ඛත්තන්ති පඤ්ඤායනතො. **ආලොකකරණතොති** නක්ඛත්තානි අභිභවිත්වා ආලොකකරණතො. **සොම්මභාවතොති** සීතහිමවාසීතවාතූපක්ඛරභාවතො. **තපන්තානන්ති** දීපසිඛා අග්ගිජාලා අසනිවිචක්කන්ති එවමාදීනං විජ්ජලන්තානං. **ආයමුඛං** අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යභාවෙන.

දිබ්බචක්ඛු ධම්මචක්ඛු පඤ්ඤාචක්ඛු බුද්ධචක්ඛු සමන්තචක්ඛූති ඉමෙහි **පඤ්චහි චක්ඛූහි. තෙ සරණස්සාති** තෙ සරණස්ස ච, තෙ සරණභාවමූලකත්තා ඉතරද්වයස්ස ච, යථාවුත්ත තෙ-පදෙන වුත්තත්ථතො පරස්ස චාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – ''තෙ තුය්හං, ඉතරස්ස ච සරණස්ස අහො ආනුභාවො''ති. ආවුත්තිවසෙන වා **තෙ සරණස්සාති** එත්ථ අත්ථො විභාවෙතබ්බො – තුය්හං සරණභූතස්ස ච ඉතරසරණස්ස ච ආනුභාවොති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සෙලසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

3. අස්සලායනසුත්තවණ්ණනා

401. අඤ්ඤමඤ්ඤවිසිට්ඨත්තා විසදිසං රජ්ජං විරජ්ජං, විරජ්ජතො ආගතා, තත්ථ ජාතාති වා **වෙරජ්ජකා,** එවං ජාතා ඛො පන තෙ, යස්මා වත්ථාභරණාදිවිභාගෙන නානප්පකාරා හොන්ති, තස්මා වුත්තං **''නානාවෙරජ්ජකාන''**න්ති. අට්ඨකථායං පන වෙරජ්ජස්සෙව වසෙන නානප්පකාරතා වුත්තා. **යඤ්ඤූපාසනාදිනාති** යඤ්ඤානුභවනමන්තජ්ඣෙනදක්ඛිණපරියෙසනාදිනා. **චතුවණ්ණසාධාරණන්ති** ඛත්තියාදීනං චතුන්නං වණ්ණානං සාධාරණං සංසාරසුද්ධිපාපතස්සනං. **න්හානසුද්ධියාති** තිත්ථසමුද්දඛාතෙසු මන්තජප්පනපුබ්බකං සායංතතියඋදකොරොහනාදින්හානසුද්ධියා. **භාවනාසුද්ධියාති** පරමජොතිභූතාය පුරිසභාවනාසඞ්ඛාතාය සුද්ධියා. **වාපිතසිරොති** ඔරොපිතකෙසො. තමෙව හි සිරො වාපිතන්ති වුච්චති.

සභාවවාදීති යථාභූතවාදී. **පබ්බජන්තාති** බ්‍රාහ්මණපබ්බජ්ජං උපගච්ඡන්තා, තස්මා බ්‍රාහ්මණානං පබ්බජ්ජාවිධානං සික්ඛන්තෙන හොතා ''බ්‍රාහ්මණාව සුජ්ඣන්ති, නො අබ්‍රාහ්මණා''ති අයං විධි සහෙතුකො සඋපාදානො සක්කච්චං උග්ගහිතො, **තස්මා තුය්හං පරාජයො නත්ථී…පෙ.… එවමාහංසු**.

402. **ලද්ධිභින්දනත්ථන්ති** ''බ්‍රාහ්මණාව බ්‍රහ්මුනො පුත්තා ඔරසා මුඛතො ජාතා බ්‍රහ්මජා''ති එවං පවත්තලද්ධියා විනිවෙඨනත්ථං. **පුත්තපටිලාභත්ථායාති** ''එවං මයං පෙත්තිකං ඉණධාරං සොධෙය්‍යාමා''ති ලද්ධියං ඨත්වා පුත්තපටිලාභත්ථාය. අයඤ්හෙත්ථ අධම්මිකානං බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣාසයො. **තෙසන්ති** බ්‍රාහ්මණානං. **සච්චවචනං සියාති** ''බ්‍රහ්මුනො පුත්තා''තිආදිවචනං සච්චං යදි සියා **බ්‍රාහ්මණීනං…පෙ.… භවෙය්‍ය,** න චෙතං අත්ථි. මහාබ්‍රහ්මුනො මුඛතො ජාතොති වාදච්ඡෙදකවාදො **මුඛතොජාතච්ඡෙදකවාදො**. අස්සලායනොවිඤ්ඤූ ජාතිකො ''නිරක්ඛෙපං සමණෙන ගොතමෙන වුත්ත''න්ති ජානන්තොපි සහගතානං බ්‍රාහ්මණානං චිත්තානුරක්ඛණත්ථං **''කිඤ්චාපි භවං ගොතමො''**තිආදිමාහ.

403. ඉදානි බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණොති වාදං භින්දිතුං **''සුතං තෙ යොනකකම්බොජෙසූ''**තිආදි ආරද්ධං. යදි බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො, සබ්බත්ථ බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො භවෙය්‍ය, අථ කස්මා යොනකකම්බොජාදිජනපදෙසු බ්‍රාහ්මණානං සෙට්ඨභාවො නත්ථි? එවඤ්හි තත්ථ වණ්ණා , තස්මා ''බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො''ති ලද්ධිමත්තමෙතං. තෙසු හි ජනපදෙසු ජනා එකජ්ඣං සන්නිපතිත්වා සම්මන්තයිත්වා කතිකං අකංසු, දාසං සාමිකං කත්වා ඉතරෙ සබ්බෙ තං පූජෙත්වා තස්ස වසෙ වත්තන්ති, යො තෙසං අයොග්‍යො හොති ඉතරෙ සබ්බෙ තස්ස දාසා හොන්ති, තෙ කතිපයසංවච්ඡරාතික්කමෙන තස්ස කිඤ්චි දොසං දිස්වා තං තතො ඨානතො අපනෙත්වා

අඤ්ඤං ඨපෙන්ති, ඉති සො අයොා හුත්වා දාසො හොති, ඉතරො දාසො හුත්වා අයොා හොති, එවං තාව කෙචි ''අයොා හුත්වා දාසො හොති, දාසො හුත්වා අයොා හොතී''ති එත්ථ අත්ථං වදන්ති. **අට්ඨකථායං** පන පුරිමවසෙනෙව තමත්ථං දස්සෙතුං **''බ්‍රාහ්මණො සභරියො''**තිආදි වුත්තං. වයප්පත්තෙ පුත්තෙ අසතීති ඉදං වක්ඛමානස්ස දාරකස්ස දායජ්ජසාමිකභාවස්ස තාව දස්සනං. **මාතිතො සුද්ධොති** එත්ථ යො මාතිතො සුද්ධත්තා අයොා, පිතිතො අසුද්ධත්තා දාසො හොති, සො එව පිතිතො අසුද්ධත්තා දාසො හුත්වා මාතිතො අයොා හොතීති ජාතිං සම්භෙදෙති. සොව සබ්බෙන සබ්බං හොතීති න සක්කා වත්තුන්ති අපරෙ. **කො ඵාමොති** මහන්තෙ ලොකසන්නිවාසෙ අනමතග්ගෙ අතීතෙ කාලෙ ඉත්ථීනං වා චිත්තෙ අනවට්ඨිතෙ දාසා දාසා එව හොන්ති, අයොා අයොා එව හොන්තීති එත්ථ කො එකන්තිකො සහෙතුකො අවස්සයො, තස්ස සාධකො සිද්ධන්තො, කිං නිදස්සනන්ති අත්ථො.

404. **සුක්කච්ඡෙදකවාදො නාමාති** ''බ්‍රාහ්මණොව සුක්කො වණ්ණො''ති එවං වුත්තො සුක්කච්ඡෙදකවාරො නාම.

408. **සබ්බස්මිං අග්ගිකිච්චං කරොන්තෙති** එතෙන යථා යතො කුතොචි නිස්සයතො උප්පන්නො අග්ගිඋපාදානසම්පන්නො අග්ගිකිච්චං කරොති, එවං යස්මිං කස්මිඤ්චි දාසකුලෙ ජාතො උපනිස්සයසම්පන්නො සම්මාපටිපජ්ජමානො සංසාරතො සුජ්ඣති එවාති දස්සෙති.

409. **පාදසිකවණ්ණොති** අන්තරාළවණ්ණො. **එතෙසන්ති** ඛත්තියකුමාරෙන බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාය උප්පන්නපුත්තො, බ්‍රාහ්මණකුමාරෙන ඛත්තියකඤ්ඤාය උප්පන්නපුත්තොති එතෙසං ද්වින්නං මාණවකානං. **මතකභත්තෙති** මතෙ උද්දිස්ස කතභත්තෙ. **ථාලිපාකෙති** කතමඞ්ගලභත්තෙ.

410. **තුම්හෙති** ජාතිසාමඤ්ඤතො මාණවං බ්‍රාහ්මණෙහි සද්ධිං එකජ්ඣං සඞ්ගණ්හන්තො ආහ. **කො නු ඛොති** අවංසිරො ඉසිවාදො, තෙසං බ්‍රාහ්මණිසීනං අසාමත්ථියදස්සනෙන ජාතියා අප්පමාණතං විභාවෙතුං ගාමදාරකවෙසෙන උපගච්ඡි. තෙන වුත්තං **''ගාමණ්ඩලරූපො විය''**ති. **කොණ්ඩදමකොති** අදන්තදමකො.

411. ජනෙතීති **ජනිකා** ජනෙත්ති. **ජනකො පිතාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ගන්ධබ්බපඤ්හන්ති** ගන්ධබ්බස්ස මාතුකුච්ඡියං උප්පජ්ජනකසත්තස්ස ඛත්තියභාවාදිපුච්ඡං. **දබ්බිගහණසිප්පම්පි** එකා විජ්ජා වෙදිතබ්බා. තත්ථ කිර කුසලො යං කිඤ්චි ආහාරූපගපණ්ණපුප්ඵඵලබීජං අන්තමසො එලාලුකම්පි ගහෙත්වා භෙසජ්ජෙහි යොජෙත්වා පචන්තො සප්පිමධුඵාණිතෙහි සමානරසං කත්වා සම්පාදෙතුං සක්කොති, පුණ්ණොපි තාදිසො, තෙන ඤාතං ත්වං දබ්බිගහණසිප්පමත්තම්පි න ජානාසීති සම්බන්ධො. **සද්ධොති** කම්මඵලසද්ධාය සද්ධො, පොථුජ්ජනිකෙනෙව රතනත්තයපසාදෙන **පසන්නො**. තෙනෙවාහ – **''උපාසකං මං භවං...පෙ.... සරණං ගත''**න්ති.

අස්සලායනසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

4. සොටමුඛසුත්තවණ්ණනා

412. ඛෙමියා නාම රඤ්ඤො දෙවියා රොපිතත්තා තං අම්බවනං **ඛෙමියම්බවනන්ති** වුච්චතීති වදන්ති. **ධම්මිකොති** ධම්මයුත්තො සබ්බසොව අධම්මං පහාය ධම්මෙ ඨිතො. පරිබ්බජති පබ්බජති එතෙනාති **පරිබ්බජො,** සරාවාසතො නික්ඛමනපුබ්බකං ලිඞ්ගග්ගහණවසෙන සීලසමාදානං. **එත්ථාති** එතස්මිං පරිබ්බජෙ. **සභාවොති** තං පරිබ්බාජනියං, තෙහි තෙහි පරිබ්බාජකෙහි අනුට්ඨාතබ්බො පටිපත්තිධම්මසඞ්ඛාතො සභාවො. **ධම්මොව පමාණන්ති** එතෙන මයං අභිරිමනා චිත්තස්ස යථාඋපට්ඨිතං කථෙම, තස්මා තං අප්පමාණං, යො පනෙත්ථ අවිතථො ධම්මො, තදෙව පමාණං. අධිගතපටිපත්තිසඞ්ඛාතො සභාවො අත්ථි, තස්ස තුම්හෙහි තුම්හෙහි **බහුනා** නානාසන්දස්සනාදි **කම්මෙන ඉධ භවිතබ්බං,** බහුදෙවෙත්ථ වත්තබ්බන්ති අධිප්පායො.

414. **සාරත්තරත්තාති** සාරජ්ජනවසෙන රත්තා, බහුලරාගවසෙන අභිරත්තාති අත්ථො. අත්තනා ඤාපෙතබ්බමත්ථං අනුග්ගහාපෙති බොධෙතීති අනුග්ගහො, ඤාපිතකාරණං, සහ අනුග්ගහෙනාති **සානුග්ගහා**. තෙනාහ **''සකාරණා''**ති. කිං පන තං කාරණං? ඉමස්සාධිප්පායො ''නත්ථි ධම්මිකො පරිබ්බජො''ති මයා වුත්තො, අද්ධා පනායස්මා උදෙනො යාථාවතො ධම්මිකං පරිබ්බජං මෙ ආවික්ඛතීති. තෙනාහ **''වුත්තඤ්හෙත''**න්තිආදි.

421. සබ්බමිදං ථාවරජඞ්ගමං පුරිසකතං, තස්මා යං කිඤ්චි කත්වා අත්තා පොසෙතබ්බො රක්ඛිතබ්බොති ලොකායතනිස්සිතො නීතිමග්ගො සොටමුඛකන්තො, තස්මා ආහ **''එතස්ස කිර ජානනසිප්පෙ''**තිආදි. **සග්ගෙ නිබ්බත්තො නාම නත්ථී** අකත්තබ්බමෙව කරණතො. දෙවලොකපරියාපන්නධනං මනුස්සානං උපකප්පපුඤ්ඤාභාවතො පුබ්බෙ අත්තනා නිහිතධනං **''අසුකෙ වා''**ති ආවික්ඛිත්වා ගතො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සොටමුඛසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

5. වඞ්කීසුත්තවණ්ණනා

422. **තස්මින්**ති සාලවනෙ. **උත්තරෙන ඔපාසාදන්**ති ඔපාසාදගාමස්ස උත්තරදිසායං. **උත්තරෙනා**ති එන-සද්දයොගෙන හි **ඔපාසාදන්**ති උපයොගවචනං. **අජ්ඣාවසතී**ති එත්ථ අධි-ආ-සද්දානං අනත්ථන්තරතං හදයෙ කත්වා ආහ **"වසතී"**ති. ඉදානි තෙසං අත්ථවිසෙසභාවිතං දස්සෙන්තො **"අභිභවිත්වා වා ආවසතී"**තිආදිමාහ. **එත්ථා**ති ඔපාසාදපදෙ. **සත්තුස්සදන්**තිආදීසු පන කථන්ති ආහ – **"තස්ස අනුප්පයොගත්තාව සෙසපදෙසූ"**ති. උප-අනු-අධි-ඉති-එවං-පුබ්බකෙ වසනකිරියාට්ඨානෙ උපයොගවචනමෙව පාපුණාතීති සද්දවිදූ ඉච්ඡන්තීති ආහ **"ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බ"**න්ති. තථා හි වුත්තං **"උපසග්ගවසෙන පනෙත්ථ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං වෙදිතබ්බ"**න්ති. උස්සදතා නාමෙත්ථ බහුලතාති තං බහුලතං දස්සෙතුං **"බහුජන"**න්තිආදි වුත්තං. **ආවජ්ජිත්වා**ති පරික්ඛිපිත්වා.

රඤ්ඤා විය භුඤ්ජිතබ්බන්ති වා **රාජභොග්ගං. රඤ්ඤො දායභූතන්**ති කුලපරම්පරාය භොග්ගභාවෙන රඤ්ඤා ලද්ධදායභූතං. තෙනාහ **"දායජ්ජන්ති අත්ථො"**ති. රාජනිහාරෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බතො උද්ධං පරිභොගලාභස්ස සෙට්ඨදෙය්‍යතා නාම නත්ථීති ආහ – **"ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජසඞ්ඛෙපෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බ"**න්ති. **තිත්ථපබ්බතාදීසූ**ති නදීතිත්ථපබ්බතපාදගාමද්වාරඅටවීමුඛාදීසු. **නිස්සට්ඨපරිච්චත්තන්**ති මුත්තචාගවසෙන පරිච්චත්තං කත්වා. **එතෙසං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං.**

423. ති සන්නිපතිතා. යො කොචි විඤ්ඤූනං ඉච්ඡිතො පඤ්හො, තස්ස පුච්ඡිතස්ස යාථාවතො කථනසමත්ථො **පුච්ඡිතපඤ්හබ්‍යාකරණසමත්ථො.**කුලාපදෙසාදිනා මහතී මත්තා එතස්සාති මහාමත්තො.

424. **තෙ**ති "නානාවෙරජ්ජකා"ති වුත්තබ්‍රාහ්මණා. "උභතො සුජාතො"ති (දී. නි. ටී. 1.303; අ. නි. ටී. 3.5.134) එත්තකෙ වුත්තෙ යෙහි කෙහිචි ද්වීහි භාගෙහි සුජාතතා විඤ්ඤායෙය්‍ය, සුජාතසද්දො ච "සුජාතො චාරුදස්සනො"තිආදීසු (ම. නි. 2.399; සු. නි. 553; ථෙරගා. 818) ආරොහපරිණාහසම්පත්තිපරියායොති ජාතිවසෙනෙව සුජාතතං විභාවෙතුං **"මාතිතො ච පිතිතො චා"**ති වුත්තං. අනොරසපුත්තවසෙනපි ලොකෙ මාතුපිතුසමඤ්ඤා දිස්සති, ඉධ පනස්ස ඔරසපුත්තවසෙනෙව ඉච්ඡියතීති දස්සෙතුං **"සංසුද්ධගහණිකො"**ති වුත්තං. පිතා ච මාතා ච පිතරො, පිතූනං පිතරො පිතාමහා, තෙසං යුගො පිතාමහයුගො, තස්මා **යාව සත්තමා පිතාමහයුගා**ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යුගසද්දො චෙත්ථ එකසෙසනයෙන දට්ඨබ්බො "යුගො ච යුගො ච යුගා"ති. එවඤ්හි තත්ථ තත්ථ ද්වින්නං ගහිතමෙව හොති. තෙනාහ – **"තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහග්ගහණෙනෙව ගහිතා"**ති. **පුරිසග්ගහණඤ්චෙත්ථ උක්කට්ඨනිද්දෙසවසෙන කතන්**ති දට්ඨබ්බං. එවඤ්හි "මාතිතො"ති පාළිවචනං සමත්ථිතං හොති. **අක්ඛිත්තො**ති අප්පත්තඛෙපො. **අනවක්ඛිත්තො**ති සද්ධථාලිපාකාදීසු න අවක්ඛිත්තො. **ජාතිවාදෙනා**ති හෙතුම්හි කරණවචනන්ති දස්සෙතුං **"කෙන කාරණෙනා"**තිආදි වුත්තං. එත්ථ ච **උභතො...පෙ.... පිතාමහයුගා**ති එතෙන බ්‍රාහ්මණස්ස යොනිදොසාභාවො දස්සිතො සංසුද්ධගහණිකභාවකිත්තනතො. **අක්ඛිත්තො**ති ඉමිනා කිරියාපරාධාභාවො. කිරියාපරාධෙන හි සත්තා ඛෙපං පාපුණන්ති. **අනුපකුට්ඨො**ති ඉමිනා අයුත්තසංසග්ගාභාවො. අයුත්තසංසග්ගම්පි හි පටිච්ච සත්තා අක්කොසං ලභන්ති.

ඉස්සරොති අධිපතෙය්‍යසංවත්තනියකම්මඵලෙන ඊසනසීලො. සා පනස්ස ඉස්සරතා විභවසම්පත්තිපච්චයා පාකටා ජාතාති අඩ්ඪතාපරියායභාවෙන වදන්තො **"අඩ්ඪොති ඉස්සරො"**ති ආහ. මහන්තං ධනමස්ස භූමිගතඤ්චෙව වෙහාසට්ඨඤ්චාති **මහද්ධනො. තස්සා**ති තස්ස තස්ස. **වදන්ති** "අන්වයතො බ්‍යතිරෙකතො ච අනුපසඞ්කමනකාරණං කිත්තෙමා"ති.

අධිකරූපොති විසිට්ඨරූපො උත්තමසරීරො. දස්සනං අරහතීති **දස්සනීයො.** තෙනාහ **"දස්සනයොග්ගො"**ති. පසාදං ආවහතීති **පාසාදිකො.** තෙනාහ **"චිත්තපසාදජනනතො"**ති. **වණ්ණස්සා**ති වණ්ණධාතුයා . **සරීරන්**ති සන්නිවෙසවිසිට්ඨො කරචරණගීවාසීසාදි අවයවසමුදායො, සො ච සණ්ඨානමුඛෙන ගය්හතීති **"පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතායාති පරමාය...පෙ.... සම්පත්තියා චා"**ති වුත්තං. සබ්බවණ්ණෙසු සුවණ්ණවණ්ණොව උත්තමොති වුත්තං **"සෙට්ඨෙන සුවණ්ණවණ්ණෙන සමන්නාගතො"**ති. තථා හි බුද්ධා චක්කවත්තිනො ච සුවණ්ණවණ්ණාව හොන්ති. **බ්‍රහ්මවච්ඡසී**ති උත්තමසරීරාභො සුවණ්ණාභොති අත්ථො. ඉමමෙව හි අත්ථං සන්ධායාහ **"මහාබ්‍රහ්මුනො සරීරසදිසෙන සරීරෙන සමන්නාගතො"**ති. න බ්‍රහ්මුජුගත්තතං. **අඛුද්දාවකාසො දස්සනායා**ති ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා අවයවපාරිපූරියා ච දස්සනාය ඔකාසො න ඛුද්දකො. තෙනාහ **"සබ්බානෙවා"**තිආදි.

යමනියමලක්ඛණං **සීලමස්ස අත්ථීති සීලවා,** තං පනස්ස රත්තඤ්ඤුතාය වුද්ධං වඩ්ඪිතං **සීලං අස්ස අත්ථීති වුද්ධසීලී,** තෙන ච සබ්බදා සමායොගතො **වුඩ්ඪසීලෙන සමන්නාගතො. පඤ්චසීලමත්තමෙව සන්ධාය වදන්ති** තතො පරං සීලස්ස තත්ථ අභාවතො තෙසඤ්ච අජානනතො.

ඨානකරණසම්පත්තියා සික්ඛාසම්පත්තියා ච කත්ථචිපි අනූනතාය පරිමණ්ඩලපදානි බ්‍යඤ්ජනානි අක්ඛරානි එතිස්සාති **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.** අථ වා පජ්ජති අත්ථො එතෙනාති පදං, නාමාදි, යථාධිප්පෙතමත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතීති

බ්‍යඤ්ජනං වාක්‍යං, තෙසං පරිපුණ්ණතාය **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.** අත්ථඤාපනසාධනතාය වාචාව කරණන්ති **වාක්කරණං,** උදාහරණඝොසො. **ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස, තෙන වා භාසිතබ්බඅත්ථස්ස. **පූරෙ** පුණ්ණභාවෙ. **පූරෙති** ච පුරිමස්මිං අත්ථෙ ආධාරෙ භුම්මං, දුතියස්මිං විසයෙ. **සුඛුමාලත්තනෙනාති** ඉමිනා තස්සා වාචාය මුදුසණ්හභාවමාහ. **අපලිබුද්ධාය** පිත්තසෙම්හාදීහි. **සන්දිට්ඨං** සබ්බං දස්සෙත්වා විය එකදෙසකථනං. **විලම්බිතං** සණිකං චිරායිත්වා කථනං. ''සන්දිද්ධවිලම්බිතාදී''ති වා පාඨො. තත්ථ **සන්දිද්ධං** සන්දෙහජනකං. **ආදි-**සද්දෙන ඛලිතානුකඩ්ඪිතාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වාති** ඉමිනා වස්ස වාචාය අත්ථපාරිපූරිං වදන්ති.

425. **සදිසාති** එකදෙසෙන සදිසා. න හි බුද්ධානං ගුණෙහි සබ්බථා සදිසා කෙචිපි ගුණා අඤ්ඤෙසු ලබ්භන්ති. **ඉතරෙති** අත්තනො ගුණෙහි අසදිසගුණෙ. **ඉදන්ති** ඉදං අත්ථජාතං. **ගොපදකන්ති** ගාවියා පදෙ ඨිතඋදකං. **කුලපරියායෙනාති** කුලානුක්කමෙන.

තත්ථාති මඤ්චකෙ. **සීහසෙය්‍යං කප්පෙසීති** යථා රාහු අසුරින්දො ආයාමතො විත්ථාරතො උබ්බෙධතො ච භගවතො රූපකායස්ස පරිච්ඡෙදං ගහෙතුං න සක්කොති, තථාරූපං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොන්තො සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි.

පරිසුද්ධට්ඨෙන අරියන්ති ආහ **''අරියං උත්තමං පරිසුද්ධ''**න්ති. **අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං,** න සුඛවිපාකට්ඨෙන. කත්ථචි **චතුරාසීති පාණසහස්සානි** කත්ථචි **අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සා** යස්මා චතුවීසතියා ඨානෙසු අසඞ්ඛෙය්‍යා අපරිමෙය්‍යා **මග්ගඵලාමතං පිවන්ති**. කොටිසතසහස්සාදිපරිමාණෙනපි බහූ එව. තස්මා අනුත්තරාචාරසික්ඛාපනවසෙනෙව භගවා **බහූනං ආචරියො. තෙති** කාමරාගතො අඤ්ඤෙ භගවතා පහීනකිලෙසෙ.

අපාපපුරෙක්ඛාරොති අපාපෙහි පුරක්ඛරීයති, න වා පාපං පුරතො කරොතීතිපි අපාපපුරෙක්ඛාරොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **''අපාපෙ නව ලොකුත්තරධම්මෙ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අපාපෙති** පාපපටිපක්ඛෙ පාපරහිතෙ ච. බ්‍රහ්මනි භවා, බ්‍රහ්මුනො වා හිතා ගරුකරණාදිනා, බ්‍රහ්මානං වා මග්ගං ජානාතීති බ්‍රහ්මඤ්ඤා, තස්සා **බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජාය.**

තිරොරට්ඨා තිරොජනපදාති එත්ථ රජ්ජං රට්ඨං රාජන්ති රාජානො එතෙනාති කත්වා. තදෙකදෙසභූතා පදෙසා පන ජනපදො ජනා පජ්ජන්ති එත්ථ සුඛජීවිකං පාපුණන්තීති කත්වා. පුච්ඡාය දොසං සල්ලක්ඛෙත්වාති සම්බන්ධො. **භගවා විස්සජ්ජෙති** තෙසං උපනිස්සයසම්පත්තිං චින්තෙත්වාති අධිප්පායො. **නවකාති** ආගන්තුකභාවෙන අම්හාකං අභිනවා.

426. **ඔපාතෙති** නිප්පාතෙතීති අත්ථො. තථාභූතො ච තත්ථ පෙසිතා හොතීති වුත්තං **''පවෙසෙතී''**ති. **සංපුරක්ඛරොන්තීති** සක්කච්චං පුබ්බඞ්ගමං කරොන්ති. තෙනාහ **''පුරතො කත්වා විචරන්තී''**ති.

427. සුද්දෙ බහි කත්වා රහො සාසිතබ්බට්ඨෙන මන්තා එව තංතංඅත්ථපටිපත්තිහෙතුතාය පදන්ති **මන්තපදං** වෙදං. තෙනාහ **''වෙදො''**ති. **එවං කිරාති පරම්පරභාවෙන ආභතන්ති** ආචරියපරම්පරාය ආභතං. **පාවචනසඞ්ඛාතසම්පත්තියාති** පමුඛවචනම්හි උදත්තාදිසම්පත්තියා. **සාවිත්තිආදීහි ඡන්දබන්ධෙහි වග්ගබන්ධෙහි චාති** ගායත්තීආදීහි අජ්ඣායානුවාකාදීහි ඡන්දබන්ධෙහි ච වග්ගබන්ධෙහි ච. **සම්පාදෙත්වාති** පදසම්පත්තිං අහාපෙත්වා. **පවත්තාරොති** වා පාවචනවසෙන වත්තාරො. **සජ්ඣායිතන්ති** ගායනවසෙන සජ්ඣායිතං, තං පන පදෙනෙව ඉච්ඡිතන්ති ආහ **''පදසම්පත්තිවසෙනා''**ති. **අඤ්ඤෙසං වුත්තන්ති** පාවචනවසෙන අඤ්ඤෙසං වුත්තං. **රාසිකතන්ති** ඉරුවෙදයජුවෙදසාමවෙදාදිවසෙන, තත්ථාපි පච්චෙකං මන්තබ්‍රහ්මාදිවසෙන අජ්ඣායානුවාකාදිවසෙන රාසිකතං. **දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වාති** දිබ්බචක්ඛුපරිභණ්ඩෙන යථාකම්මූපගඤාණෙන සත්තානං කම්මස්සකතං, පච්චක්ඛතො දස්සනට්ඨෙන දිබ්බචක්ඛුසදිසෙන පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන අතීතකප්පෙ බ්‍රාහ්මණානං මන්තජ්ඣෙනවිධිඤ්ච ඔලොකෙත්වා. **පාවචනෙන සහ සංසන්දෙත්වාති** කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස යං වචනං වට්ටසන්නිස්සිතං, තෙන සහ අවිරුද්ධං කත්වා. න හි තෙසං විවට්ටසන්නිස්සිතො අත්ථො පච්චක්ඛො හොති. **අපරාපරෙති** අට්ඨකාදීහි අපරාපරෙ, පච්ඡිමා ඔක්කාකරාජකාලාදීසු උප්පන්නා. **පක්ඛිපිත්වාති** අට්ඨකාදීහි ගන්ථිතමන්තපදෙසු කිලෙසසන්නිස්සිතපදානං තත්ථ තත්ථ පදෙ පක්ඛිපනං කත්වා. **විරුද්ධෙ අකංසූති බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්තාදීසු** (සු. නි. බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්තං) ආගතනයෙනෙව සංකිලෙසිකත්ථදීපනතො පච්චනීකභූතෙ අකංසු.

428. **පටිපාටියා සට්ඨිතාති** පටිපාටියා සම්බද්ධා. **පරම්පරසංසත්තාති** ආදානියාය යට්ඨියා සංසත්තා. තෙනාහ **''යට්ඨිග්ගාහකෙන චක්ඛුමතා''**ති. **පුරිමස්සාති** මණ්ඩලාකාරෙන ඨිතාය අන්ධවෙණියා සබ්බපුරිමස්ස හත්ථෙන සබ්බපච්ඡිමස්ස කච්ඡං ගණ්හාපෙත්වා. **දිවසම්පීති** අනෙකදිවසම්පි . චක්ඛුස්ස අනාගතභවං ඤත්වා යථාඅක්කන්තට්ඨානෙයෙව අනුපතිත්වා අක්කමනංච සල්ලක්ඛෙත්වා **''කහං චක්ඛුමා කහං මග්ගො''ති පරිවෙදිත්වා.**

පාළිආගතෙසු ද්වීසූති සද්ධා අනුස්සවොති ඉමෙසු ද්වීසු. **එවරූපෙති** යථා සද්ධානුස්සවා, එවරූපෙ එව පච්චක්ඛගාහිනොති අත්ථො. **තයොති** රුචිආකාරපරිවිතක්කදිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියො. **භූතවිපාකාති**

භූතත්ථනිච්ඡායකා අධිප්පෙතත්ථසාධකා, වුත්තවිපරියායෙන අභූතත්ථවිපාකා වෙදිතබ්බා . **එත්ථා**ති එතෙසු සද්ධායිතාදිවත්ථූසු. **එකංසෙනෙව නිට්ඨං ගන්තුං නාලං** අනෙකන්තිකත්තා සද්ධාදිග්ගාහස්ස. **උපරි පුච්ඡාය මග්ගං විවරිත්වා ඨපෙසි** සච්චානුරක්ඛාය ඤාතුකාමතාය උප්පාදිතත්තා. පස්සති හි භගවා – මයා ''සච්චමනුරක්ඛතො…පෙ…. නිට්ඨං ගන්තු''න්ති වුත්තෙ සච්චානුරක්ඛණං ඤාතුකාමො මාණවො ''කිත්තාවතා''තිආදිනා පුච්ඡිස්සති, තස්ස තං විස්සජ්ජෙත්වා සච්චානුබොධෙ පුච්ඡාය අවසරං දත්වා තස්ස උපනිස්සයෙ උපකාරධම්මෙ කථෙස්සාමීති. තෙන වුත්තං – ''උපරි පුච්ඡාය මග්ගං විවරිත්වා ඨපෙසී''ති.

430. **අත්තානඤ්ඤෙව සන්ධාය වදති,** යතො වුත්තං පාළියං – ''යං ඛො පනායමායස්මා ධම්මං දෙසෙති, ගම්භීරො සො ධම්මො දුද්දසො දුරනුබොධො''තිආදි. ලුබ්භන්තීති **ලොභනීයා** යථා ''අපායගමනීයා''ති ආහ **''ලොභනීයෙසු ධම්මෙසූති ලොභධම්මෙසූ''**ති. යථා වා රූපාදිධම්මා ලොභනීයා, එවං ලොභොති ආහ **''ලොභනීයෙසු ධම්මෙසූති ලොභධම්මෙසූ''**ති. තෙනෙවාහ – ''යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසතී''ති (දී. නි. 2.400; ම. නි. 1.133; විභ. 203). එසෙ නයො සෙසපදද්වයෙපි.

432. **නිවෙසෙතී**ති ඨපෙති පට්ඨපෙති. **පයිරුපාසතී**ති උපට්ඨානවසෙන උපගන්ත්වා නිසීදති. සුයතීති එතෙනාති **සොතන්**ති ආහ **''පසාදසොත''**න්ති. තඤ්හි සවනාය ඔදහිතබ්බන්ති. **ධාරෙති** සන්ධාරෙති තත්ථෙව මනං ඨපෙති. **අත්ථතො**ති යථාවුත්තස්ස ධම්මස්ස අත්ථතො. **කාරණතො**ති යුත්තිතො හෙතුදාහරණෙහි උපපත්තිතො. **ඔලොකනන්**ති එවමෙතන්ති යථාසභාවතො පඤ්ඤාචක්ඛුනා දට්ඨබ්බතං ඛමන්ති, තඤ්ච මහන්තස්ස මණිනො පජ්ජලන්තස්ස විය ආවිකත්වා අත්ථස්ස චිත්තෙ උපට්ඨානන්ති ආහ **''ඉධා''**තිආදි. **කත්තුකම්‍යතාඡන්දො**ති කත්තුකාමතාසඞ්ඛාතො කුසලච්ඡන්දො. **වායමතී**තිආදිතො චතුන්නම්පි වීරියානං වසෙන වායාමං පරක්කමං කරොති. **මග්ගපධානං පදහතී**ති මග්ගාවහං මග්ගපරියාපන්නඤ්ච සම්මප්පධානං පදහති, පදහනවසෙන තං පරිපූරෙති. **පරමසච්චන්**ති අමොසධම්මත්තා පරමත්ථසච්චං. **සහජාතනාමකායෙනා**ති මග්ගපඤ්ඤාසහජාතනාමකායෙන . **තදෙවා**ති තදෙව පරමසච්චං නිබ්බානං. තෙනෙවාහ – **''සච්ඡිකිරියාභිසමයෙන විභූතං පාකටං කරොන්තො පස්සතී''**ති.

433-4. **මග්ගානුබොධො**ති මග්ගපටිපාටියා බොධො බුජ්ඣනං, යෙසං කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනවසෙන මග්ගප්පටිවෙධො, තෙසං පටිපස්සම්භනවසෙන පවත්තමානං සාමඤ්ඤඵලං, මග්ගෙන පටිවිද්ධානි සච්චානි, පරමත්ථසච්චමෙව වා අනුරූපබුජ්ඣනන්ති අධිප්පායො. **''සච්චානුප්පත්තීති ඵලසච්ඡිකිරියා''**ති වුත්තං. එවඤ්හි සති හෙට්ඨා වුත්තා සද්ධාපටිලාභාදයො ද්වාදස ධම්මා සච්චානුප්පත්තියා උපකාරා හොන්ති, තස්මා වුත්තං **''තෙසංයෙවාති හෙට්ඨා වුත්තානං ද්වාදසන්න''**න්ති. **නායං** ''තෙසංයෙවා''ති පදස්ස **අත්ථො**. සතිපි කුසලවිපාකාදිභාවෙන නානත්තෙ වත්ථාරම්මණභූමිකිච්චාදිවසෙන පන සදිසාති උපායතොව මග්ගධම්මා ආසෙවිතා බහුලීකතා ඵලභූතාති වත්තබ්බතං අරහතීති තංසදිසෙ තබ්බොහාරං කත්වා **''තෙසං මග්ගසම්පයුත්තධම්මාන''**න්ති වුත්තං. එවඤ්හි ආසෙවනාගහණං සමත්ථීතං, න අඤ්ඤථා. න හි එකචිත්තක්ඛණිකානං මග්ගධම්මානං ආසෙවනා, බහුලීකම්මං වා අත්ථීති. **තුලනා**ති විපස්සනා. සා හි වුට්ඨානගාමිනිභූතා මග්ගප්පධානස්ස බහුකාරා තස්ස අභාවෙ මග්ගප්පධානස්සෙව අභාවතො, එවං උස්සාහො තුලනාය ඡන්දො උස්සාහස්ස බහුකාරොතිආදිනා හෙට්ඨිමස්ස උපරිමූපකාරතං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙවාති ආහ – **''ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො''**ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

චඞ්කීසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

6. එසුකාරීසුත්තවණ්ණනා

437. **කොට්ඨාසන්**ති මංසභාගං. **ලග්ගාපෙය්‍යුන්**ති න්හාරුනා වා වාකෙන වා බන්ධිත්වා පුරිසස්ස හත්ථෙ වා වසනගෙහෙ වා ඔලම්බනවසෙන බන්ධෙය්‍යුං. **සත්ථධම්මන්**ති සත්ථිකෙසු සත්ථවාහෙන පණෙතබ්බං ආණාධම්මං. **තස්ස නික්ඛමනත්ථන්**ති තං මූලං සත්ථිකෙහි නිත්ථරණත්ථං. **පාපං අස්සා**ති පරිචරන්තස්ස පාරිචරියාය අහිතංව අස්ස. තෙනාහ ''න සෙය්‍යො''ති. **උච්චකුලීනා**දයො දුතියවාරාදීහි වුච්චන්ති, ඉධ උපධිවිපත්තිසම්පත්තියො පාපියාදිපදෙහි වුත්තාති අධිප්පායො. තෙනාහ – **''පාපියොති පාපකො ලාමකො අත්තභාවො අස්සා''**ති. **සෙය්‍යංසො**ති හිතකොට්ඨාසො, හිතසභාවොති අත්ථො. **උච්චකුලීනතා**ති කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **''උච්චාකුලීනත්තෙනා''**ති. ''වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා''තිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 1.305; 3.141; ම. නි. අට්ඨ. 2.425; උදා. 53; අප. අට්ඨ. 2.7.20; බු. වං. අට්ඨ. 4.4; චරියා. අට්ඨ. 1.නිදානකථා; 2.පකිණ්ණකකථා; දී. නි. ටී. 1.ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා; සං. නි. ටී. 1.2.1; අ. නි. ටී. 1.1.1; වජිර. ටී. ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා; සාරත්ථ. ටී. 1.ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා; නෙත්ති. ටී. ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා; ම. නි. ටී. 1.1) විය **වණ්ණ**සද්දො ඉධ පසංසාපරියායොති ආහ **''වෙස්සොපි හි උළාරවණ්ණො හොතී''**ති.

440. ''නිරවො පදසද්දො සොළාරගොත්තස්ස අකිණ්ණමත්තිකාපත්තො තිට්ඨෙය්‍ය අසඞ්ගචාරී''ති වුත්තත්තා **භික්ඛා චරිතබ්බාව,** අයං තෙසං කුලධම්මොති අධිප්පායො. **හරිත්වා**ති අපනෙත්වා. **සත්තජීවො** සත්තවාණිජකො. ගොපෙති රක්ඛතීති **ගොපො,** ආරක්ඛාධිකාරෙ නියුත්තො. අසන්ති ලූනන්ති තෙනාති **අසිතං,** ලවිත්තං. විවිධං භාරං ආභඤ්ජන්ති ඔලම්බන්ති එත්ථාති **බ්‍යාභඞ්ගී,** කාජං.

441. **අනුස්සරතොති** අනුස්සරණහෙතු කුලවංසානුස්සරණක්ඛණෙ ඛත්තියොතිආදිනා **සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති**. තෙනාහ **“පොරාණෙ…පෙ…. අනුස්සරියමානෙ”ති**. උච්චනීචත්තජානනත්ථඤ්ච කුලවවත්ථානං කතං හොතීති ඛත්තියාදිකුලකම්මුනා තෙසං චතුන්නං වණ්ණානං සන්ධනං ජීවිකං පඤ්ඤපෙන්ති බ්‍රාහ්මණා, තථාගතො පන ලොකුත්තරධම්මමෙව පුරිසස්ස සන්ධනං පඤ්ඤපෙති තෙන සත්තස්ස ලොකග්ගභාවසිද්ධිතො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එසුකාරිසුත්තවණ්ණනා ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

7. ධනඤ්ජානිසුත්තවණ්ණනා

445. **රාජගහං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතපබ්බතස්සාති** පණ්ඩවපබ්බතං සන්ධායාහ. රාජගහනගරස්ස දක්ඛිණදිසාභාගෙ පබ්බතස්ස සමීපෙ ඨිතො ජනපදො **දක්ඛිණාගිරි**. තණ්ඩුලපුටකානං පාළි එත්ථාති **තණ්ඩුලපාළි.** තස්ස කිර ද්වාරසමීපෙ තණ්ඩුලවාණිජා තණ්ඩුලපසිබ්බකෙ විවරිත්වා පටිපාටියා ඨපෙත්වා නිසීදන්ති, තෙනස්ස **“තණ්ඩුලපාළිද්වාර”**න්ති සමඤ්ඤා අහොසි. **සබ්බමෙව සස්සං ගණ්හාතීති** දලිද්දකස්සකානං දිවසපරිබ්බයමත්තමෙව විස්සජ්ජෙත්වා සබ්බමෙව ආයතො නිප්ඵන්නං ධඤ්ඤං ගණ්හාති. **මන්දසස්සානීති** මන්දනිප්ඵත්තිකානි සස්සානි.

446. **ඉමිනා නයෙනාති** දාසකම්මකරස්ස නිවාසනභත්තවෙත්තනානුප්පදානෙන මඞ්ගලදිවසෙසු ධනවත්ථාලඞ්කාරානුප්පදානාදිනා ච **පොසෙතබ්බො.** මිත්තාමච්චානං පියවචනඅත්ථචරියාසමානත්තතාදි **මිත්තාමච්චකරණීයං කත්තබ්බං,** තථා **ඤාතිසාලොහිතානං**. තත්ථ ආවාහවිවාහසම්බද්ධෙන ‘‘අම්හාකං ඉමෙ’’ති ඤායන්තීති **ඤාතී,** මාතාපිතාදිසම්බද්ධතාය සමානලොහිතාති **සාලොහිතා**. සම්මා දදන්තෙසුපි අසජ්ජනතො නත්ථි එතෙසං තිරීති **අතිථී,** තෙසං අත්තනා සමානපරිභොගවසෙන **අතිථිකරණීයං කාතබ්බං,** අතිථිබලීති අත්ථො. ඤාතකභූතපුබ්බා පෙත්තිවිසයං උපගතා **පුබ්බපෙතා,** දක්ඛිණෙය්‍යෙසු කාලෙන කාලං දානං දත්වා තෙසං උද්දිසනං **පුබ්බපෙතකරණීයං,** පෙතබලීති අත්ථො. ගන්ධපුප්ඵවිලෙපනජාලාභත්තෙහි කාලෙන කාලං දෙවතානං පූජා **දෙවතාකරණීයං,** දෙවතාබලීති අත්ථො, රාජකිච්චකරණං උපට්ඨානං **රාජකරණීයං. අයම්පි කායොති** අත්තනො කායං සන්ධාය වදති. ඉමමත්ථං සන්ධායාහ **“ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො”**ති.

447. **පඤ්ච දුස්සීල්‍යකම්මානීති** නිච්චසීලපටිපක්ඛධම්මා. දස අකුසලකම්මපථධම්මා **දස දුස්සීල්‍යකම්මානි**. අධම්මචාරී එව **විසමචාරී** කායවිසමාදිචරණතොති **විසමචාරීපදස්ස** අත්ථො විසුං න වුත්තො.

448-453. **ඔසරන්ති** අපසක්කන්ති, ඛීයන්තීති අත්ථො. තෙනාහ **“පරිහායන්තී”**ති. **අභිසරන්තීති** අභිවඩ්ඪනවසෙන පවත්තන්ති. තෙනාහ **“වඩ්ඪන්තී”**ති. **තත්‍රාති** බ්‍රහ්මලොකෙ. **අස්සාති** බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පන්නස්ස ධනඤ්ජානිස්ස. **තතො පට්ඨායාති** යදා භගවතා ‘‘එසො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො’’තිආදි වුත්තං, තතො පට්ඨාය. **චතුසච්චවිනිමුත්තන්ති** නිද්ධාරෙත්වා විභජිත්වා වුච්චමානෙහි සච්චෙහි විමුත්තං. අත්ථතො පන තතො පුබ්බෙපි **සච්චවිමුත්තං කථං න කථෙසි**යෙව සච්චවිමුත්තස්ස නියානස්ස අභාවතො.

ධනඤ්ජානිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

8. වාසෙට්ඨසුත්තවණ්ණනා

454. **ජාතිං සොධෙතුකාමා හොන්තීති** සහවාසීනං බ්‍රාහ්මණානං කිරියා පරාධෙන වා අසාරුප්පත්තෙන වා ජාතියා උපක්කිලෙසං ආසඞ්කාය තං සොධෙතුකාමා හොන්ති. **මන්තෙ සොධෙතුකාමා හොන්තීති** මන්තවචනෙ ආචරියමතිචොදනාය අඤ්ඤෙන වාක්‍යෙන කෙනචි කාරණෙන සංසයෙ උප්පන්නෙ තං සොධෙතුකාමා හොන්ති. **අන්තරාති** වෙමජ්ඣෙ, අඤ්ඤත්ථෙවා අන්තරාසද්දොති තස්ස **අඤ්ඤා කථාති** වචනං අවගන්තබ්බං. ඛන්තිමෙත්තානුද්දයාදිගුණසම්පන්නො එව **“සීලවාති ගුණවා”**තිආහ. තෙහි සීලස්ස විස්සජ්ජනකාලෙපි **“සීලවා”**ති වුච්චති. සම්පන්නසීලත්තා වා තෙහි සමන්නාගතො එව හොතීති ආහ **“සීලවාති ගුණවා”**ති. **ආචාරසම්පන්නොති** සාධු ආචාරවත්තො.

455. **සික්ඛිතාති** තෙවිජ්ජානං සික්ඛිතා තුම්හෙ, න දානි තුම්හෙහි කිඤ්චි කත්තබ්බං අත්ථීති අත්ථො. **පටිඤ්ඤාතාති** පටිජානිත්වා ඨිතා.

වෙදත්තයසඞ්ඛාතා තිස්සො විජ්ජා අජ්ඣයන්තීති **තෙවිජ්ජා**. තෙනාහ **“තිවෙදාන”**න්ති. තයො වෙදෙ අණන්ති අජ්ඣයන්තීති **බ්‍රාහ්මණා,** තෙසං. යං එකං පදම්පි අක්ඛාතං, තං අත්ථතො බ්‍යඤ්ජනතො ච **කෙවලිනො** අධියිනො අප්පපයොගෙන. **නිට්ඨාගතම්හාති** නිප්ඵත්තිං ගතා අම්හා තෙවිජ්ජාය සකසමයස්ස කථනෙ.

මනොකම්මතො හි වත්තසම්පදාතිකාරණූපචාරෙනායමත්ථො වුත්තොති ආහ – **"තෙන සමන්නාගතො හි ආචාරසම්පන්නො හොතී"**ති.

ඛයාතීතන්ති වඩ්ඪිපක්ඛෙ ඨිතන්ති අත්ථො. සුක්කපක්ඛපාටිපදතො පට්ඨාය හි චන්දො වඩ්ඪතීති වුච්චති, න ඛීයතීති. **වන්දමානා** ජනා නමක්කාරං කරොන්ති.

අත්ථදස්සනෙනාති විවරණෙන දස්සනපරිණායකට්ඨෙන ලොකස්ස **චක්ඛු හුත්වා සමුප්පන්නං.**

456. **තිට්ඨතු තාව බ්‍රාහ්මණචින්තාති** – ''කිං ජාතියා බ්‍රාහ්මණො හොති උදාහු භවති කම්මුනා''ති අයං බ්‍රාහ්මණවිචාරො තාව තිට්ඨතු . ජාතිදස්සනත්ථං තිණරුක්ඛකීටපටඞ්ගතො පට්ඨාය ලොකෙ ජාතිවිභඞ්ගං විත්ථාරතො කථෙස්සාමීති තෙසං චිත්තසම්පහංසනත්ථං දෙසෙතබ්බමත්ථං පටිජානාති. තත්ථ **අඤ්ඤමඤ්ඤා හි ජාතියොති** ඉදං කාරණවචනං, යස්මා ඉමා ජාතියො නාම අඤ්ඤමඤ්ඤං විසිට්ඨා, තස්මා ජාතිවිභඞ්ගං බ්‍යාකරිස්සාමීති.

යස්මා ඉධ **උපාදින්නකජාති** බ්‍යාකාතබ්බභාවෙන ආගතා, තස්සා පන නිදස්සනභාවෙන ඉතරා, තස්මා **"ජාතිවිභඞ්ගං පාණාන"**න්ති පාළියං වුත්තං. තෙසං තෙසං පාණානං ජාතියොති අත්ථො. **එවන්ති** නිදස්සනං කථෙත්වා නිදස්සිතබ්බෙ කථීයමානෙ. **තස්සාති** වාසෙට්ඨස්ස. කාමං ''තෙසං වොහං බ්‍යක්ඛිස්ස''න්ති උභොපි මාණවෙ නිස්සාය දෙසනා ආගතා, තථාපි තත්ථ තත්ථ ''එවං, වාසෙට්ඨ, ජානාහී''තිආදිනා වාසෙට්ඨමෙව ආලපන්තො භගවා තමෙව ඉමිනා නියාමෙන පමුඛං අකාසි. තෙන වුත්තං ''තස්සාති වාසෙට්ඨස්සා''ති. **ජාතිභෙදො** ජාතිවිසෙසො, ජාතියා භෙදො **පාකටො භවිස්සති** නිදස්සනෙන විභූතභාවං ආපාදිතෙන පටිඤ්ඤාතස්ස අත්ථස්ස විභූතභාවාපත්තිතො. **ආම න වට්ටතීති** කම්මනානතාය එව උපාදින්නනානතාය පටික්ඛෙපපදමෙතං, න බීජනානතාය අනුපාදින්නනානතාය පටික්ඛෙපපදන්ති දස්සෙතුං **"කම්මං හී"**තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො – තංතංයොනිඛිපනමත්තං කම්මස්ස සාමත්ථියං, තංතංයොනිනියතා පන යෙ වණ්ණවිසෙසා, තෙ තංතංයොනිසිද්ධියාව සිද්ධා හොන්තීති තං පන යොනිඛිපනකම්මං තංතංයොනිවිසිට්ඨ-විසෙසාභිභූතාය පයොගනිප්ඵත්තියා, අසංමුච්ඡිතාය එව වා පච්චයභූතාය භවපත්ථනාය අභිසඞ්ඛතමෙවාති විඤ්ඤාතබ්බපච්චයවිසෙසෙන විනා ඵලවිසෙසාභාවතො එතං සමීහිතකම්මං පත්ථනාදීහි ච භින්නසත්තිතං විසිට්ඨසාමත්ථියං වා ආපජ්ජිත්වා චක්ඛුන්ද්‍රියාදිවිසිට්ඨඵලනිබ්බත්තකං ජායති, එවං යොනිඛිපනතංයොනිනියතවිසෙසාවහතා හොතීති. ඵෙරෙන හි බීජනානතා විය කම්මනානතාපි උපාදින්නකනානතාය සියා නු ඛො පච්චයොති චොදනං පටික්ඛිපිත්වා පච්චයවිසෙසවිසිට්ඨා කම්මනානතා පන පච්චයොති නිච්ඡිතන්ති දට්ඨබ්බං.

නානාවණ්ණාති නානප්පකාරවණ්ණා. තාලනාළිකෙරාදීනං ලොකෙ අභිඤ්ඤාතතිණජාතිභාවතො **විසෙසෙන ගය්හති** අභිඤ්ඤාතසොතනයෙන. **ජාතියා බ්‍රාහ්මණොවාති** අට්ඨානපයුත්තො එව-සද්දො, ජාතියාව බ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍යාති යොජනා. **න ච ගය්හතීති** තිණරුක්ඛාදීසු විය බ්‍රාහ්මණෙසු ජාතිනියතස්ස ලිඞ්ගස්ස අනුපලබ්භනතො, පිචනභුඤ්ජනකථනහසනාදිකිරියාය බ්‍රාහ්මණභාවෙන එකන්තිකලිඞ්ගනියතාය මන්තජ්ඣෙනාදිං විනා අනුපලබ්භනතො ච. **වචීභෙදෙනෙවාති** ආහච්චවචනෙනෙව.

කීටෙ පටඞ්ගෙතිආදීසු ජාතිනානතා ලබ්භති අඤ්ඤමඤ්ඤලිඞ්ගවිසිට්ඨතාදස්සනා. **කුන්ථා** කීටකා , ඛජ්ජඛාදකා **කිපිල්ලිකා. උප්පතිත්වාති** උඩ්ඩෙත්වා උඩ්ඩෙත්වා. පටභාවං ගච්ඡන්තීති වා **පටඞ්ගා,** න ඛුද්දකපාණකා කීටා නාම. **තෙසම්පි** කීටකානං.

කාළකාදයොති කලන්දකාදයො.

උදරංයෙව නෙසං පාදා උදරෙනෙව සම්පජ්ජනතො.

සඤ්ඤාපුබ්බකො විධි අනිච්චොති දස්සෙන්තො **"උදකෙ"**ති ආහ යථා ''වීරස්ස භාවො වීරිය''න්ති.

පත්තසමුදායෙ පක්ඛසද්දොති **"පත්තෙහි යන්තී"**ති වුත්තං. න හි අවයවබ්‍යතිරෙකෙන සමුදායො අත්ථි.

සඞ්ඛෙපෙන වුත්තො ''ජාතිවසෙන නානා''තිආදිනා. එත්ථ පදත්ථෙ දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යං නත්ථීති සම්බන්ධමත්තං දස්සෙතුං **"තත්‍රායං යොජනා"**තිආදි වුත්තං. ''න හි බ්‍රාහ්මණානං එදිසං සීසං හොති, ඛත්තියානං එදිසන්ති නියමො අත්ථි යථා හත්ථිඅස්සමිගාදීන''න්ති ඉදමෙව වාක්‍යං සබ්බත්ථ නෙතබ්බං. තං සංඛිපිත්වා දස්සෙන්තො **"ඉමිනා නයෙන සබ්බං යොජෙතබ්බ"**න්ති ආහ.

තස්සාති යථාවුත්තනිගමනවචනස්ස **අයං යොජනා** ඉදානි වුච්චමානා යොජනා වෙදිතබ්බා.

457. **වොකාරන්ති** වොකරණං, යෙන විසිට්ඨතාය න වොකරීයති ජාතිභෙදොති අත්ථො. තෙනාහ **"නානත්ත"**න්ති.

ගොරක්ඛාදිඋපජීවනෙන **ආජීවවිපන්නො,** හිංසාදිනා **සීලවිපන්නො,** නික්ඛිත්තවත්තතාදිනා **ආචාරවිපන්නොති.** සාමඤ්ඤජොතනා විසෙසෙ නිවිට්ඨා හොතීති ආහ **"ගොරක්ඛන්ති ඛෙත්තරක්ඛ"**න්ති. **"ගොති හි පථවියා නාම"**න්ති. තෙහි තෙහි උපායෙහි සික්ඛිතබ්බට්ඨෙන **සිප්පං,** තත්ථ කොසල්ලං. පරෙසං ඊසනට්ඨෙන හිංසනට්ඨෙන **ඉස්සො,** සො අස්ස අත්ථීති ඉස්සො යොධාජීවිකො, **ඉස්සස්ස** කම්මං පහරණං, උසුං සත්තිඤ්ච නිස්සාය පවත්තා ජීවිකා **ඉස්සත්තං.** තෙනාහ **"ආවුධජීවික"**න්ති. යං නිස්සාය අස්ස ජීවිකා, තදෙව දස්සෙතුං **"උසුඤ්ච සත්තිඤ්චා"**ති වුත්තං.

බ්‍රහ්මං වුච්චති වෙදො, තං අණති ජානාතීති බ්‍රාහ්මණො, ජානනඤ්ච පොරාණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විහිතනියාමෙන බ්‍රාහ්මණෙහි කතොපසමෙන අනුට්ඨානතපෙන යථා "ආජීවසීලාචාරවිපන්නො නත්ථී"ති බ්‍රාහ්මණධම්මිකෙහි ලොකියපණ්ඩිතෙහි ච සම්පටිච්ඡිතො, තථා පටිපජ්ජනමෙවාති ආහ **"එවං බ්‍රාහ්මණසමයෙන...පෙ.... සාධෙත්වා"**ති. **එවං සන්තෙති** එවං ආජීවසීලාචාරවිපන්නස්ස අබ්‍රාහ්මණභාවෙ සති **න ජාතියා බ්‍රාහ්මණො හොති, ගුණෙහි පන** ආජීවසීලාචාරසම්පත්තිසඞ්ඛාතෙහි **බ්‍රාහ්මණො හොති, තස්මා** ගුණානංයෙව බ්‍රාහ්මණභාවකරණතො චතුවණ්ණවිභාගෙ **යත්ථ කත්ථචි කුලෙ ජාතො යො** සීලාදිගුණසම්පන්නතාය **ගුණවා, සො** වුත්තලක්ඛණෙන නිප්පරියායතො බාහිතපාපතාය **බ්‍රාහ්මණොති අයමෙත්ථ** බ්‍රාහ්මණභාවෙ **ඤායොති, එවං ඤායං අත්ථතො** ආපන්නං කත්වා. **නන්ති** තමෙව යථාවුත්තං ඤායං. **යො බ්‍රාහ්මණස්ස සංවණ්ණිතායාති** මාතුයා උභතොසුජාතතාදිකුලවණ්ණෙන සංවණ්ණිතාය පසත්ථාය යථාරූපාය බ්‍රාහ්මණස්ස මාතා භවිතුං යුත්තා, තථාරූපාය **මාතරිසම්භූතො.** එතෙන චතුන්නං යොනීනං යත්ථ කත්ථචි විසෙසනිට්ඨා කතා. තෙනාහ **"තත්‍රාපි විසෙසෙනා"**ති. එවං සාමඤ්ඤතො විසෙසනිට්ඨාවසෙන "යොනිජං මත්තිසම්භව"න්ති පදස්ස අත්ථං වත්වා ඉදානි සාමඤ්ඤජොතනං අනාදියිත්වා විසෙසජොතනාවසෙනෙව අත්ථං වත්තුං **"යාචාය"**න්තිආදි වුත්තං. **පරිසුද්ධඋප්පත්තිමග්ගසඞ්ඛාතා යොනි වුත්තාති** අනුපක්කුට්ඨභාවෙන පරිසුද්ධඋප්පත්තිමග්ගසඞ්ඛාතා යා චායං යොනි වුත්තාති සම්බන්ධො. **තතොපි ජාතසම්භූතත්තාති** තතො යොනිතො ජාතත්තා මාතාපෙත්තිසම්පත්තිතො සම්භූතත්තා.

විසිට්ඨත්තාති සමුදායභූතා මනුස්සා රාගාදිනා විසිට්ඨත්තා. රාගාදිනා සහ කිඤ්චනෙනාති **සකිඤ්චනො.** තථෙව රාගාදිසඞ්ඛාතෙන පලිබොධනට්ඨෙන සහ පලිබොධෙනාති **සපලිබොධො. සබ්බගහණපටිනිස්සග්ගෙනාති** උපාදානසඞ්ඛාතස්ස සබ්බස්ස ගහණස්ස පටිනිස්සජ්ජනෙන. **යස්මා බාහිතපාපො** අත්තනො සන්තානතො බහිකතපාපො, තස්මා **තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණන්ති** අත්ථො වත්තබ්බො. එවරූපො එතිස්සා කථාය උපදෙසො නානප්පකාරතො විභත්තො, තස්මා තත්ථ තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

458. **ගහිතදණ්ඩෙසූති** පරෙසං දණ්ඩෙන විහෙඨනං අනිධාය ආදින්නදණ්ඩෙසු.

459. **කිඤ්චි ගහණන්ති** තණ්හාගාහාදීසු කිඤ්චි ගාහං.

යෙන කාමභවෙන මානුසකෙහි පඤ්චහි කාමගුණෙහි යුඤ්ජති, තං **මානුසකං යොගං.** "මානුසකං යොග"න්ති එත්ථ ච එකදෙසං ගහෙත්වා වුත්තං, එස නයො "දිබ්බයොග"න්ති එත්ථාපි. **සබ්බයොගවිසංයුත්තන්ති** පදද්වයෙන වුත්තෙහි සබ්බකිලෙසයොගෙහි විප්පයුත්තං.

රතින්ති අභිරතිං ආසත්තිං. **කුසලභාවනායාති** කායභාවනාදි කුසලධම්මභාවනාය උක්කණ්ඨිතං. **වීරියවන්තන්ති** වීරියසභාවෙන වීරං නිද්දිසති, වීරභාවො හි වීරියන්ති.

සුන්දරං ඨානන්ති නිබ්බානං. **සුන්දරාය පටිපත්තියා** අරියපටිපත්තියා.

නිබ්බත්තින්ති පරියොසානං. **අතීතෙති** අතීතකොට්ඨාසෙ. **කිඤ්චනකාරකොති** පලිබොධහෙතුභූතො.

අසෙක්ඛෙ සීලක්ඛන්ධාදිකෙ **මහන්තෙ ගුණෙ.** පඤ්චන්නං මාරානං විජිතත්තා **විජිතවිජයං.**

460. **ඉදං අජානන්තාති** "ජාතියා බ්‍රාහ්මණො"ති ඉදං ලොකසමඤ්ඤාමත්තන්ති අජානන්තා. යෙ බ්‍රාහ්මණෙසු නාමගොත්තං නාම තතියං දිට්ඨාභිනිවෙසං ජනෙන්ති, **සාව නෙසං දිට්ඨි. කතං අභිසඞ්ඛතන්ති** පරිකප්පනවසෙනෙව කතං ඨපිතං තදුපචිතං, න හෙතුපච්චයසමායොගෙන. **සමුච්චාති** සම්මුතියා. කා පන සා සම්මුතීති ආහ **"සමඤ්ඤායා"**ති, ලොකසමඤ්ඤාතෙනාති අත්ථො. සම්මා පන පරමත්ථතො අජානන්තානං නාමගොත්තං එවං කප්පෙතීති ආහ **"නො චෙ"**තිආදි. තං පන අසන්තම්පි පරමත්ථතො සන්තතායෙව අභිනිවිසන්ති, තෙසමයං දොසොති දස්සෙතුං **"එවං පකප්පිත"**න්තිආදි වුත්තං. තෙනාහ භගවා – "ජනපදනිරුත්තිං නාභිනිවෙසෙය්‍යා"ති (ම. නි. 3.331). **අජානන්තා නොති** එත්ථ **නො**-සද්දො අවධාරණත්ථො – "න නො සමං අත්ථි තථාගතෙනා"තිආදීසු (ඛු. පා. 6.3) වියාති ආහ **"අජානන්තාව එවං වදන්තී"**ති.

නිප්පරියායන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො, නිප්පරියායෙන උජුකමෙවාති අත්ථො, න පුබ්බෙ විය ''යො හි කොචී''ති පරියායවසෙන. ''න ජච්චා''ති ගාථාය පුබ්බද්ධෙන **ජාතිවාදං පටික්ඛිපන්තො** පච්ඡිමද්ධෙන **කම්මවාදං පතිට්ඨපෙන්තො. තත්ථාති** තිස්සං ගාථායං. **උපඩ්ඪගාථාය විත්ථාරණත්ථන්ති** උපඩ්ඪගාථාය අත්ථං විත්ථාරෙතුං **''කස්සකො කම්මුනා''**ති වුත්තං. තත්ථ පුරිමාය චතූහි පාදෙහි, පච්ඡිමෙ ද්වීහි ද්වින්නම්පි සාධාරණතො අත්ථො විත්ථාරිතො. තත්ථ **කසිකම්මාදීති ආදි**-සද්දෙන සිප්පකම්මවාණිජාදි සඞ්ගහො.

පටිච්චසමුප්පාදපධානවචනවිඤ්ඤෙය්‍යො පච්චයො පටිච්චසමුප්පාදසද්දස්ස අත්ථො පච්චයුප්පන්නාපෙක්ඛාය හොතීති ආහ – **''ඉමිනා පච්චයෙන එතං හොතී''**ති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.570) **තංසංවණ්ණනායඤ්ච** (විසුද්ධි. මහාටී. 2.570) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. **සම්මානාවමානාරහකුලෙති** සම්මානාරහෙ ඛත්තියාදිකුලෙ, අවමානාරහෙ චණ්ඩාලාදිකුලෙ **කම්මවසෙන උපපත්ති හොති** කම්මස්ස විපච්චමානොකාසකරතාය විනා තාදිසාය උච්චනීචකුලනිබ්බත්තියා අභාවතො. අඩ්ඪදලිද්දතාදි **අඤ්ඤාපි හීනපණීතතා.**

කම්මුනාති චෙත්ථ යථා ලොකපජාසත්තසද්දෙහි එකො එවත්ථො වුත්තො, එවං සෙසසද්දෙහිපි, අධිප්පායවිසෙසො පන තත්ථ අත්ථීති දස්සෙතුං **''පුරිමපදෙන චෙත්ථ''**තිආදි වුත්තං. නායං ලොකො බ්‍රහ්මනිම්මිතො කම්මෙන උප්පජ්ජනතො. න හි සන්නිහිතකාරණානං ඵලානං අඤ්ඤෙන උප්පත්තිදිට්ඨි යුජ්ජති. තෙනාහ **''දිට්ඨියා පටිසෙධො වෙදිතබ්බො''**ති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං තං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාදීසු**වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. තථා ලොකස්ස පඨමුප්පත්ති න බ්‍රහ්මුනාති **''කම්මුනා හි තාසු තාසූ''**තිආදි වුත්තං. **තතියෙන** ''අයං ලොකො ආදිතො පභුති පභවකම්මුනා වත්තතී''ති වුත්තමත්ථං **නිගමෙති.**වුත්තස්සෙවත්ථස්ස සූචනඤ්හි නිගමනං. තං පන නියමත්ථං හොතීති ආහ **''කම්මෙනෙව බද්ධා හුත්වා පවත්තන්ති, න අඤ්ඤථා''**ති . **චතුත්ථෙන** පදෙන. **යායතොති** ගච්ඡතො. **නිබ්බත්තතොති** නිබ්බත්තන්තස්ස. **පවත්තතොති** පවත්තන්තස්ස.

ධුතධම්මා විසෙසතො තණ්හාය සන්තත්තවසෙන වත්තන්තීති ආහ **''තපෙනාති ධුතඞ්ගතපෙනා''**ති. මෙථුනවිරති විසෙසතො බ්‍රාහ්මණානං බ්‍රහ්මචරියන්ති සා ඉධ බ්‍රහ්මචරියෙනාති අධිප්පෙතාති ආහ **''බ්‍රහ්මචරියෙනාති මෙථුනවිරතියා''**ති. **එතෙනාති** ඉමිනා ''තපෙනා''තිආදීහි චතූහි පදෙහි වුත්තෙන. **සෙට්ඨෙනාති** උත්තමෙන. සංකිලෙසවිසුද්ධියා **පරිසුද්ධෙන. බ්‍රහ්මන්ති** බ්‍රහ්මභාවං සෙට්ඨභාවං. සො පනෙත්ථ අත්ථතො බ්‍රාහ්මණභාවොති ආහ **''බ්‍රාහ්මණභාවං ආවහතී''**ති.

බ්‍රහ්මා ච සක්කො චාති සක්කගරුකානං සක්කො සක්කෙනපි ගරුකාතබ්බතො, බ්‍රහ්මගරුකානං බ්‍රහ්මා බ්‍රහ්මුනාපි ගරුකාතබ්බතො. **විජානතන්ති** පරමත්ථබ්‍රාහ්මණස්ස විසෙසං ජානන්තානං විඤ්ඤූනං. අවිඤ්ඤූනො හි අප්පමාණං. තෙනාහ – **''පණ්ඩිතාන''**න්ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

වාසෙට්ඨසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

9. සුභසුත්තවණ්ණනා

462. තුදිසඤ්ඤාතො ගාමො නිගමො එතස්සාති තොදෙය්‍යො, තස්ස අත්තජො **තොදෙය්‍යපුත්තොති** ආහ **''තුදිගාමා''**තිආදි. **ආරාධකොති** සංරාධකො. ධම්මනිසන්ති යස්මා සම්පාදනෙන පරිපූරණෙන ඉච්ඡිතා, තස්මා වුත්තං **''සම්පාදකො පරිපූරකො''**ති. ඤායති නිච්ඡයෙන ගමෙති නිබ්බානං, තං වා ඤායති පටිවිජ්ඣියති එතෙනාති ඤායො, තතො එතස්ස සම්පාදකහෙතුභාවතො ඤායො ධම්මො අරියමග්ගො තං **ඤායං ධම්මං**. තෙනාහ **''කාරණධම්ම''**න්ති. **අනවජ්ජන්ති** අවජ්ජපටිපක්ඛං.

463. වට්ටචාරකතො නියාතීති නියානිකං ඊකාරස්ස රස්සත්තං ය-කාරස්ස ච ක-කාරං කත්වා. නියානෙ වා නියුත්තං, නියානං සීලන්ති වා නියානිකං, තප්පටිපක්ඛතො **අනියානිකං**. සා පන අත්ථතො අකුසලකිරියාති ආහ **''අකුසලපටිපද''**න්ති.

බහුභාවවාචකො ඉධ **මහාසද්දො** ''මහාජනො''තිආදීසුවියාති ආහ **''මහන්තෙහි බහූහී''**ති. අත්ථොති පයොජනං. **මහන්තානීති** බහුලානි. **කිච්චානීති** කාතබ්බානි. **අධිකරණානීති** අධිකාරජීවිකාරුපානි. **සරාවාසකම්මමෙව** පඤ්චබලිකරණදසඅත්ථට්ඨානභාවතො ලොකයාත්‍රාය ච සම්පවත්තිට්ඨානභාවතො ජීවිතවුත්තියා වා හෙතුභාවතො **සරාවාසකම්මට්ඨානං**.

''අප්පකෙනපි මෙධාවී, පාභතෙන විචක්ඛණො;
සමුට්ඨාපෙති අත්තානං, අණුං අග්ගිංව සන්ධම''න්ති. (ජා. 1.1.4);

ගාථාය වුත්තනයෙන **චූළන්තෙවාසිකස්ස විය.**

464. අයොනිසො පවත්තිතං වාණිජ්ජකම්මං විය අපායභූතං කසිකම්මං නිදස්සනභාවෙ ඨපෙත්වා අයොනිසොමනසිකරණවසෙන පවත්තං ඝරාවාසකිච්චං සන්ධායාහ – **“යථා කසි…පෙ…. එවං ඝරාවාසකම්මට්ඨානම්පී”**ති. **බ්‍රාහ්මණභත්තො අහොසී**ති සො කිර බහූ බ්‍රාහ්මණෙ ධනං දත්වා යඤ්ඤං කාරෙසි. **උපරී**ති ‘‘උපරි උපට්ඨාතීති වදෙහී’’ති බ්‍රාහ්මණෙහි අත්තනො සමයෙන ආචික්ඛාපිතොපි යථා උපට්ඨිතමෙව කථෙත්වා කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තො, අථ බ්‍රාහ්මණා – ‘‘ඉමිනා අම්හාකං යඤ්ඤෙ දොසො දින්නො’’ති කුජ්ඣිත්වා තස්ස කළෙවරං සුසානං නෙතුං නාදංසු. අථස්ස ඤාතකෙහි සහස්සෙ දින්නෙ තං සහස්සං ගහෙත්වා ගෙහතො නීහරිතුං අදංසු. කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ ඡත්තිංස ඉත්ථියො ‘‘එකා වත්ථං අදාසි, එකා ගන්ධං, එකා සුමනමාල’’න්තිආදිනා තං තං දානමයං පුඤ්ඤං කත්වා ආයුපරියොසානෙ තාවතිංසභවනෙ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො පරිචාරිකා හුත්වා නිබ්බත්තිංසු සහස්සඅච්ඡරාපරිවාරිකා, සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො වෙජයන්තරථං පෙසෙත්වා පක්කොසාපිතෙන ගුත්තිලාචරියභූතෙන මහාබොධිසත්තෙන පුච්ඡිතා තං තං අත්තනා කතං පුඤ්ඤං බ්‍යාකරිංසු. තං සන්ධාය වුත්තං **“සකලාය ගුත්තිලවිමානකථාය දීපෙතබ්බ”**න්ති. **වණිජ්ජකම්මට්ඨානං විපජ්ජමාන**න්ති එත්ථ තස්ස විපජ්ජමානාකාරො හෙට්ඨා වුත්තො. එවං පබ්බජ්ජකම්මට්ඨානම්පි විපජ්ජමානං අප්පඵලං හොතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **සීලෙසු අපරිපූරකාරිනො**තිආදි තස්ස විපජ්ජනාකාරදස්සනං. **ඣානාදිසුඛ**න්ති එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන අභිඤ්ඤාවිපස්සනාදිසුඛස්ස විය සබ්‍රහ්මචාරීහි සද්ධිං සීලසම්පදාදිසුඛස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **අරහත්තම්පි පාපුණාති** පගෙව සෙක්ඛපුථුජ්ජනසම්පත්තියොති අධිප්පායො.

චාගසීසෙනාති පධානභූතෙන චාගෙන දානෙන තං අවස්සයං කත්වා. එත්ථ තෙ **න කොචි අඵාසුකභාවො**ති. **උජුකං කත්වා** අවිරුද්ධං කත්වා, සම්පයොජෙත්වාති අත්ථො. **තපචරිය**න්ති අග්ගිපරිචරණං, තපචරියඤ්ච බ්‍රහ්මචරියග්ගහණා දුට්ඨුල්ලභාවතො.

466. **අජානනභාව**න්ති අසබ්බඤ්ඤුභාවං. භගවතො පන සබ්බඤ්ඤුභාවො සදෙවකෙ ලොකෙ ජලතලෙ පක්ඛිත්තතෙලං විය පත්ථරිත්වා ඨිතො, න මෙ ඉදං පතිරූපං, තතො පරිවත්තිස්සාමීති ‘‘බ්‍රාහ්මණො, භො, ගොතමා’’තිආදිමාහ. **පච්චාහරිතුං** පටිපක්ඛෙන අපහරිතුං. **සෙතපොක්ඛරසදිසො**ති පුණ්ඩරීකපත්තසදිසවණ්ණො. **සුවට්ටිතා**ති වට්ටභාවයුත්තට්ඨානෙ සුවට්ටා. **නාමකංයෙවා**ති නාමමත්තමෙව වචනමත්තමෙව. තථාභූතානං භාවස්සපි අභාවෙන නිහීනං නාම හොති, නාම-සද්දො නිහීනපරියායො. තෙනාහ – **“ලාමකංයෙවා”**ති.

467. **කතමා වාචා තෙසං සෙය්‍යො**ති තෙසං චඞ්කියාදීනං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං වුච්චමානවිභාගාසු වාචාසු කතමා වාචා සෙය්‍යොති. ‘‘සෙය්‍යා’’ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං. **සම්මුතියා**ති අවිලඞ්ඝිතසාධුමරියාදාය ලොකසම්මුතියා. තෙනාහ **“ලොකවොහාරෙනා”**ති. **මන්තා**ති මන්තාසඞ්ඛාතාය පඤ්ඤාය මන්තෙත්වා ජානිත්වා. තෙනාහ **“තුලයිත්වා”**ති. **අත්ථසංහිත**න්ති හෙතුසඤ්හිතං. තං පන එකංසතො යුත්තියුත්තං හොතීති ආහ – **“කාරණනිස්සිත”**න්ති. ආවුතොතිආදීසු ආදිතො අභිමුඛං ඤාණගතියා විබන්ධනෙන **ආවුතො,** ආවරියෙන විසෙසතො ඤාණගතියා නිබන්ධනෙන **නිවුතො,** එවං **ඔඵුටො** පලිගුණ්ඨිතො. **පරියොනද්ධො**ති සමන්තතො ඔනද්ධො ඡාදිතො. තෙනාහ **“පලිවෙඨිතො”**ති.

468. **සචෙ එතං කාරණමත්ථී**ති ‘‘නිස්සට්ඨතිණකට්ඨුපාදානො අග්ගි ජලතී’’ති එතං කාරණං සචෙ අත්ථි යදි සියා, සො අපරො තිණකට්ඨුපාදානො අග්ගි යදි භවෙය්‍ය. **සදොසො** සාදීනවො සපරික්කිලෙසො. **පරිසුද්ධො**ති උපක්කිලෙසාභාවෙන සබ්බසො සුද්ධො. **ජාති ආදීනං අභාවෙනා**ති ජාතිපච්චයානං කම්මකිලෙසානං නිග්ගමෙන.

469. **න නිච්චලා තිට්ඨන්තී**ති තත්ථ පක්ඛිපිතබ්බස්ස ලබ්භමානත්තා යථාපඤ්ඤත්තං හුත්වා නිච්චලා අකම්පියා න තිට්ඨන්ති. **තං දොසං** තං ඌනතාදොසං.

අඤ්ඤස්මිං අසතීති අත්ථභඤ්ජකමුසාවාදෙ අසති. සො හි අත්තනො සන්තකස්ස අදාතුකාමතාදිවසෙන පවත්තස්ස අකම්මපථප්පත්තස්ස මුසාවාදභාවස්ස විපරීතො අඤ්ඤො ඉධ අධිප්පෙතො. තථා හි ඉතරො යෙභුය්‍යෙන වළඤ්ජිතබ්බතො වොහරිතබ්බතො **වළඤ්ජකමුසාවාදො**ති ආහ. න කදාචි මුසාවාදීති **ද්වෙ කථා න කථෙන්ති.** බාහිරකානං අනවජ්ජතපසම්මතායපි නිස්සිතොති වත්තුං ආහ **“සීලවා තපනිස්සිතකො හොතී”**ති. විවටමුඛා මන්තජ්ඣෙනමණ්ඩිතා සබ්බසො සජ්ඣායා හොන්ති, න ඉතරෙති ආහ **“පබ්බජිතා නිච්චං සජ්ඣායන්තී”**ති.

470. **චිරං නික්ඛන්තො**ති නිග්ගතො හුත්වා චිරකාලෙ. **න සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති** සතිසම්මොහතො මග්ගානඤ්ච අඤ්ඤථා කරණතො. **චිරායිතත්ත**න්ති ‘‘අයං මග්ගො’’ති කථනස්ස චිරායනං. **විත්ථායිතත්ත**න්ති අසප්පටිභානං. තං පන සඋපමාහ දස්සෙතුං **“යථා”**තිආදි වුත්තං.

බලසම්පන්නොති කායබලෙන සමන්නාගතො. පමාණකතං කම්මං නාම පමාණකරානං රාගාදිකිලෙසානං අවික්ඛම්භිතත්තා **“පමාණකතං කම්මං නාම කාමාවචර”**න්ති ආහ, තෙසං පන වික්ඛම්භිතත්තා වුත්තං **“අප්පමාණකතං කම්මං නාම රූපාරූපාවචර”**න්ති. තත්ථාපි විසෙසතො අප්පමඤ්ඤාභාවනා සම්භවතීති ආහ **“තෙසුපී”**තිආදි. නිරීහකත්තා යථා අප්පමාණසමඤ්ඤා ලබ්භති, තං දස්සෙතුං **“පමාණං…පෙ…. වුච්චතී”**ති ආහ. න

ඔහීයති න තිට්ඨතීති කතූපචිතම්පි කාමාවචරකම්මං යථාධිගතෙ මහග්ගතජ්ඣානෙ අපරිහීනෙ තං අභිභවිත්වා ආසීදෙත්වා පස්සෙ ඔහීයකං කත්වා පටිසන්ධිං දාතුං සමත්ථභාවෙන න තිට්ඨති. **ලග්ගිතුන්ති** ආවරිතුං . **ඨාතුන්ති** පතිට්ඨාතුං. **ඵරිත්වාති** පටිප්ඵරිත්වා. **පරියාදියිත්වාති** තස්ස සාමත්ථියං ඛෙපෙත්වා. කම්මස්ස පරියාදියනං නාම විපාකුප්පාදබන්ධනමෙවාති ආහ – **“තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා”**ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සුභසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

10. සඞ්ගාරවසුත්තවණ්ණනා

473. **අභිප්පසන්නාති** අභිසමෙච්ච පසන්නා. තෙනාහ – **“අවෙච්චප්පසාදවසෙන පසන්නා”**ති. බ්‍රාහ්මණී විගතමලමච්ඡෙරතාය **“තුය්හං දෙය්‍යධම්මං රුච්චනකට්ඨානෙ දෙහී”**ති ආහ. මග්ගෙනෙව හිස්සා මච්ඡරියස්ස පහීනත්තා බුද්ධපක්ඛබ්‍රාහ්මණපක්ඛවසෙන උභතොපක්ඛිකා.

කිංසූති කින්ති පුච්ඡාවචනං. **ඡෙත්වා** අනාදියිත්වා විනාසෙත්වා. **සුඛං සෙතීති** චිත්තසන්තාපාභාවෙන සුඛෙන සුපති. **න සොචතීති** තතො එව සොකං නාම විනාසෙති. **කොධන්ති** කුජ්ඣනලක්ඛණං කොධං. **ඡෙත්වා** සමුච්ඡින්දිත්වා. **සුඛං සෙතීති** කොධපරිළාහෙන අපරිඩය්හමානත්තා සුඛං සුපති. කොධවිනාසෙන විනට්ඨදොමනස්සත්තා **න සොචති. විසමූලස්සාති** දුක්ඛවිපාකස්ස. **මධුරග්ගස්සාති** අක්කොසකස්ස පච්චක්කොසනෙන, පහාරකස්ස පටිප්පහරණෙන යං සුඛං උප්පජ්ජති, තං සන්ධායෙව **“මධුරග්ගො”**ති වුත්තො. ඉමස්මිඤ්හි ඨානෙ පරියොසානං ‘‘අග්ග’’න්ති වුත්තං. **අරියාති** බුද්ධාදයො අරියා.

පඤ්හං කථෙසීති බ්‍රාහ්මණො කිර චින්තෙසි – ‘‘සමණො ගොතමො ලොකපූජිතො, න සක්කා යං වා තං වා වත්වා සන්තජ්ජෙතුං, එකං සණ්හපඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී’’ති. සො එකං පුච්ඡාගාථං අභිසඞ්ඛරිත්වා ‘‘සචෙ අසුකස්ස නාම වධං රොචෙමීති වක්ඛති, යෙ තුය්හං න රුච්චන්ති, තෙ මාරෙතුකාමොසි, ලොකවධාය උප්පන්නො කිං තුය්හං සමණභාවෙනාති නිග්ගහෙස්සාමි. සචෙ න කස්සචි වධං රොචෙමීති වක්ඛති, අථ නං ත්වං රාගාදීනම්පි වධං න ඉච්ඡසි, තස්මා සමණො හුත්වා ආහිණ්ඩසීති නිග්ගණ්හිස්සාමීති ඉමං උභතොකොටිකං පඤ්හං පුට්ඨො සමණො ගොතමො නෙව ගිලිතුං න උග්ගිලිතුං සක්ඛිස්සතී’’ති එවං චින්තෙත්වා ඉමං පය්හං පුච්ඡි. තස්ස භගවා අජ්ඣාසයානුරූපං කථෙසි. සො පඤ්හබ්‍යාකරණෙන ආරාධිතචිත්තො පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා තං පබ්බාජෙසි, සො පබ්බජ්ජාකිච්චං මත්ථකං පාපෙසි. තෙන වුත්තං **“පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො”**ති.

අවභූතාති අධොභූතා. අධොභාවො සත්තානං අවඩ්ඪි අවමඞ්ගලන්ති ආහ – **“අවඩ්ඪිභූතා අවමඞ්ගලභූතායෙවා”**ති. **පරිභූතාති** පරිභවප්පත්තා. **විජ්ජමානානන්ති** පාළියං අනාදරෙ සාමිවචනන්ති තදත්ථං දස්සෙන්තො **“විජ්ජමානෙසූ”**තිආහ. පකට්ඨං, පවඩ්ඪං වා ඤාණන්ති **පඤ්ඤාණන්ති** භගවතො ඤාණං විසෙසෙත්වා වුත්තං.

474. **අභිජානිත්වාති** අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ජානිත්වා. **වොසිතවොසානාති** කතකරණීයතාය සබ්බසො පරිසොසිතනිට්ඨා. **පාරමිසඞ්ඛාතන්ති** පරමුක්කංසභාවතො පාරමීති සඞ්ඛාතං. තෙනාහ **“සබ්බධම්මානං පාරභූත”**න්ති. **බ්‍රහ්මචරියස්සාති** සාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතං. තෙනාහ **“උප්පාදකා ජනකා”**ති. ‘‘ඉදමෙවං භවිස්සති ඉදමෙව’’න්ති තක්කනං තක්කො, සො එතස්ස අත්ථීති **තක්කී.** යස්මා සො තං තං වත්ථුං තථා තථා තක්කිත්වා ගණ්හති, තස්මා වුත්තං **“තක්කගාහී”**ති. වීමංසනසීලො **වීමංසී** පච්චක්ඛභූතමත්ථං වීමංසනභූතාය පඤ්ඤාය කෙවලං වීමංසනතො. තෙනාහ **“පඤ්ඤාචාරං චරාපෙත්වා එවංවාදී”**ති. යථාවුත්තතක්කීවීමංසීභාවෙන තක්කපරියාහතං වීමංසානුචරිතං සයංපටිභානං එවමෙතන්ති වත්වා.

485. **අට්ඨිතපධානවතන්ති** අඤ්ඤත්ථ කිස්මිඤ්චි පුග්ගලෙ අට්ඨිතපධානවතං අනඤ්ඤසාධාරණං හොතො ගොතමස්ස පධානං අහොසි. **සප්පුරිසපධානවතං අහොසි** සප්පුරිසපධානවතාධිගතානං එතාදිසානං අරහතං අච්ඡරියපුග්ගලානංයෙව ආවෙණිකපධානවතං අහොසි. **අජානන්තොව පකාසෙතීති** අයං පුච්ඡිතමත්ථං සයං පච්චක්ඛතො අජානන්තො එව කෙවලං සද්දං උප්පාදෙත්වාව පකාසෙසීති සඤ්ඤාය ආහ. **අජානනභාවෙ සන්තෙති** ඉමෙ අධිදෙවාති පච්චක්ඛතො ජානනෙ අසති. **පණ්ඩිතෙන මනුස්සෙනාති** ලොකවොහාරකුසලෙන මනුස්සෙන, ත්වං පන ලොකවොහාරෙපි අකුසලො. වචනත්ථඤ්හි අජානන්තො යං කිඤ්චි වදති. **උච්චෙන සම්මතන්ති** උච්චං සුපාකටං සබ්බසො තරුණදාරකෙහිපි සම්මතං. ඤාතමෙතං යදිදං අත්ථි දෙවාති. තෙනාහ **“සුසුදාරකාපී”**තිආදි. **දෙවාති** උපපත්තිදෙවා. **අධිදෙවා නාම** සම්මුතිදෙවෙහි අධිකදෙවාති කත්වා, තදඤ්ඤෙ ච මනුස්සෙ අධිකභාවෙ කිමෙව වත්තබ්බං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සඞ්ගාරවසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ච බ්‍රාහ්මණවග්ගවණ්ණනා.

මජ්ඣිමපණ්ණාසටීකා සමත්තා.